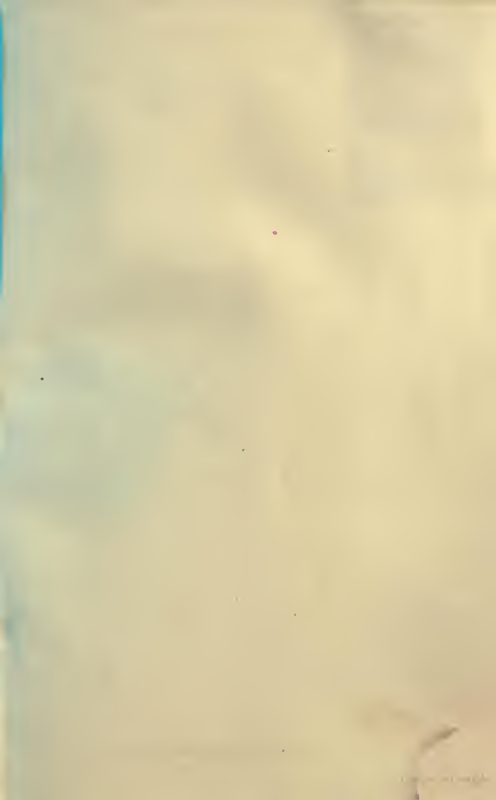

P. RAMI, DIALECTICÆ LIBRI DUO, AUDOMARI Talæi prælectionibus, illuſtrati.

AD

CAROLUM LOTHARINGUM
Cardinalem.

PARISIIS,
Apud Andream Wechelum, ſub Pegaſo, in
vico Bellovaco: *Anno ſalutis*
1560.
Cum privilegio Regis.

PRIVILEGII SENTENTIA.

CAutum est authoritate Regia, nequis alius præter Andream Wechelum juratum in alma Parisiẽsi Academia Librarium, P. Rami Dialecticæ libros duos, Audomari Talæi prælectionibus illustratos, ad Carolum Lotharingũ Cardinalem, ante decẽnium ab editione proximum, in hoc Francorum regno imprimat, neve alibi impressos vendat: Ac si Regii diplomatis sententia operis initio præfigatur, finive postponatur, ut omnibus clarum, notum, indictum habeatur. Secus qui faxit, & libris ipsis, & mille librarum Paris. multa pœnas pendito. Datum Rhemis, Regio consensu subsignatum, D. Villamoro supplicum libellorum magistro præsente. 3. Id. Jun. 1557.

Coignet.

P. RAMI,

IN DIALECTICAM PRÆFATIO.

AD

Carolum Lotharingum Cardinalem.

NON IGNORAS (MECOENAS) quemadmodum quondam tempestate vexati nautæ, Deo munus aliquod offerebant, cujus ope sibi viderentur ad portum perducti: Sic enim Virgilius ait duodecimo Æneïdos,

Forté sacer Fauno foliis oleaster amaris
Hic steterat, nautis olim venerabile lignum:
Servati ex undis ubi figere dona solebant
Laurenti divo, & votas suspendere vestes.

Quare si tua singulari benevolentia, Aristotelici judicii fluctibus erepti, tabulam aliquam naufragii nostri tibi nunc offerimus, verendum, credo, mihi non erit, ne magis de præteritis malis cōqueri videar, quám tempestatis hujus cauſ-

ſam teſtificari, & ei gratias agere, per quem ſervatus & liberatus ſim. Fuit veró turbinis hujus cauſſa non inſolita hominum moribus atque ingeniis, quoties res, uſu præſertim longo ac tempore inveteratæ commútantur: At nos adverſus omnes philoſophos, de quibus primo Animadverſionum libro dicetur, contendimus de Dialecticæ præmio, quod tantis ingeniis tantiſque vigiliis obtinuerant, totque ſeculorum velut uſucapione ſuum fecerant: Contétionis noſtræ via fuit eadem, quæ philoſophis omnibus propoſita eſſe debuerat, tum principiorum, tum experientiæ. E veteribus philoſophis adhuc unus nobis reſtat Plato, & é cæterorum libris certé tituli ſuperant in Laërtio: atque in Ariſtotelis, id eſt veterũ philoſophorum monimentis ab Ariſtotele collectis, quinque & triginta libri ſunt de argumentorum generibus, deque eorum diſpoſitione ac judicio, quæ vera Dialectica eſt: cujuſmodi ſunt ſeptendecim libri in Organo logico, præter Porphyriũ, quatuor in Rhetoricis, quatuordecim in Philoſophia, multique præterea varié diſperſi loci: quibus in libris & locis ſunt præter antiquas inſtitutiones alias, principia de materia & forma artis, ea, quæ dicétur á nobis ſecundo libro: quæque cúm philoſophis aliis, tũ Ariſtoteli maximé ſpectata & probata ſunt. Hæc ratio univerſalis, ſumma eſt ſyllogiſmi noſtri propoſitio, de ſequendis aut rejiciendis in Logica regulis: Aſſumptio autem multó difficilior eſt: Etenim ad illam principiorum

piorum legem, eligere de tot libris, quæ bona insint, quæ desint, observare per seipsum lectione poëtarum, oratorum, philosophorum, omniumque authorum bene differentium, omniaque electa & observata collocare & disponere: contrariam autem materiam formamque (licet in summi nominis authoribus, totque seculorũ approbatione pené consecratis) liberé tamen accusare & severè damnare, cúm rem laboriosam esse cõfiteor, tũ veró (hei mihi!) Mecœnas, quid aliud mihi fuit, quám procellosos mari ventos immittere? eorumque philosophorum nepotes irritare, ad avorum ultionem persequendum? Atque hac animorum commotione mirandum in modum vexatus sum ab hominibus non solúm authoritate & dignitate magnis, sed etiam scientia doctrinaque præstantibus: & inconstantiæ nomine ab iis diutiús & pertinaciús accusatus sum: neq; ut illis videbatur, injuria: Etenim quot annos eandem subinde incudem varié tundimus? Quoties usu moniti corrigimus non solúm aliorum scripta, sed é nostris permulta? Quoties ad hanc perfectam principiorum ideam, accuratius atq; absolutius operis exemplũ requirimus? Ecce autem cúm de Græcis & Latinis scholis egressus, cupio ad exemplum & imitationem industriorũ discipulorum, meæ diligentiæ rationem reddere patriæ, in qua natus & educatus sum, eique vernacula lingua & notitia fructum studii mei declarare, percipio multa his principiis repugnãtia,

quæ tot diſputationibus in ſchola percipere non potueram. Quare magnam partem amputo tolloque eorum, quæ antea collegeram: Deniq; nõ deſiſto per meipſum premere non ſolúm in annum nonũ (ut veré Horatius admonet) imó feré in viceſimum: neque deſino propalám poſitis tabulis (ut Apelles etiam multó veriús admonet) excipere, imó ſurripere judiciũ doctorum & indoctorum, amicorum & inimicorum, dum cõſidero ſtudioſé & obſervo, quid ab illis laudetur aut reprehendatur: Ac licet fortaſſe cura diligentiaq; cæteris omnibus ſatisfaciam: attamen cúm multis locis á ſcopo longiſſimé abeſſe me ſentio, mihi ipſi non ſatisfacio: ſed ignaviæ me condemno, qui tot annos tam ignaviter conſumpſerim: Quapropter hoc pudore commotus enitor magis ac magis, veliſq; ac remis (ut ajunt) ad perfectionem operis aſpiro, cujus perficiẽdi gratia tot fabros atq; adeó architectos, duo minimúm annorũ millia intelligimus occupatos fuiſſe: quod appellant in me graves illi & magni viri, levitatem & incõſtantiam mirabilem: Verúm hæc inconſtantia, pro magna cõſtantia laudatur & celebratur. non ſolúm ab Horatio & Apelle, ſed á philoſophis, ac maximé omnium ab Ariſtotele: á quo docemur, philoſophi proprium eſſe, veritatis cauſſa non aliorum ſolúm, ſed ſuam etiam ſentẽtiam reprehendere: Imó veró hæc cõſtantia apud hos reprehenſores inconſtantiæ rea, á Deo & natura ſtatuitur, tanquam aſcenſus quidam difficilis

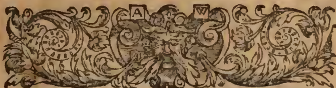
lis ac lubricus, cujus gradibus iter unicũ ad perceptionem ſcientiæ & doctrinæ dirigatur: Quáobrem non ſolúm me contra reprehẽſiones iſtas reficio ac recreo, ſed etiam ſpero hac philoſophica perſeverantia, novam quandam victoriam, nulli injuriæ reſiſtendo, omniaque patienter perferẽdo. Fuerimus igitur(ut ab hac cauſſa tempeſtatis ad gratiam tibi debitam tranſeamus) omnibus ventis ac tempeſtatibus Ariſtotelici judicii huc & illuc diſjecti: liceat tamen temporis illius oblivisci: liceat etiam nobis hanc in partem ſic errare, ut exiſtimemus in hoc diſcrimen, tãquam aliquod certamen, excitandi atq; exercẽdi ingenii gratia nos incidiſſe: ac iam potiús conſideremus de tua ſingulari clemẽtia, qua ſumus in priſtinam libertatem reſtituti: ſed præcipué de ſumma liberalitate, qua Regiæ profeſſionis dignitatem optatiſſimã huic laborioſæ vitæ(cui me dedidi) & chariſſimam conſecuti ſumus. Atque ut beneficii tui lætitia & gratulatio ex intimo penitús animo promatur, non ſolúm carmen á Lyrico poëta, ſed lyram ipſam jam nunc aſſumamus:

Mecœnas atavis edite regibus, Hor. 1. Carm.
O & præſidium & dulce decus meum!

Perge iſta tua virtute frui, afflictos excitare, miſeros conſolari, oppreſſos liberare periculis, ſupplicibus ſalutarem illam dexteram porrigere: Charum, mihi crede, eſſe principem, bene de ſuis civibus mereri, diligi, coli, glorioſum eſt: qui veró metui, quám amari, quique potentiá, quám

æquitatem ſuam prædicari malunt, hi verum iter gloriæ prorſus ignorãt. Laudes tuæ partibus omnibus ſunt eximiæ: ſplendor nobiliſſimi generis orti primúm á ſummo Imperatore Carolo Magno, deinde per ſe relucentis coronis Auſtraſiæ, Arragoniæ, Siciliæ, Hieroſolymæ: dona naturæ atque ingenii prorſus admiranda, cogitatio rerũ ſingularis, judicium peracre, memoria ſumma, plurimæ literæ divinæ & humanæ magnis ſtudiis acquiſitæ, unde tibi formata eſt dicendi facultas eximia: denique opes ſummæ ſucceſſerunt. At hæ laudes generis, naturæ, eruditionis, fortunæ quamvis pleriſque ſint admirabiles: attamen nõnunquam magis graves ſunt & odioſæ, quám illuſtres & glorioſæ: Verúm manſuetudinis, benevolentiæ, charitatis, beneficẽtiæ gradibus, homines in cœlum mihi videntur aſcẽdere. Quamobrem (Mecœnas) quoties vota pro tua dignitate atque amplitudine faciam, toties exoptabo ut maximis & plurimis in univerſum genus humanum meritis ſempiternam apud Deum atq; homines gratiam conſequare, ejuſque veri ſolidique honoris ergo, tibi in hac tabula Dialecticam teſtem tui erga me beneficii nuncupabo, ſuſpenſumque pro naufragio donarium reponam.

P. RAMI

PETRI RAMI DIALECTICÆ

LIBER PRIMVS.

DIALECTICÆ DEFINITIO

IALECTICA, est ars bene disserendi.

Dialectica] Studium nostrum in hac quã instituimus, dialectica commentatione, duplex erit: Unum non solúm præcepta ejus artis, sed etiã præceptorũ exempla planiús & uberiús interpretandi: Alterum hæc eadem cum libris Organi logici, qui Aristoteli tribuuntur comparandi. Nam & facilis interpretatio lucem aliquam Dialecticæ afferet, & perpetua comparatio declarabit hanc Dialecticam ad Aristotelis leges descriptam esse: cúm perspicietur nullum præceptũ esse nisi catholicum, id est κατὰ παντὸς, καθ' αὑτὸ, καθ' ὅλου πρῶτον, de omni, per se, universaliter primum: quod natura prius sit, loco & ordine præcedere, quod posterius, sequi: in Organo autem Aristotelis logico longé secus esse. Principió igitur generalis Dialecticæ definitio ponitur, quæ omnia deinde consequentią complectitur, & definitur, Ars bene disse-

rendi,id est disputandi,disceptandi, ratiocinandi,ratione denique utendi:Sic enim definire decet ἐκ τῆς εὐπραξίας, ex bona & perfecta actione, summo quippe fine virtutum omnium, non solúm in actione externa, sed intima animi cōtemplatione positarum,ut docetur tertio capite octavi Politici. τέλος δὲ ἡ ἐνέργεια,καὶ τούτου χάριν ἡ δύναμις λαμβάνεται, Finis siquidē est actio,& hujus gratia facultas adhibetur, ut octavo capite noni Philosophiæ. Sic Grammatica bene loquendi,Rhetorica bene dicendi ars definitur,é prima nempe & summa actione:Bene itaque differere,fuerit logicæ facultatis vires adhibere earumque quoad fieri poterit, nihil omittere: & finis erit Dialecticæ,bene differere, de quo plura leges secūdo Animadversionum Aristotelicarum. Dialectica igitur,est ars bene differendi, qua qui sit præditus & exercitatus,bene ratiocinari & quidvis ratione expedire possit: Quoties enim ratione utimur, toties dialectico munere fungimur: nec tantúm ad scholasticas cōcertationes hæc differendi ratio pertinet,ut quidam putanr,sed tam laté patet,quám vis humanæ rationis: Atque ut Grammatica circa puritatem sermonis,Rhetorica circa ornatum versatur,sic Dialectica communis rebus omnibus ratione tractandis, id est inveniendis & judicandis,prudentia quædam est, qua omnes artes inventæ, & descriptæ sunt: Quæ cúm differunt, non sua quadam & propria,sed communi Dialecticorum facultate differunt:Dialectica enim generales ratiocinandi, id est inveniendi & judicandi leges tradit, quibus reliquæ artes communiter utuntur, ut nō potiús Grammaticus & Rhetor & Arithmeticus & reliquarum artium & facultatum homines ratiocinētur,quám Dialecticus Grammaticus, Dialecticus Rhetor, Dialecticus Arithmeticus,Dialecticus Geometra: Et quanquam reliquarum artium præcepta á Dialecticæ præceptis separātur: usus tamen aliarum artium Dialecticæ usu carere non potest: Hæc igitur Dialecticæ definitio statuatur, quia omni Dialecticæ & per se & generaliter primúm convenit

venit: Et primo omniũ loco ſtatuatur, quia natura prima eſt & clariſſima, & omnes Dialecticæ partes cõplexa. Dialectica veró ἀπὸ τοῦ λόγου, á ratione derivatur: & διαλέγεσθαι omnino idem, quod ratione uti: de quo Socrates in Alcibiade primo: τὸ δὲ διαλέγεσθαι καὶ τῷ λόγῳ χρῆσθαι ταὐτὸν που καλεῖς; Αλκιβ. πάνυ γε· Differere & ratione uti, nunquid idem vocas? Alcib. Sané quidem: Diſſerere, diſputare, diſceptare, Latinis frequẽtius eſt quám ratiocinari: tametſi ratiocinari propriús etymologiam Græci nominis exprimit: Et diſputatrix ac diſceptatrix potiús, quám ratiocinatrix Dialectica dicitur, ut Quintilianus lib. 2. cap. 23. Etiam, ait, diſputatrix virtus erit: Et cap. 2. lib. 12. Ita hæc pars Dialecticæ, ſive illam diſputatricem malumus. Item Cicero in Lucullo: Dialecticam inventam eſſe dicitis veri & falſi quaſi diſceptatricem. At licet latinæ elegantiores, attamen metaphoræ ſunt ab origine Dialecticæ remotiores, ut jam dictũ eſt. Logica etiam idem ſignificans á nomine λόγος derivatur, adeoque Porphyrio in communione generis & differentiæ, λογικὸν, καὶ λόγῳ χρώμενον, & ratione utens idem eſt. Ergo Dialecticæ & Logicæ vocabula generalia ſunt, de quorum ſpeciali ſignificatione, adeoque errore, qui invaluit in ſcholis, vide ſecundum Ariſtotelicarum Animadverſionum. Solet etiam quæri qua de re Dialectica diſputet: de omni re, dices: & quamobrem tamen de nulla re ſpeciatim ſit in Logica præcipiẽdum, videbis ibidem. Atque ſi requiris unde ars Dialectica ſumi debeat, utrúm é ſecta & opinione philoſophi hujus an illius, reſpondeo ex eodem fonte hauriendam eſſe, unde philoſophi omnes, quicunque recté philoſophati ſunt, haurire debuerunt, naturali nempe rationis uſu, qui in exemplis magnorum & excellentium philoſophorum, oratorum, omnis deniq; generis hominum cernitur. In uno nõ omnis generis exempla fortaſſe reperientur: obſervatione igitur variorum & animadverſione, adeoque inductione, tota res exploranda & probanda: Naturalis enim Dialectica, vis eſt rationis, men-

tibus noſtris inſita, per quam diſputamus & ratiocinamur, per quã movemur & excitamur ad inquiſitionem & inveſtigationem rerum: per quam, ut per ſolem mũdus, ſic animus partibus omnibus illuminatur: per quã multis ſeculis antequam ulla de diſſerendo litera eſſet, innumerabiles homines prudẽter & acuté diſputarunt, diſſeruerunt, & ratiocinati ſunt. In deſcribendis igitur dialecticis præceptis, propoſita nobis erit naturalis bene diſſerentium conſuetudo, ut artem accommodatam naturæ faciamus: ut tam laté pateat per poëtas, oratores, hiſtoricos, philoſophos, legumlatores, ſcriptores artium & doctores, quám vis illa & facultas humanæ rationis. Naturalis igitur propenſionis fines, quouſque humanæ rationis uſu dilatari poſſint & augeri, hactenus ars Logica αἰσθήσεως, ἐπαγωγῆς, ἱστορίας, ἐμπειρίας, ſenſus, inductionis, obſervationis, experientiæ (unde omnes artium præceptiones ortæ ſunt, ut Ariſtoteles veriſſimé docet triceſimo primi Priorum, & in Poſterioribus decimo quarto primi & decimo octavo ſecundi) oculis intuetur, & legitimis præceptis interpretatur. Nec aliud hic ars eſt, quám naturæ imago & pictura: ut arte deſcribenda, nil niſi perfecta natura deſcribatur: Eſt itaq; in hac facultate non ſolúm pars prima, ſed cúm perfecta ſit uſu propoſita & ſubjecta veritas, quam ars præceptis imitetur, hoc tamẽ intereſt, quód aliis in artibus natura & materia diverſæ res ſunt: ut in Medicina, natura, eſt ingenium Medici: materia veró, eſt ſanitas, morbi medicamentum, & cætera, quæ præceptis continentur. Contrá veró in Dialectica, eadem res eſt natura & materia, quam ars interpretatur: naturalis ſcilicet rationis virtus, & impetus mentis ad diſſerendum.

INVENTIO ET EJUS PARTES.

Dialecticæ partes duæ ſunt, Inventio & Diſpoſitio.

Inventio

Inventio eſt pars Dialecticæ, quæ argumentum & argumenti partes explicat.

Argumentum eſt quod aliquid arguit: Argumentum igitur eſt artificiale aut inartificiale: artificiale, quod ex ſeſe fidem facit, eſt primum vel á primo ortum: primum, ſimplex eſt nec aliunde ortum, & quatuor ſpecies habet, cauſſas & effecta, ſubjecta & adjuncta, oppoſita, comparata. Cauſſa, unde effectus aliquis exiſtit, ut finis, forma, efficiens, materia.

Dialecticæ partitio] Dialecticæ artis partitio, cum partitione naturalis uſus congruit: primúm rationes & argumenta quærimus, deinde certa via & ratione diſponimus ad judicandum: tertium munus rationis in diſſerendo præterea nullum eſt: unde conſtat duas hujus doctrinæ partes eſſe, inventionem & diſpoſitionem, ſeu judicium: quarum uſus licet in diſſerendo conjunctus ſit, præcepta tamen de argumentis, propoſitionibus, ſyllogiſmis & methodo ſeparanda ſunt: ut in Grammatica arte ſeorſum de vocabulis & eorum ſyntaxi precipitur, quanvis earum rerum uſus in eadem oratione confuſus & permiſtus ſit. Atque ut Grammatica duas tantúm partes ſibi vendicat, Etymologiam in ſingulis verbis, & Syntaxim in apta & legitima verborum conſtructione, ſic inventio, prima pars Dialecticæ, ſimplicium rationum naturam conſiderat: diſpoſitio autem pars altera, accommodationem earum & collocationem in enunciatione, ſyllogiſmo, & methodo. Partes veró Dialecticæ, nominibus inventionis & diſpoſitionis ſeu judicii appellantur in hac arte tritis & uſitatis, non quód inventio nō habeat aliquid judicii, cúm per regulas diviſionis & definitionis docet judicare, quæ vera & legitima ſit definitio & diviſio: per regulas contrariorum, quæ ſint veré contraria & quæ non: itemque de cauſſis, factis, ſubjectis, adjunctis, comparatis, teſtimoniis, judi-

cium est: nec quód judicium sit expers inventionis, quia docet invenire genera enuntiatorum, syllogismorum, & methodi ad æstimandam & demonstrãdam rem propositam: sed á majore facultate appellationes distinctæ sunt, quód illic plus invẽtionis sit, hic plus judicii. Dialecticæ divisio in inventionem & dispositionem approbari potest veterum testimoniis, Platonis, Aristotelis, Ciceronis, & Quintiliani. Socrates in Phędro dum examinat orationem Lysiæ, in hanc bipartitam divisionem incidit: καὶ τῶν μὲν τοιούτων, οὐ τὴν εὕρεσιν, ἀλλὰ τὴν διάθεσιν ἐπαινετέον· τῶν δὲ μὴ ἀναγκαίων τε καὶ χαλεπῶν εὑρεῖν πρὸς τῇ διαθέσει, καὶ τὴν εὕρεσιν. Atque ejusmodi rerum non inventio, sed dispositio laudanda est: necessariarum veró & inventu difficilium non solúm dispositio, sed invẽtio laudanda est: deinceps Socrates definitionem & divisionem, quæ sunt membra invẽtionis, & universæ disputationis collocationem non solúm effert laudibus, sed ejusmodi facultatem Rhetoricæ detrahens, Dialecticæ totam esse cõfirmat: & eos qui id recté facere & præstare possunt, Dialecticos appellat. Eodem tendit Aristoteles, cujus verba sunt primi libri priorũ Analyticorum capite tricesimo tertio: εἰ γὰρ τὴν γένεσιν τῶν συλλογισμῶν θεωροῖμεν, καὶ τοῦ εὑρίσκειν ἔχοιμεν δύναμιν· ἔτι δὲ τοὺς γεγενημένους ἀναλύοιμεν εἰς τὰ προειρημένα σχήματα, τέλος ἂν ἔχοι ἡ ἐξ ἀρχῆς ὑπόθεσις. Nam si compositionem syllogismorum inspexerimus, & habeamus inveniendi facultatem: tum veró compositos in propositas formas retexamus, proposita primúm hypothesis ad finem pervenerit. Et octavi Topici capite primo: δεῖ δὲ πρῶτον μὲν ἐρωτᾶν μέλλοντα, τὸν τόπον εὑρεῖν, ὅθεν ἐπιχειρητέον· δεύτερον δὲ ἐρωτηματίσαι καὶ τάξαι καθέκαστα πρὸς ἑαυτόν· τὸ δὲ λοιπὸν καὶ τρίτον, εἰπεῖν ἤδη ταῦτα πρὸς ἕτερον. Necesse veró est imprimis eum qui sit interrogaturus, locum perspexisse, unde argumentetur: secundó autem interrogare & ordinare apud seipsum singula: reliquũ ac tertium, hæc apud alterum jam eloqui. Idemque in Rhetoricis ad Theodectem capite primo libri tertii: τρία ἐστὶν ἃ δεῖ πραγματευθῆναι περὶ τὸν λόγον,

λόγον, ἐν μὲν ἐκ τίνων αἱ πίστεις ἔσονται· δεύτερον δὲ περὶ τὴν λέξιν· τρίτον δὲ, πῶς δεῖ τάξαι τὰ μέρη τοῦ λόγου. Tria sunt in oratione cõsideranda, unum quidem unde probationes ducantur: secũdum versatur in elocutione: tertium, quomodo partes orationis sint collocandæ. Atque eodem capite ait de his partibus duas solas ad docendum necessarias esse, πίστιν καὶ τάξιν, probationem & collocationem: elocutionem veró & ejus comitem actionem, διὰ τὴν τοῦ ἀκροατοῦ μοχθηρίαν, id est propter auditoris improbitatem, accessisse. Sic in Topicis Cicero, Cúm omnis diligens disserendi ratio duas habeat partes, unam inveniendi, alteram judicandi, utriusque princeps (ut mihi quidem videtur) Aristoteles fuit. Sic & Quintilianus 5. lib. de Dialecticis, Qui sibi (ait) & inveniendi & judicandi vendicent partes, quarum alteram τοπικὴν, alteram κριτικὴν vocant. Quare authorum istorum testimoniis Inventio & Dispositio, Dialecticæ partes erunt. *Inventio*] Definitur Inventio é subjectis rebus, quas interpretatur. *Argumentum*] Generalis est arguméti definitio: Argumentum autem id est in Logica, quod vocabulum in Grammatica, simplex videlicet ratio, nam vocabula sunt symbola categorematum, ut Aristoteles capite primo libri primi de Interpretatione verissimé docet: utque é nominibus & verbis fit oratio, sic ex argumentis per nomina & verba significatis efficitur enunciatio. Itaque argumentum non est tantummodo in argumentatione intelligendum, ut vulgó in scholis intelligitur, cúm enunciatio dubia concluditur per aliquid tertium, sed omnis sententiæ partes, argumenta appellantur: ut cúm dico, Homo est animal: hic duo categoremata duo arguméta sunt, species & genus. Quia multis nominibus & Græcé & Latiné argumentum nũcupatur, ne quis temeré erret, hæc auditori explicanda sunt: Argumentum igitur Græcé dicitur κατηγόρημα & & ἀρχὴ & στοιχεῖον & μέσον & ὅρος & λόγος & πίστις· Latiné attributum vel categorema, unde κατηγορία, doctrina categorematum apud Aristotelem, cujus præceptum

quoque dicitur τόπος, id eſt locus per metaphoram, quód certis præceptis, tanquam locis, commonſtret unde argumenta petenda ſint: Inventio enim genera argumẽti maximé generalia deſcribit, quorũ admonitione excitamur ad inquirendum, quod de re propoſita dici poſſit: nec tamen hæc doctrina argumentum protinús ad diſputandum ſuppeditat, ſed tantúm argumenti reperiendi quandam commonitionem: Appellatur etiam Latiné principium, quód ſit in Dialectica primum, unde poſtea enunciationes & ſyllogiſmi exiſtant: & elementum, quód ſit ſimpliciſſimum & minimum: & medium in Analyticis, quód velut intermedium diſponatur cum partibus quæſtionis in ſyllogiſmo ad concludendum quod volumus: itemque terminus, quód propoſitionem terminet: nam cúm dico, Homo eſt animal, homo & animal, ſunt termini propoſitionis, & argumenta duo, ſpecies & genus: Item ratio dicitur, quód ſit ſententia mentis: & probatio, ſeu fides, quia facit ut rei credamus & aſſentiamur: poſtremó etiam argumentum, quia rem arguit & demonſtrat: ſed ratio, probatio, argumentum, vocabula ſunt nota magis & uſitata, ideoque ad docendum artem inventionis magis apta & idonea.

Argumentum igitur] Hactenus argumentum definitum eſt, deinceps dividitur ex adjunctis circunſtantiis in artificiale & inartificiale: quam partitionem licet pauló aliter interpretetur Ariſtoteles, primus oſtendiſſe creditur libri primi Rhetoricorum ad Theodectem capite ſecundo: *τῶν δὲ πίστεων αἱ μὲν ἄτεχνοί εἰσιν, αἱ δὲ ἔντεχνοι· ἄτεχνα δὲ λέγω, ὅσα μὴ δι' ἡμῶν πεπόρισται, ἀλλὰ προύπηρξον, οἷον μάρτυρες, βάσανοι, συγγραφαί· ἔντεχνα δὲ, ὅσα διὰ τῆς μεθόδου καὶ δι' ἡμῶν κατασκευασθῆναι δυνατόν·* Probationum aliæ ſunt inartificiales, aliæ artificiales. Inartificiales dico, quæ á nobis minimé exhibentur, ſed in cauſſa priús extiterunt: ut teſtes, tormenta, ſcripta: Artificiales, quæ per artem & nos ipſos comparari poſſunt: quam Ariſtotelis authoritatem Cicero & Quintilianus ſecuti ſunt, uſitatã magis, quám ab illis penitús cognitam: Omnium

enim

enim argumentorum sui loci sunt in arte. Artificiale igitur definimus, quod per se & sua natura fidem facit: nam ex caussa, facto, subjecto & reliquis artificialibus per se, credimus: inartificialibus autem, id est testimoniis, non credimus, nisi ratione caussæ, facti, subjecti, & aliorum artificialium. Veteres pauló secús definiunt, sed res eodem tendit. *Artificiale*] Artificiale dividitur in primum, & á primo ortum: quomodo Grammatici partiuntur nomina in primitiva & derivativa: Est enim caussarum, effectorum, subjectorum, adjunctorum, oppositorum, comparatorum, Dialectica consideratio prima & ex his tanquam primis fontibus nominis, definitionis & divisionis consideratio & doctrina derivátur, út postea planiús intelligetur. *Primum*] Primum definitur & dividitur: definitur argumentum primum, nec aliunde ortum, id est cujus consideratio prima est, nec ex sequentibus dependet: nam doctrina quidem caussarum, potest intelligi fine doctrina definitionis: doctrina veró definitionis depēdet ex doctrina caussarum & aliorum primorum argumētorum. Dividitur argumentum primum in quatuor species, quo loco, duæ species loco unius generis ponuntur, ut caussæ & effecta, subjecta & adjuncta, quod sæpe fit apud Aristotelem: ut in Categoria qualitatis, habitus & dispositio, duæ sunt species pro uno genere, cui nomē nō est impositum: itemque potentia & impotentia. Quod ad ordinem argumentorum pertinet, ea præcedunt in docendo, quorum cognitio natura prior est, ratione consequentium & seipsa contenta: ea veró sequuntur, quæ natura posteriora sunt, & quæ ex antecedētibus quodammodo nascuntur, & intelligentiæ suæ lucem capiunt, ut ex Aristotele suprá dictum est, & secundo libro docebitur pleniús. In omni autem rerum cogitatione & consideratione primúm caussæ occurrunt: tum effecta his respondent: & reliqua deinceps eo ordine, qui maximé naturalis & idoneus visus est, explicantur. Cúm igitur caussæ dialecticarum probationum principes & primæ sint, ab his

jure principium hujus doctrinæ ducitur. Nec veró sequitur, si in longioris disputationis artificiosa collocatione & methodo, á definitione rei, de qua agitur, ordiendum sit, ut in doctrina argumentorum, doctrina definitionis præcedere debeat: Definitio enim, si perfecta sit, oritur ex caussis, secus é factis, subjectis & adjunctis, oppositis & comparatis: nec quisquam definitione utitur, qui non utatur caussis, aut cæteris primis argumentis: At contrá, primis argumētis sine definitione uti possumus, unde constat caussas natura priores esse definitione: Caussa igitur ante cætera argumenta doceatur. *Caussa, unde*] Caussa definitur generaliter, unde effectus aliquis existit: αιτία καὶ αἴτιον græcé dicitur: Et aliquando generaliter quodvis argumentum, caussæ nomine significatur: proprié veró & specialiter hæc probatio. Significatur autem caussa frequenter nominibus ἀρχῆς, στοιχείου, φύσεως, οὐσίας· principii, elementi, naturæ, essentiæ: Sed duobus postremis etiam res tota suis caussis constituta significatur, ut docetur quinto Philosophiæ: Sed ἀρχῆς καὶ αἰτίου eadem & una significatio est, quia seinvicem consequuntur, ut est secundo capite quarti Philosophiæ. *Ut finis*] Caussarum species sunt quatuor, finis, forma, efficiens, materia, de qua divisione vide Aristotelem libro secundo Physicorum.

FINIS.

Finis, est caussa, cujus gratia aliquid fit. Ideoque dicitur principium non actionis, sed ratiocinationis: quia sapientis est consilii & deliberationis ante omnia, finem spectare. Juno primo Æneïdos connubii finem assumit, cúm Æolo Deïopeiam pollicetur, solatii scilicet prolisq; gratia:

Sunt mihi bis septem præstanti corpore nymphæ,
Quarum, quæ forma pulcherrima, Deïopeiam

Connubio

Connubio jungam stabili, propriamque dicabo:
Omnes ut tecum meritis pro talibus, annos
Exigat, & pulchra faciat te prole parentem.

Sic in defensione Ligarii Cicero Tuberonem accusatorem urget, cúm armorum contra Cæsarem susceptorum finem premit: Et certé contra ipsum Cæsarem est congressus armatus: Quid enim Tubero, tuus ille districtus in acie Pharsalica gladius agebat? cujus latus ille mucro petebat? quis sensus erat armorũ tuorum? quæ tua mens? oculi? manus? ardor animi? quid cupiebas? quid optabas? Cicero tanto dicendi ardore hoc argumentum tractavit, ut Cæsari (quãvis in hac caussa, & judici & adversario) tamen veluti stupefacto, & extra se posito, color varié mutatus sit, & libelli quidam é manibus exciderint, ut Plutarchus in vita Ciceronis author est.

Finis] Plato in Timæo & aliis locis sæpe pro nomine, definitionem ponit, & τὸ οὗ ἕνεκα, id est cujus gratia, dicit pro fine. Aristoteles capite undecimo secundi Posteriorum ita definit, τὸ τινὸς ἕνεκα, καὶ τὸ οὗ ἕνεκα· alicujus gratia, & cujus gratia: Item tertio capite secundi Physici, τέλος καὶ τελικὸν αἴτιον, finem & caussam, ut Papinianus jureconsultus loquitur, finalem: appellatur etiam πέρας, extremum, decimo tertio capite quinti Philosophiæ. Finis nomen translatum videtur esse á terminis, quibus res clauduntur: ad finem enim caussæ reliquæ referuntur, & unaquæque res suo fine comprehẽditur: Sic beatam vitam philosophi, finem bonorũm appellabant, quó omnia consilia & recté facta hominum referri debeant. Aristoteles capite nono secũdi Physicorum de fine sic ait, ἀρχὴ οὐ τῆς πράξεως, ἀλλὰ τοῦ λογισμοῦ· principium non actionis, sed ratiocinationis: quia cogitan-

tibus nobis & de re quapiam deliberantibus, primùm finis occurrit, quó cõsilia & actiones referantur. *Juno*] Primo Aeneidos hic locus est, ubi Juno Trojanis in Italiam prosperé navigantibus infensa, Aeolum ventorũ regem adit, oratq; ut Trojanos tẽpestate vexet, & aditu Italiæ prohibeat: vexationis præmium pollicetur Deiopeiam nympham conjugem: donumque ipsum duplici fine conjugii amplificat, solatio vitæ & pulchra prole. *Sunt mihi*] Juno, est aër, de quo nubes creantur: ex nubibus aquæ fiunt, quæ á poëtis nymphæ dicuntur, inquit Servius. *Quid enim Tubero*] Hac interrogatione multa cumulantur, quorum finis premitur, ut hæc argumenti vis sit: Tubero conatus est Cæsarem armis vincere: Ergo contra Cæsarem congressus est armatus. Notanda est in hoc exemplo metonymia quarti modi, qua adjuncta ponuntur pro subjectis, ut gladius & arma, pro eo qui accinctus est gladio, & armatus.

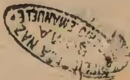
FORMA.

Forma, est caussa, per quam res est id quod est, & á cæteris rebus distinguitur. Sic forma hominis, est anima rationalis: Hæc enim caussa est, cur homo sit homo, & á cæteris rebus differat. Sic rebus naturalibus omnibus sua forma est, ut leoni, equo, arbori, cœlo, terræ: Sic artificiosis rebus, ut domui, navi: sic etiam incorporeis, ut colori, calori, virtuti, vitio sua forma est: Sic denique rebus omnibus est id quod est, sua forma, eaque separatur ab aliis. Sola é caussis forma suo effectui est congenita: itaque si forma sit, formatum quoque est, & contrá: At veró formarum cognitio in unoquoque perdifficilis est homini & perobscura: ac si videantur, tamen sunt sine

nomine,

nomine,ut ſua forma manum, annulum, gladium vides: & tamen harum rerum formã unamquamque ſuo nomine appellare non poſſis: imó vix longa circuitione verborum.

Forma] Forma definitur generaliter non quidem phyſica illa tantúm, quæ corporearum rerum & materiatarum ſit: Nam forma logica, rerum omnium communis eſt: eſſentia nempe rei & differentia. Formæ præcipua utilitas eſt duplex, ut eſt decimo quarto capite primi Topici: καὶ πρὸς τὸ γνωρίζειν τί ἐστιν ἕκαστον· & ad cognoſcendum quid eſt unumquodque, & ad rationem ταὐτοῦ καὶ ἑτέρου, ejuſdem & diverſi: Priore ratione deſcribitur τὸ τί ἦν εἶναι,quod quid erat eſſe,ut undecimo capite primi Poſteriorum: λόγος τῆς οὐσίας, ratio eſſentiæ, ut primo capite primi de ortu Animalium: οὐσία τοῦ πράγματος,eſſentia rei,ut ſeptimo capite primi Philoſophiæ: λόγος εἰδικὸς καὶ οὐσιώδης, ratio ſpecifica & eſſentialis,ut quarto capite quarti libri Philoſophiæ; εἰδοποιός,συμπληρωτικός, συστατικός· ſpecifica, completiva, conſtitutiva, ut apud Porphyrium. Appellatur veró etiam μορφὴ καὶ λόγος,forma & ratio perſæpe: interdum etiam εἶδος καὶ παράδειγμα, ſpecies & exemplar, ut ſecundo capite quinti Philoſophiæ: ratione ſecundæ utilitatis deſcribitur á Porphyrio διαιρετική, quia ſpecies generis alias ab aliis dividit & diſtinguit: & appellatur tum proprié διαφορὰ, differentia: Et ſic hoc nomen ὁμοιότητι, ſimilitudini opponitur primi Topici capite undecimo & decimo quarto: & é quatuor inſtrumentis communibus duo fiunt illic ab Ariſtotele, ſimilitudo & differentia. Forma ſola de cauſſis ὁμώνυμος eſt,ſimul cum re genita, ut ſcribit Ariſtoteles duodecimo capite ſecundi Poſteriorũ:& ſola, λόγος τῆς οὐσίας,ratio eſſentiæ, & rerum naturaliũ naturali fini eadem eſt: τὸ μὲν γὰρ τί ἐστιν, καὶ τὸ οὗ ἕνεκα ἕν ἐστι, ût eſt ſeptimo capite ſecũdi Phyſici. *At veró formarum*] Quemadmodum cognitio formarum ſcientiam perfectam & abſolutam efficit, ita homini perdifficilis eſt:

qua de caussa Timæus apud Platonem ait perpaucos homines veræ intelligentiæ esse participes: Communi quidem ratione & definitione intelligimus esse rerum formas: at quid singularis & unaquæque forma sit, ut leonis, equi, arboris, ab hominibus ignoratur: Et si cognoscitur, ut corporis humani, ut navis, vix multis rebus collectis exprimitur. Quapropter veteres Philosophi hic valde fuerunt occupati. Pythagoras & Pythagorei dixerunt τὰ ὄντα, entia, μιμήσεις καὶ ὁμοιώματα, imitationes & similitudines esse numerorum: καὶ ἀριθμὸν, εἶναι τὴν οὐσίαν ἁπάντων, & numerum, esse essentiam omnium: Plato pauló secús docuit, res quidem non esse imitationes numerorum, sed Idearum μεθέξεις, communicationes, ut communicatione multa sint synonyma, Ideis homonyma, ut author est Aristoteles libro primo Metaphysicorum. Ad hunc modum, veritatis cognitionem in profundo demersam velut alto gurgite absumptam, ab homine cerni non posse censuit Democritus; cujus sententiam ex nono libro Laërtii adscribam: Δημόκριτος δὲ τὰς ποιότητας ἐκβαλῶν, ἵνα φησὶ, νόμῳ ψυχρὸν, νόμῳ θερμόν· αἰτίη δὲ, ἄτομα καὶ κενόν· καὶ πάλιν, Αἰτίῃ δὲ οὐδὲν ἴδμεν· ἐν βυθῷ γὰρ ἡ ἀλήθεια. Democritus qualitates ejiciens, ait lege quidpiam frigidum, lege item calidum: caussa autem, atomi & vacuum. Et rursus: Per caussam nihil scimus, in profundo siquidem veritas.

CAUSSA EFFICIENS, PROcreans & conservans.

Caussa efficiens, est caussa, á qua res fit. Efficiens est procreans aut conservans: Procreans, quæ primó rem efficit: Sic patres & matres liberorum suorum caussæ sunt: & hoc argumēti genere duritia Æneæ quarto Æneïdos exprimitur;

Non tibi diva parens, generis nec Dardanus author,

Perfide,

Perfide, sed duris genuit te cautibus horrens
Caucasus, Hyrcanaque admorunt ubera Tigres.

Sic opifices, operum suorũ caussæ sunt. Menalcas Ecloga tertia Virgilii hoc modo vasa ab opifice commendat:

—pocula ponam
Fagina, cælatum divini opus Alcimedontis.

Contrà similiter Damœtas:

Et nobis idem Alcimedon duo pocula fecit.

Efficiens conservans, quæ rem tuetur: Hoc modo leges sunt caussæ Rerumpublicarum: & Cicero in defensione Cluentii sic usurpavit Hoc enim (ait) vinculũ est hujus dignitatis, qua fruimur in Repub. hoc fundamentum libertatis, hic fons æquitatis: mens & animus & consilium & sententia civitatis posita est in legibus. Ut corpora nostra sine mente, sic civitas sine lege, suis partibus ut nervis ac sanguine, uti non potest: Legum ministri, magistratus: legum interpretes, Judices: Legum denique iccirco omnes servi sumus, ut liberi esse possimus. Ovidius secundo de remedio amoris utrũque caussæ genus complexus est, cúm ait, otium caussam amoris esse:

Hæc ut ames, faciunt: hæc, quæ fecere, tuentur:
Hæc sunt jucundi caussa cibusque mali.
Otia si tollas, periere Cupidinis arcus,
Contemptæque jacent & sine luce faces.

Caussa efficiens] Tertium genus caussæ generaliter definitur, Caussa efficiens, á qua res est: non quòd nomen efficientis caussæ, ejusmodi præpositione semper exprimatur: nam & hominem ex homine natum & procrea-

tum dicimus: ſed quód efficientibus cauſſis præpoſitionem á vel ab ſæpiſſimé tribuamus. De hac cauſſa Platonis locus in Philebo his verbis eſt: Σω. ὅρα γὰρ εἰ σοι δοκεῖ ἀναγκαῖον εἶναι, πάντα τὰ γινόμενα, διὰ τὴν αἰτίαν γίγνεσθαι. προ. Ἔμοιγε, πῶς γὰρ χωρὶς τούτων γίγνοιτο; So. Vide an tibi neceſſarium eſſe videatur, omnia quæ fiunt, per aliquam cauſſam fieri. Pro. Mihi quidem, quomodo enim abſque ea fierent? Sic in Hippia majore. So. Atqui (ait) cauſſa o Hippia, & id cujus cauſſa ipſa cauſſa eſt, nonne aliud eſt? nec enim utique cauſſæ cauſſa fuerit: Sic veró conſidera: Nonne cauſſam, id quod aliquid efficeret, eſſe conſtitit? Hip. conſtitit. So. Ab efficiente veró non aliud fit, quám quod efficitur, non autem efficiens. Cauſſa efficiens ab Ariſtotele definitur tertio capite primi Philoſophiæ, ἀρχὴ κινήσεως, principium motus: & tértio capite ſecundi Phyſici, ἀρχὴ κινήσεως καὶ στάσεως ἢ ἠρεμήσεως· principium motus & ſtatus ſeu quietis: appellaturque αἴτιον, τὸ ποιοῦν καὶ ποιητικὸν καὶ γεννητικὸν ἢ γεννητικόν· cauſſa efficiens & generans. *Non tibi diva*] Cúm Dido AEneam neque religione conjugalis fidei, neque precibus ullis movere ac retinere poſſet, his probris eum inſectatur, ex cauſſis procreātibus inter ſe diſſimiliter cōparatis & amplificatis. *Sic opifices*] Sic Juppiter Olympius ex Phidia ſtatuario: ſic Alexandri imago ex Appelle: ſic comœdiæ Latinæ ex Terētio & Plauto: ſic ornata oratio ex Cicerone & Demoſthene: ſic quodvis opus excellens ex ingenio & nobilitate ſui authoris commendatur. *Efficiens conſervans*] Eædem cauſſæ procreantes eſſe & conſervantes poſſunt: & frequenter accidit, ut ab iiſdem cauſſis res efficiatur & conſervetur: ut á parentibus liberi, á magiſtratibus civitates: Ideoque genera hæc cauſſarum, cúm re ipſa ſæpe confuſa ſint, ratione & cogitatione diſtinguēda ſunt, quód alia ſit procreandi, alia conſervandi ratio: quanvis plerunque eadem procreatrix & cōſervatrix cauſſa ſit ejuſdem rei: ut in Officiis Cicero docet, gloriam in Repub. comparari amore, gratia, favore civium & opinione virtutis,

tutis, eandemque rebus iisdem conservari. *Mens & animus*] Ut enim ratio in homine, sic lex in civitate jubet quæ facienda sunt, prohibetque contraria: qualis igitur est animus in corpore, talis lex in civitate. *Ut corpora*] Similitudo ad illustrationem caussarũ Rempub. conservantium. *Legum ministri*] Horum enim interest non solúm legibus parere, sed etiam leges jubere & populo imperare. *Legum interpretes*] Nam cúm judicium semper aliqua lege cõstitutum sit, judex æquus non solúm legem in consilium advocat, sed ad eam interpretandam, religionem, fidem, æquitatem adhibet, ut secundúm sententiam legis judicet. *Legum denique*] Legibus parendum, ut liberi esse possimus: nam his sublatis, vis & oppressio dominetur in civitate, necesse est. *Hæc divisio*] Prima efficientium partitio potest ex Aristotele deduci, cúm de principio ita loquatur in Philosophia, primo capite libri quinti: Ἀρχὴ, ἡ μὲν ὅθεν γίνεται πρῶτον, μὴ ἐνυπάρχοντος, καὶ ὅθεν πρῶτον ἡ κίνησις πέφυκεν ἄρχεσθαι, καὶ ἡ μεταβολή· οἷον τὸ τέκνον ἐκ τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς, καὶ ἡ μάχη ἐκ τῆς λοιδορίας· ἡ δὲ οὗ κατὰ προαίρεσιν κινεῖται τὰ κινούμενα, καὶ μεταβάλλει τὰ μεταβάλλοντα. ὥσπερ αἵ τε κατὰ πόλεις ἀρχαὶ καὶ αἱ δυναστεῖαι καὶ αἱ βασιλεῖαι καὶ τυραννίδες. Principium aliud quidem unde fit primum, cúm tamen non insit, & unde primúm motus solet inchoari, & mutatio, ut liberi á patre & matre, & pugna ab injuriis: Aliud veró cujus consilio moventur ea quæ moventur, & mutantur ea quæ mutantur: ut sunt civitatum magistratus & potentiæ & regna & tyrannides. Ex hoc caussarũ loco omnis est philosophorum disputatio, de conservando bene moratæ civitatis statu: Hinc nobilis pars Medicinæ de sanitate tuenda & prospera valetudine retinenda.

EFFICIENS SOLA AC *cum aliis.*

Atque hæ species sunt efficiẽtis caussæ: modi quidam

quidam ex adjunctis colliguntur,quód efficiens ſit ſola,aut cum aliis: per ſe aut per accidens. Sola quæ ſine alia cauſſa rem efficit,ut ignis calorem. Efficiens cum aliis eſt princeps aut miniſtra, & adjuvans: ut in navi gubernator gubernationis princeps eſt, nautæ & remiges ſunt miniſtri, & adjuvant. Hos efficiẽtis modos & ſolius & principis & adjuvantis pro M. Marcello Cicero adhibuit,cúm militares Cæſaris laudes cum multis communicat,quia ſit á multis adjutus: eique ſoli totam clementiæ gloriam attribuit, quia ſolus ejus author ſit & effector: Nam bellicas laudes ſolent quidam extenuare verbis, eaſque detrahere ducibus, communicare cum multis, ne propriæ ſint imperatorum. Et certé in armis,militum virtus,locorum opportunitas, ſociorũ auxilia,claſſes,commeatus multúm juvant: maximam veró partem quaſi ſuo jure Fortuna ſibi vendicat: & quicquid eſt proſperé geſtum,id pené omne ducit ſuum. At veró hujus gloriæ, Cæſar,quam es pauló anté adeptus,ſocium habes neminem: totum hoc,quantuncũque (quod certé maximum eſt)totum inquam,eſt tuum: nihil tibi ex iſta laude centurio, nihil præfectus, nihil cohors, nihil turma decerpit: quinetiam illa ipſa rerum humanarum domina Fortuna,in iſtius ſe ſocietaté gloriæ non offert: tibi cedit,tuam eſſe totam ac propriam fatetur.

Reliqua diſtributio efficientium veras ſpecies non habet: á Philoſophis tamen valde proponitur: Imprimis (ait hoſpes in Politico Platonis) duas artes in omnibus

quæ

quæ fiunt, consideremus. So. Quas? Hospes. τὴν μὲν γενέσεως συναίτιον, τὴν δὲ αὐτὴν αἰτίαν· Unam quidem generationis adjutricem, alterā veró caussam & authorem. So. Quomodo? Hospes. Quæcunque rem ipsam non efficiunt, sed efficientibus argumenta suppeditant, quibusque absentibus nunquam earum unica opus institutum perficeretur, has ξυναιτίους, id est adjuvantes: opus autem ipsum perficientes, αἰτίας, caussas appellamus. So. Consentaneum id quidem. Caussa hujusmodi Græcis est συναίτιον, quasi diceres cōcaussa: quo verbo, quinto capite quinti Philosophiæ Aristoteles etiam utitur: Et capite secundo libri secundi Physicorum, facit artium alias ἀρχιτεκτονικὰς, id est principes & imperantes: alias ποιητικὰς, id est effectrices & ministras: ut gubernator, princeps est caussa navigationis; nautæ & remiges, ministri: illa autem caussa princeps plerunque pro absoluta usurpatur, ut cúm dicimus ab Alexandro magno victos esse Persas, á Scipione Carthaginēses, á Cæsare Gallos. *Hos efficientis modos*] Exemplum Ciceronis cōtinet dissimilitudinem rerum bellicarum & clementiæ Cæsaris: cujus utraque pars ex caussis efficientibus illustratur: In priore, quæ protasis appellatur, sex sunt adjuvantes caussæ, quæ Cæsari victoriam comparant: in posteriore, unica est caussa absoluta, quód Cæsar solus author sit suæ clementiæ: eaque amplificatur ex remotione aliarum caussarum adjuvantium.

EFFICIENS PER SE AUT *per accidens.*

Efficiens per se, quæ efficit suo motu, idque consilio ac natura. Confessio Ciceronis pro Ligario est exēplum caussæ efficientis consilio: Suscepto bello, Cæsar, gesto etiam magna ex parte, nulla vi coactus, judicio meo ac voluntate ad ea arma profectus sum, quæ erant sumpta contra te,

Sic Phædria incontinentiam suam confitetur in Eunucho Terentii:

— O indignum facinus! nunc ego &
Illam scelestam esse, & me miserum sciens,
Et tædet, & amore ardeo, & prudens, sentio,
Vivus vidensque pereo, nec quid agam, scio.

At illa ventorum efficientia primo Æneïdos naturalis est:

Incubuere mari, totumque à sedibus imis
Unà Eurusque Notusque ruunt, creberque procellis
Africus, & vastos tollunt ad littora fluctus.

Hac specie efficientis, res omnes naturales oriuntur, intereunt, augentur, minuũtur, alterantur, loco moventur. Caussa per accidens, est caussa, quæ non per se, sed necessitate, aut fortuna efficit: Necessitas, est caussa per accidens, quæ vi cogitur ad effectum.

Omne siquidem necessarium, res violenta est, ait Euenus.

Et vis, necessitas est quædam, ut Sophocles ait,
Sed vis me hæc necessarió cogit agere.

Necessitas hoc modo sumitur in defensione Ligarii ad eos excusandum, qui Pompejum secuti essent: At mihi quidem, ait, si proprium & verum nomẽ nostri mali quæratur, fatalis quædã calamitas incidisse videtur, & improvidas hominum mentes occupavisse: ut nemo mirari debeat, humana consilia, divina necessitate esse superata. Fortuna, est caussa per accidens, quæ sine vi ad efficiendum cogitur: In Palatium cõveniendi amici

amici gratia venisti, non invenisti, frustrá igitur venisti: at dum illuc venires invenisti thesaurum: profectio tua est caussa inventi thesauri, sed fortuita: Sic Ovidius primo Tristium, imprudentiam suam excusat:

Cur aliquid vidi? cur noxia lumina feci?
Cur imprudenti cognita culpa mihi est?
Inscius Actæon vidit sine veste Dianam:
Præda suis canibus nec minús ille fuit.
Scilicet in superis etiam fortuna luenda est,
Nec veniam, læso numine, casus habet.

Sic casu fortuito (ait Cicero tertio de Natura Deorum) Phæreo Iasoni profuit hostis, qui gladio vomicam ejus aperuit, quam sanare Medici nō poterant. Hinc sumitur deprecatio, qualis est pro Ligario: Ignosce pater, erravit, lapsus est, non putavit: si unquam posthac. Et pauló póst: Erravi, temeré feci, pœnitet, ad clementiam tuam confugio, delicti veniam peto, ut ignoscas oro. Epicurus fortuita atomorum concursione mundum efficiebat: Cicero secundo de Natura Deorum meritó philosophum derisit: Hoc qui existimat, ait, fieri potuisse, non intelligo cur non idem putet, si innumerabiles unius & viginti literarum formæ vel aureæ vel qualeslibet aliquó conjiciantur, posse ex his in terram excussis, annales Ennii, ut deinceps legi possint, effici: quod nescio anne in uno quidem versu possit tantúm valere fortuna: Ignoratio autem caussarum, temerariam efficientiam confinxit: Itaque non in-

ſcité Juvenalis Satyra decima:

Nullum numen abeſt, ſi ſit prudentia: ſed te
Nos facimus Fortuna, deam, cœloque locamus.

Poſtremus modus efficientium eſt apud Ariſtotelem undecimo capite ſecundi Poſteriorum pauló ſecús καθ' αὑτὸ καὶ κατὰ συμβεβηκός, per ſe & per accidēs: Itē quinto capite ſecūdi Phyſici. Sed tamen ne quis in errorē inducatur, accidētis nomen aliás Ariſtoteles ipſe, ut in Philoſophia triceſimo capite quinti, & ſecundo ſexti, & ſeptimo undecimi propriē facit αὐτόματον, ἀόριστον, ἄπειρον, ἄτακτον fortuitum, infinitum, inordinatum: Hoc autem loco latlús intelligitur: ut violētia, etiam cauſſa per accidens dicatur, ut fortuna. *Plato*] Plato 10. Leg. comprehendit hanc diviſionem nominibus naturæ, fortunæ, artis: ejus verba ſunt, λέγουσί πού τινες, ὡς πάντα ἐστι τὰ πράγματα γιγνόμενα, καὶ γενόμενα καὶ γενησόμενα· τὰ μὲν φύσει, τὰ δὲ τέχνῃ, τὰ δὲ διὰ τύχην· Quidam ajunt res omnes quæ fiunt, quæ factæ, quæque futuræ ſunt, partim natura, partim arte, partim fortuna effici. *Idque conſilio*] Cauſſa per ſe efficiens, dupliciter aliquid efficit, κατὰ τὴν ὁρμὴν, id eſt appetitu & conſilio, & κατὰ τὴν φύσιν, id eſt natura, ut Ariſtoteles ait in locis pauló antē citatis: Nā & voluntas, ſua ſponte movetur ad aliquid agendum, & natura, ſuopte nutu agit procreando, augēdo, minuendo, alterando, cæteraſque mutationes in corporibus ciendo: ideoque appellatur á Phyſicis ἀρχὴ τῆς κινήσεως, principum motus, ἐν ᾧ ὑπάρχει πρώτως καθ' αὑτὸ καὶ μὴ κατὰ συμβεβηκός, in quo ineſt primúm per ſe & non per accidens. *Suſcepto bello*] Cicero fatetur ſe conſultó & liberé contra Cæſarem arma ſuſcepiſſe: quæ confeſſio ad augendam clementiam Cæſaris ſpectat, qui voluntario hoſti pepercerit. *Sic Phædria*] Phædria adoleſcens excluſus á Thaide incontinentiam ſuam arguit: quód tametſi ſciat & intelligat ſe perire, voluntate tamen pereat. *Et prudens*] Hoc proverbii vice á Cicerone uſurpatur in Epiſtolis: Ut in fabulis Amphiaraus, ſic ego prudens

prudens & sciens ad pestem ante oculos positam sum profectus. Pro Marcello: Prudēs & sciens ad interitum ruebam. Pro Sestio: Vivus ut ajunt, vidensque cum victu & vestitu suo publicatus est. Pro Quintio: Huic acerbissimum vivo videntique funus ducitur. *Incubuere*] Aeolus oratione & precibus Junonis adductus, ventos ex antris emittit in mare, ad vexandas naves Trojanorum. Hæc igitur est subitæ tempestatis descriptio, ex ventis, caussis efficientibus: Ubi ad incredibilem quandam tempestatem explicandam finxit poëta, ut Seneca in Quæstionibus naturalibus notavit, quod natura non ferebat, ventos contrarios simul flare: Quod figmētum ex Homeri libro quinto Odysseæ imitatus est Virgilius. Sic Physici naturales rerum caussas efficientes considerant, calidum, frigidum, humidum, siccum: & pluviæ, grandinis, cæterarumque rerum, quæ gignūtur in aëre, generationem partim ab exhalationibus, partim ab affectione aëris repetunt: & terræ motum ab inclusis exhalationibus: Itemque disputāt, animalia partim coitu, partim sine coitu generari, & eorum progressionē fieri partim vētre, partim pinnulis, partim pedibus: nihil deniq; est in rerū natura, cujus caussas efficiētes naturales nō exquirant. *Caussa efficiens per accidens*] Caussa efficiens per accidēs dupliciter distinguitur, necessitas & fortuna: Necessitas, caussa coacta est, á qua si quid actum sit, id potiús caussæ cogēri, quám coactæ imputatur: ut si quis ab alio impulsus quenquam offendat: is non tam reprehenditur, quám qui impulit: atq; hujusmodi caussa coacta, interdum potest certo consilio agere, ut homo: sed non tum, cúm extrinsecús oblata impulsione cogitur ad efficiēdum. In hoc genere interdum numerantur caussæ, nō quæ omnino violēta necessitate impelluntur, sed quæ quasi cogi & impelli videntur: Nam mercator se tēpestate coactū esse dicit, ut merces abiiceret: & privatus á tyranno se cogi, ut parentē interficiat: attamen neque tempestas, neque tyrānus necessitatem faciendi adfert, quanvis vehementer urgeat: sed quia sic usus fert, talis

caussa appellatur necessaria & coacta, ex cõditione, sine qua salvi aut liberi esse non possumus, ut Cicero loquitur. Appellatur caussa hæc ab Aristotele undecimo capite secundi Posteriorum, ἀνάγκη βιαία, necessitas violenta: ea veró, ut est in Philosophia quinto capite quinti, παρὰ τὴν ὁρμὴν καὶ προαίρεσιν, contra voluntatem & cõsilium impedit & prohibet: Violentum siquidem necessarium dicitur, & ideo molestum, quemadmodum & Euenus inquit,

πᾶν γὰρ ἀναγκαῖον πρᾶγμ' ἀνιαρὸν ἔφυ.

Omne nanque necessarium, res violenta est.

Et violentia, necessitas est quædam, quemadmodum & Sophocles ait:

ἀλλ' ἡ βία με ταῦτ' ἀναγκάζει ποιεῖν·

Sed violentia me necessarió hæc cogit facere.

Ac videtur necessitas ἀμετάπειστόν τι εἶναι ὀρθῶς· indissuasibile quiddam esse, & recté: id enim contrarium est τῇ κατὰ τὴν προαίρεσιν κινήσει καὶ κατὰ τὸν λογισμὸν, consilii & rationis effectioni: Hæc illic Aristoteles.

Necessitas hoc modo]Excusat Orator Pompejanos ad bellum civile contra Cæsarem, veluti necessitate fatali impulsos: hæc Græcis εἱμαρμένη dicitur, cúm res aliter fieri non potest, atque á Deo constitutum est intra fatalem continuationem ordinis sempiterni. Atheniensis apud Platonem disputat, res hominum in casu positas esse: & τύχην generaliter accipit libro quarto de Legibus: ἀλλὰ γὰρ ὁμοίως αὖ καὶ τό γε δὴ λέγοντα εὖ λέγειν, ἐν τοῖς αὐτοῖς τούτοις. ΚΛ. τὸ ποῖον; ΑΘ. ὡς θεὸς μὲν πάντα, καὶ μετὰ θεοῦ, τύχη καὶ καιρὸς τ' ἀνθρώπινα διακυβερνῶσι ξύμπαντα. At veró licet hoc quoque recté affirmare in his ipsis. Cli. Quidnam? Ath. Quód Deus quidem omnia, secundúm autem Deum, fortuna & occasio res omnes hominum gubernent. Aristoteles quinto & sexto capitibus secundi Physici, τύχην καὶ αὐτόματον, fortunam & casum in efficientibus comprehendit: tametsi & ibidem & in Philosophia septimo capite undecimi, τύχην statuit in iis, quæ consilio aguntur: αὐτόματον in omnibus: Ideoque in pu-

eris,

eris, bestiis, lapidibus non dici εὐτυχίαν καὶ δυστυχίαν, bonam aut malam fortunam, nisi καθ' ὁμοιότητα, secundum similitudinem: ut Protarchus dicebat λίθους εὐτυχεῖς, lapides fortunatos esse, unde fiebant altaria, quia colerētur: αὐτόματον, veluti τὸ αὐτὸ μάτην, ipsum frustra dicitur. *Sic Ovidius*] Excusat Ovidius culpam suam ob casum, quód aliquid fortuitó viderit, quo Augustus Cæsar iratus est illi: commemoratque similem casum Actæonis, qui cúm in monte Gargaphiæ feras persequens, nudam in fonte Dianam aspexisset, subitó ab ea in cervum conversus, & á suis canibus dilaniatus est. *Sic casu fortuito*] Phalereo vulnus, salutaris curatio fuit, qui, ut Plinius libro septimo author est, jam deploratus á Medicis vomicæ morbo, cúm mortem in acie quæreret, vulnerato pectore medicinam invenit ex hoste: hostis igitur curationis fortuita caussa fuit: non enim sanare inimicum, sed necare volebat: Cicero libro tertio de Natura Deorum non Phalereum, sed Phæreum Iasonē nominat. *Hinc sumitur*] Cicero fingit per prosopopœiā hominem aliquem imprudentia lapsum, & iccirco veniam facti sui deprecantem, tanquam non sponte, sed fortuito aliquo casu deliquerit. *Epicurus*] Lucilius Balbus apud Ciceronem secundo de Natura Deorum refellit Epicureos á minoribus caussis: Characteres literarum temeré projecti, vix ac ne vix unquam annales Ennii efficient: non igitur credibile est, tam excellētem & admirabilem mūdum temerario & fortuito atomorum concursu factum esse: Sic Cicero adversus Carneadem differit, qui divinationem fortuitam esse dicebat: Quicquam potest esse casu factum, quod in se habeat omnes numeros veritatis? quatuor tali jacti, casu venereum efficiunt, num etiam centum venereos, si quadringentos talos conjeceris, futuros putas? Aspersa temeré pigmenta in tabula, oris lineamenta effingere possunt, num etiam Veneris Coæ pulchritudinem effingi posse aspersione fortuita putas? Fortuna, est ibidē Aristoteli quiddam παράλογον, ἀόριστον, ἀβέβαιον, ἀνθρω-

C

τίνῳ λογισμῷ ἄδηλον· Improvidum, incertum, dubium, humano judicio ambiguum: ejusque efficientiam ignoratio caussarum confinxit: Fortuna enim, nullius per se caussa est, sed eventus, quem fortuitum dicimus, caussa quædam certa est, licet humanæ menti ignota: ὡς θεῖόν τι οὖσα καὶ δαιμονιώτερον, ut divinum quiddam & beatum, ut est quarto capite secundi Physici. *Non inscité* Juvenalis] Si intelligimus rerum caussas, videmus omnia divino consilio & prudentia regi & gubernari: sed quia eas frequenter ignoramus, ideo fortunæ locum tribuimus, deamque vocamus. Sic Academici interdum Deum appellant fortunam, quód multa efficiat improvisa & inopinata nobis propter obscuritatem ignorationemque caussarũ, ut ait Cicero primo Academico. Hujus generis caussarũ ἑκουσίων καὶ ἀκουσίων, voluntariarum & non voluntariarum, magnus est usus in vita: atque iccirco hanc sibi caussam Aristoteles sumpsit περὶ τοῦ ἑκουσίου καὶ ἀκουσίου dicendi. Cúm sit, inquit primo capite tertii libri ad Nicomachum, virtus tum circa affectus, tum actiones: & in voluntariis laus & vituperatio versetur: in involuntariis venia, & interdum etiam misericordia: voluntarium & involuntarium necessarió fortasse de virtute præcipiente definiendum sit: commodum veró etiam legum latoribus & ad honores & ad animadversiones. Efficientis autem caussæ genus Physici veteres in rebus pauló uberiús, sed rudiús & impolitiús, quám finem & formam adhibuerunt, ut scribit Aristoteles in Metaphysicis: & magis á veritate ipsa coácti, quám ulla arte docti. Hesiodus & omnes Theologi id solúm, quod sibi probabile esset, spectaverunt: nos veró contempserunt: Nam cúm deos, rerum principia esse, & ab iis omnia facta esse dicerent, quæ nectar & ambrosiam non gustassent, mortalia esse dixerunt. Hesiodus idem aliás & Parmenides rerum efficientem caussam possuerunt ἔρωτα, amorem: Ἀλλὰ περὶ μὲν τῶν μυθικῶς σοφιζομένων, sed de iis fabulosé philosophantibus, majoris considerationis studiũ fuerit indignum: Hermotimus & Anaxagoras

xagoras τὸν νοῦν, mentem: quæ una inter ebrios valde sobria visa est esse sententia: tametsi Anaxagoras illa mēte, veluti machina aliqua ad mundi fabricam abutitur: Sic in rebus incertis eam trahit: aliás quidvis potiús caussam, quám illam mentem facit: Empedocles φιλίαν καὶ νεῖκος, concordiam & discordiam: Democritus ῥυσμὸν, διαθιγὴν, τροπὴν figuram, ordinem, situm: Parmenides unum modó secundúm rationem, modó calidum, frigidum, modó ignem: Denique hanc caussam veteres attigerunt, at obscuré, nec quicquam aperté: sed, ut in pugnis inexercitati pugiles faciunt: Etenim illi huc & illuc impulsi egregias plagas frequenter imponunt: sed neque hi arte, neque illi omnino videntur sentire, quæ dicant. Sic Aristoteles hujus caussæ doctrinam sibi vēdicat, sicut antea & finis & formæ doctrinam vendicavit: sicuti Logicæ universæ inventionem sibi vēdicavit: & tamen opiniones horum philosophorum Physicæ magis, quám Logicæ, aut primæ Philosophiæ sunt: nec Aristoteles de cōmuni & ad omnes doctrinas pertinēte caussarū doctrina præcipiens, apté videtur de physicis caussis præcipientes philosophos reprehendere.

MATERIA.

Materia, est caussa, ex qua res fit: Sic secundo Metamorphoseωs Ovidii, Solis domus auro, pyropo, ebore, argento componitur,

Regia Solis erat sublimibus alta columnis,
Clara micante auro, flāmasque imitante pyropo:
Cujus ebur nitidum fastigia summa tegebat.
Argenti bifores radiabant lumine valvæ.

Veruntamen jam satis de caussis præceptum est ex inventionis ordine: Nam tametsi finis in deliberando præcedat, primoque inveniatur: deinde forma, tum efficiens sequantur: attamen in effectione operisque actione, materia prima

est: tum efficiens & forma consequuntur: itaque finis extremus est. Hic igitur logicæ inventionis primus fons est: fons omnis scientiæ: tum enim perfecté scimus, cúm caussas scimus, quodque secundo Georgico de physicis caussis á poëta dicitur, meritó hoc loco dici potest,

Felix, qui potuit rerum cognoscere caussas.

Materia] Sic ab Aristotele definitur, αἴτιον tertio capite secundi Physici, ἐξ οὗ γίνεταί τι ἐνυπάρχοντος· caussa, ex qua cúm insit, fit aliquid: ut æs statuæ, argentum pateræ materia est: appellatur ab eodem frequenter necessitatis nomine: non quód ex ea conclusio necessaria fieri possit, sed ἐξ ὑποθέσεως: quia ut res sit, materiam ejus esse necesse est: ὕλη proprié, aliquando etiam τὸ ὑποκείμενον, subjectum dicitur. Materiam logicam intelligere debemus, & rerum omnium communem, non physicam tantúm palpabilem & tractabilem: sic syllogismi vel mente sola concepti materiam, dicimus quæstionis extrema & argumentum: quo modo Aristoteles ait in Philósophia quinto & sexto capitibus libri primi, á primis Philosophis ὕλην σωματικὴν materiam corpoream, á Pythagoreis & Platone ἀσώματον, incorpoream constitui: Et rursus ibidem decimo septimi, item sexto octavi duplicem ὕλην, τὴν μὲν αἰσθητὴν, τὴν δὲ νοητὴν, materiam aliam quidem sensibilem, aliam intelligibilem: Et omnino ait secundo quarti & tertio undecimi Philosophiæ, αἴτια, sicut opposita & comparata, esse τοῦ ὄντος πρώτας διαφορὰς, εἴδη καὶ καθ' αὑτὰ πάθη, entis primas differentias, & species, & affectiones, idemque de omnibus Dialecticæ locis omnino dicendum, ut ést octavo capite primi Elenchῶn: οὗτοι γὰρ κοινοὶ πρὸς ἅπασαν τέχνην καὶ δύναμιν· Hi nanque communes sunt ad omnem artem & facultatem: Ergo ut finis, formæ, efficientis, sic materiæ cōsideratio physicis artibus multó communior & generalior est. Aristoteles primo libro

bro Metaphysicorum colligit antiquorum sententias de materia rerum: Thales Milesius statuebat aquam, quia humor esset, pabulum rerum omnium: Theologi, ut Orpheus & Homerus, Oceanum, Thetyn & Stygen: eadem ratione Anaximenes aërem, quód ex ejus raritate vel densitate, cætera fierent: Heraclitus ignem, quód calor sit fomes omnis naturæ: Hesiodus chaos, id est rudem & indigestam materiam, ex qua res omnes procreatæ essent: Pythagorei numerum: Plato magnum & parvum: his enim nominibus materiam definiebat, appellans eam magnam, quód esset particeps omnis quantitatis: & parvam, quód per se esset expers omnis dimensionis, ut ait Simplicius: Melissus & Xenophanes, unum, ut cœlum infinitum & immutabile, & sibiipsi simile ac plenum: Quos omnes philosophos Aristoteles irridet ut ἀγροικοτέρους, id est agrestiores, & puerorum in cunis balbutientium persimiles.

Nam tametsi] Præstantiam excellentiamque caussarum sibi finis vendicat, ut est primo capite primi libri de partibus Animalium: dein forma, tum efficiens: materia, omnium postrema est: nam si finis rei constiterit, cæteras esse caussas est necesse, non contrà: physicis exceptis, ubi placet Aristoteli finem formæ conjungi: si forma, efficientem & materiam, non cōtrà: si efficiens, materiam, non contrà: sic videlicet antecedentibus in consequentes suum quodammodo jus est: tametsi in agendo contrà accidit: materia enim fit priús in ædificando, necesse est, quám architectus ullum opus faciat: forma sequitur efficientem: tandem ædificio utimur, & operis fine fruimur: & sic finis tempore postremus est in rebus artificiosis & voluntariis, non autem in Physicis: iccircoque in Philosophia dicitur de caussis, materiam primúm, deinde efficientem, tum formam & finem observari cœpisse: & nos ideo illum naturæ ordinem in explicandis caussis secuti sumus. *Hic igitur Logicæ*] Caussa, primus Dialecticæ inventionis locus est, unde omnis scientiæ humanæ solida constansque cognitio

demonstratioque depromitur: tum enim veré proprieque scire judicamur, cúm rei caussam, propter quam res est, & propriam & necessariam agnoscimus: Sic enim Aristoteles τοῦ ἐπίστασθαι καὶ ἐπιστήμης nomen definit in Posterioribus secundo capite libri primi, & infinité cæteris deinde libris repetivit: tametsi scientia, cujuscunque rei sit, æternæ an caducæ, nihil ad Logicam interest, tum vera tenetur, cúm ejus caussæ tenentur: ideoque quacunque in arte vel dictione verseris, summum λογικῆς ἐμπειρίας finem adeptus sis, cúm caussas pervideris: tamen quia præstantior æternarum rerum scientia sit, quám caducarum, scientiæ quoque nomen illic habetur præcipuum. Ergo memineris ab Aristotele scientiam definiri ex caussis æternis & propriis, propter quas res sit: eamque scientiam dici ab eo διότι καὶ διά τι, quãobrem & propter quid: secús é cæteris caussis vel quibusvis aliis argumentis scientiam quandam secundariã gigni, eamque dici ὅτι, quia. Quanti veró unus caussarum locus Aristoteli fuerit, tam multa de his monimenta testantur: In posterioribus Analyticis, in Topicis, secundo Physico, primis primorum de Animalium ortu & partibus librorum capitibus, & tot jam propositis Philosophiæ libris, in quibus veteres philosophos, ut agrestes & inexercitatos ac plané nugatores: ut Dialecticæ deniq; expertes irrisit: οἱ γὰρ πρότεροι, διαλεκτικῆς οὐ μετεῖχον· veteres enim, ait sexto primi Philosophiæ, Dialecticæ participes non erant; Imó veró tota vetus illa philosophia, septimo primi Philosophiæ, ei velut infantula & in primis incunabulis adhuc involuta ψελλιζομένη ἔοικεν, balbutire visa est.

EFFECTUM.

Effectum, est quicquid é caussis existit: Hujus loci sunt laudes & vituperationes, quarum pleni sunt libri sacri & profani, pleni annales, plena

hominum vita: Sic Virgilius sexto Æneïdos nomine Romani describit facta veri principis,

Tu regere imperio populos Romane, memento:
Hæ tibi erunt artes, Pacique imponere morem,
Parcere subjectis, & debellare superbos.

Huc dicta scriptaque referenda sunt. Pericles & Hortensius bene dicendi laude celebrantur, eodemque argumento Demosthenes & Cicero etiam bene scribendi. Ad hunc etiam locum referuntur consilia & deliberationes, etiam si omnino ad exitum perductæ non fuerint: Parmenio & Philotas imperio Alexandri, morte mulctati sunt, quia conjurationis essent suspecti, ut Curtius & Arrianus meminerunt. De Lentulo & Cethego, aliisque Catilinæ popularibus, Romani senatus judicio supplicium sumptum est. Atque omnino, ut admonuimus caussas omnes rerum corporearum & incorporearum cõmunes esse, sic effecta volumus intelligi. Horatius hoc modo commemoratis aliquot ebrietatis caussis, ejus effecta describit:

Quid non ebrietas designat? operta recludit,
Spes jubet esse ratas, in prælia trudit inermem:
Sollicitis animis onus eximit, ac docet artes:
Fœcundi calices, quem non fecere disertum?
Contracta quem non in paupertate solutum?

Caussæ veró cum suis effectis, vicissimque effecta cum suis caussis, affinitatem magnam habent: ut non solúm ex suis caussis effecta disputentur & exponantur, sed etiam ex effectis suis

caussæ: tametsi circulus hic effectorum ad caussas, scientiam veram non afferat.

Effectum] Hoc argumentum dicitur in Organo αἰτιατὸν, πρᾶξις, ἔργον, ἐνέργεια, ποίησις, γένεσις· caussatum quasi diceres, actio, opus, actus, effectio, generatio: Latinis effectum vel effectus, eventum vel eventus frequenter appellantur: caussatum si Latinus in hanc sententiam usus pateretur, aptissimé diceretur: Idem nomen proprié ad efficientes caussas refertur: aliqua tamen ratione cum cæteris etiam caussis comparatur: Nam & finis alliciendo, & forma rei naturam constituendo, & materia patiendo etiam ad effectum adhibentur: Itaque effecta de omnibus caussis existere possunt: nec veró tantúm in præteritis rebus effecta considerantur, sed etiam in his, quas quis facit aut facturus est: ut cúm disputatur, quid facturus fuerit Alexander Magnus, si in Italiã venisset: tum enim effecta Alexandri non præterita, sed futura memorantur. De hoc genere argumenti, Platonis locus sic est in Phædro, Σω. τὸ τοίνυν περὶ φύσεως, σκόπει τί ποτε λέγει Ἱπποκράτης τε καὶ ὁ ἀληθὴς λόγος. ἆρ' οὐχ ὧδε χρὴ διανοεῖσθαι περὶ ὁτουοῦν φύσεως; πρῶτον μὲν, ἁπλοῦν ἢ πολυειδές ἐστιν, οὗ πέρι βουλησόμεθα εἶναι αὐτοὶ τεχνικοὶ, καὶ ἄλλους δυνατοὶ ποιεῖν· ἔπειτα δὲ ἐὰν μὲν ἁπλοῦν ᾖ, σκοπεῖν τὴν δύναμιν αὐτοῦ, τίνα πρός τι πέφυκεν εἰς τὸ δρᾶν ἔχον, ἢ τίνα εἰς τὸ παθεῖν ὑπό του· ἐὰν δὲ πλείω εἴδη, ταῦτα ἀριθμησάμενος, ὅπερ ἐφ' ἑνός, τοῦτ' ἰδεῖν ἐφ' ἑκάστου τὸ, τί ποιεῖν αὐτὸ πέφυκεν, ἢ τὸ τί παθεῖν ὑπό του. Φα. κινδυνεύει, ὦ Σώκρατες. Σω. ἡ γοῦν ἄνευ τούτων μέθοδος, ἐοίκοι ἂν ὥσπερ τυφλοῦ πορεία· ἀλλ' οὐ μὴν ἀπεικαστέον τόν γε τέχνῃ μετιόντα ὁτιοῦν τυφλῷ οὐδὲ κωφῷ. Socrates in Phædro Platonis, cúm medici & oratoris comparationem inducit, De naturæ, inquit, inquisitione quid Hippocrates veraque ratio præcipiat, considera: An non hoc modo natura cujusque rei cogitãda est? Primúm quidem utrúm simplex ea sit, an multiplex, quam arte percipere & alios docere cupimus: deinde si fuerit simplex, vix ejus consideranda est, quid

&

& cujus gratia agere: itemque quid & á quo pati possit: Si veró multiplex sit, partibus dinumeratis, in singulis similiter notandum est, quid faciat, & quid illi aliunde accidat. Phæ. Ita videtur o Socrates. So. Absq; his autem disputatio, progressio quædam velut hominis cæci esse videtur: Nec tamen qui aliquid arte tractat & prosequitur, cæco homini vel surdo cōparandus est. Hujus etiam argumenti locus, varié ab Aristotele repetitus est in Analyticis & Topicis. Hujus argumenti ab effectis exempla sunt, cúm opifices ex operibus, & inventores ex inventis, & authores ex suis factis laudantur aut vituperantur: ut Cicero libro secundo de Natura Deorum ex mundo mundique partibus opificem naturæ inquirit & commendat: & Apelles ex tabulis pictis, Lysippus ex statuis laudem meruit: & populus Romanus ex bellicis factis: Sic Liber pater, quód docuit emere & vendere: Ceres quód arare, laudatur: & Assyrii, quód primi literas invenerunt: & Amphion, quód Musicam: & Atlas, quód Astrologiam: & Anaximander, quód sphæram. Sic Virg. sexto Aeneidos, cúm in persona Aeneæ optimum Reipub. civem instituit, conversus ad Romanum pincipem, breviter ejús facta describit. *Huc dicta scriptaque*] Dicta, sunt eorum á quibus dicuntur, & scripta, eorum á quibus scribuntur, facta quædam: Ut Pericles Atheniensis ex bene dictis laudatus est, ob idque in ejus labris Pytho persuasionis deam sessitasse ajunt: Ex eodèmque genere laudatus Hortensius orator Romanus: scripta tamen illius nulla, ut ait Cicero: hujus veró multó infra famam: Demosthenes & Cicero utraque laude præstiterunt, bene & dicendi & scribendi. *Ad hunc locum*] Consilia laudantur aut vituperantur, tanquam recté aut malé facta deliberantium. Parmenionem reum conjurationis Cleander primúm jussu Alexandri Magni percussit, deinde milites exanimem confoderunt: Curtius libro septimo. Philotas, cum multis aliis, qui in suspicionem conjurationis venerant, dato signo saxis obrútus est: Curtius li-

bro sexto. *Eodemque argumento*] Consilium conjurationis describitur prima oratione Ciceronis in Catilinam: deprehensio, oratione tertia: supplicia conjuratorum in historia Sallustii. *Atque omnino*] Omnes dialecticæ præceptiones sunt omnino generales & communes rerum omnium, nec ad res physicas vel alias unius generis tantúm, sed ad omnes omnino attinent. *Horatius*] Cúm Horatius aliquot ebrietatis caussas narrasset, ut curas omnes abjicere, convivio splendido interesse, optima vina effusé ac largé potare, ebrietatis effecta subjungit, quæ sunt, arcani significatio, spes, audacia, gaudium, opinio doctrinæ, garrulitas, vacuitas á curis. *Caussæ veró*] Caussarum & effectorum cognatio magna est: præcipua tamen scientia est διότι ab Aristotele nominata, & tertio capite primi Posteriorum reprehenditur in vera & scientifica demonstratione, circulus effectorum, unde caussæ doceantur: tametsi potest, accidere, ut eadem iisdem vicissim effecta sint & caussæ, fiantque circulo, ideoque circularis sit eorum & mutua demonstratio, ut terra madefacta gignitur vapor: hinc nubes, unde pluvia, qua demum terra madescit, ut Aristoteles ait decimo tertio capite secundi Posteriorum.

SUBJECTUM.

Subjectum, est cui aliquid adjungitur: Sic anima, est subjectum scientiæ, ignorantiæ, virtutis, vitii: Corpus, magnitudinis, parvitatis, sanitatis, morbi, roboris, infirmitatis, pulchritudinis, deformitatis: Homo, subjectum est divitiarum, paupertatis, honoris, infamiæ, vestitus, comitatus: Locus, est subjectum rerum in eo sitarum, quo modo Physici studiosé considerant rerum naturalium locum, ignis, aëris, aquæ, terræ, tempestatum, metallorum, plantarum, arbo-

rum,

rum, animalium: Quod proprié á Virgilio observatum est in Georgicis, dum suis quemque propositis rebus locum persequitur, ut segetibus, arboribus, vitibus, pascuis:

At priús ignotum ferro quám scindimus æquor,
Ventos & varium cœli prædiscere morem
Cura sit, ac patrios cultusque habitusque locorum:
Et quid quæque ferat regio, & quid quæque recuset.
Hic segetes, illic veniunt feliciús uvæ:
Arborei fœtus alibi, atque injussa virescunt
Gramina.—

Sic color est subjectum visus, sonus subjectũ auditus, quia hi sensus in his sensilibus occupantur & exercentur: Atque hoc arguméto virtutes & vitia declarantur in Ethicis, temperantia & exuperãtia, voluptate: magnanimitas & animi timiditas, periculo: liberalitas & avaritia, pecunia: Ejusmodi subjecto Cicero secunda Agraria disputat, inter Cãpanos nullã contétionem esse, quia nullus sit honor: Nõ gloriæ cupiditate efferebantur, propterea quód ubi honos publicé nõ est, ibi gloriæ cupiditas esse non potest: non contentione nec ambitione discordes: nihil enim supererat, de quo certarent: nihil quod contra peterent, nihil ubi dissiderent. Eodem argumẽto à Propertio dictum est:

Navita de ventis, de tauris narrat arator:
Enumerat miles vulnera, pastor oves.

Sensus] Aristoteles subjectum generaliter etiam appellat ὑποκείμενον, sive substantia sit, sive quidvis aliud, cui

aliquid præter suas caussas adjungitur: itemque *δεκτικὸν*, ut in Topicis, quòd sit quasi receptaculum adjunctorum: ut anima, subjectum est virtutum & vitiorum, scientiæ & ignorantiæ, quia hæc insunt in anima: corpus, subjectum est quantitatis, quia quantitas est in corpore: itemque multarum qualitatum, quæ huic adjunguntur, ut sunt sanitas, morbus, pulchritudo, deformitas; & sic homo subjectum est divitiarum & paupertatis, quia hæc insunt in homine, unde dives aut pauper dicitur. *Locus*] Locus, est subjectum rerum in eo sitarum, quia res ipsas in se capit & continet: & usum in disserendo non infrequentem habet, cùm res ex suis quæque locis sæpe describantur: Exemplum hic est ex primo Georgico Virgilii. *Aristoteles*] Secundum genus subjecti, circa quod res quæpiam occupatur & versatur, ab Aristotele declaratur. Aristoteles in Philosophia quinto capite quarti sic appellat τὰ ὑποκείμενα, ἃ ποιεῖ τὴν αἴσθησιν, subjecta, quæ faciunt sensum: Sic in explicãdis sensuum facultatibus quid cuique subjectum sit, docet, ut visui color, auditui sonus, odoratui odor, gustatui sapor, tactui calor, frigus, humor, siccitas, & multæ aliæ qualitates. Ex hoc genere est illud quoque poëticum,

——*Vocemque his auribus hausi.*

Atque hoc argumento] Virtutum & vitiorum subjecta ab Aristotele tractantur capite septimo de Moribus: ut fortitudo in periculis, tẽperantia in voluptatibus, liberalitas in pecuniis, magnitudo animi in honoribus, clementia in ira, veritas in dictis & factis, justitia in jure cuique tribuendo versetur: in iisdemque contraria vitia, sed infra aut supra modum occupentur. Tale est exemplum pro lege Manilia: Non enim solæ sunt illæ virtutes imperatoriæ, quæ vulgò existimantur, labor in negotiis, fortitudo in periculis, industria in agendo, celeritas in conficiendo, consilium in providendo.

ADJUN-

ADJUNCTUM.

Adjunctum, est quod subjecto adjungitur: pro eodem, circunstantia dicitur: Sic animi corporisque bona & mala, eorum adjuncta dicemus: sic qualitates adjūctæ, ita propriæ ut uni & soli subjecto conveniant, sunt ejus adjuncta vel circunctantiæ: ut risus, est adjunctum hominis: hinnitus, equi: latratus, canis. Atque ejusmodi propria circunstantia per se, & sua natura, nulla intermedia caussa inest in suo subjecto: Eorum inter se conjunctio, est modo quodam essentialis. Argumento igitur adjunctorum Fannium Chæream adversarium Cicero pro Roscio Comœdo cavillatur: Nónne ipsum caput & supercilia illa penitús abrasa, olere malitiam & clamitare calliditatem videntur? nónne ab imis unguibus úsque ad verticem summum, (si quam conjecturam affert homini tacita corporis figura) ex fraude, fallaciis, mendaciis constare totus videtur? qui iccirco capite & superciliis semper est rasis, ne pilum ullum viri boni habere dicatur. Sic Martialis secundo libro Zoilum ludit:

Crine ruber, niger ore, brevis pede, lumine luscus:
Rem magnam præstas, Zoïle, si bonus es.

Sic vestitus & comitatus, res adjunctæ sunt: quo circunstantiæ genere Dido venatum proficiscens, magnificè quarto Æneidos pingitur:

Oceanum interea surgens aurora reliquit.
It portis Jubare exorto delecta juventus:
Retia rara, plagæ, lato venabula ferro:

Maßylique ruunt equites,& odora canum vis:
Reginam thalamo cunctantem,ad limina primi
Pœnorum expectant: ostroque insignis & auro
Stat sonipes,ac frena ferox spumantia mandit.
Tandem progreditur magna stipante caterva,
Sidoniam picto chlamydem circundata limbo:
Cui pharetra ex humero,crines nodantur in aurũ:
Aurea purpuream subnectit fibula vestem.

Connexio autem subjectorum & adjunctorum,ea feré est,quæ caussarum est & effectorum, subjectumque præcipué proprium,est adjuncto suo,ratione,intelligentia,natura prius. Attamen quantó circunstantiarum copia major est, tantó frequentior earum est usus: Et quanvis singularia adjuncta minoris sint ponderis & argumenti:attamen multa,magnas vires habẽt, quemadmodum de ejusmodi signis ait Ovidius secundo de Arte amandi:

Forsitan hæc aliquis (nam sunt quoque) parva vocabit:
Sed quæ non prosunt singula,multa juvant.

Aristoteles ὑποκείμενον & συμβεβηκὸς frequenter opponit:Cicero & Quintilianus Latiné adjunctum vel cõjunctum appellant: Quintilianus etiam capite decimo libri quinti, circunstantiæ nomine in eadem re utitur, cúm interpretatur non περιουσίαν, sed quod idem valet, περίστασιν,licet ipse generalem & communem circunstãtiarum usum nesciverit. Accidentis porró nomen aliás Aristoteles ipse,ut in Philosophia 30.cap.5.lib.& 2.6.& 7.11.facit αὐτόματον, ἀόριστον, ἄπειρον, ἄτακτον, fortuitum, infinitum, inordinatum. Aliás hoc nomen significat & effecta & adjuncta & comparata, ut in Topicis Aristoteleis:

teleis:Itaque ambiguitatis tollendæ gratia, meliùs adjunctum vel circunstãtia appellabitur. Quia separatim effecta tradita sunt,& modo adjuncta separatim tradũtur:denique comparata etiam separatim tradentur.
Sic qualitates] Huc pertinet quod á Græcis dicitur τὸ ἴδιον, proprium,id est propria & pené essentialis affectio,quæ rei subjectæ sola & semper inest,ut homini τὸ γελαςικὸν, natum esse ad risum: sic in leone propria affectio cernitur rugiendi,in tigre raucandi,in urso uncandi, &c.
Modo quodam essentialis] Aristoteles docet quarto capite primi posteriorum Analyticorum, subjectum proprio essentiale esse;&in ratione, quid est dicente: indeque propositiones per se fieri: Qua de re lege nonum librũ Animadversionum Aristotelicarum. *Hoc argumento*] Cicero jocatur in Chæream hominem fraudulẽtum ex habitu corporis,quód sit rasus.Tota Physiognomorum ars & doctrina in hoc argumenti genere versatur: quæ nihil aliud est, nisi divinatio de affectibus animorum ex adjunctis corporis,ut colore, habitu, figura, lineamentis, ex quibus probabilem aliquam conjecturã de moribus hominum facimus:ut Zopyrus Socratem stupidum dixit esse & bardum, quód jugula concava non haberet:addidit etiam mulierosum: In quo Alcibiades cachinnum dicitur sustulisse. Et Maximinus imperator ob insignem & portentosam magnitudinem pro bardo est habitus. *Crine ruber*] Martialis ex quatuor adjunctis corporis cõjicit Zoilum esse hominem malum. Sic Astrologi de pluvia, tempestate, serenitate, & cæteris aëris affectionibus augurantur,ut:

—Vento rubet aurea Phœbe.

Et Medici partem suæ artis σημειωτικὴν appellant, quæ de signis morbi aut sanitatis disputat. *Dido*] Virgilius quarto Aeneidos describit Dido reginam Carthaginẽsium,quæ se mané adornet ad venationem: primùm ex circunstante comitatu juvenum,retium,equitum,canũ, sonipedis:deinde ex circunstante habitu & ornatu corporis,chlamyde,pharetra,corymbo, fibulis: Ejus quoq;

generis exemplum eſt actione ſeptima in Verrem: Stetit ſoleatus Prætor populi Romani cum pallio purpureo tunicaque talari, muliercula nixus in littore. Subjecti autem & adjuncti doctrina á veteribus philoſophis non ſolúm præceptis pené confuſa eſt, ſed uno feré tãtúm nomine τῦ συμβεβηκότος appellatur. Platonis locũ antea ex Phædro citavimus: Ariſtoteles cúm aliás, tum in Topicis libris ſecundo & tertio, accidentis ſimplicis & cõpoſiti diſputationẽ atque diſquiſitionem expoſuit.

OPPOSITA.

Oppoſita, ſunt quæ de eodem, ſecundúm idẽ, & ad idem, & eodem modo, & eodem tempore dici, & veré affirmari non poſſunt. Sic Socrates albus & ater non poteſt eadem parte eſſe pater & filius ejuſdem, dives & pauper eodem modo, ſanus & æger eodem tempore: At albus eſſe poteſt alia parte & ater alia, pater hujus, filius illius, ſpe dives, reipſa pauper, ſanus hodie, cras æger: Atque oppoſita, ſua natura ſunt inter ſe æqué nota, attamen alterum alteri oppoſitum clariús eluceſcit. Oppoſita, ſunt contraria aut repugnantia. Contraria, ſunt oppoſita, quæ plurimũ differunt unum ab uno. Cõtraria, affirmata ſunt aut negata: Affirmata, relata aut adverſa.

Oppoſita] Oppoſitorum definitio ex quarto capite primi Elenchorum deducta eſt, ubi definitur elẽchus ejuſmodi conditionibus, περὶ τῦ αὐτῦ, καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ, καὶ πρὸς τὸ αὐτὸ, καὶ ὡσαύτως, καὶ ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ, quód ſit ejuſdem & unius non nominis, ſed rei, ſecundum idem, & ad idem, & ſimiliter, & eodem tempore: Quæ omnia ſunt in generali & communi oppoſitorum definitione ſervanda: Sic Ariſtoteles in Philoſophia decimo capite

quinti, ἀντικείμενα, opposita generaliter definit, ὅσα μὴ ἐνδέχεται ἅμα παρεῖναι ἀμφοῖν δεκτικῷ, quæcunque non accidit simul esse amborum susceptivo: nec interest essentiæ sint per se consistentes, necne: Sic enim generaliter decet omnia Logicæ artis præcepta describi: & Aristoteles hac generali ratione generationem & corruptionem, fuscum & album, hominem & equum dicit ἀντικεῖσθαι. *Atque opposita*] Aristoteles secundo capite quinti Topici, & tertio sexti docet oppositum æqualiter suo opposito notum esse: τὸ μὲν γὰρ ἀντικείμενον ἅμα τῇ φύσει, oppositum siquidem natura simul est: id est, ut jam dixi, suo opposito æquè notum: Et quanvis ad rem accuratè demonstrãdam oppositum non multùm valeat, valet tamen maximè ad refellendum quidpiam, & ex alterius oppositione diligentiùs considerandum: nec immeritò celebratum est illud axioma secundo & decimo septimo capitibus tertii Rhetorici: παράλληλα τὰ ἐναντία μάλιστα φαίνεσθαι· contraria juxta se posita maximè elucere. *Opposita*] Oppositorum sic generaliter acceptorum species duæ sunt, contraria & repugnantia: Aristoteles istam tam perspicuam distinctionem non habet, sed oppositionis, id est generis nomine vocat primam illam speciem: Res autem distinctæ sunt, & meliùs distinctis nominibus docentur: & Cicero latinè primã illam speciem, contrariorum nomine nuncupat.

Contraria] Contraria definiuntur opposita, quæ plurimùm differunt unum ab uno, ut bonum á malo, pater á filio, videns á cæco, justum á nõ justo: quæ definitio approbatur ex Alcibiade secundo Platonis, ubi Socrates ita loquitur: καὶ μὲν δύο γε ὑπεναντία ἑνὶ πράγματι πῶς ἂν εἴη; ΑΛ. οὐδαμῶς. So. Quinetiam duo uni rei contraria esse qui possunt? Al. nullo modo. Eadem definitio colligitur ex variis locis librorum Aristotelis. In quo tamen Aristoteles probari non potest, cúm generalem hanc affectionem & omnium oppositorum communem, non generaliter, ut ipse jubet, exposuerit, sed iteraverit per species, ut postea demonstrabo. *Contraria*] Aristoteles

in Categoriis decimo capite,& in Topicis tertio capite secundi,& quarto quinti,& in Metaphysicis libris quinto,& decimo,quadripartitam divisionem contrariorum facit: Sed commodiús & faciliús res ipsa percipietur, si primúm duo genera proponantur, deinde singulis suæ species subjiciantur: tum enim illustrior & clarior existet doctrinæ ratio. Contraria igitur sunt affirmata aut negata: Affirmata item duorum generum, relata videlicet & adversa.

RELATA.

Relata,sunt contraria affirmata, quorum essentia mutua est:ut pater,qui filium habet, & filius,qui patrem habet:ideoque quoniam contraria hæc mutuó se perpetuó respiciunt, natura simul sunt:ut si perfecté alterum noveris,reliquũ quoque noveris: Itaque hæc ratio contrarium nihil efficit, quin argumentum é mutuis caussis ostendit:ut,Sum tuus pater, tu es igitur meus filius: At cúm dico,Sum tuus pater,nõ igitur tuus filius, tum relata hæc non tractantur ut caussæ mutuæ,sed ut contraria: attamen relata omnia ita contraria sunt,ut medio non careant: Nam inter patrem & filium intermedius est, cui nec pater,nec filius est.

Relata] Hæc ab Aristotele appellantur τὰ πρός τι· á Cicerone in Topicis, quæ cum aliquo conferuntur: aliás etiam relara, quorum proprium est ἡ πρὸς ἕτερον ἀναφορὰ,καὶ τὸ πρὸς ἀντιστρέφοντα λέγεσθαι, ad alterum relatio, & inter se converti, id est sese mutuó & vicissim definire:ut pater filii pater,filius patris filius: quod aliis contrariorum generibus non simul convenit: non enim bonum dicimus mali bonum, aut contrá: nec bonum,
non

ñon boni bonum. Aristoteles τὰ πρός τι definivit in Categoriis septimo capite, sed lõgé difficiliùs & obscuriùs ὅσα αὐτὰ ἅπερ ἐστὶν, ἑτέρων εἶναι λέγεται, ἢ ὁπωσοῦν ἄλλως πρὸς ἕτερον· quæcunque ipsa quæ sunt, aliorum esse dicuntur, vel quomodolibet aliter ad alterum. Priore parte definitionis comprehendit veré relata, quæ se mutua relationis effectione complectuntur: posteriore, relata communiter etiam & impropriè appellata, quæ sine mutua relatione definiri possunt, ut cúm vulgó dicitur, scientia, alicujus esse scibilis, impropria relatione utimur, quia sciẽtia sine suo relato potest definiri. *Ideoque*] Proprium relatorum est ἅμα φύσει εἶναι, simul natura esse: Nam simul atque pater est, filium habet: si filius obierit, patris qualitas jam perit, quod in cæteris oppositis nequaquam est: nec enim eorum essentia simul & oritur & interit, licet eorum notitia sit æqualis & simul natura, quod jam dictum est: Itaque si quis relatorum alterum εἰδῇ ὡρισμένως, noverit definité, & reliquum definité noverit. Pyrrhonii in ἀκαταληψίας, incomprehensibilitatis argumentis, relata ponebãt & ignota esse dicebant, cúm viderent alterum altero nihilo notius esse: & tamen alterius definitionem ex altero pendere: Vide Laërtium libro nono in vita Pyrrhonis. *Itaque hæc*] Relata nomine nullam dissensionem faciunt, sed consensionem potiús: opposita tamen efficiunt: Nam cúm patris qualitas (nec enim τὰ πρός τι δοκοῦσιν οὐσίαν σημαίνειν, ad aliquid videntur essentiã significare, ut est in Philosophia libri quinti capite tertio) quædam tibi occurrerit, protinus in hac relationis specie filius oppositus occurret: Sum tuus pater: non igitur tuus filius: Sum tuus dominus, nõ igitur tuus servus: Et hac qualitate, relata sunt opposita. In hac specie oppositionis Aristoteles statuit generalem illam oppositorum legẽ, quod relatio sit ἑνὸς πρὸς ἕν, unius ad unũ (ut est 6. cap. 4. in Philosophia) *Attamen*] Relata sic opposita sunt, ut medium tamen habere possint: Nam inter patrem & filium, medius est, cui nec pater nec filius vivit: inter dominum & servum,

libet:Illud autem medium relatis extremis relatum nō est:Imó veró ne contrarium quidem illis est: Nam medius inter patrem & filiū, nec patri nec filio opponitur.

ADVERSA.

Adversa, sunt contraria affirmata, quorum essentia distincta est, ut candor & nigror: candor, est color disgregans visum: nigror, est color congregans visum. Sic bonum & malum, calidū & frigidum, virtus & vitium opponuntur: attamen, habent partim medium, ut album & nigrum, quorum sunt intermedii colores, viridis, cinericius, ruber: partim medium non habent, ut libertas & servitus. Tibullus secundo libro:

Sic mihi servitium video dominamque paratam;
Tu mihi libertas illa paterna, vale.

Adversa] Cicero in hac significatione, adversorum nomine utitur, quem vitandæ confusionis gratia, sequi licebit: In scholis contraria dicuntur: at hoc generale nomen est: Definiuntur autem contraria affirmata, ut hac parte definitionis distinguantur à privantibus & contradicentibus, de quibus mox dicemus: deinde additur, quorum essentia distincta est, ut á relatis separentur, quorum essentia est mutua: sic igitur candor & nigror, adversa sunt, quia utrunque est affirmatum: & essentiæ rationem distinctam habent, id est alterum in alterius definitionem non adhibetur: Aristoteles in Categoriis pauló confusiús definit: quæ Aristotelica definitio potest in relata quadrare. Atque in hac etiam specie repetit Aristoteles generalem illam oppositorum effectionem, ut est in Philosophia quarto capite libri dicimi: φανερὸν ὅτι οὐκ ἐνδέχεται ἑνὶ πλείω ἐναντία εἶναι. οὔτε γὰρ τοῦ ἐσχάτου ἐσχατώτερον εἴη ἄν τι· οὔτε τοῦ ἑνὸς διαστήματα πλείω δυοῖν ἔσχατα. Planum est fieri non posse, ut uni plura sint

adversa:

adversa: neque enim ultimo ulterius quicquam fuerit, neque unius distantiæ plures duabus extremæ possunt esse. Nec veró inter virtutem, τὴν ὑπερβολὴν καὶ τὴν ἔνδειαν, exuperantiam ac defectum, oppositio vera est, ut videtur Aristoteles dicere aliquando in Categoriis capite decimo, & in Topicis capite tertio secundi: sed repugnantia: Nec enim plurimúm differunt, sed de duobus extremis alterum magis differt á medio, quám reliquum: ut avaritia magis differt á liberalitate, quám effusio, sicut Aristoteles ipse docet octavo capite secundi ad Nicomachum: ut potiús duo vitia sint inter se adversa, quorum commune genus ἀνώνυμον, sit liberalitati cõtrarium. *Attamen*] Adversa, ut est decimo capite Categoriarum, vel habent medium, ut album & nigrum habent ruffum, & dicuntur ἀνὰ μέσον καὶ ἔμμεσα: vel carent medio, ut sanum & ægrum, & dicuntur ἄνευ μέσου καὶ ἄμεσα. ut libertas & servitus: Sic Tibullus conqueritur se non esse liberum ab adversis ita conclusis.

Servus sum:
Non igitur liber.

PRIVANTIA.

Contraria negata sunt, quorum alterum cõtinet alterius negationem: eaque, privantia, aut contradicentia. Privantia, sunt contraria negata, quorum alterum est habitus, alterum habitus privatio: ut visus, est habitus: cæcitas, ejus privatio in homine aut animante alio, in quo visus & cæcitas inesse possit: Ideoque privatio & habitus versantur in eodem. Sic pauper & dives opponuntur apud Martialem libro quinto:

Semper eris pauper, si pauper es, Æmyliane,
Dantur opes nullis nunc, nisi divitibus.

Contraria generis hujus nihil habent tertium neque medium, ſi alterum inſit á natura, ſic vita & mors ſine medio ſunt.

Contraria negata] Expoſitis contrariis affirmatis, ſequuntur negata, quorum alterum continet alterius negationem, ut cæcitas, continet negationem viſus, & non juſtitia, negationem juſtitiæ. Dividitur hoc genus in duas ſpecies, unam privantium, alteram contradicentium. *Privantia*] Hæc ab Ariſtotele *στερητικὰ*, id eſt privantia dicuntur, á privatione, parte altera oppoſitionis, cui opponitur ἕξις, id eſt habitus, *καθ' ἣν εὖ ἢ κακῶς διάκειται τὸ διακείμενον*· quo bene aut malé afficitur affectum, ut ſcribit Ariſtoteles capite viceſimo libri quinti Philoſophiæ: ut viſus, eſt affectio, qua bene afficitur oculus: ebrietas affectio, qua malé afficitur homo. Cæcum dicimus, quod privatum eſt facultate videndi eo tempore, quo videre naturaliter poſſit: qua ſignificatione talpa, cæca dici non poteſt, quia ſuapté natura non eſt capax viſus: & ſi quando cæca dicitur, impropriè dicitur: Homo veró privatus oculorum lumine, proprie cæcus appellabitur: quod confirmat Ariſtoteles in Philoſophia viceſimo ſecundo capite libri quinti. *Sic pauper & dives*] Pauper, nomen eſt privationis: dives, habitus; & ſic Martialis diſputat:

Soli divites diteſcunt:
Non igitur pauper dives eſſe poteſt.

Contraria generis hujus] In veré & proprié privantibus nihil eſt medium, ut inter mortem & vitam nihil tertium interjacet, in his rebus, quæ vitæ participes eſſe poſſunt: Et hæc oppoſita de re ſingulari, cui alterũ poſſit attribui, verum & falſum ſemper dividunt: ut Socrates mortuus eſt: nō igitur vivit. aut, Vivit Socrates: non igitur eſt mortuus.

CONTRADICENTIA.

Contradicentia, ſunt contraria negata, quorum

rum alterum ait, alterum negat omnino idem: ut, Justus, non justus: Animal, non animal: cæcus, non cæcus: morbus, non morbus sunt contradicentia, & ubique contraria hæc medio carent: Sic contradicitur sententiis Catonis & Ciceronis, illius Stoici, hujus Academici: Dialogus est his verbis pro Muræna: Nihil ignoveris: Imó aliquid, non omnia. Nihil gratiæ caussa feceris: Imo ne resistito gratiæ, cũ officiũ & fides postulabit. Misericordia cõmotus ne sis: Etiã in dissolvenda severitate: sed tamen est aliqua laus humanitatis. In sententia permaneto: Enimvero nisi sẽtẽtia alia vicerit melior. Martialis primo libro:

Bella es, novimus, & puella, verum est:
Et dives, quis enim potest negare?
Sed dum te nimiúm Fabulla, laudas:
Nec dives, neque bella, nec puella es.

Exige contradictionem, sic:

Fabulla bella est,
Fabulla bella non est:
Fabulla puella est,
Fabulla puella non est:
Fabulla dives est,
Fabulla dives non est,

Atticus Epicureus affirmabat mortuos nihil esse, ideoque miseros esse: Hoc argumento Cicero eum cogit prima Tusculana confiteri, mortuos miseros non esse quia contradictio sequeretur, idem esse & non esse. Jam mallem, ait Cicero, Cerberum metueres, quám ista tam

inconſideraté diceres. Att. Quid tandem? M. Quem eſſe negas, eundem eſſe dicis: ubi eſt acumen tuum? cúm enim miſerum eſſe dicis: tum qui non ſit, eſſe dicis. Tandem poſt longam diſputationem Atticus ait: Agé, jam concedo non eſſe miſeros, qui mortui ſunt, quoniam extorſiſti ut faterer, qui omnino non eſſent, eos ne miſeros quidem eſſe.

Contradicentia] Contradicentia definiuntur ſæpe & in Organo & in Philoſophia, affirmatio & negatio: ſæpe etiam ex altera parte, ἀποφατικὰ, negantia: Simplicium autem partium ut cauſſæ, facta, ſubjecta, adjuncta, relata, adverſa, privantia, ſic negantia per ſe conſiderantur: Ariſtoteles tamen in Categoriis & Interpretatióne, primo & tertio capite primi libri, negat hic affirmationem & negatiònem eſſe, ſed velut affirmationem & negationem appellat: & ſi nomina ſint eorum ſymbola, vocat ὄνομα ὁριστὸν καὶ ἀόριστον· nomen finitum & infinitũ: Si verba, ῥῆμα ὁριστὸν καὶ ἀόριστον· verbum finitum & infinitum: atque ſic vtrunque cõmuniter definit, ὅτι ὁμοίως ἐφ' ὡτονοῦν ὑπάρχει καὶ ὄντος καὶ μὴ ὄντος· quod ſimiliter in quolibet eſt & ente & non ente: quia de quo juſtum non dicitur, non juſtum dicitur: & de quo ſedet non dicitur, de eo non ſedet dicitur. Quanvis privatio intelligatur per negationem habitus, aliud tamen eſt privatio, aliud negatio: Illa ſiquidem certi cujuſdam generis & ſubjecti propria eſt, & tantúm ſignificat aliquid non ineſſe in re, in qua natura ineſſe poſſit: hæc communiter ſignificat quicquid non eſt in re affirmata. Itaque negatio latiús patet, quám privàtio: Solum enim animal particeps viſus, poteſt dici cæcum, quando privatur naturali facultate videndi: at veró non ſolum animal dicitur non videns, ſed domus, ſed veſtis, ſed res aliæ infinitæ. Quare hæc negatio (non videns) non reſpicit certum aliquod & proprium ſubjectum: at privatio

tio hæc (cæcum esse) circa proprium & certum subjectum versatur. *Et ubique*] Hæc contradicentium lex traditur in Categoriis capite decimo: ἐπὶ μόνων μὲν τούτων ἀναγκαῖον ἀεὶ τὸ μὲν ἀληθὲς, τὸ δὲ ψευδὲς αὐτῶν εἶναι. In solis enim his necesse est semper alterum verum, alterum falsum esse. Nomen ἀντιφάσεως, contradictionis hic proprium est:nam φάναι, ἀποφάναι, φάσις, ἀπόφασις· negare, affirmare, negatio, affirmatio, cōmunia symbola sunt:& propriè φάσις est, cùm affirmatur: ἀντίφασις, quando negatur contrá: Ἀντίφασις etiam partem ἀντιφάσεως sæpe significat: ac sæpe Aristoteles ἀντιφάσεως nomen communiter accipit pro omni affirmationis & negationis oppositione: hic igitur propriū factum est,& ἀντιφάσεως axioma, multis locis apud Aristotelem citatū: ἅπαν ἢ φῆσαι ἢ ἀποφῆσαι ἀληθές· quidlibet affirmare aut negare verum,ut est secundo capite primi Posteriorum, ad hanc solam oppositionem attinet. Sunt veró ἀποφατικὰ Aristoteli, oppositorum omniū maximé opposita duabus de caussis:prima est quarto capite secundi de Interpretatione, quia negatio est ἐναντιωτέρα,magis opposita affirmationi,quám oppositi affirmatio: ad eam siquidem oppositi affirmatio revocatur:Nam privatio,quædam negatio est,negatio nempe habitus in suo subjecto, ut est in Philosophia quarto capite decimi: Et é contrariis alterum reliqui privatio est, ut dissimilitudo similitudinis, vitium virtutis, nigror alboris,ut est ejusdem libri capite secundo. De relatis idem fortasse, quamvis non exprimat, Aristoteles vult intelligi,ut servitus, privatio quædam sit dominatus:Secunda caussa est,quód hæc sola opposita, in re qualibet immediata sint,nec medium admittant:Quidlibet est aut non est:Scholastica tamen ista subtilitas videtur,& Aristotelis etiam legibus cōtraria,qui dicit genus huic vel illi speciei non magis & minús, sed æqualiter attribui:qua doctrina, relata, adversa, privantia, contradicentia,neque magis,neque minús opposita dicentur. Qualis contradicentium tractatio sit & disposi-

tio ad judicandum dicetur ſecundo libro, inventio tantúm hic docetur. Ariſtoteles hic etiam in primis illam generalem oppoſitorum naturam repetit, unicam nempe affirmationem unicæ negationi opponi (ut eſt in libro de Interpretatione. Quare (ut demonſtravimus) per ſpecies vitioſé declaratur ab Ariſtotele, qnod initio generaliter erat explicandum. Verúm præ cæteris contrariorum generibus contradicentium genus á philoſophis diſputatum eſt. Ariſtoteles in Philoſophia tertio & quarto libris axioma contradictionis, Quódlibet affirmare aut negare verum, tanti fecit, ut principium principiorum omnium conſtituere non dubitarit. At Heraclitus utranque partem contradictionis veram eſſe cenſebat, quia nihil niſi verum dici poſſet: Anaxagoras inter verum & falſum, aliquid medium poſuit: cúm tamen nihil inter ens & non ens interjectum ſit: Antiſthenes dicebat nihil poſſe dici, niſi propria oratione: unde efficeretur, ut non liceret ἀντιλέγειν, contradicere, nec omnino mentiri, quia non propria oratione res tum diceretur: At cúm res falſa pronuntiatur, oratione contrarii dicitur: Anaxagoras dicebat μεμίχθαι πᾶν ἐν παντὶ, miſtum eſſe quodlibet in quolibet: & quales res quiſque putaret, ei tales eſſe: quo uno faciebat πάντα ψευδῆ, omnia falſa: Heraclitus omnia in perpetuo motu & fluctu ſtatuebat, ut δὶς τῷ αὐτῷ ποταμῷ ἐμβῆναι, bis in eundem fluvium ingredi equus non poſſit: omniaque & eſſe & non eſſe: quo uno faciebat ἅπαντ' ἀληθῆ, cuncta vera: Cratylus etiam Heraclitum carpebat: Imó veró, dicebat, ne ſemel quidem eundem fluvium ingredi equus poteſt; Itaque eó redierat, ut cenſeret loquendum non eſſe, quia rerum natura anté mutaretur, quám oratione pronuntiari poſſet: ἀλλὰ τὸν δάκτυλον ἐκίνει μόνον, ſed digitum movebat tantúm: Democritus κενὸν καὶ τὸ πλῆρες, vacuum & plenum in quolibet ponebat: & hoc ens, illud non ens appellabat: nihílque verum eſſe dicebat, aut certé nobis incertum: Protagoræ ſententia eſt, ἄνθρωπός ἐστιν ἁπάντων χρημάτων μέτρον· Homo,

Homo, est omnium rerum mensura: Itaque, quod ei videtur & apparet, verum est: contrarium, est falsum: Cōtra quos omnes Aristoteles disputat in libris de Philosophia.

REPUGNANTIA.

Repugnantia, sunt opposita, non maximé tamen differentia unum ab uno, sed unum á pluribus: Duorum contrariorum interdum aliquid medium est: nec tamen iis est contrarium, sed repugnans: ut viride, cinericium, rubrum, media sunt inter album & nigrum, quæ singula extremis & inter se repugnantia sunt: Sic liberalitas, effusio, avaritia, inter se repugnant: nec enim liberalitas & effusio maximé differūt, cúm avaritia & effusio magis differant: Imó vitium, quod horum specialium vitiorum genus est, magis á liberalitate differt: ut par magis opponitur impari, quám majori & minori, quæ partes sunt imparis: Sic homo, arbor, lapis, & ejusmodi res infinitæ repugnant: nec eadem res potest esse homo, arbor, lapis. Virgilius primo Æneidos hoc argumento disputat:

O *quám te memorem virgo! nanque haud tibi vultus*
Mortalis, nec vox hominem sonat: o dea certé!

Repugnantia] De oppositis contrariis & eorum generibus hactenus, veniamus ad repugnantia, quæ faciunt alteram speciem oppositionis: hæc tantúm definitione explicantur & exemplis, partitionem nullam capiunt: Repugnantia igitur definiuntur negatione contrariorum, quæ quidem differunt maximé unum ab uno duntaxat, sicut in contrariis ostendimus: Repugnantia au-

tem minús inter se diffident, quia inter se nec certa lege, nec certo numero diffident: quæ definitio quatuor exemplis declaratur: primum est de mediis inter album & nigrum coloribus, qui & inter se & cum suis extremis collati, repugnant. *Sic liberalitas*] Secundum sumitur ex secundo Ethico Aristotelis ad Nicomachum filium, capite octavo, ubi hæc contraria vocantur ab Aristotele significatione quadam liberiore & minús distincta: sed tamen interim hoc theorema ethicum proponitur, extrema videlicet magis inter se opposita esse, quám ad medium collata: qua ratione effusio & avaritia magis repugnant, quám effusio & liberalitas, vel avaritia & liberalitas. *Sic homo*] Tertium exemplum physicum est & de rebus physicis, quarum plures idem esse non possunt, sed tamen certa dissensionis lege non opponuntur, ut homo, lapis, arbor, aqua, terra, ignis, aër, cœlum, &c. *Virgilius*] Quartum exemplum poëticum est, ubi Aeneas apud Virgilium disputat Venerem, quæ Spartanæ virginis habitū simulabat, deam tamen esse; Argumentum sumitur à repugnātibus: Virgo non est mortali vultu, nec humana voce: Dea igitur est.

COMPARATA.

Comparata, sunt quæ inter se conferuntur: Ea sunt in quantitate aut qualitate: quantitas autem est par vel impar.

Comparata] Simplicia argumenta in tribus generibus considerata sunt, quorum primum fuit in caussis & effectis, alterum in subjectis & adjunctis, tertium in oppositis, superest quartum simplicis argumenti genus é comparatis: Definiuntur comparata, quæ inter se conferuntur: *συμβλητὰ* dicuntur in Topicis decimo tertio capite libri primi, ut comparatio ipsa, *σύγκρισις* capite quarto libri primi, & capite quarto libri tertii: quæ definitio faciliús intelligetur per partes comparationis: In

comparatis autem duo intelliguntur: est enim res de qua agitur, & quæ ei comparatur: πρότασις καὶ ἀπόδοσις, propositio & redditio dicuntur: sed usus varius: modó enim argumentum proponitur, modó res redditur, modó contrá, ut in exemplis perspicies. *Ea sunt*] Comparata dividuntur ex suis subjectis, ut alia sint ἐν τῇ ποσότητι, in quantitate, alia ἐν τῇ ποιότητι, in qualitate: Nam omnis comparatio circa quantitatem vel qualitatem versatur. Comparatio quantitatis appellatur á Mathematicis λόγος, ratio: quantitati autem duæ propriæ affectiones attribuuntur, æqualitas vel inæqualitas. Aristoteles nomine quantitatis bifariam utitur: In Categoriis enim & in Philosophia decimo tertio capite libri quinti, quantitatem solummodo statuit in numero & magnitudine: quæ definitio nec logica est, nec satis generalis: idem veró secundo capite libri quarti, & tertio capite libri undecimi Philosophiæ generaliter definit, cũ docet ἰσότητα καὶ ἀνισότητα, πρώτας τοῦ ὄντος διαφοράς· æqualitatem & inæqualitatem, primas esse entis differentias: itemque τὰ εἴδη καὶ τὰ καθ' αὑτὰ πάθη, species & per se affectiones: ideoque omne ens æquale esse vel inæquale: quæ consideratio ad hunc generalem logicæ inventionis locum veré ac proprié pertinet, ut quantitas in omni entium & non entium genere sit, qua res æquales sint vel inæquales: Quinetiam Aristoteles in Topicis ex eo quód attributa ὁμοίως, ἧττον, μᾶλλον ὑπάρχῃ, pariter minús, magis insunt, genera quantitatis definivit. Plato in Parmenide licet aperté divisionem quantitatis non demonstret, species tamen ostendit his verbis. Ἆρ' οὖν καὶ ἴσον ἐστὶ, καὶ ἄνισον, αὑτῷ τε καὶ τοῖς ἄλλοις; πῶς; εἰ μεῖζον εἴη τὸ ἓν ἢ τ' ἄλλα, ἢ ἔλαττον· ἢ αὖ τ' ἄλλα τοῦ ἑνὸς μείζω ἢ ἐλάττω, ἆρα οὖν ἂν τῷ μὲν ἓν εἶναι τὸ ἓν, καὶ τ' ἄλλα ἄλλα τοῦ ἑνὸς, οὔτε τί μείζω, οὔτε τί ἐλάττω ἂν, εἴη ἀλλήλων αὐταῖς γε ταύταις ταῖς οὐσίαις; An aliquid est æquale & inæquale & sibiipsi & aliis? Qũomodo? Si quid unum majus esset aut minus aliis: aut si alia majora aut minora existerent, quám illud unum: an non unum, qua ra-

tione unum eſt, & alia, qua ratione diverſa ſunt ab uno, majora aut minora inter ſe fuerint propriis & ſuis eſſentiis? Ibidem: *καὶ ὅταν μεῖζον καὶ ἔλαττον καὶ ἴσον, αὐξάνεσθαί τε καὶ φθίνειν καὶ ἰσοῦσθαι*· quando majus & minus & æquale aliquid, oportet creſcere, decreſcere & æquari.

PARIA.

Paria igitur ſunt, quorum eſt una & eadem quantitas: Argumentum igitur paris erit, cúm par explicatur á pari: Atque aliquando argumétum hoc ſuis notis exprimitur, ut par, æquale, æquare, idem, tantum, quantum, tantó quantó: &, non magis, non minús.

—Par levibus ventis,

ait Virgilius ſecundo Æneidos. Paria cognoſco eſſe iſta in L. Muræna: atque ita paria, ut neque ipſe dignitate vinci potuerit, neque te dignitate ſuperarit.

Et nunc æquali tecum pubeſceret ævo,

Virgilius tertio Æneidos.

—Illa inclyta Roma
Imperium terris, animos æquabit olympo,

ſexto Æneidos. Cujus res geſtæ atque virtutes iiſdem, quibus Solis curſus, regionibus ac terminis continentur: Cicero 4. Catilinaria.

Tam ficti pravique tenax, quám nuntia veri,

Virgilius quarto Æneidos.

Littora quot conchas, quot amœna roſaria flores,
Quotque ſoporiferum grana papaver habet:
Sylva feras quot alit, quot piſcibus unda natatur,
Quot tenerum pennis aëra pulſat avis:

Tot

Tot premor adversis: quæ si comprendere coner,
Icariæ numerum dicere coner aquæ,

Ovidius quinto Tristium. Non magis juris, quã justitiæ cõsultus: neque constituere litium actiones malebat, quám controversias tollere, Cicero nona Philippica.

Non minor est virtus, quám quærere, parta tueri,

Ovidius secundo de Arte. Aliquando nulla harum notarũ proponitur: Terentius in Adelphis:

Quando ego non curo tuum, ne cura meum.

Martialis quinto libro:

Cúm voco te dominum, nolo tibi Cinna, placere:
Sæpe etiam servum sic resaluto meum.

Sæpe in comparatione parium videmus paria paribus reprimi: Damœtas tertia Ecloga Virgilii proponit hoc ænigma:

Dic quibus in terris, & eris mihi magnus Apollo,
Tres pateat cœli spatium, non ampliús ulnas.

Cui Menalcas respondere non potest, sed par reponit:

Dic quibus in terris inscripti nomina regum
Nascantur flores, & Phyllida solus habeto.

Sic aliquando ex oppositis par efficitur ratio, quæ in relatis & privantibus certa est: interdum etiam in adversis: Pater, est filii dominus: Filius igitur, est patris servus: Visus, est habitus sensus: Cæcitas igitur, est privatio sensus. Cicero quinto de Finibus: Et quoniam hæc ducuntur de corpore, quid est cur non recté pulchritudo etiam ipsa propter se expetenda ducatur? Nam

ſi pravitatem imminutionemque corporis propter ſe fugiendam putamus, cur non etiam, ac fortaſſis magis propter ſe formæ dignitatem ſequimur?& ſi turpitudinem fugiamus in ſtatu & motu corporis, quid eſt cur pulchritudinem nō ſequamur?

Paria igitur] Comparatio parium, ut ait Cicero in Topicis, nec elevationem habet, nec ſubmiſſionem : eſt enim æqualis : Multa ſunt autem, quæ æqualitate ipſa comparantur, quæ ita concluduntur : Si conſilio juvare & auxilio, æqua in laude ponendum eſt, pari gloria debent eſſe, qui conſulunt & qui defendunt . Sic in Philoſophia decimo quinto capite quinti Ariſtoteles definit ἴσα, ὧν τὸ πόσον ἕν· æqualia, quorum quantitas una & eadem : Et in Rhetoricis viceſimotertio ſecundi dicitur, ἴσον τὸ μήτε μᾶλλον, μήτε ἧττον, quod neque majus, neque minus. *Argumentum igitur*] Definitio parium ab Ariſtotele comprehenditur axiomate Topico & Ariſtoteleo: ὁμοίως ὑπαρχόντων εἰ τὸ ἕτερον μὴ ὑπάρχει, μηδὲ τὸ λοιπόν· εἰ δὲ θάτερον, καὶ τὸ λοιπόν· Pariū ſi alterum non ineſt, neq; reliquū: ſi veró alterū, & reliquū: ut Ariſtoteles docet capite quarto ſecūdi Topici. Ideoq; valet hic locus εἰς ἀμφότερα· in utranque partem, ad affirmandū & negandum, ut eſt quarto capite tertii Topici. At iſta inventionis doctrina per judicii doctrinam præpoſtera eſt, ideoque omnia ejuſmodi judiciaria axiomata á Topica doctrina ſeparanda ſunt. *Atque aliquando*] Aequalitatis genera nulla vera ſunt: unū uni, duo duobus, tria tribus æqualiter conferri poſſunt : diſtinctiones tamen aliquot hujus comparationis, gratia facilioris doctrinæ adhibentur: argumentum igitur á paribus interdum ſingulis vocabulis ſignificatur, videlicet certis notis, cujuſmodi ſunt par, æqualis, æquare, idem, tantum, quantum, tot, quot: Itemque negatio majorum aut minorum, ut non magis, non minús, ut propoſitis exemplis ſatis conſtat.

Interdum

Interdum nulla] Alter modus comparationis æqualium oſtenditur, in quo nulla eſt talis nota collationis: & exemplis declaratur. *Sic aliquando*] Ariſtoteles tertio capite ſecundi Topici hanc *συμπλοκὴν*, complexionem docuit, ubi nulla eſt, ſicut ipſe teſtatur, oppoſitio: appellatque *ἐπὶ ταῦτα ἀκολούθησιν*, ad eadem & paria conſecutionem: quæ ſicut ipſe ait, in relatis & privantibus firma eſt: in adverſis & cōtradicentibus nec perpetua, nec catholica eſt: ut, Candor eſt jucundus: ergo nigror eſt injucundus: vel, Homo eſt animal: ergo non homo eſt nō animal: utrunque vitioſé concluditur. Ariſtoteles tamen hic etiam magis *κριτικὴν* quám *τοπικὴν* interpretatur.

MAJUS.

Impar, eſt majus aut minus: Majus cúm minus explicatur á majori: Atque hic interdū propriæ notæ ſunt hujus comparationis: ut, non ſolúm, ſed etiam: cúm, tum: malo hoc, quám illud. Cicero pro Muræna:

Tollitur é medio—
non ſolúm iſta verboſa ſimulatio prudentiæ, ſed etiam illa domina rerum
—ſapientia, vi geritur res:
Spernitur orator—
non ſolúm odioſus in dicendo, aut loquax, verúm etiam
—Bonus, horridu' miles amatur.

Cicero ſecunda Agraria, cúm de ſolicitudine Conſulatus loquitur: Quæ cúm omnibus eſt difficilis & magna ratio, tum veró mihi præter cæteros. Juvenalis Satyra octava:

Malo pater tibi ſit Therſites, dúm modó tu ſis

Æacidæ similis, Vulcaniaque arma capessas,
Quàm te Thersitæ similem producat Achilles.

Sæpe sine ulla harum notarum hoc argumentum tractatur: Cicero pro Muræna: Noli tam esse injustus, ut cúm tui fontes vel inimicis tuis pateant, nostros rivulos, etiam amicis putes clausos esse oportere. Virgilius primo Æneid.

O socii! (neque enim ignari sumus antè malorum)
O passi graviora! dabit deus his quoque finem.

Impar] Comparatum impar duplex est, majus aut minus. Majus definitur simpliciter ex suo relató, ut ipsa nempe argumenti natura postulat: Aristoteles autem definit ex judicii lege atque enuntiationis natura, quæ difficiliús vera sit: Sic enim ait 4. cap. 2. Topic. εἰ ᾧ ἧττον εἰκὸς ὑπάρχειν, ὑπάρχει, καὶ ᾧ μᾶλλον· si cui licet minús inesse, tamen inest, & cui magis: ex quo axiomate possimus tantúm affirmaté argumentari, nunquam negaté: ut ibidem & 3. Top. ait: Miles potuit expugnare urbẽ, ergo & exercitus poterit: rata est consecutio ex affirmatione: At miles non potuit expugnare urbem: ergo exercitus non poterit: inconstans est ratio ex negatione. At ὑστερολογία est, partes inventionis judicii legibus definire: atque omnino ista attributi in subjecto velut ὕπαρξις, & tanquam diceres inexistentia, ad judicium attinet, non ad inventionem, in qua res per se & solæ considerandæ sunt, non quatenus subjiciuntur huic attributo, aut illi subjecto attribuuntur. *Atque hic*] Majora duobus modis tractantur, sicut paria: uno, appositis certis notis, majorum quantitatem exprimentibus, quales sunt, non solúm, sed etiam: cúm, tum: malo hoc, quám illud: imó veró, quinetiam, præcipué, ut intelliges ex proximis exemplis. *Tollitur é medio*] Hæc formula comparationis frequens est, cúm ita loquimur, non solúm &c. sed etiam &c. ubi major pars (non solúm) quæstionem continet: altera veró (sed etiam) argumentum majorũ:

Itaque

Itaque hujus comparationis sententia est: Tollitur domina rerum sapientia, quid mirum igitur, si verbosa simulatio prudentiæ tollitur? Ex hoc loco sunt quædam rhetoricæ gradationes: Cicero pro Milone: Neque veró se populo solúm, sed etiam Senatui tradidit: neque Senatui modó, sed etiam publicis præsidiis & armis: neque his tantúm, verúm etiam ejus potestati, cui Senatus totam Rempub. omnem Italiæ plebem, cuncta populi arma commiserat. *Quæ cúm omnibus*] Aliud exemplum est, ubi particulæ (cúm & tum) significant genus collationis, atque ita concludunt: Ciceroni imprimis est ardua provincia tuendi Senatus, & difficilis igitur est aliis omnibus. *Malo*] Malo tibi patrem esse pessimum, dum modó tu sis generosus & fortis, quã patrem tibi esse optimum, ut tu ipse sis pessimus. *Sæpe sine*] Sæpe nulla nota majoris quantitatis ponitur, inæqualitas tamen nihilominús intelligitur: Exemplum autem pro Muræna pressiús ita tractatur: Sulpitius vel inimicis suis abundantissimé consulit: quare Cicero suis amicis saltem mediocriter consulere debebit. *O socii!*] Aeneas tempestate afflictus & in Libyam dejectus, socios consolatur: Vos (ait) graviora mala passi estis, levia igitur, si quæ acciderint, facilé pati poteritis.

MINUS.

Minus est, cúm majus explicatur á minori. Quod etiam sæpe fit propriis notis. Cicero nona Philippica: Omnes ex omni ætate, qui in hac civitate intelligentiam juris habuerunt, si unum in locũ conferantur, cum Servio Sulpitio non sunt conferendi. Sic Ovidius tertio de Tristibus:

Sævior es tristi Busiride, sævior illo,
Qui falsum lento torruit igne bovem.

Sic Virgilius Ecloga prima:

Anté leves ergo pascentur in æthere cervi,
Et freta destituent nudos in littore pisces:
Anté pererratis amborum finibus, exul
Aut Ararim Parthus bibet, aut Germania Tigrim,
Quám nostro illius labatur pectore vultus.

In his omnibus exemplis minus adhibetur ad majoris explicationem. Atque hujus ejusdem speciei sunt hæ formulæ, quæ fiunt etiam negatione paris aut majoris: Cicero secũda Catilinaria: Non tam hæc quæruntur, quám verentur: Et ibidem: Nemo non modó Romæ, sed ne ullo in angulo totius Italiæ oppressus ære alieno fuit, quem non ad hoc incredibile sceleris fœdus asciverit. Hoc etiam argumentum differitur sine ulla nota: Cicero pro Marcello: Tantúm abes à perfectione summorum operum, ut fundamenta, quæ cogitas, nondum jeceris: Ovidius primo de remedio Amoris:

Ut corpus redimas, ferrum patieris & ignes,
Arida nec sitiens ora levabis aqua:
Ut valeas animo, quicquam tolerare negabis?
At pretium pars hæc corpore majus habet.

Ovidius indicat hic argumenti sui genus.

Minus est] Hæc item definitio ex natura minorũ sumpta, Aristoteles tamen hic etiam ὑστερολογίαν superiori similem adhibet. εἰ ᾧ μᾶλλον εἰκὸς ὑπάρχει, μὴ ὑπάρχει, οὐδὲ ᾧ ἧττον· Nam si cui magis par est inesse, non inest, neque cui minús, ait quarto capite secundi Topici: Ideoque tantúm valet collatio hæc ad negandum, ait ibidem: *Quod sæpe fit*] Comparatio minorum duobus item modis tractatur, sicut parium & majorum: nam aliás notæ quædam indices collationis adhibentur, aliás omittuntur.

mittuntur. Prioris modi exempla varia sunt, ut differendi varietas in hoc genere demonstretur.

Omnes ex omni] Hæc collatio negatione parium proponitur: Nam si dixeris, Omnes juris periti sunt cum Sulpitio comparandi, paria hæc sunt: quæ si negentur, in collationem minorum recident. *Saviores*] Alterum exemplum est per nomen comparationis, quæ sic est explicanda: Busiris fuit tyrannus sævus, sed minús sævus, quám tu. *Anté leves*] Aliquando majorum species indicatur, sed tamen res ipsa minus quiddam est & facilius: sic Tityrus Virgilianus ait facilius esse cervos in aëre pasci, quám Augusti nomen ex ejus animo excidere. *Atque hujus ejusdem*] In collatione minorum aliquando par negatur, ut, Non tam hæc quæruntur, quám verentur: aliquando majora, ut, Nemo non modó Romæ, sed ne ullo in angulo totius Italiæ oppressus ære alieno fuit, &c. *Hoc etiam argumentum*] Secundus collationis minoris modus est, qui nulla certa nota exprimitur, ut pro Marcello: Tantúm abes &c. Cujus argumenti vis negatione minoris intelligitur, ut tollatur majus: Cæsar nondum fundamenta jecit: nondum igitur opus absolvit: eaque lex ex attributis sumitur, ut, Si quid non inest rei, cui magis videtur inesse, neque inerit ei, cui minús inesse videbitur.

COMPARATIO IN QUALItate & primó similium.

Sequitur cōparatio in qualitate, similitudo & dissimilitudo: Similia igitur sunt, quorum qualitas est una: habēt item suas notas: Cicero nona Philippica: Quanquā nullū monimentū clarius Servius Sulpitius relinquere potuit, quám effigiē morum suorum, virtutis, constantiæ, pietatis, ingenii, filium. Ovidius primo Tristium:

Namque ea vel nemo, vel qui mihi vulnera fecit,
solus Achilleo tollere more potest.

Aliquando nota ſimilitudinis apertior eſt, & ſimilitudo evidentiús utrinque explicata: Ovidius primo Triſtium:

Scilicet ut fulvum ſpectatur in ignibus aurum,
Tempore ſic duro eſt inſpicienda fides.

Cicero ſecunda Philippica: Sed nimirum ut quidam morbo & ſenſus ſtupore ſuavitatem cibi non ſentiunt: ſic libidinoſi, avari, facinoroſi, veræ laudis guſtum non habent. Aliquando nulla prorſus eſt nota: Virgilius Ecloga ſecunda:

O formoſe puer, nimiúm ne crede colori,
Alba liguſtra cadunt, vaccinia nigra leguntur.

Exempla, fabulæ Æſopicæ & parabolæ Socraticæ, ſunt hujus comparationis: cujuſmodi eſt quam Cicero tranſtulit à Socratico Æſchine, in qua Aſpaſia mulier erudita Xenophontem & ejus uxorem admonet, quo pacto quám maximé inter ſe ament. Dic mihi quæſo Xenophontis uxor, ſi vicina tua melius habeat aurum, quám tu habes, utrúm illius, an tuum malis? Illius, inquit. Et ſi veſtem & cæterum ornamentum muliebre pretii majoris habeat, quám tu habes, an illius malis? Illius veró reſpondit. Agé veró, ſi virum illa meliorem habeat, quám tu habes, an illius malis? Hic mulier erubuit: Aſpaſia autem cũ ipſo Xenophonte ſermonem inſtituit. Quæſo, inquit, ſi vicinus tuus meliorem equum habeat, quám tuus eſt, tuumne equum malis, an illius? Illius inquit. Quód ſi meliorem fundũ habeat, quám tu habes, utrúm tandem illius malis? Illius

inquit,

inquit, meliorem ſcilicet. Quód ſi uxorem meliorem habeat, quám tu habes, utrúm illius malis? Atque hic Xenophon quoque ipſe tacuit: póſt Aſpaſia: Quoniam uterque veſtrum, inquit, id mihi non ſolúm reſpondit, quod ego ſolum audire volebam, egomet dicam, quid uterque cogitet: Nam & tu mulier, optimum virum mavis habere: & tu Xenophon, uxorem lectiſſimá maximé habere vis: Quare niſi hoc perfeceritis, ut neque vir melior, neque fœmina lectior in terris ſit, profectó id quod ſemper optimum putabitis eſſe, multó maximé requiretis: & tu ut maritus ſis cum optima muliere, & hæc quám optimo viro nupta ſit. Atque hæ fictæ ſimilitudines populares ſunt, idque boni in ſe continent, quód cúm difficile ſit res veras ſimiles invenire, parabolas fingere facile ſit: attamen exempla rerum factarum commodiora ſunt.

Sequitur comparatio in qualitate] Comparatio in qualitate declaratur per ſpecies, ſimilitudinem & diſſimilitudinem, & per diſtinctionem qualitatis, quam quidem Ariſtoteles in Categoriis octavo capite ſpecialiter, & non logicé uſurpat, cúm ei ſubjicit habitum & diſpoſitionem: In Philoſophia autem capite decimo quarto libri quinti, ſignificationem ejus veré logicam exponit, cúm ὁμοιότητα, καὶ ἀνομοιότητα ſimilitudinem & diſſimilitudinem, πρώτας τοῦ ὄντος διαφορὰς, primas entis differentias efficit, quia quodlibet cuilibet comparatum ſimile ſit aut diſſimile: & ſic logicé decet accipi, ut qualitas id omne ſit, quo res qualis eſſe dicitur, ſive eſſentiá compares cum eſſentia, ſive accidens cum accidente. Species igitur comparationis in qualitate, ſunt ſimilitudo & diſſimilitudo, quæ generali qualitatis ſignifica-

tione vocantur ab Aristotele in Philosophia secundo capite quarti & tertio undecimi, primæ differentiæ entis, quemadmodum pauló anté dictum est. Galenus in opere de Placitis Hippocratis & Platonis, comparationem similium & dissimilium mirum in modum celebravit, ὧν ἀκριβῆ γνῶσιν εἰς μεθοδικὴν ἁπάσης τέχνης σύστασιν, quorum accuratam cognitionem ad methodicam cujuslibet artis constitutionem, maximé idoneam videri docuit: similiaque & dissimilia in his rebus internosci, quæ sub sensus caderent: ideoque multa exempla ex Platone citat ad extollendam collationem similium & dissimilium. *Similia*] Similia sunt, quorum qualitas est una, ut Aristoteles ait decimoquinto capite quinti Philosophiæ: ὅμοια, ὧν ποιότης μία. Et valet in utranque partem ista collatio, ut Aristoteles docet Topici quinti capite quarto & quinto. Similitudo vocatur in Topicis ἀναλογία, proportio, quinto capite quinti, sicuti primi Posteriorum capite quinto: In Rhetoricis duodecimo capite ad Alexandrum, παρομοίωσις· aliquando ἑνότης καὶ ταυτότης, unitas & identitas in Philosophia dicitur: tametsi ἑνότης potiús genus quoddam est, ut ταυτότης, sit ἑνότης essentiæ: ὁμοιότης veró, sit ἑνότης qualitatis: His in rebus Aristoteles multus est, ut in Philosophia sexto & nono & decimoquinto quinti & toto decimo.

Habent item] Similia, ut cætera comparata, suis etiam notis indicantur: aliás breviús, ut Philippica nona: quo in exemplo nota similitudinis, est effigies, qua declaratur Sulpitius esse patris similis. *Nanque ea*] Solus Augustus potest sanare Ovidium, qui solus eum afflixit, more Achillis, qui Telephum, quem vulnerarat, repercussum sanavit. *Aliquando nota*] Similitudo plané & evidenter expressa, duas habet partes, protasim & apodosim: Notæ protaseos sunt: Quemadmadum, ut, sicut, veluti: Notæ apodoseos, Sic, ita, non secús, non aliter, eodem modo, &c. Cúm itaque singulis partibus singulæ notæ redduntur, tum similitudo illustrior efficitur, ut exempla duo declarant. *Aliquando nulla*] Potes di-

stinctionis

ſtinctionis gratia, appellare hoc ſecundum genus ſimilium, in quo nulla nota exprimitur. *Exempla*] Ariſtoteles in Rhetoricis capite viceſimo libri ſecundi, παραδείγματος nomine feré totam collationem ſimilium cōplectitur, quód alia ſint rerum factarum, alia futurarum: ex quo genere ſunt fabulæ Aeſopi, quæ ducere ſolent animos præcipué ruſticorum & imperitorum, ut ait Fabius: & parabolæ Socratis, in quibus fuit homo divinus & imprimis excellens, ut libri diſcipulorum ejus teſtantur. *Dic mihi*] Hoc exemplum citat Cicero libro ſecundo de Inventione, & Quintilianus libro quinto. *Atque hæ ficta*] Lege Ariſtotelem capite viceſimo libri ſecundi ad Theodoctem, ubi inter ſimilitudines, appellantur οἱ λόγοι δημηγορικοί. De argumento ſimilitudinis diverſum fuit duorum philoſophorum judicium: Euclides Megaricus τὸν διὰ παραβολῆς λόγον tollebat, quia ſimilibus aut diſſimilibus conſtaret: ac ſi conſtaret ex ſimilibus, ad res potiús, quibus ea eſſent ſimilia, reſpiciendum eſſe: ſin é diſſimilibus, παρέλκειν τὴν παράθεσιν, collationem inutilem eſſe: ſic enthymemate captioſo ex argumentis clariſſimum Euclides carpebat, ut eſt apud Laërtium in ejus vita: At Empedocles, ut eſt in tertio Philoſophiæ Ariſtotelis, longé ſecús omnia videbatur ſimilitudinis argumento tribuere: ἡ δὲ γνῶσις τοῦ ὁμοίου, τῷ ὁμοίῳ· γαίῃ μὲν γὰρ, φησὶ, γαῖαν ὀπώπαμεν, ὕδατι δ' ὕδωρ, αἰθέρι δὲ αἰθέρα δῖον, στοργῇ τε στοργὴν, νεῖκός τε νείκει λυγρῷ· Cognitio autem ſimilis, fit ſimili: terra enim, inquit, terram inſpicimus, aqua veró aquā, ac amicitia amicitiam, & contentionem contentione pernicioſa.

DISSIMILIA.

Diſſimilia ſunt, quorum qualitas eſt diverſa: appellantur etiam differentia, ut diſſimilitudo & differentia pro eodem capiuntur. Diſſimilium argumentum notis ſuis etiam deducitur, Cicero

pro Plancio : Quanquam dissimilis est pecuniæ debitio & gratiæ. Cicero primo Epistolarum ad fratrem: Sit annulus tuus non tanquam vas aliquod, sed tanquá ipse tu. Horatius primo Epist.

Non eadem est ætas, non mens.—

Dissimilitudo est valdé frequens in hac formula, Quanquam, tametsi: Virgilius secundo Æneidos:

Hic Priamus, quanquã in media iam morte tenetur,
Non tamen abstinuit, nec voci iræque pepercit.

Et longé frequentior hoc modo, Non hoc, sed illud: Ovidius secundo de Arte:

Non formosus erat, sed erat facundus Ulysses.

Præterea pauló secús in Eunucho:

Nam si ego digna hac contumelia
Sum maximé: at tu indignus qui faceres tamen.

Sunt præterea multi comparationis hujus modi: Martialis quinto libro:

Sum fateor, semperque fui, Callistrate, pauper:
Sed non obscurus, nec malé notus eques.
Sed toto legor orbe frequens, & dicitur, Hic est:
Quodque cinis paucis, hoc mihi vita dedit.
At tua centenis incumbunt tecta columnis,
Et libertinas arca flagellat opes:
Magnaque Niliacæ servit tibi gleba Syenes,
Tondet & innumeros Gallica Parma greges.
Hoc ego, tuque sumus: sed quod sum, nõ potes esse:
Tu quod es, é populo quilibet esse potest.

Cicero tertio de Oratore: Non est enim philosophia similis artium reliquarum: Nam quid

faciet in Geometria, qui non didicerit? quid in Musicis? aut taceat oportebit, aut ne sanus quidem judicetur: hæc veró quæ sunt in philosophia, ingeniis eruuntur ad id, quod in quoque verisimile eliciendum acutis atque acribus: eaque exercitata oratione poliuntur. Interdum nulla nota est: Catullus:

Soles occidere & redire possunt:
Nobis cúm semel occidit brevis lux,
Nox est perpetua una dormienda.

Dissimilia] Comparata in qualitate, sunt similia aut dissimilia: Similibus expositis, dissimilia deinceps doceantur definitione, divisione & exemplis: Definiuntur itaque dissimilia, quorum est qualitas diversa, & appellantur à Græcis ἀνόμοια, διάφορα, ἕτερα, ἄλλα· á Latinis dissimilia, differentia, altera, alia: Ideoque ἀνομοιότης, διαφορὰ, ἑτερότης· dissimilitudo, differentia, & ut sic loquar, alteritas. Ac cúm differentia rerum sumatur ex omnibus argumentis: ἰδιαίτατα autem, id est maximé proprié sumatur é forma: forma ipsa ab Aristotele differentiæ nomine sæpissimé dicitur: ambiguitatis tamen vitandæ gratia, formæ nomen in caussis anté adhibitum est, differentiæ nomen nunc adhibetur, quia similitudini proprié differentia opponitur: & sic Aristoteles primo Topico opponit. *Dissimilium*] Partitio dissimilium ex adjunctis sumitur, ut partim certas notas habeant, partim illis careant: Prior modus illustratur variis exemplis. Sunt autem notæ dissimilium, Quanquam, tamen, non, sed, dissimile, diversum, differens, non idem: Itemque, contrá, & similium notæ per negationem propositæ, non quemadmodum, non talis, non sicut. *In hac formula*] In ejusmodi loquendi formula, quanquam, significat protasim dissimilitudinis, tamen, antapodosim, id est redditionem diversam atque dissi-

milem. *Et longé frequentior*] Omnium dissimilitudinis notarum longé frequentissima est, non hoc, sed illud:Pro lege Manilia:Non victoriam, sed victoriæ insignia reportarunt. Quo é genere sunt correctiones,quæ á Rhetoribus dicuntur, ut pro Roscio Amerino: Quæ convivia? honesta, credo,in ejusmodi domo: si domus est habenda potiús, quám officina nequitiæ & diversorium flagitiorum omnium. Nec aliud est correctio, quám dissimilis objectio. *Interdum nulla*] Secundus est modus tractandæ dissimilitudinis, cúm nulla nota adhibetur,quæ dissimilium collationem significet. *Soles occidere*] Catullus invitat Lesbiam ad delitias, quæ post mortem nullæ futuræ sint: ubi Sol & vita dissimiliter comparâtur, quód ille sæpius abeat & redeat, hæc nobis semel erepta,nunquam redeat: quod carmen Epicureum & impium est: Protasis est in primo versu, antapodosis in reliquis duobus.

ARGUMENTA A PRINCIPI-
bus orta,ac primúm Notatio.

Hactenus principum arguměntorum loci sunt expositi,sequuntur orta de principibus,Nomen, distributio, definitio: Nomen,cúm arguměntum é nomine ducitur,ut notatio & conjugatio. Notatio,est nominis interpretatio: nomina siquidé, sunt instrumenta rerum,nominumque vel derivatorum vel compositorum (si vera notatione fiant)ratio reddi potest:ut animosus, animi plenus:homicida,qui hominem occidit. Cicero secunda Philippica Bambalionem socerum Antonii hoc argumento cavillatur: Tuæ conjugis, bonæ fœminæ,locupletis quidem certé,Bambalio quidam pater,homo nullo numero, nihil illo

con-

contemptius, qui propter hæſitantiam linguæ ſtuporemque cordis, cognomen ex contumelia traxerit. Ejuſmodi facetiæ ex hoc loco ſæpe ducuntur.

Hactenus] Tranſitus fit á primis argumentis, ad ea quæ ſunt de primis orta: eaque tribus generibus comprehenduntur, nomine, diſtributione & definitione: nominis enim notatio, ſicut conjugatio, ex quatuor primis petuntur, ſicut diſtributio atque etiam definitio: qua de cauſſa, dicuntur argumenta á primis orta, quæ primorum quidem unde ducuntur, ſymbola quædam ſunt, ſed inventionis viam diſsimilem oſtendentia.

Nomen] Nomen generatim definitur & dividitur: Definitur argumentum ex vi vocabuli ſumptum, dividiturque in notationem & conjugationem: Notatio, eſt interpretatio nominis: Græci, ut ait Cicero in Topicis, ἐτυμολογίαν vocarunt, id eſt, verbum ex verbo, veriloquium: Nos autem novitatem verbi non ſatis apti fugientes, genus hoc, notationem appellamus: quia ſunt verba, rerum notæ. Itaque hoc idem Ariſtoteles σύμβολον appellat, quod Latiné eſt nota: Sed tamen nos hoc loco non inſtituimus notatione rerum, quæ ſunt ipſa nomina, ſed nominum ipſorum explicationes, origines, atque deductiones, quibus vis & natura nominum probari demõſtrarique poſsit. Notatio autem á Grammaticis & Dialecticis diſsimili ratione tractatur: ab illis, ut accidentia dictionum doceantur: ab his, ut ex origine & natura res ipſi ſignificationi ſubjecta arguatur & probetur. Sunt etiam qui originationem potiús vocant, ut ſcribit Fabius, quód origines & cauſſas nominum aperiat, unde orta ductaque ſint. De notatione in Cratylo Platonis, longa eſt diſputatio: Nam cúm Cratylus nomina, rerũ naturali quadam veritate, Hermogenes hominum inſtituto & leges tantúm conſtare diceret, Socrates tanquam honorarius arbiter, controverſiam in hunc modum diſceptat: Nominum quædã eſſe

vera, quæ ſubſtantias rerum nominatarum ſignificent, & quorum recta ratio reddi poſſit: quædam eſſe falſa, quorum notatio diverſa ſit á re, quæ nominatur: quædā eſſe primitiva, quorum origo barbara ſit, aut certé nobis ignota: Itaque nomina quidem arbitrio hominum conſtare, ſed ſæpe ſapiente & rerum naturis nomina ipſa accommodante, qualia multa & divina & non divina Socrates in Cratylo interpretatur. Notatio appellatur ab Ariſtotele aliás λόγος ὀνοματώδης, definitio nominalis, ut decimo capite libri ſecundi poſteriorum Analyticorum: aliás λόγος ὀνόματος, definitio nominis, ut ſecundo capite Topici ſecundi: aliás τόπος ἀπὸ τοῦ ὀνόματος, locus á nomine, ut capite viceſimo tertio ſecundi Rhetorici: & Topico ſecundo inter locos argumentorum notatio ponitur. *Tuæ conjugis*] Cicero jocatur in Bambalionem ſocerum Antonii ex ficta nominis interpretatione, quaſi Bambalio dictus ſit á balbutio. *Ejuſmodi*] Notatio valet ad jocandum, cúm interpretatio nominis moribus perſonæ convenit: Sic Cicero nũc Verrem á verrendo, nunc á verre porco non caſtrato quaſi dictum fingit: & Philippica quinta jocatur in Lyſidicum: Lumen, ait, & decus illius exercitus pené præterii, Caninium Cymbrum Lyſidici filium: Lyſidicum ipſum in verbo Græco, qui omnia jura diſſolvat.

CONJUGATIO.

Conjugatio, eſt nominum ejuſdem generis varia collatio, ut juſtitia, juſtus, juſté: in conjugatis ſymbolum cauſſarum & effectorum continetur: primum ſiquidem conjugatorum illorum cauſſas reliquorum continet, ut juſtitia, cauſſa eſt, qua homo juſtus ſit, & quód juſté vivat. Cic. 2. Phil. Non tractabo ut Conſulem, ne ille quidé me ut Conſularem. Propertius ſecundo libro:

Libertas

Libertas quoniam nulli jam restat amanti,
Nullus liber erit, si quis amare velit.

Hic libertas, caussa est, cur sis liber. Cicero tertio de Natura Deorum cúm de Dionysio tyranno loquitur: Jam mensas argenteas de omnibus delubris jussit auferre: in quibus quód more veteris Græciæ inscriptum esset, BONORUM DEORUM, uti eorum bonitate velle se dicebat. Dii boni sunt: eorum igitur bonitate est utendum.

Conjugatio] Secundum argumentum ex vi nominis sumptum est, Conjugatio, est nominũ ejusdem generis varia deductio, unde res cognatæ, quæ ipsis nominibus subjectæ sunt, explicantur & docentur: ut si Aristides justus fuisse probetur, quia justé vixit, justus & justé sunt cognata, ex quorum altero alterum demonstratur. Aristoteles tertio capite secundi Topici σύστοιχα vocat nomina ipsa, id est cognata; ut justa & justus & justitia: fortia, fortis & fortitudo: πτώσεις autem, id est casus, adverbia, vt justé & fortiter: sed has distinctiones reliquis libris contempsit, in quibus hæc omnia, σύστοιχα καὶ πτώσεις, conjuncté & indifferenter nominantur: Et in Rhetoricis capite vicesimo tertio libri secundi, τόπος ἐκ τῶν συστοίχων τῶν καὶ ὁμοίων πτώσεων, locus á cognatis & similibus casibus dicitur. In Categoriis autem nomine paronymorum videtur speciem aliquam conjugationis docuisse, cúm ea definit, quæ ab aliquo solo differentia casu, secundum nomen habent appellationem: sed ab Aristotele non ut argumenta sunt, nec explicandæ quæstionis alicujus gratia illic traduntur. Quod ad rationẽ nominis attinet, σύστοιχα, Latiné cognata dici possunt: Cicero in Topicis ad Trebatium, σύζυγα καὶ συζυγίαν, conjugata & conjugationem latiné est interpretatus. Et Fabius libro quinto: Hic, inquit, illud adjicere ridiculum putarem, nisi eo Cicero uteretur, quod conjugatũ

vocant, eos qui rem justam faciunt, justé facere: quod certé probatione non eget. Conjugatio igitur & conjugatum ab authoribus Latinis in hac logica significatione usurpantur. *In conjugatis symbolum*] In conjugatis nomen unum, caussam reliquorum continet: ut exempli gratia, justitia, caussa est cur homo sit justus & justé vivat. Inventionis tamen in conjugatis symbolum aliud est. *Cicero tertio*] Cicero disputat conjugatorum argumento ex Dionysii sententia: Dii sunt boni, ergo eorum bonitate est utendum. Bonitas, caussa est, cur Dii sint boni. Quatuor loci ab Aristotele præcipué laudantur in Topicis, opposita, comparata, conjugata & partes: Et cúm in Topicis libris sæpe locus á cognatis citatur, tum nominatim commendatur capite quarto libri tertii: *μάλιστα δὲ ἐπίκαιροι καὶ κοινοὶ τῶν τόπων, οἱ ἐκ τῶν συστοίχων καὶ πτώσεων*· Maximé veró sunt opportuni loci ex conjugatis & casibus. Itemque capite secundo Topici septimi: *εἰσὶ δὲ ἐπικαιρότατοι τῶν τόπων οἱ ἐκ τῶν πτώσεων καὶ συστοίχων· διὸ καὶ δεῖ μάλιστα κατέχειν καὶ προχείρους ἔχειν τούτους, χρησιμώτατοι γὰρ πρὸς πλεῖστα*· Opportunissimi veró sunt é casibus & conjugatis loci: itaque imprimis tenendi & in promptu habendi sunt: ád res enim plurimas sunt utilissimi.

DISTRIBUTIO, ET PRIMÚM EX CAUSSIS.

Distributio, est distinctio totius in suas partes, quæ sunt caussæ vel effecta: unde genera duo veræ distributionis existunt, in quorum utroque veré & totum & partes nominantur: vel subjecta sunt aut adjuncta, unde genera duo secundariæ divisionis fiunt, in quibus nec totum, nec partes veré sunt: Itaque veræ distributionis primum genus est ex caussis totum constituentibus, partibus

tibus nempe toti eſſentialibus: ut humanæ animæ natura triplex eſt, vitæ, ſenſus, rationis, é quibus animæ noſtræ eſſentia componitur: Sic natura hominis componitur é corpore & animo: Atque cúm totum conſtet é partibus, hic propriè totũ & pars & partitio dicitur. Itaque hæc diſtributio, cúm longa quædam diſputatio tractatur, principalis eſt, ut quæ procedat é cauſſis, rei naturam conſtituentibus: qualis eſt in poëtis & oratoribus, cúm certas in partes totam quæſtionem diſtribuunt: Virg. I. Georg.

Quid faciat lætas ſegetes, quo ſidere terram
Vertere, Mecœnas, ulmiſque adjungere vites
Conveniat: quæ cura boum, quis cultus habendo
Sit pecori, atque apibus quãta experientia parcis,
Hinc canere incipiam.—

Cicero pro Muræna: Intelligo, Judices, tres totius accuſationis partes fuiſſe: & earum unam in reprehenſione vitæ, alteram in contentione dignitatis, tertiam in criminibus ambitus eſſe verſatam. Atque etiam ſeparatim tractatur hoc argumenti genus, vel á partibus ad totum, vel á toto ad partes.

Diſtributio] Diſtributio, διαίρεσις, diviſio eſt Ariſtoteli, aliquando etiam ἀνατομὴ, ſectio: cujus genera prima ſunt duo, unum verum, in quo & totum & partes veré nominantur: ut cúm dividitur totum integrum in ſuas partes, vel genus in ſuas ſpecies: alterum ſecundarium, in quo nec totum, nec partes veré ſunt: ut cúm dividitur adjunctum in res ſubjectas, vel ſubiectum in res adjunctas: Quanvis autem partes ἀντιῃρημέναι, contra ſe diviſæ, ut Ariſtoteles ait tertio capite ſexti Topi-

ci, & opponi toti, & aliquo genere comparari possint: attamen in distributione totius in partes spectatur cõsensio quædam prima & simplex: nec habetur vel oppositionis vel comparationis ratio. *Itaque prima*] Primum genus veræ distributionis primo loco definitur, cúm partes, totius naturam componentes, id est toti essentiales adhibentur: Aristoteles autem ait vicesimo quarto capite libri quinti in Philosophia, ex caussis suis rem quamque constare: & ibidem vicesimo sexto capite definitur ὅλον, οὗ μηδὲν ἄπεστι μέρος, ἐξ ὧν λέγεται τὸ ὅλον φύσει· totum, á quo nulla pars abest earum, ex quibus totum natura dicitur: Et ibidem capite vicesimo quinto definiuntur μόρια, ἐξ ὧν σύγκειται τὸ ὅλον· partes, ex quibus totum componitur. *Atque cúm totum*] Totius & partis significationes multæ numerantur in Philosophia capite vicesimo quinto & vicesimo sexto libri quinti: duæ tamen sunt principes: totum primó dicitur, quod constat é partibus ipsum constituentibus, ut corpus membris suis est totum: Secundó, quod de partibus una & communi ratione dicitur, ut universale: Sic animal homini & pecudi comparatum, τὸ καθόλου, id est universale totum dicitur: Prima igitur significatio totius & maximé germana illa fuerit, cúm res ex partibus integrantibus constabit: ejusque distributio, veré partitio nominabitur. Plato in Parmenide quid totum sit, & quid pars, ostendit, cúm disputat de ente & uno πῶς γὰρ ἄν; οὔτε ἄρα μέρος αὐτοῦ, οὔτε ὅλον αὐτὸ δεῖ εἶναι· τί δαί; τὸ μέρος του μέρος ὅλου ἐστί. Ναὶ τί δὲ τὸ ὅλον; οὐχὶ οὗ ἂν μέρος μηδὲν ἀπῇ, ὅλον ἂν εἴη; Qui sit enim? neque igitur partem esse illius aliquam, neque totum ipsum esse oportet. Cur nam? Pars utique totius pars est. Quid veró? nonne totum est, cui nulla pars deest?

Itaque hæc distributio] In omni legitima disputatione postquám res est proposita & generatim definita, si potest ea in membra certa dividi, cõfestim dividenda est, ut á primis caussis rem ipsam constituentibus progrediatur oratio: hoc igitur genus partitionis ut arte & præceptis,

præceptis, ſic uſu & tractatione primum eſſe in diſſerẽdo debebit: quale proponitur á Virgilio initio Georgicorum: Nam hujus totius operis quatuor partes ſunt. quatuor libris comprehenſæ & expoſitæ, cultura agri, vitium, pecoris, apum. *Atque etiam*] Uſus diſtributionis hujus laté patet. Affirmatione ſiquidem partium omnium, affirmatur totum, ait Ariſtoteles ſexto capite ſexti Topici: ἐν οἷς γὰρ τὰ μέρη, καὶ τὸ ὅλον ἀνάγκη ὑπάρχειν· In quibus enim partes, & totum neceſſe eſt ineſſe. Et hæc partium eſt ἐπαγωγὴ, inductio, quæ toties in Organo proponitur, ſicut in cæteris diſtributionum generibus, cúm ex partibus totum diſſeritur: Negatione veró partium non ſolúm omnium: ſed etiam quarundam, totum negatur, ait ibidem: ἀνάπαλιν γὰρ δεῖ συμβαίνειν τῶν μερῶν φθαρέντων, φθείρεσθαι τὸ ὅλον· Contrá enim neceſſe eſt accidere partibus ſublatis, tolli totum. Sic Catullus in amicam Formiani, de pulchritudine ex ejus aliquot partibus argumentatur:

Salve nec minimo puella naſo,
Nec bello pede, nec nigris ocellis,
Nec longis digitis, nec ore ſicco,
Nec ſané nimis elegante lingua,
Decoctoris amica Formiani:
Ten' provincia narrat eſſe bellam?
Tecum Lesbia noſtra comparatur?
O ſeclum inſipiens & infacetum!

Atque hæc inductio etiam eſt, quæ aliquando fit unica parte, ut ait ibidem Ariſtoteles: τοῦ γὰρ μέρους ἀναιρεθέντος, καὶ ὁ πᾶς ὁρισμὸς ἀναιρεῖται· Parte enim ſublata, tota definitio tollitur: Et generaliter quidem id verum eſt, Parte ſublata totum tollitur: Atque ſic proprié totum diſſeritur ex partibus, ut é cauſsis effecta diſſeruntur: Aliquando tamen & ex toto partes diſceptantur, quod affirmatum, partes vel omnes vel aliquot affirmat. Ibidem: ἐν ᾧ γὰρ τὸ ὅλον, ἐν ἐκείνῳ δεῖ καὶ τὰ μέρη εἶναι· Nam in quo totum, in illo & partes eſſe neceſſe. Ibidẽ: τοῦ δὲ ὅλου φθαρέντος, οὐκ ἀνάγκη καὶ τὰ μέρη ἐφθάρθαι· Toto

veró ſublato, non neceſſe eſt partes tolli. Sed hæc ariſtotelea axiomata judicium, non inventionem demonſtrant: & hic magis proprié ἀνατομὴ, quám διαίρεσις dicitur.

DISTRIBUTIO EX EFFECTIS,
ubi de genere & ſpecie.

Secunda diſtributionis ſpecies eſt, ex effectis: ut hominum alii curant rem publicam, alii domeſticam, alii neutram: Hujus, eſt diſtributio generis in ſpecies: Genus, eſt totum, cujus eſſentia ad ſuas partes æqualiter attinet: Species, pars ſubjecta generi: Sic animal, genus hominis & beſtiæ dicimus: Animal eſt totum, cujus eſſentia, nempe, ſubſtantia corporea animata, ad beſtiam & hominem communiter attinet: Sic dicimus hominem & beſtiam ſpecies animalis, quia partes ſunt animali ſubjectæ, & quæ animalis eſſentiã communem habent: Sic dicimus hominem, genus hominum ſingulorum, & leonem, ſingulorum leonum: contrá veró ſingulos homines, ſpecies hominis: ſic ſingulos leones, leonis, ut Ariſtoteles ſæpe loquitur: imó Græci paſſim & Latini. Genus, eſt generaliſſimum aut ſubalternum: Species, ſubalterna aut ſpecialiſſima. Genus generaliſſimum, cujus nullum eſt genus: ut in logica inventione, argumentum, genus eſt generaliſſimum artificialium & inartificialium & reliquorum inde manantium generum: Subalternum genus, ut ſubalterna item ſpecies, ſpecies hujus

hujus,illius autē genus eſt:ut cauſſa,ſpecies eſt argumēti artificialis: genus veró,finis, formæ, efficientis,materiæ.Species ſpecialiſſima,quæ nullas inferiores ſpecies habet: quod in ſchola individuum dicitur: nempe quód ſpecies non habeat, in quas dividi poſſit,ut ſunt fines,formæ,efficiētes,materiæ ſenſilium & ſingularum rerum. Genus veró & ſpecies, ſymbola ſunt cauſſarum & effectorum:ut in animali eſt ſubſtantia corporea, quæ materia eſt, ſpecies communiter attingens: tum facultas vitæ & ſenſus, quæ forma item cōmuniter ad ſpecies ſpectat: Quare genus continet cauſſas, quæ communiter ad ipſius ſpecies attineant:contrá itaque etiam ſpecies,effecta generis ſui continent: Hinc univerſale, eſt inſigne ac præſtabile,quia cauſſam declarat. Diſtributio generis in ſpecies proprié diviſio dicitur, valdeque excellit ac difficilis eſt & rara inventu: attamen illuſtrationis & exempli gratia, afferemus quod licebit. Ovidius primo Metamorphoſeωs dividit animal in quinque ſpecies, ſtellas, aves, beſtias,piſces,homines:ſtellis animam tribuit, ut etiam philoſophi tribuere:

Neu regio foret ulla ſuis animalibus orba,
Aſtra tenent cæleſte ſolum,formæque deorum:
Ceſſerunt nitidis habitandæ piſcibus undæ:
Terra feras cepit,volucres agitabilis aër:
Sanctius his animal,mentiſque capacius altæ
Deerat adhuc,& quod dominari in cætera poſſet,
Natus homo eſt.—

Sic Cicero primo de Officiis virtutem divi-dit in ſpecies quatuor, prudentiam, juſtitiam, fortitudinem, temperantiam: Sed omne quod honeſtum eſt, id quatuor partium oritur ex ali-qua: aut enim in perſpicientia veri ſolertiaque verſatur, aut in ſocietate hominum tuenda, tri-buendoque ſuum unicuique, & rerum contra-ctarum fide, aut in animi excelſi atque invicti magnitudine ac robore, aut in omnibus, quæ fiunt quæque dicuntur ordine & modo, in quo ineſt modeſtia & temperantia. Diviſionis mo-dus idem eſt, dividere genus in ſpecies & in ea-rum formas: ut vulgò in ſcholis dicitur anima-lium aliud eſſe rationale, aliud irrationale: Spe-cies in hac diviſione ponuntur, ſed evidentiùs, quàm ſuis nominibus eſſent propoſitæ. Genus & ſpecies non ſolùm tractantur hac ſimplici divi-ſionis formula, ſed etiam ſeparatim alterum ex altero. Objicit ſibi Cicero, Tu es orator, Archias eſt poëta: quomodo igitur eloquentiæ tuæ fru-ctum ei debeas? Etenim, ait, omnes artes quæ ad humanitatem pertinẽt, habent commune quod-dam vinculum, & quaſi cognatione quadam in-ter ſe continentur. Ars, eſt genus: poëtica & elo-quentia, ſunt ſpecies. Contrá genus tractatur per ſpecies, ut quarto de Triſtibus apud Ovidium:

Materiamque tuis triſtem virtutibus imple:
Ardua per præceps gloria vadit iter.
Hectora quis noſſet, felix ſi Troja fuiſſet?
Publica virtutis per mala facta via eſt.

Ars

Ars tua Tiphy, jacet, si non sit in æquore fluctus:
Si valeant homines, ars tua Phœbe, jacet.
Quæ latet, inque bonis cessat non cognita rebus,
Apparet virtus arguiturque malis.

Virtus militaris rebus adversis probatur, item nautarum & medicorum scientia: Virtus igitur adversis rebus probatur: argumentum est de genere per species. Exempla specialia suo generi accommodata sunt hujus loci: Homo philosophus est, ut Socrates & Plato: Hæc enim exempla, species sunt generis propositi.

Secunda] Secundus veræ distributionis modus est ex effectis, cúm id quod dividitur, totum est, & partes, effecta: qualis est apud Ciceronem Pythagorea hominum partitio Tusculana quinta, quód alii Rempub. tractant honoribus inservientes: alii rem familiarem curant quæstui dediti: alii neutram administrant, sed in studio sapientiæ versantur. *Hujusmodi*] In hoc secundo modo divisio generis in species, excellit maximé: qua occasione genus & species docentur & mutuó explicantur, propterea quód relatorum ea consensio est, ut natura simul sint, nec alterius sine altero essentia & ratio intelligi possit. Definitur genus, totũ universum, cujus essentia subjectis partibus, quæ sunt species, ex æquo communicatur: & species, pars quæ subest generi: quas definitiones proxima exempla planiús declarabunt. Hoc autem interest inter totum integrum & genus, quia toti integro partes sunt essentiales: genus veró totum est suis partibus essentiale, ut exempli gratia, corpus & animus essentiam hominis constituunt: animal autem homini & bestiæ suam essentiam impertit. Nomen generis logici translatum videtur á stirpe, unde multi oriuntur, & cognatione quadam essentiæ in se conjuncti sunt; Sic genus logicum, est caussa &

principium, unde species communem & æqualem essentiam inter se habentes oriuntur. Plato in Parmenide τὸ γένος καὶ τὸ εἶδος interdum nominat logica significatione, ut, εἰ μὲν αὐτὰ τὰ γένη τε, καὶ εἴδη ἐν αὐτοῖς ἀποφαίνοι τἀναντία ταῦτα πάθη πάσχοντα, ἄξιον θαυμάζειν· Si enim genera ipsa & species in se ipsis demonstret recipere contraria, mirabile fuerit. In Sophista cùm ostendit fieri nõ posse, ut omnia stent & moveantur: & tamen omnia cõmunione entis inter se consentiant, disputat ex logicis legibus generis & speciei, & hoc loco γένος καὶ εἶδος dialecticé usurpat: In Politico non solúm docet qualiter debeat fieri divisio generis in species, sed etiam quid sit genus & quid species, ut illud totum sit, hæc pars: Interdum tamen nomine generis pro specie abutitur: sed cũ res ipsæ subtiliús docendæ sunt, vocabulorum significationes distinguẽdæ etiam sunt. Aristoteles decimi Philosophiæ capite tertio: λέγεται δὲ, ait, γένος, ᾧ ἄμφω τὸ αὐτὸ λέγονται κατὰ τὴν οὐσίαν τὰ διάφορα· Genus dicitur, quo ambo differentia dicuntur idem secundum essentiam.

Sic dicimus hominem] Vulgares scholæ negant hominem, genus esse Socratis & Platonis, quia Socrates & Plato non differant specie, sed tãtúm numero & accidentibus: ideoque hominem appellant εἶδος εἰδικώτατον, speciem specialissimam: Socratem veró & Platonem, ἄτομα καὶ μὴ εἴδη, individua & non species: quod ex Organo logico sumpserũt, ubi genus definitur, quod de multis specie differentibus in quæstione quid est, dicitur: sed hoc præceptum verus usus, id est magister artis, refellit: usus, inquam, quem Aristoteles ipse sequitur: Sic enim ait libri tertii Philosophiæ capite quarto: ἔσχατα γένη ἐπὶ τοῖς ἀτόμοις, οἷον ἄνθρωπος· ultima genera in individuis, ut homo. Et primo capite primi libri: τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος καὶ τέχνῃ καὶ λογισμῷ ζῇ· genus hominum arte & ratione vivit. Et in libro de longitudine vitæ: μακροβιώτερον τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, ἢ τῶν ἵππων· Diuturnioris est vitæ hominum genus, quám equorum. Item de partibus Animalium: ἔσχατα εἴδη, Σωκράτης, καὶ Κορίσκος.

ultimæ

ultimæ ſpecies, Socrates & Coriſcus. Siquando autem homo dicitur εἶδος, ſpecies, εἶδος ἀντὶ γένους dicitur, ut ſæpe fit in tota Philoſophia, ſicut Philoponus & Alexander notarunt. Quód veró quidam defendunt, Socratem & Platonem non differre ſpecie, in hoc etiam falli vidētur, quia ſinguli homines ſingulas habēt formas eſſentiales, per quas id ſunt, quod ſunt & cúm inter ſe, tum à cæteris diſtinguūtur. Nec veró ſequitur, ſi tales eſſentiæ nos fugiant, & ſolis accidentibus Socratem á Platone diſtinguere ſoleamus, ut ideo in rerum natura diverſæ non ſint: Nam de generalibus formis vix ullam philoſophi percipiant: nec tamen inde rejiciunt formas generales, propter earum ignorationem & obſcuritatem in profundo demerſam: Lege librum tertium Animadverſionum Ariſtotelicarum. *Genus eſt*] Genus ſummum appellatur ab Ariſtotele πρῶτον, primum: ab Ariſtoteleis interpretibus γενικώτατον, generaliſſimum: cujuſmodi eſt in Ariſtotelicis Categoriis, ſubſtantia. Si ſuperiorum ſpecies eſt inferiorum & genus, dicitur ὑπάλληλον, ſubalternum: ut animal, viventis naturæ ſpecies eſt, & genus pecudis: εἶδος quoque diſtingui poteſt εἰς ὑπάλληλον, in ſpeciem ſubalternam, ut animal: καὶ εἰς ἔσχατον, ὕστατον, ἄτομον, εἰδικώτατον· in ſpeciem ultimam, poſtremam, individuam, ſpecialiſſimam, ut Plato, Socrates: Atque hæc diſtinctio generis & ſpeciei hoc loco docetur, ut lucem aliquam & intelligentiam afferat cúm aliis in rebus, tū in methodo doctrinæ, quæ jubebit libro ſecundo, ut in omni artificioſa diſputatione á ſummis generibus ad intermedia progrediamur, donec ad infima perventum ſit. *Genus veró & ſpecies*] Ne quis exiſtimet doctrinam generis á ſecūda ſpecie diſtributionis alienam eſſe, genus, non modó totum eſt, ſed etiam cauſſas ſpeciei continet: & ſpecies, effecta generis: Itaque hæc veré ſymbola ſunt τῶν αἰτιῶν καὶ αἰτιάτων, cauſſarum & effectorum: ut animal comprehendit in ſe materiam hominis, ſubſtantiam corpoream, & partem formæ, ut facultatē vitæ & ſenſus: qua de cauſſa Ariſtoteles capite viceſimo

quarto libri primi Analyticorum posteriorum appellat τὸ καθόλου τίμιον, ὅτι δηλοῖ τὸ αἴτιον· universale præstabile & honorabile, quia demonstrat caussam: Idemque affirmat, universale esse præstantius singulari, quia sit magis simplex, & ad gignendam scientiam aptius magisque principale. *Ovidius primo*] Ovidius ad imitationem Timæi Platonici dividit animalia in quinque species, stellas, aves, pisces, bestias terrestres, & homines: quas species ex subjectis locis, cœlo, aëre, aqua, terra quodammodo distinguit. *Sic Cicero*] In hoc exemplo honestum vel honestas, genus est, quod dividitur in quatuor species, prudentiam, justiciam, fortitudinem, temperantiam: quæ divisio ex primo libro Platonis de Legibus sumpta est. *Divisionis modus*] Quidam duos diversos modos divisionis esse putant, unum cúm genus in species dividitur, ut animal in hominem & bestiam: alterum cúm genus in differentias, ut vocant, distribuitur, ut animal in rationale & irrationale: cúm tamen unus & idem modus sit, sed illic species suis nominibus exprimuntur, hic suis definitionibus. *Genus & species*] Usus & tractatio generis & speciei multiplex est: aliás enim adhibetur ad perfectam divisionem, ut anté dictũ est: aliás ut unam speciem vel aliquot concludat, aut vicissim ab una specie, vel aliquot concludatur. Ex genere species docetur duobus modis, affirmaté & negaté: utrobique autem valebit hoc axioma catholicum, ut si constanter concludere velis, genus omnino affirmes aut neges: ut,

Omnes artes sunt conjunctæ:
Poëtica & eloquentia sunt artes:
Ergo sunt conjunctæ.

Item, Nullum vitium est laudabile: Ergo neque avaritia est laudabilis, neque injustitia, &c. Secús firma consecutio non erit, ut scribitur capite secundo Topici secundi: οὐ γὰρ ἀναγκαῖον ὅσα τῷ γένει ὑπάρχει, καὶ τῷ εἴδει ὑπάρχειν· non enim necesse est quæcunque generi insunt, & speciei inesse: ut, Aliquod animal sapit: Ergo bestia sapit:

ſapit: vel, Aliquod animal non ſapit: Ergo homo non ſapit: Quia quando genus in parte tantúm affirmatur aut negatur, ſpeciem inepté concludit. *Contrá genus*] Dictum eſt de uſu generis ad explicãdam ſpeciem, ſequitur uſus ſpeciei ad explicandum genus, ubi notanda ſunt axiomata: Si ſpecies unica affirmatur, genus ipſum affirmari: ut, Juſtitia eſt laudabilis: Ergo virtus eſt laudabilis: Si negatur, non protinús genus univerſé negari: ut, Anima non augetur: Ergo nõ movetur. Si ſpecies omnes per negationem removeantur, genus hinc negaté concludi: ut, Prudentia non eſt vituperabilis, neque juſtitia, neque fortitudo, neque temperantia: Nulla igitur virtus eſt vituperabilis. Si ſpecies aliquot vel omnino affirmentur, genus ipſum, vel in parte vel omnino affirmari: ut, Virtus militaris, rebus adverſis probatur, ut nautica & medica: Virtus igitur rebus adverſis probatur. *Exempla*] Cúm res generatim propoſita exemplis illuſtratur, tum exempla ſpecies ſunt, & ad hunc locum diſtributionis pertinent, quia partes ſunt, ex quibus totum demonſtratur: Plato in Lyſide vocat παραδείγματα, ὁμήρους τοῦ λόγου· exempla, vades rationis & diſputationis: & in Politico docet exempla ad illuſtrationem magnarum & obſcurarũ rerum plurimúm valere. χαλεπὸν ὦ δαιμόνιε. μὴ παραδείγμασι χρώμενον, ἱκανῶς ἐνδείκνυσθαί τι τῶν μειζόνων· κινδυνεύει γὰρ ἡμῶν ἕκαστος, οἷον ὄναρ εἰδὼς ἅπαντα, πάντ' αὖ πάλιν ὥσπερ ὕπαρ ἀγνοεῖν. Difficile eſt o beate, exemplis non utentem res magnas explicare: videtur enim unuſquiſque noſtrum, tanquam per ſomnium noſſe omnia, & omnia revera rurſus ignorare. Sic Ariſtoteles in Topicis capite ſecũdo libri octavi ait: εἰς δὲ σαφήνειαν παραδείγματα καὶ παραβολὰς οἰστέον· παραδείγματα δὲ οἰκεῖα καὶ ἐξ ὧν ἴσμεν, οἷα Ὅμηρος, μὴ οἷα Χοιρίλος· οὕτω γὰρ ἂν σαφέστερον εἴη τὸ προτεινόμενον· Ad perſpicuitatem veró exempla ſimilia tenenda ſunt: exẽpla veró familiaria & unde res cognoſcimus, qualia ſunt apud Homerum, non apud Chœrilum: ſic enim clariús & manifeſtiús fit quod proponitur. Porró

generis & speciei doctrina maximé philosophos veteres exercuit, eademque occasione de Idea quæstio extitit: Idea tamen apud Platonem nihil est aliud, quám genus logicum, id est generalis notio & ad multa pertinens: vel res generalis animo & mente concepta, ut ex multis Platonis locis perspici facilé potest: sexto siquidem libro de Repub. ἰδέαν τοῦ ἀγαθοῦ nominat pro communi & universali notitia boni, quam sæpius pronomine demonstrãte exprimit, ut αὐτὸ ἀγαθὸν, αὐτὸ καλὸν, Platonis sermone idem sit, quod generalis notio boni & honesti. Sic decimo libro τὸ εἶδος καὶ τὴν ἰδέαν definit, notionem videlicet universam, cujus consimilia inter se multa sunt exempla: quam in Parmenide etiam appellat γένος· ut εἶδος, ἰδέα, γένος apud Platonem promiscué & indifferenter passim in eadem re & significatione dicãtur: In Parmenide etiam & Sophista, aliisque permultis locis, εἶδος καὶ ἰδέα communionem multarum rerum essentia inter se similium significat: totaque Parmenidis & Socratis disputatio eó maximé spectat, ut intelligamus esse ἰδέας, id est genera rerum, quæ multis subjectis partibus æqualiter & communiter essentiam suã impertiant: ad quæ genera sese convertit animus, ut stabilem aliquam & solidam veritatis scientiam percipiat, quoniam in rebus singulis, quæ sunt subinde mutabiles & caducæ, nullum tale vestigium sapientiæ appareat. Quidam somniarunt á Platone ἰδέας, dici exemplaria æterna á rebus tum communibus, tum singulis separata, ad quorum similitudinem Deus res omnes crearit & effinxerit: Quæ quidem exemplaria Socrates adolescẽtulus & captioso sophismate deceptus videtur inducere, sed multis modis á Parmenide refellitur: Aristoteles porró in Philosophia, Socratis ἰδέαν interpretatur de genere logico, non de exemplari per se consistente & á rebus separato. ὁ μὲν σωκράτης τὰ καθόλου οὐ χωριστὰ ἐποίει· Socrates quidem universalia separata non faciebat, ait quarto capite libri decimi tertii. In Philebo, Socrates quid sentiat, apertiús ostẽdit, communia videlicet omnia,

nia,seu genera,seu species, ἰδέας esse: quæ revera sunt in multis,ut in suis partibus: & tamen ratione quadam sine suis partibus intelligantur: quod etiam Aristoteles docet in Philosophia, & in posterioribus Analyticis: Lege,si voles,etiam Cratylum Platonis & Timæum, ut planiús agnoscas,quod initió proposui,ἰδέαν apud Platonem nomen esse dialecticum, idque significare aut notionem generalem, aut multitudinem & cõmunionem rerum essentia similium.

DISTRIBUTIO E SUBJECTIS.

Reliqua duo genera sunt secundariæ distributionis, in quibus nec totũ, nec partes veré dicũtur, sed tantúm specie quadã & similitudine. Primum igitur secundariæ distributionis genus est é subjectis,cúm totum adjunctum est, & partes ejus subjectæ,ut apud Catullum:

Virginitas non tota tua est,ex parte parentum:
Tertia pars matri data,pars data tertia patri:
Tertia sola tua est,noli pugnare duobus,
Qui genero sua jura simul cum dote dederunt.

Sic Cicero primo Academico: Fuit jam á Platone accepta philosophandi ratio triplex:una de vita aut moribus, altera de natura & rebus occultis,tertia de disserendo,& quid verũ, & quid falsum,quid rectũ in oratione pravumque, quid consentiens,quid repugnans,judicando.

DISTRIBUTIO EX ADJUNCTIS.

Alterum genus secundariæ distributionis est, quando totũ,subjectum est, partes,adjuncta: ut hominũ alii sani,alii ægri:alii divites, alii paupe-

res: Sic Virgilius primo Georgicorum mundum dividit in quinque partes, mediam torridã, duas extremas frigidas, & reliquas duas temperatas:

Quinque tenent cœlum Zonæ: quarum una corusco
Semper Sole rubens, & torrida semper ab igni:
Quam circum extremæ dextra lævaque trahuntur
Cærulea glacie concretæ, atque imbribus atris:
Has inter mediamque, duæ mortalibus ægris
Munere concessæ divūm.—

Reliqua] Dictum est de duobus generibus veræ distributionis, sequuntur duo genera distributionis non veræ, sed imaginariæ: Primum est é subjectis, quando totum, est adjunctum, & partes, subjecta: ut apud Catullum virginitas, adjunctum est, & distinguitur ex tribus subjectis, patre & matre, quæ sunt subjecta, ut possessor rei possessæ: & puella nubeute, quæ est virginitatis subjectum, quia in ea virginitas insit. *Sic Cicero*] Philosophia, ut adjunctum, dividitur in tres res sibi subjectas, circa quas ipsa versatur, in mores, in res naturales & occultas, & in rationem disserendi: Hæc enim tria subjecta sunt, circa quæ philosophia Platonis occupatur. *Alterum*] Alterum genus fictæ divisionis appellatur ex adjunctis, quando totum, subjectum est, & partes, adjuncta: Sic Virgilius dividit cœlum in quinque Zonas, quæ nominantur ex adjunctis rebus, torrida, frigida ad septentrionem, frigida ad meridiem, temperata nostra, temperata antipodum. Zonas autem Mathematici per metaphoram dicunt, pro circulis, in cœlo & in terra fictitiis: Cœlum igitur in hac divisione subjectum est, Zonæ autem, adjunctæ cœlo. *Secundariæ*] Primus modus fictæ divisionis imitatur primum verum, ut secundus secundum: unde fit, ut cúm adjunctum dividitur in sua subjecta, divisio totius in mẽbra: & cúm subjectum in adjuncta, divisio generis in species esse videatur: attamen in neutra harum divisionum veré totum,

tum,nec pars dicitur,ſed utrobique totum eſt imaginarium,& per metaphoricam ſimilitudinem appellatum: quia totum & pars ſeparari poſſunt. Item quod veré totum eſt,id vel partibus ſuis eſt eſſentiale, ut totum integrum:vel ei partes ſunt eſſentiales, ut totum univerſale,ſive genus. At veró neque ſubjectum ſemper eſt de eſſentia adjuncti: nec adjunctum de eſſentia ſubjecti: Itaque in ſubjectis & adjunctis totum & pars veré dici non poſſunt:ſed imaginaria tantúm ſimilitudine totum & pars intelliguntur. Et quoniam veras rerum eſſentias pauci homines comprehendunt,eó fit ut veræ diſtributiones raræ ſint,& his imaginariis uti cogamur. Diviſionis locus varié & ambigué tractatur in libris Ariſtotelis: Nam triceſimo ſecundo capite libri primi Analyticorum priorum, & capite quinto libri ſecundi Analyticorum poſteriorum reprehenditur,tum ut captioſa, quód αἰτεῖται, ὅ μὴ δεῖ δεῖξαι, petit, quod oporteat demonſtrare,& eſt ἀσυλλόγιστος, & ſic in Prioribus Analyticis infirmum ſyllogiſmum appellat, nihil concludens: tum ut prorſus inutilis:quæ ſententia (ut interpretes Ariſtotelis ajunt capite decimo quarto libri ſecundi Poſteriornm) fuit Speuſippi, diuiſionem tollentis, ut impoſſibilem, quia dividenti omnia eſſent tenenda: & ut fallacem,quia principium peteret. At veró eodem capite defenditur ab Ariſtotele ut poſſibilis & facilis,quia dividenti non ſint omnia teneda,ſed ſatis ſit partes noſſe,quibus probare quippiam velis: & diviſio ipſa in oppoſitis immediatis doceat, non petat:,& quanvis non concludat, alio tamen modo cognoſcere faciat, ut naturali enũtiationis judicio:Et decimo ſexto capite ejuſdem libri laudatur, ut ad omnia problemata diſputanda valde utilis:Sic enim ait: πρὸς τὸ ἔχειν τὰ προβλήματα, ἐκλέγειν δεῖ τάς τε ἀνατομὰς καὶ τὰς διαιρέσεις· ad obtinendum problemata,oportet adhibere partitiones & diviſiones:Ideoque cúm laudat comparationis & conjugationis locum, diviſionem etiam laudat capite ſecundo ſeptimi Topici: præcipit enim tenendos eſſe locos καὶ.

τῶν ἄλλων, τοὺς μάλιστα κοινοὺς· & inter alios, maximé communes. οὗτοι γὰρ ἐνεργότατοι τῶν λοιπῶν· οἷον τὸ περιβλέπειν ἐπὶ τὰ καθ' ἕκαστα, καὶ ἐπὶ τῶν εἰδῶν σκοπεῖν, εἰ ἐφαρμόττει ὁ λόγος· hi siquidem sunt efficacissimi reliquorum: ut respicere ad singula & per species considerare, an ratio conveniat. Divisionis veró laudem videtur Aristoteles Socrati tribuere capite quarto libri decimi tertii Philosophiæ: δύω γὰρ ἔστιν ἅ τις ἂν ἀποδώῃ σωκράτει δικαίως, τούς τ' ἐπακτικοὺς λόγους, καὶ τὸ ὁρίζεσθαι καθόλου· Duo enim sunt, quæ jure quis attribuerit Socrati, inductionis rationes & generales definitiones: inductiones auté, quia partiũ enumerationem continent, ex loco distributionis sumuntur: Plato divisionem in tribus Dialogis præcipué docet, in Parmenide, ubi de toto & parte pluribus verbis disserit: In Sophista, Hoc, ait hospes, est scire, per genus discernere, quomodo singula communicare vicissim possunt, & quomodo non possunt. The. Prorsus. Hospes. At veró Dialecticum opus haud alteri dabis (ut arbitror) quám puré & legitimé philosophanti. The. Quomodo alteri tribui posset? In Politico Socrates eos reprehendit, qui vitiosé partiuntur: & doctrinam legitimæ divisionis attingit: primúm, ut rem generatim percipiamus, deinde partes inter se dissimiles inspiciamus, & una communione generis comprehendamus: Idemque admonet adhibendam esse rationem, qua possimus rem propositam in species dividere, disputationemque longiorem attendere, nec ejus longitudinem, quæ fit per singulas partes, molesté ferre.

DEFINITIO, AC PERFECta primúm.

Definitio, est ratio quæ proprié explicat quid res sit. Definitio, perfecta est aut imperfecta: Illa proprié definitio, hæc descriptio dicitur. Definitio perfecta, est definitio cõstans é caussis essentiam

tiam constituentibus, quales genere & forma comprehenduntur: Atque hoc modo definitur homo, animal rationale: Nam genere, animal, intelligimus (ut dictum est) essentiam corporeã plenam vitæ & sensus, quæ materies hominis est & pars formæ: cum qua si addas, rationale, totã formam comprehendes vitæ, sensus, rationis facultate: quæ forma est etiam efficiens, ut quæ statum rei tueatur. Itaque perfecta definitio nihil aliud est, quám universale symbolum caussarum essentiam rei & naturam constituentium. Tales definitiones sunt artium: Grãmatica, est ars bene loquendi: Rhetorica, bene dicendi: Dialectica, bene disserendi: Arithmetica, bene numerãdi: Geometria, bene metiendi.

DESCRIPTIO.

Descriptio, est definitio ex aliis etiam argumentis rem definiẽs: ut, Homo est animal mortale, capax disciplinæ: Hic cum aliqua caussa miscetur propria circunstantia: At hæc succincta brevitas non est in hac specie perpetua, sed sæpe & res & auditor illustriorem & magnificentiorem explicationem desiderat: Ejusmodi feré sunt descriptiones poëtarum: Sic quarto Æneidos Fama describitur:

Ex templo Libyæ magnas it fama per urbes:
Fama, malum, quo non aliud velocius ullum
Mobilitate viget, viresque acquirit eundo:
Parva metu primo, mox sese attollit in auras,

Ingrediturque solo, & caput inter nubila condit:
Illam terra parens ira irritata Deorum
Extremam, ut perhibent, Cæo Enceladoque sororē
Progenuit pedibus celerem & pernicibus alis:
Monstrum horrendum, ingens, cui quot sunt corpore plumæ,
Tot vigiles oculi subter (mirabile dictu)
Tot linguæ, totidem ora sonant, tot subrigit aures:
Nocte volat cœli medio, terræque per umbram,
Stridens, nec dulci declinat lumina somno:
Luce sedet custos, aut summi culmine tecti,
Turribus aut altis, & magnas territat urbes:
Tam ficti pravique tenax, quám nuntia veri:

Tales sunt descriptiones arborum, plantarum, animalium in philosophis: item urbium, fluminum, montium in historicis: Atque ut brevitas laudatur in perfecta definitione, sic magnificentia in descriptione celebratur, ea lege, ne quid redundet & superfluat.

Definitio] Tertium argumentum ex primis ortum, est definitio, Græcis ὅρος, ὁρισμὸς & ὁριστικὸς λόγος· quæ nomina per metaphoram dicuntur á mensoribus deducta: Definire enim, proprié est terminare, ut agrum, aream, regionem: & hinc ad artes translatum, est naturam rei propositæ certis quasi terminis circunscribere & explicare: Ut enim mensores decempeda agrum metiuntur, ut & quantus sit, ostēdant, & eum á cæteris aliis distinguant: ita res, de qua agitur, definitione quid sit, explicatur & á cæteris rebus distinguitur. Cicero libro primo de Oratore etiam vocat finem: Quintilianus libro septimo finitionem. Definitionem, philosophi maximé commendant: nec tantúm præcipiunt ut in docendo, res de qua agitur, apté definiatur, sed etiam quæ sit ars faciendæ

ciendæ definitionis, docent, ut Plato in Theæteto, Politico, Sophista, aliisque multis Dialogis, in quibus vitiosas rerum definitiones refellit, & pro his rectas & legitimas reponit: in quo maxima & singularis elucet sapientia Socratis contra sophistas. Aristoteles primi Topici capite quarto: ἔστι δὲ ὅρος μὲν (ait) λόγος, ὁ τὸ τί ἦν εἶναι σημαίνων· Definitio autem, est oratio significans quid res sit. Idem capite decimo libri secundi Posteriorum: ὁρισμὸς δ' ἐπεὶ λέγεται εἶναι λόγος τοῦ τί ἐστι, φανερὸν ὅτι ὁ μὲν τὶς ἔσται λόγος, τοῦ τὶ σημαίνει τὸ ὄνομα· Cúm igitur definitio dicatur esse oratio ejus quod quid est, constat esse quandam orationem ejus rei, quam nomen significat. In sexto etiam Topico ejusmodi leges ab Aristotele instituũtur. *Definitio*] Definitionis duo sunt genera, unum perfectum, subtile & accuratum, quo philosophi perfectã rerum essentiam demonstrari atque exprimi volunt: & proprié definitio nominatur: quæ propter excellentiam doctrinæ, commune nomen definitionis, speciale & tãquam suum usurpavit: de quo genere scriptus ab Aristotele totus Topicus liber sextus: alterum est minús subtile, pressum, elaboratum, magisque populare, quod non solúm ex caussis interioribus, sed etiam externis & cæteris primis argumentis deduci potest, & appellatur descriptio: de qua scriptus est ab Aristotele quintus liber Topicus. Hæc itaque partitio definitionis licet in Organo logico verbis expressa non sit, huc tamen feré recidunt omnia, quæ sexto Topico de vera definitione, & quinto de proprio, id est de descriptione præcipiuntur. *Definitio perfecta*] Perfecta definitio vocatur in Analyticis posterioribus capite decimo libri primi ὁρισμὸς ἄμεσος, καὶ λόγος ὁ δηλῶν διά τι, καὶ ἀρχὴ· Definitio immediata, & ratio explicans propter quid, & principiũ: Quia omnis demonstrationis principium, sit definitio constans ex caussis propriam veramque rei essentiam constituentibus. Aristoteles in Topicis præcipit, ut talis definitio ex genere & differentia, id est forma, componatur, quia genus & differentia, caussas, essentiam rei pro-

positæ constituentes comprehendant: ut in definitione hominis (animal rationale) genus, animal, significat & materiam & duas facultates formæ hominis, unam vivendi, alteram sentiendi: differentia autem, rationale, significat principē formam hominis, videlicet participē rationis & intelligentiæ: quæ etiam est caussa efficiens, quia statum hominis conservat: & finis, quia ad ejus usum omnia hominis facta referuntur: Itaque cúm definitio sit ex genere & differentia, omnes caussas, quæ sunt in re ipsa, continet: quodque Aristoteles in posterioribus Analyticis tradit, ut definitionem speciei, divisione generis investigemus, & definitiones generis, inductione specierū colligamus: hoc ipso nos admonet, ut ad definiendam speciem, assumpto genere descendamus ad propriam differentiā, id est formam, & ad definiendum genus, inquiramus per inductionem primúm aliquid commune, in quo multa similia consentiant: deinde assumpta differentia, id est propria forma, definitionem compleamus: ut perfecta definitio nihil aliud sit, quám catholicum symbolum caussarum, rei, de qua agitur, essentiam constituentium. *Tales*] Cúm definitur Grammatica, ars bene loquendi, ars, Grammaticæ genus est, & bene loqui, caussa formalis, per quam Grāmatica est, id quod est, & á cæteris artibus distinguitur. Idem judicato de Rhetorica, Dialectica, Arithmetica, Geometria, & reliquis artibus, quæ singulæ ex genere & sua forma definiuntur. Mirabilis autem fuit Antisthenis & imperitorum hominum opinio, negantium quicquam definiri posse: de quibus sic Aristoteles capite tertio libri noni Philosophiæ scribit: ὥστε ἡ ἀπορία, ἣν Ἀντισθένειοι καὶ οἱ οὕτως ἀπαίδευτοι ἠπόρουν, ἔχει τινὰ καιρὸν λυθῆναι· ὅτι οὐκ ἔστι τὸ τί ἐστιν ὁρίσασθαι· τὸν γὰρ ὅρον, εἶναι λόγον μακρόν· ἀλλὰ ποῖον μὲν τί ἐστιν, ἐνδέχεται καὶ διδάξαι· ὥσπερ ἄργυρον, τὶ μέν ἐστιν οὔ· ὅτι δὲ οἷον καττίτερος· Quare ea dubitatio, qua Antisthenei & tales inerudiri homines dubitabant, opportuné solvi potest: Hi quidem definitiones tradi non posse existimabant: definitionem enim

longam

longam orationem eſſe dicebant: ſed fieri quidem poteſt ut doceas, quale quid hoc eſt: ut autem definias, minimé fieri poteſt: etenim quidnam ſit argentum non dixeris: at tale eſſe, quale eſt ſtannum, dicere potes.

Deſcriptio] Secundum genus definitionis ex omnibus argumentis primis effici poteſt, differtque á ſuperiore, quód non ſolúm cauſſas interiores & eſſentiales explicat, ſed aliis prætereа argumentis, tanquam externis coloribus rem propoſitam, exornat & exprimit, ut cauſſis externis, factis, ſubjectis, adjunctis, oppoſitis, comparatis, Ariſtoteles quinto Topico nomine τȣ̃ ἰδίȣ, id eſt proprii, comprehendit: Porphyrius appellat ὑπογραφὴν, deſcriptionem: Rhetores etiã περίφρασιν· Cicero in Topicis παραγραφὴν· ut ſit hominis deſcriptio, ζῶον θνητὸν καὶ ἐπιςήμης δεκτικόν, animal mortale, particeps ſciẽtiæ: Genus ſiquidem, animal, ſignificat hominis materiam & duas facultates animæ, quæ eſt forma: reliqua autem ſignificant adjunctas homini proprietates, non ullam hominis eſſentiam. *Atque hæc*] Deſcriptio interdum brevior eſt, ut illa, Animal mortale, capax ſcientiæ: ſæpe etiam longa & multis verbis expolita, qualis eſt Virgiliana famæ deſcriptio ab adjunctis, quæ ſunt, malum, velox, mobilis, inconſtans: ab effectis, quæ ſunt, ſeſe attollere, laté volare; á cauſſa procreante, quæ eſt terra: ruſumque ab adjunctis corporis, celeritate pedum, mobilitate alarum, multitudine oculorum, linguarum, ſermonum, aurium: itemque ab effectis, quæ ſunt, tota nocte volare, interdiu urbes terrere: á paribus, quæ ſunt, tam nugatoriam famam eſſe, quám verax eſt.

Tales ſunt] Philoſophi inopia verarum & perfectarum definitionum, ſæpiſſimé confugiunt ad deſcriptiones: Nam cúm veras plantarum, arborum, animalium formas & eſſentias ignorent, ejuſmodi res ex cauſſis externis, factis, ſubjectis, adjunctis, oppoſitis, aliiſque id genus argumentis quoquo modo poſſunt, explicant atque oſtendunt: In hiſtoricis, qui res ſpeciales tractant, uſus magnificentioris hujuſce deſcriptionis etiam fre-

quens est duabus de caussis,& quia illis propositum est non solùm docere,sed etiam delectare,quod copiosa & illustri oratione efficitur:& quia specialia pluribus verbis egent ut definiautur,quàm universalia.

Atque ut brevitas] Definitio proprié dicta,tribus virtutibus in scholis laudatur, proprietate, ut rem totam & solam definiat,perspicuitate, ut claré exponat quid sit, brevitate,ut facilé percipiatur & ediscatur:quarum virtutum duæ primæ sunt ei cum descriptione communes, proprietas & perspicuitas:tertiam interdum descriptio desiderat,ut in tradendis artium præceptis: sæpe etiam repudiat, ut in rebus popularibus, in quibus angustia orationis & paucitas verborum vituperatur, copia & amplitudo & magnificentia laudatur, ut antea dixi de poësi & historia.Fabius libro septimo:An(inquit)si non dixero,homo est animal rationale,mortale,non potero expositis tot animi corporisque proprietatibus latiùs oratione ducta vel á mutis eum discernere , vel á diis? Quid quód nec uno modo definitur eadem res , sed latiore varioque tractatu? ut facit Cicero , ut omnes oratores plerunque fecerunt:Rarissima enim apud eos reperietur illa ex cõsuetudine philosophorum ducta servitus:Est enim servitus ad certa verba sese astringendi; eamque M. Antonius libro secundo de Oratore vetat: Nã e[s]t etiam periculosum, cúm si in uno verbo sit erratũ,tota caussa cecidisse videamur. *Ea lege*] Cicero libro secundo de Oratore:Hoc (ait) præcipit ratio atque doctrina definiendi,ut vis eius rei , quam definias , sic exprimatur,ut neque absit quicquam,neq; supersit : Deest autem aliquid in definitione , cúm ipsa rem proprié & perspicué non explicat:redundat, cúm aliquid detrahi potest,ut tamen propria & perspicua definitio maneat. Aristoteles veró totam istam definiendi scientiam Socrati attribuit, ut ostendit locus pauló anté citatus in capite de divisione ex decimo tertio Philosophiæ, ubi ait Socratem authorem fuisse inductionum & definitionum:ob eam(opinor)caussam,quód & malé definiẽ-

tes

tes refellat: & quód ipſe generalem rerum definitionē ſemper requirat. Idem Socrates in Theæteto definitionem clariſſimo ſiderum Soli cōparat, & ut propria claraque ſit, admonet: atque eodem loco præcipit definitionem ex multis componendam eſſe, quæ tandem aliquid proprium efficiant, quod non poſſit in ullam aliam rem transferri.

ARGUMENTUM INARTIFICIALE, *ac primùm* Lex.

Expoſito artificiali argumento ſequitur inartificialis declaratio: Argumentum inartificiale eſt, quod per ſe ſuaque natura fidem non facit. Id uno nomine teſtimoniū vocatur, ſive divinū ſit, ut oracula & prophetiæ, ſive humanū: Cicero in defenſione Milonis ex lege & ſcripta & non ſcripta diſputat: id eſt divino & humano teſtimonio: Quód ſi duodecim tabulæ nocturnum furē quoquo modo, diurnum autem ſi ſe telo defenderit, interfici impuné voluerunt: quis eſt qui quoquo modo quis interfectus ſit puniendum putet, cúm videat aliquando gladium nobis ad occidendum hominem ab ipſis porrigi legibus? Et ibidem pauló póſt: Eſt enim (Judices) non ſcripta, ſed nata lex: quam non didicimus, accepimus, legimus: verúm ex natura ipſa arripuimus, hauſimus, expreſſimus: ad quam non docti, ſed facti: non inſtituti, ſed imbuti ſumus: ut ſi vita noſtra in aliquas inſidias, ſi in vim, in tela aut latronum aut inimicorum incidiſſet, omnis honeſta ratio eſſet expediendæ ſalutis: ſententiæ

poëtarum & insignium personarũ, sunt humana testimonia. Sic Athenienses usi sunt Homeri testimonio in caussa Salaminis: & Tenedii, Periandri adversus Sigienses: Sic Plato & Aristoteles philosophiam suã ornarunt testimoniis poëtarum: Proverbia sunt etiam testimonia. Sunt item pacta. Exemplum pacti est apud Ciceronẽ quinta Philippica: Audebo etiam obligare fidẽ meam P. C. vobis populoque Rom. quod profectó cúm me nulla vis cogeret, facere nõ auderem, pertimescerem que in re maximé periculosa opinionem temeritatis: promitto, recipio, spõdeo P.C. Cæsarẽ talem semper fore civem, qualis hodie sit, qualemque eum maximé velle & optare debemus. Pignus autem, pactum quoddam est, ut apud Virgilium Ecloga tertia:

Vis ergo inter nos quid possit uterque, vicissim
Experiamur? ego hanc vitulam, ne forté recuses,
Bis venit ad mulctram, binos alit ubere fœtus,
Depono: tu dic mecum quo pignore certes.

Quæstio etiam in testimoniis humanis numeratur, id est vi & tormentis expressa confessio. Tale fuit argumentum contra Milonem, quod á Cicerone deridetur: Agé veró, quæ erat aut qualis quæstio? Heus ubi Ruscio? ubi Casca? Clodius insidias fecit Miloni? Fecit: Certa crux. Nullas fecit: Sperata libertas. Huc etiam referri potest argumentum, quo utimur, cúm affirmationis nostræ probationem & experientiam proponimus. 4. Ver. Ecquis Volcatio, si sua sponte venisset,
unam

unam libellam dedisset? Veniat nūc, experiatur, tecto recipiet nemo. Terentius in Eunucho:

Fac periculum in literis, fac in palæstra, in musicis: quæ liberum
Scire æquum est adolescentem, solertem dabo.

Ovidius tertio de Tristibus:

Quod magis ut liqueat, neve hoc ego fingere credar,
Ipse velim pœnas experiare meas.

Jusjurandum, etiam testimonium est, quale est sexto Æneïdos:

Per superos, & si qua fides tellure sub ima est,
invitus, regina, tuo de littore cessi.

Argumentum inartificiale, cúm exquisita rerum veritas subtiliús expenditur, magnam vim probationis non habet: sed hæc fides, famæ & existimationi personæ tribuitur: mores enim sunt maximæ persuasionis, si prudentia, bonitas & benevolentia conjunctæ sint. Sapientia, bonitas, benevolentia, summæ sunt in Deo, ideoque divinis testimoniis summa fides adhibetur: hominum dictis major minorve, prout hæ circunstantiæ majores minoresve fuerint. Denique in privatis & publicis civitatis cujusque judiciis, pericula capitis, famæ, fortunarumque omnium his feré argumentis dijudicantur.

Expositis] Argumentum initió generatim divisum fuit in artificiale & expers artis, & quæ essent species argumenti artificialis, quemque usum haberent, ex antecedentibus præceptis satis constare arbitror: Restat argumentum inartificiale, expers artis, quod & assum-

ptum, & teſtimonium Cicero nominat: Fabius etiam locum ab authoritate: Definitur autem ex diſſimilibus, quod ex ſua natura fidem non facit, ſicut argumentum artificiale facit, ſed fides ejus, argumento aliquo artificiali expenditur & confirmatur, ut mox docebitur. Ariſtoteles quinque modos diſtinxit capite decimo quinto libri primi ad Theodectem: εἰσὶ δὲ πέντε τὸν ἀριθμὸν, νόμοι, μάρτυρες, συνθῆκαι, βάσανοι, ὅρκος· Sunt autẽ numero quinque, leges, teſtes, pacta, quæſtiones, juſjurandum: In Rhetoricis ad Alexandrum leges & pacta non adhibẽtur. At hæc omnia, teſtimonia ſunt. *Cicero*] In Rhetoricis ad Theodectem dividitur νόμος, lex, εἰς γεγραμμένον καὶ κοινὸν ἢ ἄγραφον, in ſcriptam & communem aut non ſcriptam. Utriuſque generis exempla ſunt pro Milone: In priore ineſt etiam comparatio á majori ad minus: Leges duodecim tabularum dant impunitatem interficiendi furem: Jubent igitur & eum impuné occidi, qui vim alteri fecerit. Alterum exemplum eſt à lege naturali, quæ jubet ut contra vim hoſtium, naturam ſalvam & incolumem tueamur. *Sententiæ*] In teſtimoniis humanis numerantur ſententiæ poëtarum & inſignium hominum, ut docet Ariſtoteles capite decimo quinto primi Rhetorici, ubi poëtas ait eſſe παλαιοὺς μάρτυρας, veteres teſtes: οἷον Ἀθηναῖοι Ὁμήρῳ μάρτυρι ἐχρήσαντο περὶ Σαλαμῖνος, καὶ Τενέδιοι ἔναγχος Περιάνδρῳ τῷ Κορινθίῳ πρὸς Σιγιεῖς, καὶ Λεόφρων κατὰ Κριτίου τοῖς Σόλωνος ἐλεγείοις ἐχρήσατο· Sicut Athenienſes uſi ſunt Homero teſte pro Salamine, & Tenedii nuper Periandro Corinthio adverſus Sigienſes, & Leophron contra Critiam Solonis elegiis uſus eſt: Solon autem perſuaſit Salaminam inſulam eſſe Athenienſium, quia Homerus libro ſecundo Iliados in catalogo navium id confirmare videretur: Lege Diogenem in vita Solonis. Tenedii cum Sigienſibus de agro intermedio contendentes, teſtimonio & arbitrio Periãdri controverſiã totam componi voluerunt: Vide Strabonem libro decimo tertio Geographiæ. Sic Leophron, filius (ut opinor) Periandri ſapientis, contra Critiam tyrannum

rannum versibus iis est ūsus, quos Solon adversus Pisistratum tyrānum composuerat. Sic Plato & Aristoteles ad exornandam suam philosophiam, versus antiquorū poëtarum citant, ut Parmenidis, Homeri, Orphei, Empedoclis, Hesiodi, Theognidis, Simonidis, &c. *Proverbia*] Idem etiam admonet Aristoteles his verbis: ἔτι δὲ αἱ παροιμίαι, ὥσπερ εἴρηται, μαρτυρία ἐστιν· διον εἴ τις συμβουλεύῃ μὴ ποιεῖσθαι φίλον γέροντα. τοῦτο μαρτυρεῖ ἡ παροιμία, μὴ ποτ᾽ εὖ ἔρδειν γέροντα· Item parœmiæ, ut dictum est, testimonia sunt: si quis consulit amicum senem non esse beneficiis afficiendum, proverbium hoc testificabitur, non esse beneficium in sene collocandum. *Pacta*] In pactis sunt tabulæ privatæ & publicæ, quæ ad quæstionem affirmandam aut negandam afferuntur: Item fœdera privata & publica, quæ non scribūtur: quale fuit pactum Antonii cum Cæsare de evertenda Republica: quale etiam est illud promissum Ciceronis de Octavio Cæsare, quod habuit maximam vim testimonii: Octavius adolescens erit optimus civis, quia Cicero promittit eum talem fore. *Pignus*] Pignus, est id quod deponitur ab his, qui decertant apud sequestrum: Sic Damœtas invitans Menalcam ad certamen cantus, oppignerat vitulam: & pauló póst uterque pocula affabré elaborata. *Quæstio*] Quæstionem, intelligimus tormenta & dolorem corporis ad eruendam veritatē: Sed eodem nomine tormentis expressam confessionem dicimus: Aristoteles in Rhetoricis βάσανον vocat, atque ita definit decimo quarto capite ad Alexandrum: Βάσανος δὲ, ἔστιν ἡ μὲν ὁμολογία περὶ συνειδότος, ἀκόντος δέ· Quæstio, est confessio quidem conscii, sed coacti: Ut confessiones servorum & reorum tormentis expressæ. *Huc etiam*] Βάσανος dicitur ab Aristotele non solúm tormentum, sed etiam experientia & probatio: Cúm autē jubemus contradicentem experiri, videmur velle approbationem ejus rei, de qua agitur, ab eo extorquere: ut apud Terentium Parmeno, cúm Thaidi laudari vult Chæream simulatum Dorum Eunuchum, & á Phædria dono mis-

ſum, ſentitque Gnatonem & Thraſonem adverſari, jubet ambos experiri, quid Dorus poſſit in literis, in palæſtra, in muſicis. *Quod magis*] Invehitur in maledicū, eique experientiam laborum & ærumnarum ſuarum proponit, ut tandem maledicere deſinat. *Juſjurandum*] Juſjurandum, eſt affirmatio religioſa: ὅρκος δὲ, ἔστι μετὰ θείας παραλήψεως φάσις ἀναπόδεικτος· Juſjurandum, eſt cum obteſtatione divina indemonſtrabilis affirmatio: id eſt quæ demonſtrari non poſſit. Veteres ethnici jurabant per Jovem cæteroſque deos, ut apud Virgilium Aeneas per deos ſuperos & inferos teſtatur, ſe invitū & divino juſſu coāctum, Carthagine deceſſiſſe in Italiam: quæ affirmatio Aeneæ, interpoſitis diis teſtibus, juſjurandum eſt, id eſt ſancta & religioſa affirmatio.
Argumentum] Hactenus deſcripta ſunt genera argumenti inartificialis: ad extremum natura illius & facultas & uſus explicantur: quæ explicatio, definitionem hujus generis antea poſitam, clariorem & illuſtriorem efficit: hoc igitur logicum axioma (Argumentum inartificiale, cúm ſubtiliús veritas exquiritur, non multúm per ſe poſſe) ex definitione ſumptum eſt, quod tribus locis Platonis illuſtrari poteſt in Protagora, in Gorgia & in Charmide. *Itaque Plato*] Socrates Protagoram ridet á re propoſita ad quæſtionem de poëtis digreſſum, quos citat ut locupletiſſimos teſtes: καὶ γὰρ δοκεῖ μοι τὸ περὶ ποιήσεως διαλέγεσθαι ὁμοιότατον εἶναι τοῖς συμποσίοις τοῖς τῶν φαύλων καὶ ἀγοραίων ἀνθρώπων· καὶ γὰρ οὗτοι διὰ τὸ μὴ δύνασθαι ἀλλήλοις δι᾽ ἑαυτῶν συνεῖναι ἐν τῷ πότῳ, μὴ δὲ διὰ τῆς ἑαυτῶν φωνῆς καὶ τῶν λόγων τῶν ἑαυτῶν ὑπὸ ἀπαιδευσίας, τιμίας ποιοῦσι τὰς αὐλητρίδας, πολλοῦ μισθούμενοι ἀλλοτρίαν φωνὴν τὴν τῶν αὐλῶν, καὶ διὰ τῆς ἐκείνων φωνῆς ἀλλήλοις σύνεισιν· ὅπου δὲ καλοὶ κἀγαθοὶ συμπόται καὶ πεπαιδευμένοι εἰσὶν, οὐκ ἂν ἴδοις οὔτ᾽ αὐλητρίδας, οὔτε ὀρχηστρίδας, οὔτε ψαλτρίας, ἀλλὰ αὐτοὺς αὑτοῖς ἱκανοὺς ὄντας συνεῖναι, ἄνευ τῶν λήρων τε καὶ παιδιῶν τούτων, διὰ τῆς αὑτῶν φωνῆς λέγοντάς τε καὶ ἀκούοντας ἐν μέρει ἑαυτῶν κοσμίως, κἂν πάνυ πολὺν οἶνον πίωσιν· οὕτω δὲ καὶ αἱ τοιαίδε συνουσίαι, ἐὰν μὲν λάβωνται ἀνδρῶν,

θρώπων, οἷοίπερ ἡμῶν οἱ πολλοί φασιν εἶναι, οὐδὲν δέονται ἀλλοτρίας φωνῆς, οὐδὲ ποιητῶν, οὓς οὔτε ἀνέρεσθαι οἷόντ' ἐστὶ περὶ ὧν λέγουσιν· ἐπαγόμενοί τε αὐτοὺς οἱ πολλοὶ ἐν τοῖς λόγοις, οἱ μὲν ταῦτά φασι τὸν ποιητὴν νοεῖν, οἱ δ' ἕτερα περὶ πράγματος διαλεγόμενοι, ὃ ἀδυνατοῦσιν ἐξελέγξαι· ἀλλὰ τὰς μὲν τοιαύτας συνουσίας ἐῶσι χαίρειν· αὐτοὶ δ' ἑαυτοῖς σύνεισι δι' ἑαυτῶν, ἐν τοῖς ἑαυτῶν λόγοις πεῖραν ἀλλήλων λαμβάνοντες καὶ διδόντες. τοὺς τοιούτους μοι δοκεῖ χρῆναι μᾶλλον μιμεῖσθαι ἐμέ τε καὶ σέ, καταθεμένους τοὺς ποιητὰς, αὐτοὺς δι' ἡμῶν αὐτῶν πρὸς ἀλλήλους τοὺς λόγους ποιεῖσθαι τῆς ἀληθείας, καὶ ἡμῶν αὐτῶν πεῖραν λαμβάνοντας· Videtur enim mihi disputatio de rebus poëticis, persimilis esse conviviis imperitorum plebeiorumque hominum: Qui cúm propter inscitiam nequeant invicem propria voce suisque sermonibus ipsi colloqui, mercede exhibita tibicines introducũt, & aliena voce, id est tibiarum flatu, convivium trãsigunt: Ubi autem boni præclarique & eruditi viri conveniunt, neque tibicines ipsi neque saltatrices, neque cantatrices ullas videas, sed voce propria remotis iis nugis jocisque convivium celebrare, & alterius interrogationibus responsionibusque modesté disserere, etiam si vinum abundé bibant. Eodem modo ad disputationes hujuscemodi si viri conveniunt tales, quales esse nostrũ plurimi prædicant, haudquaquam aliena voce opus est, neque poëtarum, quos percontari de his, quæ scribunt, non datur: & qui eorum testimonia in medium afferũt, alij hoc, alii aliud poëtam dicunt sentire: neque tamen convincere rem possunt, de qua disserunt, aut expedire. Tales ergo confabulationes viri sapientes mittunt, ipsique inter se colloquuntur, vicissimque ingenii periculum faciũt: Disputatores autem hujusmodi, ut arbitror, ego & tu nunc imitari debemus: & poëtis posthabitis, nostris rationibus rem ipsam discutere, facereque tam ingenii nostri, quám veritatis periculum. Secundus locus est in Gorgia, cúm Polus juvenis de beata vita disputans, authoritate testium maximé niteretur, Socrates eum admonet, veritatem in disputando non ex te-

ſte aliquo, ſed ex argumento eſſe ponderandam, ut ea diſputandi ratio ſit optima, cúm unicus in cauſſa adverſarius ratione convictus fuerit: quo loco duos modos diſputationis oſtendit, unum cúm teſtibus opprimitur adverſarius, alterum cúm rationibus & argumentis cõvincitur: Verba Socratis ſunt: Ἀλλ' ἐγώ σοι εἷς ὢν οὐχ ὁμολογῶ· οὐ γάρ με σὺ ἀναγκάζεις· ἀλλὰ ψευδομάρτυρας πολλοὺς κατ' ἐμοῦ παρασχόμενος, ἐπιχειρεῖς ἐκβάλλειν με ἐκ τῆς οὐσίας καὶ τοῦ ἀληθοῦς, ἐγὼ δὲ ἂν μὴ σὲ αὐτὸν ἕνα ὄντα μάρτυρα παράσχωμαι, ὁμολογοῦντα περὶ ὧν λέγω, οὐδὲν οἶμαι ἄξιον λόγου πεπεράνθαι, περὶ ὧν ἂν ἡμῖν ὁ λόγος ᾖ· οἶμαι δὲ οὐδὲ σύ, ἐὰν μὴ ἐγώ σοι μαρτυρῶ εἷς ὢν μόνος, τοὺς δ' ἄλλους πάντας τούτους χαίρειν ἐᾷς· ἔστι μὲν οὖν οὗτός τις τρόπος ἐλέγχου, ὡς σύ τε οἴει καὶ ἄλλοι πολλοί· ἔστι δὲ καὶ ἄλλος, ὃν ἐγὼ αὖ οἶμαι· παραβάλλοντες οὖν παρ' ἀλλήλους σκεψώμεθα, εἴ τι διοίσουσιν ἀλλήλων· At ego unus tibi non aſſentior: non enim me rationibus cogis, ſed falſis teſtibus cõtra me productis, ex ipſa veritatis ſubſtantia dejicere me moliris: Ego veró niſi teipſum teſtem unum adduxero mihi aſſentientem, nihil exiſtimatione dignum in his, quæ tractamus, perfeciſſe me arbitror: Nihil etiam te profecturum puto, niſi ego, unus ſoluſque tibi conſentiam: tum dimiſſa aliorum teſtium multitudine id ipſum efficias. Eſt igitur unus, ut dixi, iſte arguendi modus, quemadmodum tu aliique multi putatis: Eſt & alter, quem ego puto: Eos igitur invicem comparantes, utrúm & quo pacto inter ſe diſcrepent, diligenter conſideremus. Locus in Charmide Platonis hic eſt: Ἀλλὰ τί διαφέρει, ἦ δ' ὃς ὁ Χαρμίδης, ὦ Σώκρατες, ὅτου ἤκουσα; οὐδέν, ἦν δ' ἐγώ. πάντως γὰρ οὐ τοῦτο σκεπτέον. ὅστις αὐτὸ εἶπεν, ἀλλὰ πότερον ἀληθὲς λέγεται ἢ οὔ. Νῦν ὀρθῶς λέγεις, ἦ δ' ὅς. Νὴ Δία, ἦν δ' ἐγώ. Quidnam refert (inquit Charmides) o Socrates, ex quo audiverim? Nihil (inquam) profectó: Neque enim id conſiderãdum eſt, quis dixerit, ſed utrúm veré dicatur, necne. Probé nunc loqueris, inquit. Recté per Jovem, inquam. Simile eſt illud Socratis in Critone: σκοπεῖσθαι οὖν χρὴ ἡμᾶς, εἴτε ταῦτα πρακτέον, εἴτε μή· ὡς ἐγὼ οὐ μόνον νῦν, ἀλλὰ

καὶ ἀεὶ τοιοῦτος, οἷος τῶν ἐμῶν μηδενὶ ἄλλῳ πείθεσθαι, ἢ τῷ λόγῳ, ὅς ἄν μοι λογιζομένῳ βέλτιστος φαίνηται. Considerandum est igitur, agendane hæc nobis sint, an non: Nam ego is sum non modó nunc, sed & semper, qui meorum nulli paream, præterquam rationi, quæ ratiocinanti mihi optima videatur. *Sed hæc*] Aristoteles secundo capite libri primi ad Theodectē: ἄτεχνα δὲ λέγω, ὅσα μὴ δι' ἡμῶν πεπόρισται, ἀλλὰ προϋπῆρχεν· probationes, ait, inartificiales voco, quæ á nobis non inveniuntur, sed priús inerāt in caussa. Cicero in Partitionibus: Nec eó dicuntur sine arte, quód ita sint, sed quód ea non pariat ars orationis, sed ad se delata tamen tractet. Quintilianus capite primo libri quinti probationes inartificiales vocat, quas extra dicēdi rationē accipit orator. Aristoteles igitur & Aristotelē secuti Cicero & Quintilianus, argumēta appellant ἄτεχνα, id est expertia artis, quód ea orator non inveniat, sed á litigatore extrinsecús assumantur: quám rectè, ipsi viderint: Nam & testimonia plerunque ab oratore inveniuntur, ut poëtarum & philosophorum: & argumenta alia artificialia sæpe á litigatore ad oratorem deferuntur, ut adjuncta, facta, subjecta: appellentur igitur potiús inartificialia, quód ex se & sua natura minimum habeant artis, id est fidei & probationis: Nec enim quia aliquid quis dixerit, iccirco verum esse putādum est: Recteque Aristoteles capite octavo libri primi de interpretatione ait: οὐδὲ γὰρ διὰ τὸ καταφαθῆναι ἢ ἀποφαθῆναι, ἔσται ἢ οὐκ ἔσται· Neque enim propterea quód affirmatum aut negatum sit, id erit aut non erit. Quamobrem veritas argumenti inartificialis, caussis, factis, subjectis, adjunctis personarum & rerum, quæ testimonii caussa proferuntur, examinanda & expendenda est. *Mores enim*] Mores, sunt adjuncta personarum, ut prudentia, bonitas, benevolentia, unde fides habetur inartificialis argumenti, ut Aristoteles obiter docet capite secundo libri primi ad Theodectem: planiús autem capite primo libri secundi: τοῦ μὲν οὖν αὐτοὺς εἶναι πιστοὺς τοὺς λέγοντας, τρία ἐστὶ τὰ αἴτια· τοσαῦτα γάρ ἐστι δι' ἃ πιστεύομεν

ἔξω τῶν ἀποδείξεων. ἔςι δὲ ταῦτα, φρόνησις καὶ ἀρετὴ καὶ εὔνοια. Ut igitur qui dicunt, fide digni sint, tres sunt caussæ: tot enim sunt, quæ extra demonstrationem fidem faciunt, prudentia, virtus & benevolentia. ἀνάγκη ἄρα τὸν ἅπαντα δοκοῦντα, ταῦτα ἔχειν· εἶναι τοῖς ἀκροωμένοις πιςόν. Necesse est igitur si cui hæc omnia inesse videātur, eum fide dignum esse apud auditores. Credimus oraculis divinis & prophetiis divino afflatu emissis, quia Deum summé sapientem & bonum & benevolum esse credimus: ideoque semper veracem & nunquam mendacē: & de hominum genere his credimus, qui propter prudentiam vera sentire, propter bonitatem ea dicere, quæ sentiunt, propter benevolentiam nobis recté consulere velle videantur. Quamobrem argumenta inartificialia, quæ per se nihil, aut certé parum possunt, adhibitis personarum circunstantiis, fidei aliquid & probationis habent. *Denique*] Maximus usus hujus argumenti cernitur in civilibus negotiis & judiciis: his enim lites instruuntur, & de capite, fama fortunisque civium judicatur: Qua de caussa Rhetores eum locum in utranque partem studiosé tractarunt, ut pro testibus & contra testes copiosissima dicendi materia suppeditaret: & Jureconsulti multó diligentiús & subtiliús rem totam expēderunt, ut ex eorum libris cognosces.

PERORATIO INVENTIONIS.

Hactenus prima pars Dialecticæ exposita est: cujus partes singulares non ita perpetuó distinguuntur, quin eadem res esse possit caussa & effectus, subjectum & adjunctum, & cætera omnia: ut homo efficitur ex suis caussis, & alia etiam efficit: subjectum est multorum adjunctorum, & adjunctum etiam est cujusdam subjecti, ut terræ: pluribus opponi & cōparari omni

modo

modo poteſt: totum eſt ſuarum partium, & pars alicujus totius, ut mundi: genus eſt Platonis & Ciceronis, ſpecies etiam animalis: Imó idem argumentum in eadem quæſtione variis modis accipi poteſt: Rullus opprimit populum: non eſt igitur popularis: effectum eſt Rulli: eſt etiam oppoſitum popularis, ut etiam ex parte conjugatum: Attamen ratio & definitio cujuſque argumenti diſtincta & diſſimilis eſt: Itaque locis his eaque ratione diſtinctis, omnes vias cujuſque rei inveniendæ propoſitas habemus: Quanvis Menon inventionem tollere videatur, cúm hoc modo contra Socratem diſputat: At qua via quæres, o Socrates, quod omnino quid ſit, ignoras? quam tandem ejus rei, quam neſcias, notam ſpectans & intuens inquires? aut etiam ſi vel maximé in illud incurreris, quo pacto quod ignoras, illud ipſum quod quæris, eſſe percipies? So. Intelligo quid velis, o Menon: Vides quám captioſam, quamque contentioſam rationem induxeris, nempe quód homini non conveniat inquirere neque quod ſciat, neque quod neſciat: Neque enim quod ſciat, inquiret: id quippe jam nactus eſt, nec id poſtea inveſtigare neceſſe eſt: neque item quod neſciat, inquiret: nec enim noverit, quod inquiret. Socrates hoc dilemma ſic retexit, & Pythagorea neſcio qua philoſophia diſſolvere nititur, dum diſſerit hominum divinorum teſtimoniis, animos noſtros immortales eſſe: qui res omnes o-

mnino penitusque percepissent & tenuissent, earum notitiam veluti consignatam & impressam in corpora attulissent: sed cúm subitó in tam alienum tamque confusum & turbatum domicilium ingrederentur, in præteritarum rerum oblivionem incidere, quarum, cúm sese collegissent, paulatim reminiscerentur: Itaque nihil esse mirum statuebat, si animus, omnium rerum reminisceretur, cúm eas intelligentia & memoria anté complexus esset: Nam cúm rerum omnium natura sibi cognata sit & cōsentiens, eamque totam perceperit animus, nil prohibeat unius cujusdam recordatum, cætera connexa & conjugata recordari, si modó strenuus in quærendo constansque sit, nec quærendi labore frāgatur ac debilitetur: Illud enim inquirere, non aliud fuerit, quám reminisci & recordari. Socrates igitur hoc modo Menonis dilemma refellere voluit. Aristoteles secundo de Syllogismo & primo de Demonstratione aliam solutionis viam tentavit, cúm ait eum, qui quærit, generaliter scire, quod quærit, sed specialiter ignorare: Itaque generali nota specialem recogniturum, quanvis ejus ignarus esset. Hæc Aristotelis solutio parte quadam vera est: nam ubi generales artium & doctrinarum leges percepimus, res speciales exquirimus, easque de generali notitia anté nota agnoscimus: Veruntamen si Meno responsum Aristotelis persequatur, eique primam hominum inventionem objiciat, cúm nihil neque

que generale, neque speciale esset observatum, hæc solutio satisfacere non posset: Quare ut tota res pleniús explicetur & solvatur, afferemus potiús quod á Socrate dicitur: in animo naturalem quandam vim inesse omnia cognoscendi, cúm dirigetur & convertetur ad ea cognoscendum: Quod Aristoteles etiam secutus est secundo de Demonstratione, cúm ait non ab animis, ut Socrates aliquando dixit, in corpora nostra rerum notitias importari, sed facultatem & vim cognoscendi: ut neque oculi nostri ab utero matris colorum species afferunt, sed tantúm potentiam intuendi: Quare, tametsi homo rerum omnium ignarus sit, non ideó tamen quærere nõ debeat, & invenire nequeat, cúm in seipso naturalem facultatem habeat omnia cognoscendi: cúm veró ante oculos posuerit, inveniendi artem ex his generibus universis, tanquam speculum aliquod, species rerum universales, & generales imagines complexum, longé faciliús ei fuerit singulares species ex his recognoscere, ideoque invenire quod quæsierit: Veruntamen multis exemplis, magna exercitatione, longo usu poliendum est hoc speculum, antequám reluceat, ac has imagines exprimat: omninoque hi loci, ut Cicero ait secũdo de Oratore, tum prodesse poterunt ei, qui est versatus in rebus vel usu: quem denique ætas affert vel auditionẽ & cogitatione, quæ studio & diligentia præcurrit ætatem: Nam si tu mihi quanvis eruditum hominem adduxe-

ris,quanvis acrem & acutum in cogitando,quávis ad pronuntiandum expeditum,si erit in consuetudine civitatis,in exemplis, in institutis, in moribus ac voluntatibus suorum civium hospes, non multúm illi ii loci proderunt, ex quibus argumenta promuntur: Subacto mihi ingenio opus est, ut agro non semel arato, sed novato & iterato, quó meliores fœtus possit & grádiores edere: Subactio autem, est usus, auditio, lectio, literæ. Quamobrem ut omnino quævis alia doctrina, sic logica, præcipué in hac parte, bona sua desidiosis & inertibus nihil credit, sed industriis tantúm & diligétibus distribuit: & quidem æqua portione, ut labori merces respondeat.

Hactenus] Peroratio tria docet, quód argumentorum genera ratione tantúm distinguantur, quemadmodum disputatio Menonis contra inventionem solvitur, quód logica inventio diligenter exerceri debet: Genera igitur argumentorum priús exposita, tametsi singula vim propriam habeant, ratione feré sola separantur: Potest enim res eadem modó esse caussa aut effectus, modó subjectum aut adjunctum, modó oppositum, modó comparatum, modó ex alio atque alio genere: ut homo, est caussa boni & mali, & effectum earum partium, ex quibus cõponitur, & subjectum sanitatis & morbi, & adjunctum terræ, & contrarium bestiæ, & similis angelo: &c. Sed variæ sunt rationes, cur homo hoc vel illud dicatur: quinetiam idem argumentum in eadem quæstione diversis partibus accommodatum, ad alium atque alium locum pertinet: ut, exempli gratia, Rullus opprimit populum: ergo non est popularis: Opprimere populum, est effectum Rulli: idemque opprimere populum, opponitur parti quæstionis, videlicet, popularis: atque etiam ex parte conjugatum est: quod cúm accidet,

det, ad magis insignem locum referendum erit, ut in proposito exemplo, dicam locum potiús esse ex oppositis, quám ex effectis aut ex conjugatis. Aristoteles docet capite decimo septimo libri secundi posteriorum Analyticorum, argumentum, rationem esse primi extremi: ἔστι δὲ τὸ μέσον, λόγος τοῦ πρώτου ἄκρου. Sed hæc præceptio nec perpetua est, nec necessaria, quia non solúm ex majore extremo quæstionis, sed etiam ex minore argumentum ducitur. *Itaque*] Transitus est ad alteram partem perorationis, ubi adversus logicam rerum inventionem dilemma Menonis texitur & retexitur: Locus hic est apud Platonem in Menone: ὅμως δὲ ἐθέλω μετὰ σοῦ σκέψασθαι καὶ συζητῆσαι, ὅ, τι ποτέ ἐστι· Μέ. Καὶ τίνα τρόπον ζητήσεις ὦ σώκρατες, τοῦτο ὃ μὴ οἶσθα, τὸ παράπαν ὅ, τι ἐστί; ποῖον γὰρ ὧν οὐκ οἶσθα προθέμενος ζητήσεις; ἢ εἰ καὶ ὅτι μάλιστα ἐντύχοις αὐτῷ, πῶς εἴσῃ; ὅτι τοῦτό ἐστιν, ὃ σὺ οὐκ ἤδησθα. Σω. Μανθάνω οἷον βούλει λέγειν, ὦ Μένων· ὁρᾷς τοῦτον ὡς ἐριστικὸν λόγον κατάγεις; ὡς οὐκ ἄρα ἐστι ζητεῖν ἀνθρώπῳ, οὔτε ὃ οἶδεν, οὔτε ὃ μὴ οἶδεν· οὔτε γὰρ ἂν ὅγε οἶδε, ζητοῖ· οἶδε γάρ· καὶ οὐδὲν δεῖ τῷγε τοιούτῳ ζητήσεως. οὔτε ὃ μὴ οἶδεν· οὐδὲ γὰρ οἶδεν ὅ, τι ζητήσει. Μέ. Οὐκοῦν καλῶς σοι δοκεῖ λέγεσθαι ὁ λόγος οὗτος, ὦ σώκρατες; Σω. οὐκ ἔμοιγε. Cupio tecum considerare & exquirere quidnam sit virtus. Me. At qua via quæres, o Socrates, quod omnino quid sit ignoras? quam tandem ejus rei, quam nescias, notam spectans & intuens inquires? aut etiam si vel maximé in illud incurreris, quo pacto quod ignoras, illud ipsum, quod quæris, esse percipies? So. Intelligo quid velis, o Meno: Vides quám captiosam quámque contentiosam rationem induxeris: nempe quód homini non conveniat inquirere, neque quod sciat, neque quod nesciat: neque enim quód sciat, inquiret: id quippe jam nactus est, neque id præterea necesse est investigare: Neque veró etiam quod nesciat, inquiret: non enim, noverit, quod inquiret.

Socrates hoc] Socrates respondet ad secundam partem captiosi dilemmatis: Quod nescis, quomodo inquires? Per ἀνάμνησιν (ait) id est recordationem, cúm strenuus

& diligens animus earum rerum recordabitur, quas antea memoria & intelligentia comprehenderat: Qua de caussa Socrates Pythagoream μετεμψύχωσιν, id est animæ ex alio in aliud corpus migrationē, & ἀνάμνησιν, recordationem superioris vitæ commemorat, ut contentiosam & fallacem Menonis rationem dissolvat. *Aristoteles*] Aristoteles respondet ad utranque partem dilemmatis, hoc modo: Imó veró quod quæro, & scio & nescio: Scio quidem καθόλε, generaliter: nescio autem ἁπλῶς, absoluté & specialiter. Hæc solutio est apud Aristotelem capite primo libri primi posteriorum Analyticorum, unde intelligimus animum notionibus universis, ad singulares investigandas & percipiendas deduci: Idē Aristoteles vicesimo primo capite libri secūdi priorum Analyticorum scribit, hominem generalibus artis præceptis eruditum, usu veró non eruditum, falli & decipi posse: aliudque esse scire ὡς τῇ καθόλον, sciētia universali, aliud ὡς τῷ ἐνεργεῖν, actu. *Hæc Aristotelis*] Aristotelis solutio contra Menonis dilemma, parte aliqua laudatur, parte etiam alia reprehenditur: laudatur quidem in tradendis artibus, in quibus á notione rerum universalium, ad notionem specialium facilé deducimur: Ideoque ex eo quod generaliter scimus, inquirimus tandē, quod specialiter nesciebamus. *Veruntamen*] Aristotelis solutio reprehenditur exemplo speciali: Primis hominibus cúm nulla ars adhuc esset inventa, neque generales, neque speciales inventiones fuerūt: qua via igitur primi illi homines, quod neque καθόλε, neque ἁπλῶς sciebant, investigarunt? Quare neque Socratis, neque Aristotelis solutio satisfacit ad sophisma Menonis: alia igitur adhibetur ex aliis Platonis & Aristotelis locis deprompta: Plato libro septimo de Republica (ut initio hujus operis diximus) docet in animis nostris inesse vim quandam percipiendæ sapientiæ: qualis est in oculo, intuendi coloris: res autem animo percipi, cū animus ipse eó se convertit, quod ex se & natura sua potest intelligere. Quemadmodū igitur quod anté nūquam

quam vidisti, inquiris, & vides applicatione visus ad colorem, sic quod non intelligebas, inquiris & cognoscis conversione mentis ad rem intelligendam. Eadem est sententia Aristotelis capite ultimo libri secundi posteriorum Analyticorum: in animis videlicet nostris omnium scientiarum atque notionum δυνάμεις, facultates, οὐχ ἕξεις, non habitus inesse. *Veruntamen*] Tertius perorationis locus est, de exercenda arte topica, quemadmodum Antonius præcipit apud Ciceronē libro secundo de Oratore: Quæ admonitio, ad omnes omnino artes pertinet, quarum præcepta sunt ignavæ & inertes rationes: parumque hominibus prosunt, nisi longo usu & assidua diligentia exerceantur & tanquam excolantur. *Subacto*] Allegoria sumitur ab agris, qui ut fertilitatis amplificandæ gratia non semel tantúm, sed sæpiús arantur, sic hominis ingenium ad pariendam rerū prudentiam & copiam, varia & multiplici exercitatione & cogitatione subigendum & locupletandum est. *Quamobrem*] Conclusio est á dissimilibus: Desidiosi ab hac arte non multúm juvantur: at diligentes multúm adjuvantur, & labori suo æquale præmium ferunt: ut quanta fuerit in his diligentia, tantus sit fructus: si exigua, exiguus: si modica, modicus: si magna, magnus.

FINIS LIBRI PRIMI.

PETRI RAMI DIALECTICÆ LIBER SECUNDUS, Audomari Talæi prælectionibus illustratus:

ENUNTIATIO SIMPLEX.

UDICIUM, est secunda pars Logicæ, quæ bene judicandi vias & rationes certis dispositionis regulis instituit: Dispositio logica tres species habet, enuntiationem, syllogismum, methodum. Enuntiatio, est dispositio, qua enuntiatur aliquid de aliquo. Partes duæ sunt, prima dicitur antecedens, secūda, consequens. Enuntiatio affirmata est, si vinculum affirmatur, contraque, ex eo negato negatur,

tur,ut per ſpecies intelligetur. Enuntiatio,ſimplex eſt aut compoſita: Simplex, quæ ſimplicem ſententiam continet: ubi partes, termini vocantur: antecedens, dicitur ſubjectum: conſequens, attributum, ut ignis urit, ignis eſt calidus, ignis non eſt aqua. Hic prima eſt rerum inventarum diſpoſitio, in qua ſunt duæ partes, altera antecedens & ſubjecta, altera conſequens & attributa: ut hic ignis urit, Ignis, eſt pars antecedēs & ſubjecta, Urit, conſequens & attributa. Atque harum partium altera eſt cauſſa vel effectus, ſubjectum vel adjunctum, aut é cæteris argumentis aliquod unum de ſuo relato enuntiatum: ut in primo exemplo cauſſam vides & effectum, in ſecundo, ſubjectum & adjunctum, in tertio oppoſitum cum oppoſito. Enuntiationis ſimplicis vinculum, ſemper, eſt verbum, ex eoque affirmato erit affirmatio, ut etiam é negato erit negatio. Enũtiatio ſimplex, eſt communis aut propria: Communis, cujus partes ſunt multorum communes: eaque generalis aut ſpecialis eſt: Generalis, cúm generaliter enuntiatur, ut, Omnis virtus eſt amabilis, Nulla virtus eſt amabilis: Specialis, cúm ſpecialiter enuntiatur, ut, Aliqua virtus eſt amabilis, Aliqua virtus non eſt amabilis: Enuntiatio propria, cujus pars eſt unius propria, ut, Plato eſt philoſophus, Plato non eſt philoſophus.

Judicium] Dialectici veteres ſecundam partem Logicæ artis, κρίσιν & κριτικὴν, judicium & judiciariam nominarunt ex fine, quia certis diſpoſitionis regulis do-

cet de propositis rebus judicare: & τάξιν, dispositionem, quia docet res inventas apté ad judicandum collocare, sic Aristoteles primo capite octavi Topici: μετὰ δὲ ταῦτα (ait) περὶ τάξεως, καὶ πῶς δεῖ ἐρωτᾷν, λεκτέον· Postea de dispositione, & quomodo interrogare conveniat, dicendum est: Quemadmodum igitur grammatica syntaxis explicat dictionum compositionem, sic dialectica τάξις, rationum collocationem ostendit: ut, Homo est animal, dialectica τάξις est, in qua genus disponitur cum specie. In Analyticis Aristoteles videtur nominibus κρίσεως καὶ ἀναλύσεως, hanc artem comprehendisse, & instituisse si non omnino, saltem in parte. Illic enim de enuntiatione, syllogismo, methodo præcipit. Nos eam partem nominibus judicii & dispositionis, quæ sunt & usitatæ & aptæ significationis, appellabimus: quibus (sicut cæteris Logicæ vocabulis) duplex notio subjecta est: Nam judicium & dispositio, interdum dicuntur pro regulis judicandi & disponendi, quales sunt regulæ enuntiationum, syllogismorum & methodi: interdum significant aptam rerum dispositionem, quæ fit secundum hujusmodi regulas. *Dispositio*] Nihil interest ad docendum, dispositio an judicium distribuatur: nam (ut anté dixi) utrunque indifferenter pro eodem usurpamus. Dispositionis igitur tres sunt species, enuntiatio, syllogismus, & methodus: Nam in his singulis & res artificiosæ disponuntur, ut posthac docebitur, & quales sint, dijudicantur: ut in enuntiatione, attributũ disponitur cum subjecto: in suo syllogismo, argumentũ cum quæstione & ejus partibus: in methodo, generalia primó, deinde intermedia, postremó specialia collocantur: & his generibus, hominum intelligentia & judiciũ instruitur & confirmatur. *Enuntiatio*] Prima species dispositionis ab Aristotele nominatur ἀπόφανσις, ut primi libri de Interpretatione capite quarto: & πρότασις, ut primo capite libri primi priorum Analyticorum: à Cicerone enuntiatio, ut de Fato: Explicanda est vis ratioque enuntiationum, quas Græci ἀξιώματα appellant.

Item

Item enuntiatum & pronuntiatum, ut Tusculana prima: Omne pronuntiatum (sic enim mihi in præsentia occurrit, ut appellarem ἀξίωμα·utar póst alio, si invenero melius) id ergo est pronuntiatum, quod est verum aut falsum. In Lucullo etiam dicitur effatum: ut: Fundamentum Dialecticæ est, quicquid enuntietur (id autem appellatur, ἀξίωμα, quod est quasi effatum) aut verum esse, aut falsum. Aristoteles hoc genus definit ab adjunctis qualitatibus: aliás veritate & falsitate, ut libro de Interpretatione primo dicitur λόγος ἀποφαντικὸς, ἐν ᾧ τὸ ἀληθεύειν ἢ ψεύδεσθαι ὑπάρχει· oratio enuntians, in qua verũ aut falsum inest: aliás affirmatione & negatione, ut libro primo priorum Analyticorum: πρότασις μὲν οὖν ἐστι λόγος καταφατικὸς ἢ ἀποφατικός τινος κατά τινος· Propositio igitur, est oratio affirmans aut negans aliquid de aliquo. Sed multó commodiús definitur ex genere & proprietate, quæ est instar formæ essentialis: Dispositio siquidem, genus est enuntiationis, & enuntiare aliquid de aliquo, proprietas quædam est, & veluti forma: & ex hac definitione discimus, in enuntiato rationes certo quodam modo simplici aut composito disponi, quod Aristotelis definitio aperté non docet. *Partes*] Prima enuntiationis distributio est in partes, ex quibus cõstituitur, & in quas resolvitur, quas generaliter appellare licebit antecedentem & consequentem: ut exempli gratia, in hoc enuntiato, Dies est, dies, antecedit: verbũ autem, est, consequitur: Si dies est, lux est: illud totum, si dies est, appellatur pars antecedens: hoc autem, lux est, pars consequens: nec quicquam interest an partes enuntiationis, dictiones simplices sint, an orationes. Judicii autem hujus primi author primus fuit Clinomachus, de quo Laërtius libro secundo: κλινόμαχος (ait) ὁ θούριος, πρῶτος περὶ ἀξιωμάτων καὶ κατηγορημάτων καὶ τῶν τοιούτων συνέγραψε· Clinomachus Thurius primus de enuntiationibus & categorematis & similibus scripsit. *Enuntiatio*] Secunda divisio enuntiationis sumitur ex adjunctis qualitatibus, affirmatione & negatione: Enũ-

tiatio igitur affirmata dicitur, cujus principale vinculũ affirmatur: ut, Socrates eſt philoſophus: verbum, eſt, appellatur vinculum, quod affirmatum affirmat enuntiationem: Item, Si dies eſt, nox non eſt: Conjunctio, ſi, dicitur vinculum enuntiationis, quod affirmatum affirmat enuntiationem: Negata autem enuntiatio á negato vinculo nomen habet: ut, Socrates non eſt philoſophus: Non ſi dies eſt, nox non eſt: utrunque enuntiatum negatum eſt, quia principale vinculum negatur: illic verbum, eſt, hic conjunctio, ſi. Nec ſatis eſt, ut Boëtius deceptus exiſtimavit, partem enuntiati compoſiti conſequentem negari, ut totum negetur: ſed oportet toti enuntiato negationem præponi, ut vinculum, quod ſententiam conjungit, negatione afficiatur. Atque hæc diviſio iccirco præcedit, quia magis eſt communis, & lucem aliquam proximæ diviſioni eſt allatura. Menedemus, auditor Platonis & Stilponis negationes é Logica tollebat, de quo ita ſcribit Laërtius libro ſecundo: ἀνῄρει δέ φασι, καὶ τὰ ἀποφατικὰ τῶν ἀξιωμάτων, καταφατικὰ τιθεὶς, καὶ τούτων τὰ ἁπλᾶ προσδεχόμενος, τὰ οὐκ ἁπλᾶ ἀνῄρει, λέγων συνημμένα καὶ συμπεπλεγμένα. Negãtia axiomata tollebat, affirmantia conſtituens: atque ex his ſimplicia amplectebatur, compoſita tollebat, ea & complexa & conjuncta dicens: ſed temeré tollebat, cúm magnus uſus negationum ſit in omni judicii genere, id eſt enuntiato, ſyllogiſmo, methodo. *Enuntiatio*] Tertia diviſio eſt generis in duas ſpecies, enuntiationem ſimplicem & compoſitam: quæ quarto capite libri primi de Interpretatione, vocãtur ἀπόφανσις ἁπλῆ ἢ συγκειμένη, enuntiatio ſimplex aut compoſita: ut, τούτων δὲ ἡ μὲν ἁπλῆ ἐστιν ἀπόφανσις οἷον τι κατά τινος, ἢ τὶ ἀπό τινος. ἡ δὲ ἐκ τούτων συγκειμένη, οἷον λόγος τις ἤδη σύνθετος. Harum alia quidem ſimplex eſt enuntiatio, ut quæ affirmat aliquid de aliquo, aut aliquid removet ab aliquo: alia ex his compoſita, ut oratio jam ex his conſtans. *Simplex*] Enuntiatio ſimplex definitur á ſimplici ſententia, cúm ſimplicem & unicam ſentẽtiam enuntiat, & non multas: ut Socra-

tes

tes est philosophus, unica est sententia perfecta & absoluta, quæ hic enuntiatur: quam solam Aristoteles in libro de Interpretatione & in prioribus Analyticis arte & præceptis exposuit: compositam tantùm generali definitione attigit, species ejus non docuit. Porró simplex enuntiatio, quæ etiam dicitur πρώτη ἀπόφανσις, prima enuntiatio, trifariam distinguitur: primùm ex partibus: deinde ex adjunctis qualitatibus, affirmatione & negatione: postremó item duobus aliis adjunctis, ut communione & proprietate. Partes simplicis enuntiationis, ab Aristotele vocantur ὅροι, termini, vocabulo sumpto á Mathematicis, qui in comparationibus nominant ὅρους, terminos, antecedentes videlicet, & consequentes, ut multis locis Euclides: qua similitudine Aristoteles videtur primo capite primi Analytici definire ὅρον, εἰς ὃν διαλύεται πρότασις· in quem resolvitur propositio: οἷον τό, τε κατηγορούμενον, καὶ τὸ καθ' οὗ κατηγορεῖται, ἢ προστιθεμένου ἢ διαιρουμένου, τὸ εἶναι, ἢ μὴ εἶναι· ut attributum, & id, cui attribuitur, sive addatur, sive tollatur, esse aut non esse. Prima igitur distributio enuntiationis simplicis sumitur ex caussis essentiam rei constituentibus: ut, exempli gratia, hæc enuntiatio, Virtus est laudabilis, constat ex duabus partibus, quarum una antecedit, virtus, & appellatur aliás ὅρος ὑποκείμενος, terminus subjectus, aliás ἔσχατον ἧττον, extremum minus: altera consequitur, ut hoc totum, est laudabilis, & dicitur ὅρος κατηγορούμενος, terminus attributus, vel κατηγόρημα, attributum, vel ἔσχατον μεῖζον, extremũ majus. *Hæc prima*] Diximus initió dialecticam dispositionem esse rationum inventarum aptam collocationem: id primùm in Enuntiatis declaratur, ut in hoc exemplo: Ignis urit: Ignis caussa est; & Urere, effectum ignis: Ignis est calidus, Ignis subjectum est, Calidus, adjunctum ignis: Ignis non est aqua: Hic disponitur oppositum cum opposito: In hoc autem exemplo, Si ignis urit, ignis est calidus: pars antecedens ut effectum, pars consequens ut caussa consideratur: Itaque enuntiatio, dispositio est, qua enun-

tiatur aliquid de aliquo, id eſt ratio de ratione: Enunciatio autem hoc ſolum ſibi proponit, ut enunciet aliquid de aliquo. *Vinculum*] Hic ſi quis afferat Ariſtotelis enunciata illa modificata, Hominem currere eſt poſſibile: Hominem animal eſſe eſt neceſſe: in quibus philoſophus ait negationem é modo non é verbo ſumi, afferet Ariſtotelis errorem: nec enim ſolus modus affirmatus aut negatus affirmat aut negat enunciatum, ſed verbum cum modo affirmatum & negatum, alioqui contradictionis partes ſimul eſſent falſæ; ut Socrates eſt leo neceſſarió: Socrates eſt leo non neceſſarió. Vide 6. Animadverſ. Ariſtotelic. Secunda diſtinctio enunciati ſimplicis fit ex affirmatione & negatione: Affirmatio autē & negatio in hoc genere, intelliguntur ex principali verbo affirmato aut negato: ut, Socrates eſt philoſophus, enunciatio dicitur affirmata, quia verbum, eſt, principale vinculum orationis affirmatur: &, Socrates non eſt philoſophus, enunciatio dicitur negata, quia idē verbum negatur. Atque ut in naturis formæ, ſic in enūciatis ſimplicibus, verba ipſa principes cauſſæ ſunt, & tanquam vincula cæterarum partium. *Enunciatio ſimplex*] Tertia diſtinctio ſumitur ex ratione ſubjecti, quod ſi nomen fuerit commune, &, ut Grammatici loquuntur, appellativæ qualitatis, facit enunciationem communem: ut, Philoſophus eſt ſtudioſus ſapientiæ: ſin autem propriū, facit proprium: ut, Socrates eſt ſtudioſus ſapientiæ. Communis autem enunciatio duplex eſt, ἢ καθ' ὅλου, ὡς καθ' ὅλου, ἢ καθ' ὅλου μὲν, μὴ ὡς καθ' ὅλου· univerſalis ut univerſaliter, aut univerſalis quidem, non tamē ut univerſaliter, ut ait Ariſtoteles capite quinto libri primi de Interpretatione: Item ἢ καθ' ὅλου ἢ ἐν μέρει· aut univerſalis aut particularis, capite primo primi libri Analyticorum priorum. Latiné igitur dicantur generalis & ſpecialis: Generalis generaliter & univerſé enunciatur, ſignificaturque his nominibus, omnis, quilibet, totus, univerſus, ſolus, quiſque, unuſquiſque, nullus, nemo, nuſquam, nunquam, & ſimilibus præterea notis: ut,

Omnis

Omnis virtus est expetenda: Nulla virtus est expetenda. Interdum nulla nota exprimitur, & nihilominús tamen sententia universé concipienda est: ut, Virtus est expetenda: perinde est, ac si dixeris, omnem virtutem esse expetendam: quomodo præcepta in artibus intelliguntur, quæ catholica & generalia sunt, licet his particulæ generales plerunque non adhibentur: ut, Dialectica, est virtus bene disserendi: tantúm valet atque hoc, Omnis Dialectica, est virtus bene disserendi. Specialis enuntiatio non universé, sed specialiter enuntiatur: & certis notis exprimi solet, cujusmodi sunt, aliquis, quidam, aliquando, nonnullus, non omnis, &c. ut, Aliqua virtus est expetenda: Non omnis philosophus est liber. Hæc itaque genera duo sunt enuntiationis communis, unum generale, alterum speciale. Enuntiatio simplex & propria nominantur á parte, ut dixi, subjecta sive antecedente, quæ sit nomen proprium & singulare: ut, Socrates est philosophus, Socrates, nomen proprium unius personæ, propriam facit enuntiationem. Hactenus itaque doctrina enuntiationis simplicis, tripartita varietate distributionis breviter exposita fuit, quæ licet plus habeat naturæ ad judicandum, quám artis (nam simplicem enuntiationem judicamus veram aut falsam naturali lumine mentis potiús, quám ulla artis regula) apprimé tamen utilis erit & ad cognoscendam vim cōtradictionis, & ad intelligentiam syllogismorum simplicium, quorum genera postea describentur, & ex partibus, & ex adjunctis enuntiationum simplicium.

ENUNTIATIO COMPOSITA.

Enuntiatio composita, est quæ multas sententias habet conjunctas: cujus vinculum non jam verbum est, sed conjunctio, ideoque ex ea affirmata sumetur affirmatio, é negata, negatio. Enuntiatio composita, est copulata, relata, con-

nexa, disjuncta. Enuntiatio copulata, est enuntiatio composita, cujus vinculum est conjunctio, &:ut, Homo est sapiens & probus: Negatio igitur erit, Homo non est sapiens & probus: quæ non est conjunctarum partium negatio, sed conjunctionis: tanquam diceretur, Homo non est simul sapiens & probus. Itaque verum totius copulatæ judicium, pendet ex omnium partium veritate. Enuntiatio relata, est enuntiatio composita, cujus vinculum, est relationis symbolum. Itaque ejus affirmatio negatioque ex eo est, & verum relatæ judicium relationem veram habet: ut, Homo tam dives est quám vult: Homo non tam dives est quám vult: relatio in hoc exemplo, est qualitatis: potest esse etiam essentiæ, ut in his notis, is, qui: item quantitatis, ut tantúm, quantúm: tum loci, ut ubi, ibi: denique temporis, tum, cúm. Enuntiatio connexa, est enuntiatio composita, cujus vinculum est cõjunctio, si: ut, Si homo est doctus, est justus: ideoque ut enuntiatio negetur, vinculum hoc negãdum est: Non si homo doctus est, etiam est justus: Affirmatio significat, si sit antecedens, etiã consequens futurum: negatio igitur significat, si sit antecedens, non propterea consequens futurum: Denique hanc conditionem & consecutionem non esse necessariam. Quare cúm connexã judicabis absoluté veram esse, necessariam quoque judicabis, & intelliges hanc necessitatem é necessaria partium conditione oriri, non autem

ex

ex earũ veritate necessaria: Possunt enim omnes simul esse falsæ, ut tota conditio necessaria sit: ut, Si homo est immortalis, homo nunquã moritur: pars antecedens, homo est immortalis, est falsa: pars cõsequens, homo nunquã moritur, est etiã falsa: attamen cõditio harũ falsarum partium nõ solúm vera, sed etiam necessaria est: at si conditio sit contingens, & pro sua tantúm probabilitate ponatur, judicium ejus tantúm opinio fuerit.

Enuntiatio disjuncta, est enuntiatio cõposita, cujus vinculũ est cõjunctio Aut: ut, Aut dies est, aut nox est, quo significatur alterutrũ verũ esse, non utrunq;. Negatio igitur erit, Nõ aut dies est, aut nox est: quo significatur non necessarió alterutrum verũ esse: nã si disjũctio absoluté vera est, est etiã necessaria, partesque disjũctæ, sunt oppositæ sine medio. Veruntamen, quanvis absoluté vera disjunctio, necessaria sit: attamẽ nihil necesse est partes separatim necessarias esse: ut, Homo est bonus, vel non est bonus, disjunctio necessaria est: & tamẽ Homo est bonus nõ est enuntiatio necessaria: Homo non est bonus, non est enũtiatio necessaria: sed disjunctionis necessitas pẽdet é necessaria partiũ oppositione & disjunctione, nõ ex earũ necessaria veritate. Quæ res malé percepta decepit non solúm Epicurũ, qui in hac arte tardus & plumbeus habitus est, sed etiam eos, qui valentes Logici sibi viderentur, ut Diodorum & Chrysippum: quia credebat, si disjunctio necessaria esset, alterutram partem non so-

lúm veram,ſed neceſſariam eſſe: in quem errorē poſt eos Cicero lapſus eſt in libro de Fato.

Diſjunctionis partes, ſunt enuntiationes ſimplices aut compoſitæ,é quibus propterea diſjunctio ſimplex aut compoſita dicetur. Simplex igitur, erit communis aut propria: communis,generalis aut ſpecialis. Generalis diſjunctio eſt, ubi pars utraque generalis eſt:neque hic, diſjunctio eſt abſoluté vera,niſi pars altera ſit neceſſaria:ut, Omnis leo eſt beſtia: vel, omnis leo eſt homo: Secús partes ſimul eſſe falſæ poſſunt:ut, Omnis homo eſt juſtus,aut nullus homo eſt juſtus,& in cæteris contingentibus, imó etiam non contingentibus:ut,Omne animal eſt rationale,aut nullum animal eſt rationale. Diſjūctio ſpecialis eſt, quando partium altera generalis eſt, altera ſpecialis,& vera eſt abſoluté in oppoſitis medio carentibus:ut, Omnis homo eſt ſanus, vel aliquis homo eſt æger: Omnis homo videt, aut aliquis homo cæcus eſt: Omnis homo ſapit, vel aliquis homo non ſapit. Diſjunctio propria eſt, quando partes ſunt enuntiationes propriæ: ut, Plato eſt philoſophus, aut non eſt philoſophus.

Diſjunctio compoſita eſt,quando partes ſunt enuntiationes compoſitæ: & tamen affirmatione & negatione, id eſt contradictione efficitur: ut,Homo eſt ſapiens & bonus: vel, Homo non eſt ſapiens & bonus. Homo tam dives eſt, quám vult:vel,Homo non tam dives eſt,quám vult. Si homo eſt doctus, eſt etiam juſtus: vel, Non ſi homo

homo est doctus, est etiam justus: Dies est, aut nox est: vel, Non dies est, aut nox est. Videmus in his exemplis opposita medio carentia: secús disjunctio non erit vera, nisi forte ex hypothesi: Sic, si statuamus Socratem solum venturum, aut Cleonem solum, non utrunque simul, tum quæri possit, Venitne Cleon an Socrates? Itaque disjunctio omnis absoluté vera, est etiam necessaria, quanvis hæc veritas non sit nobis perpetuó certa, ut in contingentibus, & præcipué futuris. Quare Pittacus, unus é septem sapientibus, interrogantibus quid esset obscurum, Futurorum eventus, respondit. Eadem ratione Martialis Priscum libro duodecimo cavillatur:

Sæpe rogare soles, qualis sim Prisce, futurus,
Si fiam locuples, simque repenté potens:
Quenquam posse putas, mores narrare futuros?
Dic mihi, si fias tu leo, qualis eris?

Quare veritas rerum, in futuro contingentiũ non est nobis valdé manifesta, nec per naturam admodum esse possit, quanvis tamen Deo certa sit, cui omnia & præterita & futura, præsentia sunt: Nec tamen quia Deus rem futuram præviderit, iccirco eveniet, sed quia evẽtura est, prævidit: ut, Te video currentem, quia curris: at non ideó curris, quia video: Ac divina notio, est tanquam temporum omnium quædam visio. Sed de disjunctione satis, quæ contradictionis principium (est vel non est) á veteribus philosophis tantopere agitatum comprehendit.

Enuntiatio composita] Exposita enuntiatione simplici, deinceps de composita dicēdum: quæ definitur ex multis conjunctis sententiis, quia nihil aliud est, quám duæ aut plures enuntiationes simplices, in unum corpus quasi coagmentatæ, & uno communi vinculo colligatæ: ut, Si dies est, lux est: hæc enuntiatio ex duabus simplicibus constat, quæ commune habent vinculum, videlicet, si: Atque ut enũtiationis simplicis partes, docuimus esse simplices quasdam rationes, ex quibus enuntiatio ipsa constaret, sic enuntiationis compositæ partes, intelligamus esse enuntiationes simplices inter se devinctas, & certa ratione cohærentes, quæ antecessionis simul & consecutionis ordine distinguuntur: ut, Si dies est, lux est: illud, dies est, antecedit: hoc, lux est, consequitur: non secús atque in simplici enuntiato partes simplices antecedere & consequi diximus. Prima igitur distributio enuntiationis compositæ ex partibus integrantibus notanda est: secunda ex adjunctis, affirmatione & negatione, quæ sumuntur ex principali vinculo affirmato aut negato: nec tamē ut in enuntiatis simplicibus, sic in compositis, verba ipsa, vincula fuerint, sed interdum nomina aut pronomina, ut tantus, quantus, is, qui: interdum adverbia, ut ubi, ibi: sæpe particulæ, quæ appellantur á Grammaticis conjunctiones, ut &, aut, si, &c. á quibus enuntiationes compositæ, dicuntur affirmatæ vel negatæ: ut, Si dies est, lux est: affirmatio dicitur, quia vinculum, si, est affirmatum. Non si dies est, lux est, negatio dicitur, quia vinculum, si, negatur: Cúm veró ita dicis, Si dies non est, lux non est, nō quia in singulis partibus negationes sunt, iccirco enuntiatio fuerit negata, quia principale vinculum non negatur. Menedemus porró compositas enuntiationes rejiciebat, qui locus é Laërtio citatus est. Aristoteles libro primo de Interpretatione tantúm monuit ex enuntiationibus simplicibus, interdum fieri enuntiationem compositam: Theophrastus & Eudemus Aristotelis discipuli, genera quædam enuntiationis compositæ notarunt:

runt:& postea Stoici in ea quoque parte elaborarunt, ut author est Boëtius in libello de syllogismis hypotheticis, & Laërtius in recensendis libris Chrysippi. Tertio igitur loco, dividitur enuntiatio composita in quatuor species, copulatam, relatam, connexam, disjunctam: quæ ex suis vinculis nominantur, & inter se distinguũtur. *Enuntiatio copulata*] Copulata enuntiatio nomen habet á conjunctione, ut Grammatici dicunt, copulativa, cúm partes ejus conjunguntur conjunctionibus, &, ac, atque, & similibus: cujus affirmatio & negatio ex vinculo affirmato & negato sumuntur, ut antea de omnibus compositis enuntiatis, communiter dictum est: Contradicunt igitur, exempli gratia, hoc modo: Et dies est, & lux est: Non & dies est, & lux est: quæ affirmatio negationi opponitur. Non autem hoc modo: Et dies est, & lux est: Et dies non est, & lux non est: quia posterior enuntiatio, non est negatio prioris affirmationis: Imó veró negatio nullo modo dici potest, quia principale vinculum non negatur. *Itaque*] Criticum ἀξίωμα est copulatæ enuntiationis, quæ tum vera judicatur, cúm partes veræ sunt: ut, Et Deus est, & cœlum movetur: falsa autem cúm partes omnes falsæ sunt, aut aliqua harũ: ut, Et deus est, & pisces loquuntur: falsum est enuntiatum, quia pars ejus cõsequens est falsa. *Enuntiatio relata*] Enuntiatio relata dicitur á notis relationis, quæ, ut antea demonstratum est, aliás sunt nomina, ut qualis, talis: aliás pronomina, ut is, qui: aliás adverbia, ut eó, quó, tum, cúm, tandiu, quandiu: quæ quidem notæ, quoniam præcipuum jus affirmationis & negationis obtinent, contradictionem etiam indicant; ut, Quales in Repub. principes sunt, tales solent existere cives: hæc affirmatio est, quia vincula relationis affirmantur: & huic negationi contradicit, Non quales in Repub. principes sunt, tales solent existere cives: quod enim illic conjunctim affirmatum erat, hic conjunctim negatur. Sin autem ita dixeris, Quales in Repub. principes non sunt, tales non solent existere cives: negatio non erit, quia vincu-

la negationis non negantur, licet partes sigillatim negentur. Ut in copulatis, sic in relatis enuntiationibus veritas æstimatur ex partibus veris: quæ si necessaria veritate inter se cohæreant, scientiam efficiunt: ut, Quēadmodum se habet binarius ad quaternarium, sic quaternarius ad octonarium: enuntiatio est certæ & constantis scientiæ: sin probabiles, opinio tantúm gignetur: ut, Qualis est pater, talis est filius: enuntiatio tantúm est opinabilis & inconstans: Quód si partes in relatione vel omnes falsæ sunt, vel etiam aliquot, falsa erit tota relatio: ut Quemadmodum homines sentiunt, sic etiam stirpes: falsa est relatio, quia pars consequens falsa est. *Enuntiatio connexa*] Hoc enuntiatum ab Aristotelis interpretibus dicitur συνημμένον, á Cicerone cōnexum, in scholis passim hypotheticū & conditionale, á conjunctione conditionali, ut Grammatici loquuntur: in qua spectatur vis affirmationis & negationis, atque iccirco ratio certa contradictionis: ut hæc enuntiatio, Si dies est, lux est, affirmatur, quia vinculum affirmatē positum est: & contradicit huic, Non si dies est, lux est, ubi vinculum, si, negatur: Affirmatio significat antecedente posito, consequens etiam futurum: negatio affirmationem destruit, & significat antecedente posito, nō propterea futurum esse consequens. Itaque Nisi, vel Ni non negat conditionalem Si, sed negatio toti orationi præponitur: Non enim si mensis nullus erat, sæcula non erant: Non enim, si est faciliús, eo de numero quoq; est excerpendū. Nō si caussa justa est &c. Ideo vobis quoq; &c. Nō continnó, si me in sicariorū gregem cōtuli, sum sicarius. Negatio conditionis est. Nec si omne &c. sequitur illico. Sic Quintilianus, Nec protinus nō est materia Rhetorices, si in eadē versatur & alius. In quibus negatis exemplis ad consecutionis negationē, pro Ideó, ponuntur Continuó, Illicó, Protinus. *Quare*] Catholica regula describitur de duplici judicio connexæ enuntiationis, uno scientiæ, altero opinionis: Si connexio absoluté vera sit, judicium, erit scientia: id est connexio necessaria.

necessaria & certa judicabitur. Connexionis autem necessitas, non pendet ex partium necessaria veritate, sed ex necessaria conditione partium: Hoc enim verbum, si, non significat partes esse veras, quæ junguntur, sed sententiam consequentem, antecedenti esse aliqua conditione connexam. Itaque possunt omnes partes esse falsæ, ut tamen earum consecutio necessaria sit: ut, Si homo est lapis, homo non est animal: utraque pars est falsa, homo est lapis, & homo non est animal: & tamen conditio vera & necessaria judicatur: quale judicium est scientiæ. At si conditio tantúm probabilis fuerit, & non necessaria, enuntiatio tantúm probabilis judicabitur, & ejus judicium, erit opinio, non scientia: ut, Si homo febricitat, statim morietur, conditio duntaxat probabilis est, quia antecedente posito, consequens accidere & non accidere potest. Itaque opinionem tantummodó gignit, non scientiam. *Enuntiatio disjuncta*] Disjuncta enuntiatio definitur á vinculo disjunctionem significante ut, aut, ve, vel, & similibus: & distinguitur similiter in affirmationem & negationẽ ex ratione vinculi affirmati aut negati. Affirmatio igitur significat de duabus propositis partibus, alterutram veram esse, non utranque: ut, Aut dies est, aut nox est: negatio significat nihil esse necesse, cur alterutra vera sit. *Nam si*] Hic traditur regula prima judicandi de enuntiato disjuncto, adhibita hujusmodi distinctione: Disjunctum verũ duobus modis intelligitur, absoluté aut ex suppositione: absoluté verum ex duabus circunstantiis cognoscitur, si necessarium sit, & ex oppositis medio carentibus efficiatur: ut, Aut dies est, aut nox est: disjunctio est necessaria, & fit ex privantibus, in quibus nihil est intermedium. Verum autem ex hypothesi non est simpliciter necessarium, nec utitur talibus oppositis: ut, Aut Cluentius judicium corrupit, aut Oppianicus: Hoc nec per se necessarium est, nec res oppositas disjungit, sed tantúm ex hypothesi proponitur & enunciatur. Itaque Aristoteles capite quinto libri decimi Philosophiæ ait, πότερον

rum philoſophorum ſententias diſceptans, ad ſcopulos logicæ diſjunctionis vehementer etiam impingit, exiſtimans ſi diſjunctio neceſſaria ſit, partem ejus alteram veram, eſſe neceſſariam, partem alteram, falſam, eſſe impoſſibilem. Itaque non minús peccat, quám hi, quos ipſe coarguit. Cúm igitur ita pronuntiamus, Socrates aut philoſophus eſt, aut non eſt, diſjunctio eſt neceſſaria: neutra tamen harum partium eſt neceſſaria, ſed utraque contingens & mutabilis: unde hoc axioma tenendum eſt & concludendum, diſjunctionem appellari veram & neceſſariam, non ex partium veritate & neceſſitate, ſed ex neceſſaria partium oppoſitione, cúm ita opponuntur, ut verum & falſum diſtinguant.

Diſjunctionis partes] Hactenus explicata eſt definitio diſjunctæ enuntiationis, ſequitur diviſio in duas ſpecies, ſimplicem, & compoſitam: Simplex, componitur é ſimplicibus enuntiationibus: Itaque genera ſimplicis diſjunctionis, generibus ſimplicium enuntiatorum paria ſunt: ut diſjunctio ſimplex, alia ſit communis, quæ conſtat ex enuntiatis communibus: ut, Omnis homo vivit, aut nullus homo vivit: alia propria, ex propriis cõſtans: ut, Socrates vivit, aut non vivit. Rurſus communis, duplex eſt, una generalis, altera ſpecialis. Hanc diviſionem Ariſtoteles primo libro de Interpretatione, contradicentibus præcipué attribuit, ſed omnium oppoſitorum, quæ medio carent, communis eſt. Generalis diſjunctio definitur, quæ ſit ex enuntiatis generatim propoſitis, eaque tum vera & neceſſaria in oppoſitis judicatur, cúm pars altera neceſſaria fuerit: ut in adverſis:

Omnis homo eſt rationalis: vel,
Omnis homo eſt irrationalis:

Diſjunctio vera eſt & neceſſaria, quia pars ejus antecedens vera eſt & neceſſaria. In contradicentibus:

Omnis homo ſentit: vel,
Nullus homo ſentit:

Diſjunctio item eſt neceſſarió vera, quia partem antecedentem habet neceſſariam: Secús partes ſimul eſſe

falsæ possunt, & tum disjunctio fallax & incõstans fuerit: Ut in adversis:

Omnis homo est sanus: vel,
Omnis homo est æger:

Ambæ partes sunt falsæ, atque ideo falsa disjunctio. In privantibus:

Omnis homo est oculatus: aut,
Omnis homo est cæcus:

Utrunque membrum disjunctionis falsum. Item in contradicentibus:

Omnis homo est justus: vel,
Nullus homo est justus:

Quia partes simul falsæ sunt, disjunctum etiam enũtiatum falsum erit. Neque solúm id accidit in enuntiatis contingentibus, sed etiam in non contingentibus: ut,

Omne animal est rationale: aut,
Nullum animal est rationale:

Utrunque enuntiatum est impossibile, quare disjunctio falsa & impossibilis: quam speciem disjunctionis & oppositionis Aristoteles vocat ἐναντιότητα, contrarietatem enuntiationum. Eadem etiam falsitas apparebit in attributis finitis & infinitis: ut.

Omnis homo est justus: aut,
Omnis homo est non justus:

Utrunque falsum esse potest. *Disjunctio specialis*] Specialis disjunctio definitur, cujus pars altera est generalis, altera specialis: ut, Omnia peccata sunt æqualia, aut aliqua peccata non sunt æqualia: pars antecedens, est enuntiatio generalis, & cõsequens, specialis est. Hæc in oppositis mediũ habẽtibus certa & necessaria nõ est: ut,

Omnis pannus est albus: aut,
Aliquis pannus est niger.

Potest utraque pars simul esse falsa: At veró in oppositis medio carentibus, semper necessaria disjunctio judicanda est. In adversis: ut,

Omnis homo est sanus: aut,
Aliquis homo est æger:

Disjunctio

Diſjunctio abſoluté vera & neceſſaria ex adverſis immediatis,quæ ſunt,ſanum & ægrum.In privãtibus: ut,

Omnis homo videt: vel,
Aliquis homo cæcus eſt.

In contradicentibus: ut, *Omnis homo ſapit:* vel,
Aliquis homo non ſapit.

In hujuſcemodi diſjunctionibus catholicum veritatis & neceſſitatis judicium ineſt ſine ulla exceptione. *Diſjunctio propria*] Diſjunctio propria,ſi non eſt in oppoſitis,falſa eſt:ut, *Socrates vivit aut ridet:* inconſtans eſt diſjunctio:Item in oppoſitis mediatis nec vera nec neceſſaria eſt: ut,

Socrates eſt albus: vel,
Socrates eſt niger.

At in oppoſitis medio carentibus, abſoluté vera & neceſſaria exiſtit ſine ulla exceptione. In adverſis: ut,

Socrates eſt ſanus: vel,
Socrates eſt æger.

In privantibus:ut, *Socrates eſt vivus aut mortuus:*

In contradicentibus:ut, *Socrates vivit aut non vivit.*

Cúm autem in diſjunctione ſpeciali aut propria opponuntur affirmatio & negatio ejuſdem de eodem, talis oppoſitio vocatur ab Ariſtotele ἀντίφασις, contradictio,libro primo de Interpretatione. *Diſjunctio cõpoſita*] Secunda diſjunctionis ſpecies compoſita nominatur á partibus,id eſt enuntiationibus compoſitis, ut copulatis,relatis,connexis,diſjunctis: quæ cúm per ἀντίφασιν, id eſt per affirmationem & negationem opponuntur, verum ſemper á falſo dividunt: qua de cauſſa in his abſoluté vera & neceſſaria diſjunctio ſemper erit: qualis eſt hæc ἀντίφασις copulata:

Socrates & ſapit & vivit: aut,
Non Socrates & ſapit & vivit.

Item relata: *Qualis rex, tales subditi:* aut, *Non qualis rex, tales subditi.*

Item connexa: *Si Socrates est philosophus, Socrates est non bonus:* aut, *Non si Socrates philosophus, idem quoque vir bonus.*

Item disjuncta: *Dies est, vel nox est:* aut, *Non dies est, vel nox est.*

Composita disjunctio, quæ non fit ex oppositis immediatis, ut sunt affirmatio & negatio, non est necessaria per se, sed tantúm ex hypothesi: ut si statuas te crastino die in forum tantúm esse profecturum, aut in templum solúm, tum necessarium erit disjunctum, Cras in forum ibis, aut in templum; non tamen necessarium simpliciter, sed ex hypothesi: Lege Aristotelem capite quinto libri decimi Philosophiæ. *Itaque*] Concluditur catholicum axioma, quód omnis disjunctio seu simplex, seu composita, absoluté vera, necessaria quoque sit. Sequitur quæstio, quo modo disjunctionis absolutæ pars una vera, pars altera falsa cognoscatur. In præteritis, inquã, & præsentibus rebus sive necessariis, sive contingentibus veritas homini per naturam nota & perspicua esse potest: sic ut dici possit, hæc pars est vera, hæc autem falsa: ut, Omnis homo fuit rationalis aut non fuit: pars antecedens, est certæ & perspicuæ veritatis. Henricus Rex Galliarum nunc vivit aut non vivit; illud priús definité & certó nobis verum est: In futuris autem contingentibus, quæ & evenire & non evenire possunt, Aristoteles capite octavo libri secundi de Interpretatione videtur dicere neutram partem contradictionis jam veram aut falsam esse, quanvis vera aut falsa futura sit: at nondum tamen esse: Tu breviús & faciliús respondebis, rerum futurarum & contingentium veritatem homini certã & definitam non esse, ut per naturam affirmare possit, hoc verum est, illud falsum: ut cúm ita loquimur, Necesse est

ſe eſt cras bellum fore aut non fore, diſjunctio eſt vera & neceſſaria, & tamen neutra pars eſt nobis perſpicué & definité vera:imó veró ne neceſſaria quidem, ſed utraque contingens, varia, & mutabilis & incerti eventus. *Quare Pittacus*] Pittaci apophthegma Laërtius refert libro primo: καὶ πϱὸς τοὺς πυνθανομένους τί εὐχάριστον, χρόνος, ἔφη· ἀφανὲς, τὸ μέλλον· πιστὸν, γῆ· ἄπιστον, θάλασσα· Et interrogantibus quid eſſet maximé gratum, Tempus, ait:quid obſcurum,futurum:quid fidele,terra: quid infidum,mare. *Quare*] Concluſio eſt ex diſſimilibus: Homines veritatem rerum in futuro contingentium certó & perſpicué non tenent,ſed ſolus Deus tenet, cui præſentia ſunt omnia, & quæ inſtant, & quæ præterierunt, & quæ ventura ſunt: Nec tamen divina illa præſcientia, cauſſa eſt rei futuræ, ſed adjunctum duntaxat rem futuram præcurrens: quod quale ſit, declaratur exemplo ſimili: Quemadmodum aſpectus meus, cúm curris, non eſt cauſſa cur ipſe curras: ſic divina prænotio & præſcientia,quæ eſt omnium temporum viſio, nõ eſt cauſſa,cúr res ita eveniant. *Sed de diſjunctione*] Diſjunctio firma & neceſſaria poteſt effici (ut anté diximus) ex omnibus oppoſitis immediatis, ut adverſis, privantibus,contradicentibus,quæ verum ſemper á falſo dividunt, ſed præcipué & maximé in contradicentibus elucet: qua de cauſſa dialecticum illud axioma cõtinet, ἅπαν φῆσαι ἢ ἀποφῆσαι ἀληθές·quodlibet affirmare aut negare verum: quod quemadmodum tres antiqui philoſophi, Heraclitus, Anaxagoras & Protagoras labefactare atque evertere conati fuerint,docet Ariſtoteles tertio & quarto libro Philoſophiæ: cõfutatiſque eorum ſententiis & rationibus,concludit hoc axioma eſſe omnium axiomatum primum, & principium omnium principiorum, quia circa illud errare nunquam poſſumus:Heraclito placuit utranque partem contradictionis veram eſſe,quod eſt omnium longé abſurdiſſimum: Idem enim erit & homo & lapis & arbor, ſi nihil niſi verum dici poteſt: & omnia cõfuſa perturbataque erũt:

Anaxagoras dicebat utranque partem contradictionis esse falsam: quæ opinio similem confusionem inducit: essentiam, veritatem, & distinctionẽ rerum tollit: Protagoræ sententia fuit, ἄνθρωπος, εἶν ἁπάντων χρημάτων μέτρον· homo est omnium rerum mensura: itaque quod ei videtur, verum est: contrarium autẽ falsum est. At quod apparet nobis verum, plerunque id falsum est: Sensus enim & phantasia sæpissimé falluntur, ut visus, auditus, gustus, olfactus, & tactus: quare Protagoræ mensura illa fallax & inconstans fuerit. Quamobrem hoc Dialecticæ fundamentum cum Aristotele statuamus, contradictionis alteram partem esse veram, alteram falsam: & ea de caussa disjunctionem ex ejusmodi contradictione factam, nõ modó absoluté veram esse, sed etiam necessariam.

PERORATIO PRIMI
judicii.

Adhuc enuntiationis partes, species, proprietates habemus, unaque judicium ipsius, si clara nobis sit & manifesta, aut per se, aut ex aliqua præcedente notitia: per se, inquam, cúm sit immediata, id est nullum aliud præcipuum suæ veritatis argumentum habeat, sed suapte natura sit evidens & nota, sive scientifica sit, sive opinabilis. Enuntiatio immediata, scientifica, vocatur principium, ut quæ primum sit suæ sciẽtiæ lumen: & tribus his notis notatur, de omni, per se, universaliter primó. Enuntiatio est de omni, cúm affirmatur omnino & necessarió: Per se, cũ constat é partibus inter se essentialibus: Universaliter primúm, cúm partes eædem reciprocæ sunt: ut, Homo constat é corpore & anima rationali:

tionali: Animal, est homo aut bestia: Homo, natus est ad risum: enuntiationes hæ sunt omnino necessariæ: sunt etiam partium inter se essentialium & reciprocarum: Prima constat ex integro & partibus ipsi essentialibus: Secunda, est generis in species, qubus ipsum est essentiale: Tertia, est subjecti & proprii adjuncti, quæ sunt inter se quodammodo essentialia: propriumque adjunctum in suo subjecto inest per se, nõ alia de caussa: Eademque exempla partibus reciproca sunt, & ita propria, ut ubi una conveniat, ibi quoque conveniat reliqua. Denique omnis enuntiatio his tribus notis, de omni, per se, universaliter primó, est verum artis & scientiæ principium, primaque suæ veritatis caussa. Principii judicium vocatur intelligentia, tanquam prima & summa scientia: attamen ut colores, qui per se videri, sic principia, quæ per se intelligi possunt, aliis alia clariora sunt. Quæ caussa fuit, duo genera principiorum constituendi, axioma & thesim. Axioma, est principium, quod simul enuntiatum & intellectum est: ut ex argumentorũ definitionibus, Quicquid efficitur, ab aliqua caussa efficitur. Æqualia eidem tertio, sunt inter se æqualia: Totum majus est sua parte: Totum partibus omnibus est æquale: item in Arithmetica, ut Bis bina sunt quatuor: in Geometria, Quæ inter se cõveniunt, sunt æqualia, & in cæteris artibus ejusmodi intelligẽtiæ, quæ suapte natura claræ sunt & evidentes, sine doctrina, imó sine ulla sensus

animadverſione vel experientia: ut eſſent oculo illuſtres & imprimis perſpicui colores in bono lumine collocati: Ideoque principium hoc, axioma dicitur, id eſt dignitas, tanquam ſupra principiorum omnium genera longè maximum & ampliſſimum. Theſis, eſt principium non protinùs approbatum: ſed ſenſum & experientiam exempli cujuſdam familiaris expetit: ut bonus quidam color: at in bono lumine nequaquam poſitus. Ejuſmodi magna pars eſt artium & diſciplinarum, quæ experientia & obſervatione ſenſilium & ſingularium rerum cognitæ ſunt. Itaque principia ſi quid obſcuritatis habēt, tum Theſes appellantur, & ad eorum illuſtrationem exempla repetuntur, unde primò percepta ſunt: ideoque in omni arte Dialectica, & omnibus ejus regulis, quas ſequimur, nullam aliam declarationis rationem adhibuimus, nec impoſterùm adhibebimus, niſi exemplorum maximè inſignium & familiarium, quæ longa meditatione & naturalis uſus notatione ſeligere potuimus. Veruntamen enuntiationes neceſſariò & ſine medio veræ ejuſmodi ſunt: quæ materies eſt artis, quam in præfatione appellavimus, quia omnis artis ac ſcientiæ enuntiationes ejuſmodi eſſe debeant, & hujus primi judicii ſunt, ut ſunt etiã enuntiationes contingentes manifeſtæ. Nec verò ſolùm hic judicantur ſine medio enuntiationes, ſed omnino (ut dictum eſt) omnes enuntiationes antea cognitæ, & de quibus dubitatio

nulla

nulla ſit. Atque ut in arte, ſic in natura judicium hoc primum eſt: quinetiā parte aliqua cum mutis animantibus commune, ut rerum ſenſilium & in enuntiatione propria: omne nanque animal habet inſitam quandam facultatem judiciariam, quam ſenſum vocant, qui etiam judicii ſpecies appellatur: Nec ideo tamē eſt in hoc judicio primo inferior intellectus ſenſu: nec enim ſenſus poteſt de veritate cōnexæ vel diſjunctæ enuntiationis judicare: imó veró cōmune & univerſale nihil poteſt ſentire: Itaque cúm mens univerſale concipiat, eó præſtantior & excellentior eſt, quā ſenſus, magiſque cauſſam & principiū cōprehendit. At ſi enūtiatio vel neceſſaria, vel contingēs, manifeſta non fuerit, ſed dubia & incerta, ut infinitæ contentiones hominum & lites inter ſe, in quæſtionem convertitur: tumque antecedēs terminus minor appellatur, conſequens terminus, major: ejuſque judicium ad ſyllogiſmum attinet, de quo deinceps agendum nobis eſt.

Adhuc] Hactenus enuntiationis partes expoſitæ ſunt, antecedens & conſequens, & ſpecies duæ, ſimplex una & cōpoſita altera, & proprietates duæ, affirmatio & negatio: & quemadmodum enuntiatio vera aut falſa judicaretur in ſingulis generibus, demonſtratum eſt: hoc primum dialecticæ artis judicium tandem peroratur, ac concluditur addito ad præcedentem doctrinam corollario, ex quo diſcimus enuntiationes ſolúm manifeſtas cadere in hoc primum judicium: & duplex earū eſſe judicium, ſcientiam in materia certa & neceſſaria, & opinionem in materia probabili & veriſimili. Enuntiatio igitur eſt aut manifeſta aut dubia: ſi manifeſta, hujus primi judicii trutina perpenditur & æſtimatur: ſi

dubia, transit in quæstionem: & arte syllogismi, de qua mox agetur, dijudicanda est. Porró enuntiatio duobus modis clara & evidens est, aut per se, & dicitur ἄμεσος, sine medio, quód per se & nullo naturæ lumine clariore luceat: Nec interest an necessaria sit: ut hæc, Totum majus est sua parte: an probabilis & opinabilis: ut, Patres suis liberis charos esse: Aut ex aliqua notitia, quæ suapte natura clarior sit: & appellatur ἔμμεσος, medium habens, id est argumentum, quo demonstretur: Nec etiam interest an talis enuntiatio necessaria sit, an contingens: ut si quis dicat, quicquid numeret, id hominem esse, argumentum enuntiationis erit, quia id sit animal rationis capax: aut si quis dicat eloquentem non mentiturum, quia sit vir bonus: Definiamus autem primúm èam, quæ est ἄμεσος καὶ ἐπιστημονική, sine medio & effectrix scientiæ, quæque ab Aristotele dicitur πρώτη καὶ ἀναπόδεικτος, prima & indemonstrabilis: itemque ἀρχὴ, principium: Aristoteles capite quarto libri primi posteriorum Analyticorum, talem enuntiationem vult tribus notis esse præditam & insignitam, κατὰ παντὸς, καθ' αὑτὸ, καθ' ὅλου πρῶτον· de omni, per se, & universaliter primū. Prima nota significat enuntiationem hujus generis esse universam & necessariam: ut, Homo est animal rationale: Secunda, enuntiationem cōstare ex rebus cognatis & homogeneis, aut absoluté: ut, Homo est animal rationale: aut quodammodo: ut, Homo est aptus ad risum: hæc enim affectio est homini congenita ac pené essentialis: Tertia, enuntiationem esse terminis reciprocam, qualis est utraque proposita: quales etiam esse debent enuntiationes artium: ut, Dialectica est virtus bene disserendi: Grammatica est virtus bene loquendi: Omnis enim Dialectica est virtus bene disserendi: & vicissim omnis virtus bene disserendi, est Dialectica.

Principii judicium] Cúm mente & animo comprehendimus veritatem primæ, necessariæ, scientificæ, & indemonstrabilis enuntiationis, Aristoteles talem cognitionem appellat νοῦν, intelligentiam, capite sexto sexti

Ethici

Ethici ad Nicomachum: ἐπιστήμη, καὶ φρόνησις ἐστὶ καὶ σοφία καὶ νοῦς. τούτων δὲ τῶν τριῶν μηδὲν ἐνδέχεται εἶναι· λέγω δὲ τρία, φρόνησιν, σοφίαν, ἐπιστήμην· λείπεται, νοῦν τῶν ἀρχῶν εἶναι· Scientia, est & prudentia & ſapientia & intelligẽtia: horum autem trium nil poteſt eſſe: Tria dico prudentiam, ſapientiam, ſcientiam: Reſtat igitur intelligentiam eſſe principiorum. In Analyticis poſterioribus generaliter γνῶσις etiam dicitur, cognitio: quam Ariſtoteles ſecundo capite libri primi poſteriorum Analyticorum vult eſſe ἀκριβεστέραν καὶ ἀληθεστέραν, certiorem & veriorem, quám cognitionem rerum ex illius principiis deductarum: ἀεὶ γὰρ δι' ὃ ὑπάρχει ἕκαστον, ἐκεῖνο μᾶλλον ὑπάρχει· Semper enim propter quod eſt unumquodque, illud magis eſt: Itaque ſi ſcimus per principia & credimus, etiã & illa ſcimus & credimus magis, quia per illa etiam poſteriora cognoſcimus: Sæpe etiam ab Ariſtotelis interpretibus vocantur principiorum προγνώσεις καὶ προλήψεις, prænotiones & anticipationes, quaſi prima artium & diſciplinarum lumina. *Attamen*] Similitudo adhibetur ſumpta á coloribus, ad conſtituẽda duo genera principiorum, axioma & theſim, de quibus Ariſtoteles capite ſecundo libri primi poſteriorum Analyticorum ita ſcribit: ἀμέσου δ' ἀρχῆς συλλογιστικῆς θέσιν μὲν λέγω, ἣν μὴ ἔστι δεῖξαι, μηδ' ἀνάγκη ἔχειν τὸν μαθησόμενόν τι. ἣν δ' ἀνάγκη ἔχειν ὁτιοῦν μαθησόμενον, ἀξίωμα· ex immediato ſyllogiſmi principio id theſim quidem dico, quod demonſtrare non licet: neque neceſſe eſt eum habere, qui quidpiam diſcet: quod veró neceſſe eſt eum habere, qui quidvis diſcet, axioma. Axioma igitur, Ariſtoteli principium eſt ſuapte natura clariſſimum & evidentiſſimum: quod ſimul atque pronuntiatum eſt, intelligitur ſine ulla doctoris admonitione, ſine ulla exemplorum inductione: quales præcipué ſunt maximæ, quæ dicuntur vulgo, ex inventionis locis, quæ in omnes deinde artes communi luce diffunduntur. Theſis autem licet demonſtrari non poſſit, id eſt cauſſa aliqua natura priore & notiore probari, non eſt tamen

discipulo αὐτόπιστος, per se omnino probabilis: neque ἁπλῶς καὶ τῇ φύσει, absoluté & suapte natura discenti nota: sed interdum lucem aliquam exemplorum similium aut specialium exigit: Nec tamen ob id ἄμεσος, medio carens esse definit: Medium enim hoc loco interpretamur argumentum natura prius & antiquius & notius:ex quo genere exempla non sunt. Regula igitur logicæ inventionis superiore libro expositæ & exemplis illustratæ, theses sunt. Quamobrem ut in coloribus alii sunt aliis clariores, sic in principiis artium & disciplinarum alia sunt aliis illustriora, quorum intellectus judex & cognitor dicitur ἀμετάπτωτος, minimé obnoxius prolapsioni & errori. & ἀμετάπειστος καὶ ἀμετάπιστος, qui dissuaderi & cujus fides mutari nullo modo possit. *Experientia*] Polus in Gorgia Platonis ait artes ab experientia profectas esse: ὦ Χαιρεφῶν, πολλαὶ τέχναι ἐν ἀνθρώποις εἰσὶν, ἐκ τῶν ἐμπειριῶν ἐμπείρως εὑρημέναι· ἐμπειρία μὲν γὰρ ποιεῖ τὸν αἰῶνα ἡμῶν πορεύεσθαι κατὰ τέχνην, ἀπειρία δὲ κατὰ τύχην. O Cerephon, multæ artes hominum per experientiam prudenter inventæ sunt: experientia siquidem facit, ut vita nostra artificiosé progrediatur: inexperientia, ut temeré & sine arte. Quam Platonis sententiam Aristoteles primo capite libri primi Philosophiæ comprobavit, ἀποβαίνει δὲ ἐπιστήμη καὶ τέχνη διὰ τῆς ἐμπειρίας τοῖς ἀνθρώποις· ἡ μὲν ἐμπειρία τέχνην ἐποίησεν, ὥς φησὶ Πῶλος ὀρθῶς λέγων· ἡ δὲ ἀπειρία τύχην· Est veró scientia & ars hominibus per experientiam: experientia enim artem genuit, ut recté ait Polus: inexperientia veró fortunam & temeritatem. Idem scribit Aristoteles capite tricesimo primo libri primi priorum Analyticorum, parētem videlicet omnium artium esse ἐμπειρίαν καὶ ἱστορίαν· experientiam & inquisitionem: nec solúm principia per experientiam & observationem rerum sensilium collecta esse, sed si de his, quare vera sunt, addubites, ad ἐμπειρίαν καὶ ἱστορίαν recurrēdum esse: quod Aristotelicum dogma copiosiús explicatur libri primi posteriorum Analyticorum capite decimoquarto,

to,ubi Aristoteles docet universalia intelligi non posse, nisi inductione & exemplis rerum sensilium & singularium: Ideoque sublato sensu aliquo, universale tolli, & ex eo deductam scientiam: & capite ultimo libri secundi, ubi disputat ex sensu existere memoriam: ex memoria ejusdem rei sæpiús inducta experientiam: ab experiẽtia veró universale principium artis & sciẽtiæ. Quãobrem, ut rem paucis concludamus, enuntiationes primæ & immediatæ & necessariæ, demonstrari quidem caussis natura notioribus & prioribus non possunt, sed si quid habeant obscuritatis & dubitationis, inductione singularium exemplorum aliquo modo explanari & illustrari possunt: & tum (ut anté dixi) appellantur ab Aristotele theses, ut sunt etiam contingentes. Enuntiatio ἄμεσος aut necessaria est, & ejus judicium appellatur præcipué νοῦς, intelligentia, ut vicesimo sexto capite libri primi posteriorum Analyticorum, quia sine arte & sine syllogismo mens, sua tantúm luce, talem enuntiationem concipit & intelligit: aut contingens & mutabilis, & ejus judicium dicitur δόξα, opinio, ut eodem loco: ὥστε λείπεται δόξαν εἶναι περὶ τὸ ἀληθὲς μὲν, ἢ τὸ ψεῦδος· ἐνδεχόμενον δὲ καὶ ἄλλως ἔχειν· τοῦτο δέ ἐστιν ὑπόληψις τῆς ἀμέσου, καὶ μὴ ἀναγκαίας· Itaque restat opinionem esse circa verum quidem aut falsum, sed quod aliter se habere possit: id veró est opinio enuntiationis immediatæ & non necessariæ. *Atque ut in arte*] Judicium enuntiationis ut natura, sic arte primum est, quia enuntiatio, prima & simplex est collocatio, quæ rationem cum ratione disponit: ut si quis paries albus esse dicatur, hujusce rei sensus suapte natura & per se judex esse poterit: ideoque in enuntiatis propriis & sensilibus, judicium hominibus cum plerisque bestiis commune est, ut docet Aristoteles capite ultimo libri secundi de Demonstratione: φαίνεται δὲ τοῦτο ὑπάρχον πᾶσι τοῖς ζώοις· ἔχει γὰρ δύναμιν σύμφυτον κριτικὴν, ἣν καλοῦσιν αἴσθησιν· cernitur autem hoc in omnibus animalibus: habent enim ingenitam facultatem judicandi, quam sensum vocant:

Et capite secundo Topici secũdi, sensus dicitur esse species quædam judicii: τὸ γὰρ κρίνειν, γένος τοῦ αἰσθάνεσθαι· ὁ γὰρ αἰσθανόμενος, κρίνει πῶς Judicare enim, genus est sentiendi; nam qui sentit, quodammodo judicat: Tale autẽ judicium apparet in his bestiis, quæ phantasiam & memoriam aliquam insignem habent, ut in elephantis, equis, canibus. *Nec ideo*] Intellectus hic communiter accipitur, quo & necessaria & contingentia cognoscimus: non autem anguste, quo tantùm principia artiũ intelligimus: Talis intellectus in solis hominibus inest, non etiam in cæteris animantibus: quem Aristoteles capite undecimo libri primi Philosophiæ sensibus longè anteponit: & capite secundo libri primi posteriorum Analyticorum, quia intellectus circa res universales versatur, sensus autem res singulares apprehendit & dijudicat. Hoc autem uno vel maximè homines bestiis ipsis præstant, quòd rationem habent à natura datam, mentemque & acrem & vigentem, celerrimeque multa simul agitantem, & (ut ita dicam) sagacem, quæ & caussas rerum & consecutiones videat, & similitudines transferat, & disjuncta conjugat, & cum præsentibus futura copulet, omnemque complectatur vitæ consequentis statum, ut ait Cicero libro secundo de Finibus. Atque hæc animi agitatio in percipiendis notionibus, communiter hoc loco dicitur intellectus. *At si*] Transitus fit ad syllogismum, secundam judicii speciem: Syllogismus enim docet judicare de enuntiatione dubia & incerta: quæ cùm ita proponitur, fit quæstio, & habet duas partes, nam antecedentem, quæ nominatur ὅρος ἐλάττων, terminus minor: alteram consequentẽ, quæ dicitur ὅρος μείζων, terminus major: argumẽtum autem, quod cum his partibus in syllogismo disponitur, ὅρος μέσος, terminus medius, & absolutè τὸ μέσον, medium.

SYLLOGISMUS ET EJUS PARTES.

Syllogismus, est dispositio, qua quæstio cum argumento

argumento diſpoſita, neceſſarió concluditur. Atque hoc vocabulum proprié rationem & calculum ſignificat: & á Mathematicis ad Dialecticam videtur traductum. Syllogiſmi partes ſunt, propoſitio, aſſumptio, concluſio: Propoſitio, eſt prima pars ſyllogiſmi, in qua argumentū cum parte conſequente quæſtionis tantúm, vel cum utraque proponitur: Aſſumptio, ſecunda pars ſyllogiſmi, ubi argumentum cum altera tātúm parte quæſtionis, é propoſitione aſſumitur: Concluſio, tertia pars eſt ſyllogiſmi, quæ partes quæſtionis colligit. Sic igitur tres ſyllogiſmi partes efficiuntur, propoſitio, aſſumptio, complexio: Ut apud Ciceronem quarto de Finibus:

Omne laudabile, eſt honeſtum:
Omne juſtum, eſt laudabile:
Omne itaque juſtum, eſt honeſtum.

Hic quæſtio erat, Omne juſtum, eſtne honeſtum? tum argumentum, laudabile, diſpoſitum primó cum, honeſtum, conſequente parte quæſtionis, fecit propoſitionem:

Omne laudabile, eſt honeſtum:

Deinde aſſumptum é propoſitione cum, juſtū, parte antecedente quæſtionis, fecit aſſumptioné:

Omne juſtum, eſt laudabile:

Unde quæſtio neceſſarió concluditur:

Omne itaque juſtum, eſt honeſtum.

Verúm hæc neceſſariæ diſpoſitionis fabrica, pleniús per ſpecies intelligetur.

Syllogiſmus] Logicæ diſpoſitionis triplicem ſpeciem propoſuimus, enuntiationem, ſyllogiſmum, & metho-

dum. Expositis itaque enuntiationis legibus, quæ certas judicandi vias indicant, perspicuitas doctrinæ postulat, ut deinceps videamus, quid sit syllogismus, quot partes illius, quot item species: omniaque lumina definitionum, divisionum, & exemplorum ad illustrandam artem & intelligentiam syllogismi accendamus. Syllogismi definitio constat ex genere & aliis caussis essentialibus: Dispositio siquidem, genus est syllogismi: eó accedit propria differentia (quód quæstio cum argumento disposita, necessarió concluditur) quæ docet necessitatem conclusionis, non é cohærentia rerum, sed é collocatione legitima argumenti metiendam esse. Aristoteles primo capite libri primi priorum Analyticorũ his verbis definit: συλλογισμὸς δὲ, ἐστὶ λόγος, ἐν ᾧ τιθέντων τινῶν, ἕτερόν τι τῶν κειμένων ἐξ ἀνάγκης συμβαίνει, τῷ ταῦτα εἶναι. Quæ definitio iccirco minús aperta est, quia non satis perspicuas & idoneas syllogismi caussas continet: Nam si λόγος, dicatur oratio, syllogismi genus non est: sin autem ratio, genus est longé petitum, quod & inventionem & dispositionem universam significat: Reliquæ veró partes formalem caussam & obscuriús involvunt, neque declarant quæstionem cum argumento disponi, ut necessarió concludatur: neque etiam definitionem propriam efficiunt: Nam quibusdam positis, potest aliquid necessarió sequi, quód hæc ita sunt, neque tamen erit syllogismus: ὁ μὲν γὰρ συλλογισμὸς πᾶς, ἀναγκαῖον· τὸ δὲ ἀναγκαῖον οὐ πᾶν συλλογισμός· ὥστ' οὐκ εἴ τι συμβαίνει τιθέντων τινῶν, πειρατέον ἀνάγειν εὐθὺς, ἀλλὰ πρῶτον ληπτέον τὰς δύω προτάσεις· Omnis enim syllogismus, necessarium: non omne autem necessarium, syllogismus: quare non si quid accidit quibusdam positis, conandum ut protinus reducatur in suam formam, sed priús sumendæ sunt duæ propositiones, ut Aristoteles ipse præcipit tricesimo tertio capite libri primi priorum Analyticorum. Si quis igitur ita disputat:

—*Venti incubuere mari:*

—*Crebris micat ignibus æther;*

Densi

—Densi funduntur ab æthere nimbi:
Ergo tempestas est.

Ex his antecedentibus caussis ita positis, necessarió tempestas efficitur,neque tamen syllogismus est. Quāobrem Aristotelica syllogismi definitio, vel Aristotelis ipsius testimonio & judicio refelli videtur. Syllogismus ab Aristotele etiam dicitur logismus in eadem re & significatione,ut capite quadragesimo libri primi de Syllogismo: οὗτος γὰρ ἦν ἴσως καὶ λογισμός· hic enim fortasse syllogismus est: capite decimo octavo libri secundi de Demonstratione, οἷον δόξα καὶ λογισμός, ut opinio & syllogismus: & tertio capite sexti Topici, ἰσότης ἐναντίων λογισμῶν, æqualitas contrariorum syllogismorum: & octavo capite secūdi Physici, ἀρχὴ γὰρ καὶ αὐτὴ οὐ τῆς πράξεως, ἀλλὰ τοῦ λογισμοῦ· principium enim ipsum non actionis, sed ratiocinationis: & primo capite libri primi Philosophiæ, τὸ δὲ τῶν ἀνθρώπων γένος, καὶ τέχνῃ καὶ λογισμοῖς ζῇ· genus autem hominum arte vivit & ratiocinatione: & capite septimo libri undecimi, διὸ ἄδηλος ἀνθρωπίνῳ λογισμῷ. quare incerta humana ratiocinatione.

Atque hoc vocabulum] Ut logismus,sic syllogismus duas habet significationes,unam propriam & nativam,& dicitur ratio seu calculus arithmeticus, qui fit additione & deductione,unde Arithmetica,Logistica nominatur, id est ars & scientia computandi: alteram hinc similitudine quadam translatam, quæ est legitima dispositio quæstionis cum argumento, unde quæstio necessarió concluditur. Quemadmodum enim Arithmeticus calculator, addendo subducendoque videt quæ reliqui summa fiat: ita Dialecticus ratiocinator cúm apté quæstionem cum argumento disposuerit, summam tandem aliquam rationis efficit, & qualis sit ipsa quæstio, vera an falsa, judicat: qua similitudine ratiocinatio etiam Latiné á Cicerone in Rhetoricis dicta est: argumentatio autem in Partitionibus oratoriis, quia fit argumenti explicatio: Fabius capite ultimo libri quinti epicherema nominat. *Syllogismi*] Definitionem syllogismi se-

quitur partitio in tria membra, propositionem, assumptionem & complexionem: ex quibus omnis syllogismus componitur Cicero in veteri Rhetorico quinque partes ratiocinationi tribuit, ut prima sit propositio, deinde ejus ratio, tum assumptio, quarta ejus approbatio, quinta complexio: á quo dissentit Quintilianus capite decimo quarto libri quinti: Mihi (inquit) & plurimis nihilominus authoribus tres solummodo videntur: Nam ita se habet natura, ut sit de quo quæratur, & per quod probetur: tertium adjici potest, velut ex consensu duorum antecedentium: Ita prima erit intentio, secunda assumptio, tertia complexio: Nam confirmatio primæ partis & secundæ exornatio, iisdem cedere possunt, quibus subjiciuntur. Quæ distinctio apud Fabium numero quidem partium vera est, sunt enim tres tantúm syllogismi partes, sed probatione falsa: intentio enim & complexio, una & eadem pars est: nec aliud est intentio, quám proposita quæstio seu enuntiatio dubia, quæ subducta ratione tandem concluditur: assumptionis autem nomine, propositio & assumptio confunduntur: Porró vocabulum propositionis duobus modis intelligitur: aut enim dicitur intentio rei, de qua agitur, sive proposita quæstio, ut libro tertio de Oratore, Propositio, quid dicturus sis. Atque hac significatione si cõcludatur, tertia & ultima pars est syllogismi: aut dicitur propositio prima pars, non ordine quidem semper, ut apparet in disputationibus philosophorum & oratorum, ubi propositio interdum secundum, interdum ultimum etiam locum habet: sed tamen cum judicium de re dubia facere volumus, & syllogismum reteximus, primo loco consideranda nobis est, in qua argumentum primúm disponitur, vel cum quæstionis parte consequente ut in syllogismo simplici, vel cum utraque, ut in conjuncto: quod per species plané cognoscetur.

Assumptio] Secunda pars syllogismi definitur, ubi argumentum assumitur é propositione, & cum altera tantúm parte quæstionis disponitur, nunquam cum utraque,

que, ut apparebit postea in generibus syllogismorum simplicium & conjunctorum: á Latinis appellatur assumptio, quia aliquid propositionis illic assumitur & repetitur, videlicet ipsum argumentum. Cicero in veteri Rhetorico: Assumptio (inquit) est particula orationis, per quam id quod ex propositione ad ostendendum pertinet, assumitur. *Conclusio*] Postrema pars syllogismi multis appellatur nominibus, conclusio & complexio, Græcé τὸ συμπέρασμα, quia quasi summam aliquam rationis & judicii colligit & concludit: connexio etiam á Quintiliano: itemque á Græcis ἐπιφορά, illatio: Interdum conclusio pro toto syllogismo usurpatur, ut in Lucullo: Hæc conclusio, quam vim habeat, considera. Et primo libro de Divinatione: Conclusio autem rationis ea probatur, in qua ex rebus non dubiis, id quod dubitatur, efficitur. Et contrá syllogismus interdum dicitur, pro tertia illa parte syllogismi, ut capite decimoseptimo libri secundi de Syllogismo: ἀεὶ γὰρ ἐναντίος συλλογισμὸς γίνεται τῷ πράγματι· Semper enim syllogismus efficitur contrarius rei. Syllogismus hic dicitur pro complexione. *Ut apud*] Partitio syllogismi declaratur exemplo speciali, in quo syllogismus retexitur in suas partes, & argumenti cũ suis partibus dispositio ostenditur.

SYLLOGISMUS SIMPLEX, ET *ejus prima figura.*

Syllogismus, est simplex aut compositus: Simplex, cujus propositio & assumptio habent simplicem dispositionem argumenti cum altera parte quæstionis: ut in exemplo, laudabile, disponitur in propositione cum sola consequente parte quæstionis: in assumptione cum sola antecedente: & quanvis á simplici argumenti dispositione simplex appelletur syllogismus, non

á ſimplici enuntiatione, ex enuntiationis tamen ſimplicis differentiis, affirmatione, negatione generali, ſpeciali, propria, differentias generum accipit. Species ſeu figuræ ſimplicis ſyllogiſmi ſunt tres, in quibus ſingulis utraque pars antecedens eſt generalis, vel altera tantúm, vel propoſitio ſaltem propria. unde generalis, ſpecialis proprius ſyllogiſmus appelletur. Prima figura eſt, in qua argumentum eſt antecedens propoſitionis, conſequens aſſumptionis.

Primus modus generalis eſt omnino affirmatus, ut ſyllogiſmus antea citatus:

Omne laudabile, eſt honeſtum:
Omne juſtum, eſt laudabile:
Omne itaque juſtum, eſt honeſtum.

Secundus modus generalis, eſt affirmatus ſola aſſumptione: ut,

Nullus timidus eſt liber:
Omnis avarus eſt timidus:
Itaque nullus avarus eſt liber:

Hoc ita concluditur & judicatur ab Horatio primo Epiſtolarum:

Quó melior ſervo, quó liberior ſit avarus,
In triviis fixum cúm ſe demittit ob aſſem,
Non video: nam qui cupiet, metuet quoque: porró
Qui metuens vivit, liber mihi non erit unquam.

Primus modus ſpecialis, eſt omnino affirmatus, & ſola propoſitione generalis, & é primo generali ducitur: ut,

Omne laudabile, eſt honeſtum:

Aliquod

Aliquod justum, est laudabile:
Aliquod itaque justum, est honestum.

Nec interest si pro assumptione speciali, propria statuatur: ut,

Consules virtute facti, studiosé Rép. tueri debent:
Cicero, est virtute factus Consul:
Cicero igitur Rempub. studiosé tueri debet.

Cicero sic diligentiam suam Agraria secunda concludit & judicat, sed partes comparationibus illustrat. Nam cúm omnium Coss. gravis in Repub. custodienda, cura ac diligentia debet esse, tum eorum maximé, qui non in incunabulis, sed in campo sunt Coss. facti. Nulli populo Ro. pro me majores nostri spoponderunt: mihi creditum est: á me petere, quod debeo, me ipsum appellare debetis. Quemadmodum cúm petebam, nulli me authores generis mei vobis commendarunt: sic si quid deliquero, nullæ sunt imagines, quæ me á vobis deprecentur. Quare modó ut vita suppetat (quanquam ego sum is, qui eam possim ab istorum scelere insidiisque defendere) polliceor hoc vobis, Quirites, bona fide, Rempub. vigilanti homini, non timido: diligenti, non ignavo, commisistis.

Secundus modus specialis, assumptione sola est affirmatus, & sola propositione generalis: é secundo autem generali modo deducitur: ut,

Nullus timidus est liber:
Aliquis avarus, est timidus:
Aliquis igitur avarus non est liber:

Hic etiam propria assumptio esse potest pro speciali: ut,

Nullus deceptor amantis puellæ, laudandus est:
Demophoon, est deceptor amantis puellæ, ut Phyllidis:
Demophoon igitur non est laudandus:

Phyllis apud Ovidium ita judicat Demophoontem laudandum non esse:

Fallere credentem non est operosa puellam
Gloria: simplicitas digna favore fuit.
Sum decepta tuis & amans & fœmina verbis:
Dii faciant laudis summa sit ista tuæ.

Primus modus proprius, est omnino affirmatus: ut,

Octavius est hæres Cæsaris:
Ego sum Octavius:
Sum igitur hæres Cæsaris.

Secundus modus proprius, sola est assumptione affirmatus: ut,

Antonius non est filius Cæsaris:
Tu es Antonius:
Non es igitur filius Cæsaris.

Hæc prima species, est evidentia syllogismi prima: omneque genus quæstionis affirmatæ, negatæ, generalis, specialis, per eam concluditur & judicatur.

Syllogismus] Syllogismus secunda divisione dividitur, ut totum universale in duas species, syllogismum simplicem & compositum, qui á Boëtio nominantur syllogismus categoricus & hypotheticus: vocabulis quidem á Theophrasto & Eudemo acceptis, sed tamen signifi-

significatione parum apta & conveniente: quia syllogismus ex genere dispositionis potiús, quám ex partiũ adjunctis distinguendus fuit. Syllogismus simplex est, in quo argumentum cum partibus quæstionis simpliciter & separatim disponitur, ut cum parte consequente in propositione, & cum antecedente in assumptione: ut in exemplo superiore argumentũ, laudabile, disponitur seorsum cum parte consequente quæstionis, hoc modo:

Omne laudabile, est honestum:

Et seorsum cum parte antecedente, hoc modo:

Omne justum, est laudabile:

Ac quanvis] Cúm syllogismus dividitur in simplicem & compositum, in hac generali divisione non habetur ratio enuntiationis simplicis aut compositæ, ut pauló anté docuimus, sed tantummodó argumenti simpliciter aut composité cum partibus quæstionis dispositi: & tamen species syllogismorum simplicium, ut mox apparebit, ex adjunctis simplicium enuntiatorum, ab Aristotele distinguuntur: modi siquidem illorum appellantur generales, speciales, proprii, affirmati, negati, ab enuntiationibus generalibus, specialibus, propriis, affirmatis, negatis: qua quidem distinctione nos uti cogemur, donec alia melior & commodior inventa fuerit, si tamen inveniri poterit. *Species*] Divisio simplicis syllogismi in tres species sumitur, ex triplici varietate argumenti simpliciter dispositi: aliás enim consequentem partem quæstionis antecedunt in propositione, & consequuntur antecedentem in assumptione, & dicitur prima species: ut,

Quod semper movetur, æternum est:
Animus semper movetur:
Animus igitur æternus est.

Aliás utranque partem quæstionis consequitur, & dicitur secunda species: ut,

Nullum vitium est expetendum:
Omnis virtus est expetenda:
Nulla igitur virtus est vitium.

Aliás utrunque antecedit, & dicitur tertia species: ut,

Omnis avarus est insatiabilis:
Omnis avarus est injustus:
Aliquis igitur injustus est insatiabilis.

Aristoteles vocat has species figuras, ejus verba sunt primi de Syllogismo capite quarto, καὶ καλῶ δὲ τὸ τοιοῦτον σχῆμα πρῶτον· atque hujusmodi dico primam figuram, id est primam speciem syllogismi: & capite quinto, τὸ μὲν σχῆμα τὸ τοιοῦτον καλῶ δεύτερον· figuram quidem hujuscemodi voco secundã: & capite sexto, τὸ μὲν σχῆμα, τὸ τοιοῦτον καλῶ τρίτον· figurã quidem hujuscemodi appello tertiã: quod nomẽ proprié geometricũ est: Nam genera lineamẽtorum, ut circulus, triãgulum, quadratum, proprié dicuntur σχήματα, & his locis per metaphorã usurpatur pro dialectica specie: sic Aristoteles σχήματα κατηγοριῶν, species categoriarum dixit libris nono & decimo Philosophiæ. *In quibus*] Tres syllogismi simplicis species, tres differentias communes habent, ab adjunctis enuntiatorum simplicium sumptas: Nam in unaquaque specie syllogismus generalis, specialis & proprius invenitur, ut mox intelligetur: generalis, quãdo duæ primæ partes generales sunt: specialis, quando altera specialis: proprius, quando utraque vel altera est propria. Atque iccirco hæc distinctio in generali partitione simplicis syllogismi inclusa est, quia ad singulas species cõmuniter attinet. *Prima figura*] Prima species simplicis syllogismi definitur, in qua argumentum antecedit in propositione, & consequitur in assumptione: ut,

Omne laudabile, est honestum:
Omne bonum, est laudabile:
Ergo omne bonum, est honestum.

Argumentũ, laudabile, est antecedẽs propositionis & consequens assumptionis: In hoc genere dispositionis (ut antea monuimus) tres sunt modi, generalis, specialis & proprius: generalis autẽ duplex, affirmatus & negatus: Generalis affirmatus est, cujus partes antecedentes generales & affirmatæ sunt, ut in proximo exemplo,

Omne

Omne laudabile, est honestum:

Propositio generaliter affirmatur. Item:

Omne bonum, est laudabile:

Assumptio generaliter affirmatur. Complexio propositioni & assumptioni similis hic est, id est generalis & affirmata: ut,

Ergo omne bonum, est honestum.

Potest etiam hinc specialis effici, quod enim concluditur in genere, & omnino, idem quoque licet in specie concludere: ut,

Ergo aliquod bonum, est honestum.

Atque hic modus, ut judicii naturalis lege clarissimus est, ita ad doctrinæ scientiam est accommodatissimus, & ad cognoscendum quid sit, de quo agitur, quia sententias generales & affirmatas disputat & cõcludit. *Secundus modus*] Secundus modus generalis sola assumptione affirmatur: ut,

Nullus timidus est liber:
Omnis avarus est timidus:
Nullus igitur avarus est liber.

Horatius ex Stoicorum sententia, sic ratiocinatur ex repugnantibus, libro primo Epistolarum: ubi complexio primo loco ponitur, assumptio secundo, propositio ultimo. Nec sine caussa in definitione præcipitur, ut hic modus sola assumptione affirmetur: Nam si propositionem affirmaris, & assumptionem negaris, syllogismus non erit: ut,

Omne animal, est substantia:
Nullus lapis est animal:
Nullus igitur lapis est substantia.

Fallax est dispositio, quia partibus antecedentibus veris, falsa sequitur conclusio. Atque hic secundus modus universitate quidem, primo modo par est, sed luce doctrinæ impar, quia non concludit quid sit, sed quid non sit: clarius autem est, quid sit, cõcludere, quám quid non sit: Usum tamen superiori feré parem obtinet, præsertim in disputationibus philosophorum, quæ refellẽ-

di gratia instituuntur,ubi generales quæstiones negaté concluduntur: Hic etiam complexio potest esse specialis,ob eam caussam, quam pauló anté in primo modo docuimus. *Primus modus*] Quemadmodum generalis,ita specialis modus in primo genere duplex est: primus usquequaque affirmatus, & sola propositione generalis, & á primo generali deductus esse videtur, ut quod illic generaliter & affirmaté concluditur,hic specialiter & affirmaté dicatur: itaque assumptio & complexio,quæ illic generales erant,hic speciales fiunt: ut,

Omne laudabile,est honestum:
Aliquod justum est laudabile:
Aliquod igitur justum,est honestum.

Nec interest] Nihil interest ad hanc rationem dispositionis, pro speciali proprium enuntiatum ponere: idque apud poëtas & oratores longé usitatissimum est, quorum oratio magnam partem in quæstionibus finitis & propriis versatur:ut,

Consules virtute facti, studiosé Remp. tueri debent:
Cicero est Consul virtute factus:
Studiosé igitur Remp. tueri debet.

Hoc modo Cicero Agraria secunda pollicetur, se diligentem fore in tuenda Rep. Propositio syllogismi prima est, & amplificatur duplici comparatione, una majorum, altera minorum: Assumptio exornatur item é dissimilibus: Non sum factus Consul commendatione maiorum meorum,sed perspectæ virtutis: Conclusio etiam eodem genere cõparationis illustratur: Quare futurus sum vigilans,non timidus:diligens,nõ ignavus. Recté autem in definitione positum est, ut hic modus fiat sola propositione generalis: Nam si propositio fuerit specialis, assumptio generalis, nihil concludetur: ut,

Aliquod animal currit,ut equus:
Omnis homo est animal:
Ergo aliquis homo currit.

Syllogismus non est. *Secundus*] Secundus modus specialis

ſpecialis proficiſcitur á ſecundo generali, aſſumptione & complexione generalibus in ſpeciales mutatis: Nec quicquam hic præterea eſt novæ artis:itaque quod illic generaliter concluditur,hic ſpecialiter efficitur:ut,

Nullus timidus eſt liber:
Aliquis avarus eſt timidus:
Aliquis igitur avarus non eſt liber.

Idem quoque efficies, ſi pro ſpecialibus enuntiatis propria ſumantur: ut,

Nullus deceptor amantis puellæ,eſt laudandus:
Demophoon eſt deceptor amantis puellæ,ut Phyllidis:
Demophoon igitur non eſt laudandus.

Sic Phyllis ratiocinatur in Epiſtola apud Ovidium: ubi ſyllogiſmus eſt naturali partium ordine concluſus.

Primus modus proprius] Proprii modi non differunt quãtitate generali aut ſpeciali enuntiationum,ſed ſola qualitatis differentia diſtinguuntur, id eſt affirmationis & negationis: Primus itaque eſt omnibus partibus affirmatus: ut.

Octavius eſt hæres Cæſaris:
Ego ſum Octavius:
Ego itaque ſum hæres Cæſaris.

Interdũ hic modus ſola propoſitione eſt proprius:ut,

Romulus eſt conditor Romæ:
Aliquis filius Martis,eſt Romulus:
Aliquis igitur filius Martis,eſt conditor Romæ.

Secundus modus eſt ſola aſſumptione affirmatus, propoſitione & concluſione negatus:ut,

Antonius non eſt filius Cæſaris:
Tu es Antonius:
Non es igitur filius Cæſaris.

Ariſtoteles capite ſexto libri primi de Syllogiſmo, cûm ſyllogiſmos ſimplices tertiæ figuræ per expoſitionem probat, dat aliquam ſignificationem ſyllogiſmorum propriorum, ſed ſubobſcuram:& velut aliud agẽs, communem ſyllogiſmorum ſpecialibus exemplis declarat: ut,

Omnis homo ſentit:
Omnis homo eſt animal rationale:
Aliquod igitur animal rationale ſentit.

Hic ſyllogiſmus per expoſitionem ſic demonſtratur:

Socrates ſentit:
Socrates eſt animal rationale:
Aliquod igitur animal rationale ſentit.

Sed Ariſtoteles (ut dixi) non id agit, ut doceat, ſyllogiſmum ex propriis enuntiatis fieri,& communi arte ſyllogiſmorum conformari, ſed caſu aliquo in idipſum incidit,quod tamen neque animadvertit,neque docuit. *Hæc prima*] Omnis quidem ſyllogiſmus naturalèm in ſe continet perſpicuitatem, ſed in hoc primo genere, evidentia diſpoſitionis & judicii prima ſummaque eſt: itaque natura duce, hujuſmodi diſpoſitionem maximé ſequimur & probamus, nec quicquam clarius & apertius videmus. Itaque cúm argumentum, majus extremum quæſtionis antecedit, & minus conſequitur, ea forma & lege,quam præſcripſimus, ſyllogiſmum talem ut dignitate, ſic evidentia & claritate primum & principem eſſe judicamus, in quo quæſtiones concluduntur, non ſolúm generales, quas mens & intellectus dijudicat,ſed etiam ſpeciales & propriæ, quæ in ſenſus etiam judicium cadunt.

SECUNDA FIGURA.

Secunda figura eſt, in qua argumentum eſt conſequens propoſitionis & aſſumptionis.

Primus generalis modus, aſſumptione ſola eſt affirmatus: ut,

Nullus turbatus,ratione bene utitur:
Omnis ſapiens ratione bene utitur:
Nullus igitur ſapiens,eſt turbatus.

Hoc judicium ita fit á Cicerone tertia Tuſ-

-culana,

culana, ſed propoſitio collatione illuſtratur: Et quemadmodum oculus cõturbatus non eſt probé affectus ad ſuum munus fungendum: & reliquæ partes totumque corpus à ſtatu cúm eſt motum, deeſt officio ſuo & muneri: ſic conturbatus animus non eſt probé affectus ad exequẽdum munus ſuum·Munus autem animi, eſt ratione uti: & ſapientis animus ita ſemper affectus eſt, ut ratione optimé utatur: Nunquam igitur eſt perturbatus.

Secundus modus generalis, ſola propoſitione eſt affirmatus: ut,

Omnis res mortalis componitur & dividitur:
Nulla anima componitur, neque dividitur:
Nulla igitur anima eſt mortalis.

Cicero quinta Tuſculana hoc ſyllogiſmo judicat animum immortalem eſſe: Aſſumptio prima eſt, concluſio ſecunda, propoſitio ultima. In animi autem cognitione dubitare non poſſumus, niſi forté in phyſicis plumbei ſumus, quin nihil ſit animis admixtum, nihil concretum, nihil copulatum, nihil coagmentatũ, nihil duplex. Quod cúm ita ſit, certé nec ſecerni, nec dividi, nec diſcerpi, nec diſtrahi poteſt: nec interire igitur: Eſt enim interitus, quaſi diſceſſus & ſecretio ac diremptus earum partium, quæ ante interitum junctione aliqua tenebantur.

Primus modus ſpecialis, eſt affirmatus aſſumptione ſola, & generalis propoſitione ſola: ut,

Nullus lividus eſt magnanimus:

Maximus est magnanimus:
Maximus igitur non est lividus.

Hoc judicio Ovidius tertio Tristium concludit,& partes comparationibus illustrat:

Livor,iners vitium,mores non exit in altos;
Utque latens ima vipera serpit humo.
Mens tua sublimis supra genus eminet ipsum;
Grandius ingenio nec tibi nomen inest.
Ergo alii noceant miseris,optentque timeri,
Tinctaque mordaci spicula felle gerant:
At tua supplicibus domus est assueta juvandis:
In quorum numero me precor esse velis.

Secundus modus specialis, sola propositione est affirmatus & generalis. Hoc judicii modo Ovidius tripliciter concludit, dum carminum suorum excusationem exponit:

Carmina proveniunt animo deducta sereno:
Nubila sunt subitis tempora nostra malis.
Carmina secessum scribentis,& otia quærunt:
Me mare,me venti,me fera jactat hyems.
Carminibus metus omnis abest; ego perditus ensem
Hæsurum jugulo jam puto,jamque meo.
Hæc quoque,quæ facio,judex mirabitur æquus:
Scriptaque,cum venia,qualiacunque leget.

Primus modus proprius, est affirmatus sola assumptione:ut,

Agesilaus non est pictus ab Apelle:
Alexander est pictus ab Apelle:
Alexander igitur,non est Agesilaus.

Secun-

Secundus modus proprius, est affirmatus sola propositione: ut,

Cæsar oppressit patriam:
Pompejus non oppressit patriam:
Pompejus igitur, non est Cæsar.

Hæc secunda figura minús est frequens, quã prima, & quæstionem negatam tantúm concludit.

Secunda figura] Dictum est de prima specie seu figura simplicis syllogismi, secunda figura deinceps explicanda est: in qua argumẽtum utranque partem quæstionis consequitur: argumentum autem consequitur, quando est attributum, & partes quæstionis, sunt subjecta: ut,

Omne regnum, est Reip. salutare:
Nulla tyrannis, est Reip. salutaris:
Nulla igitur tyrannis, est regnum.

Argumentum, salutare, in propositione & assumptione attributum est. In hoc genere, sicut in primo, triplex est conclusionis modus, generalis, specialis, & proprius: generalis item duplex: primus assumptione sola affirmatus, propositione & conclusione negatus: qualc est illud Stoicum consectarium:

Nullus turbatus, ratione bene utitur:
Omnis sapiens, ratione bene utitur:
Nullus igitur sapiens, est turbatus.

Argumentum est á repugnantibus: propositio, Tusculana tertia illustratur á similibus, assumptio est secunda, complexio ultima. Secundus modus generalis, sola propositione affirmatur, assumptione & complexione negatur: quo modo Cicero Tusculana quinta cõcludit, nullum animum interire: argumentum est á repugnantibus, quód nullus animus componitur & dividitur: Atque in hoc exemplo Ciceronis, assumptio prima est, complexio secunda, propositio ultima: Nam

persæpe ordo partium syllogismi immutatur, ut ipsa varietate gratior & jucundior sit oratio, & ne ars ipsa cõclusionum nimiúm ostentari videatur: & tamen cúm sententiam orationis examinamus, & ad legem artis revocamus, unamquanque partem suo loco & ordine disponimns, facilioris intelligentiæ gratia. *Primus*] Specialis modus duplex, primus propositione generalis & negatus, assumptione specialis & affirmatus, complexione specialis & negatus: Atque is sub primo generali continetur, quia quod illic generaliter concludebatur, hic specialiter concluditur: Nihil autem interest (ut anté diximus) pro specialibus enuntiatis, propria ponere. Sic Ovidius ratiocinatur libro tertio de Ponto: ubi argumentum, magnanimus, repugnat majori parti quæstionis, quæ est, lividus: Propositio est in primo disticho, quæ illustratur á similibus: assumptio in secundo, quæ declaratur collatione minorum & parium: complexio in tertio & quarto, quæ amplificatur é dissimilibus. Secundus modus specialis ex secundo generali etiam deducitur, assumptione & complexione generalibus mutatis in speciales: Sola igitur propositio generalis & affirmata hic est: Sic Ovidius exul apud Getas, concludit se non posse scribere bonos versus, & ex tribus argumentis tres speciales syllogismos efficit, quorum primus sic est:

Omnis bonus poëta, debet esse lætus;
Ego non possum esse lætus:
Non igitur sum bonus poëta.

Secundus sic: *Omnis bonus poëta est solitarius & otiosus:*
Ego solitarius & otiosus non sum:
Neque igitur bonus poëta.

Tertius sic: *Omnis bonus poëta, est vacuus á perturbatione:*
Ego non sum vacuus á perturbatione:
Neque igitur sum bonus poëta.

Primus

Primus modus proprius] Modus proprius in secunda figura item duplex est: Primus usquequaque proprius, sola autem assumptione affirmatus: ut,

Agesilaus non est pictus ab Apelle;
Alexander pictus est ab Apelle:
Alexander igitur non est Agesilaus.

Argumentum, pictus ab Apelle, utranque partem quæstionis consequitur. Secundus modus est omnino proprius, & sola propositione affirmatus: ut,

Cæsar oppressit patriam:
Pompejus non oppressit patriam:
Pompejus igitur non est Cæsar.

Argumentum, opprimere patriam, consequitur utranque partem quæstionis: & syllogismi partes, sunt enuntiationes propriæ & singulares. *Hæc secunda*] In secunda figura conclusio valdé quidem naturalis est: & quanvis in hac, tanta claritas nō insit, quanta est in prima, per se tamen satis probatur: dupliciter veró á prima distinguitur, primúm quód minús sit freques̃ in usu quotidiano & in bonis authoribus, deinde quia semper negaté concludit: prima autem modó affirmaté modó negaté: ideoque secunda figura refutationibus quæstionum generalium & specialium conveniet.

TERTIA FIGURA.

Tertia figura est, in qua argumentum est antecedens propositionis & assumptionis: & priores figuras duobus specialibus modis superat: at generaliter nihil concludit.

Primus modus generalis, est omnino affirmatus: ut,

Omnis magnanimitas est laudabilis:
Omnis magnanimitas est confidentia:
Aliqua igitur confidentia est laudabilis.

Secundus modus generalis, est affirmatus so-

la aſſumptione:ut,

Nulla temeritas eſt laudabilis:
Omnis temeritas eſt confidentia:
Quædam igitur confidentia non eſt laudabilis.

Primus modus ſpecialis, eſt omnino affirmatus,ſed generalis ſola aſſumptione: ut,

Quædam magnanimitas eſt laudabilis:
Omnis magnanimitas eſt confidentia:
Quædam igitur confidentia eſt laudabilis.

Secundus modus ſpecialis, eſt omnino affirmatus,ſed generalis propoſitione ſola: ut,

Omnis magnanimitas eſt laudabilis:
Quædam magnanimitas eſt confidentia :
Quædam igitur confidentia eſt laudabilis.

Tertius modus ſpecialis,eſt affirmatus & generalis aſſumptione ſola; ut,

Quædam temeritas non eſt laudabilis:
Omnis temeritas eſt confidentia:
Quædam igitur confidentia non eſt laudabilis.

Quartus modus ſpecialis,eſt negatus & affirmatus ſola aſſumptione, & generalis ſola propoſitione: ut,

Nulla temeritas eſt laudabilis:
Quædam temeritas eſt confidentia;
Quædam igitur confidentia non eſt laudabilis.

Primus modus proprius, eſt omnino affirmatus:ut,

Magnanimitas Catonis *eſt laudabilis:*
Magnanimitas Catonis *eſt confidentia:*
Quædam igitur confidentia eſt laudabilis.

Secundus

Secundus modus proprius, est affirmatus sola assumptione: ut,

Temeritas Catilinæ *non est laudabilis:*
Temeritas Catilinæ *est confidentia:*
Quædam igitur confidentia non est laudabilis.

Eadem quæstio tribus modis in hac figura concludi potest: imó quatuor, si argumentum mutetur, ut apparet in his exemplis. Atque triū figurarum hæc postrema usu pleni & perfecti syllogismi rarissima est: attamen sentētia & usus hujus judicii videtur admodum frequens esse, omniaque exempla, quæ ad specialem quæstionem adhibentur, ad hoc judicium spectare: ut si sine syllogismo integro diceremus,

Quædam confidentia est laudabilis, ut omnis magnanimitas, ut Catonis *magnanimitas:*
Quædam confidentia non est laudabilis, ut omnis temeritas, ut Catilinæ *temeritas:*

Hic videntur ejusmodi exempla sub utranque partem quæstionis subjici, ut intelligamus omnem magnanimitatem esse laudabilem, & esse confidentiam: unde concluditur in hac tertia figura, quandam confidentiam esse laudabilem: similiter nullam temeritatem esse laudabilem: omnemque temeritatem, vel aliquam saltē, esse confidentiam: unde etiam sequatur in eadem figura, aliquam confidentiam non esse laudabilem: Item magnanimitatem Catonis esse laudabilem, & esse confidentiam: unde judicetur, quandam confidentiam esse laudabilem:

di, primus omnibus partibus affirmatus:ut in exemplo propoſito:

Omnis magnanimitas eſt laudabilis:
Omnis magnanimitas eſt confidentia:
Aliqua igitur confidentia eſt laudabilis.

Omnes partes ſunt affirmatæ, & duæ antecedentes univerſæ. Secundus modus, eſt ſola aſſumptione affirmatus, propoſitione & complexione negatus: ut in hoc exemplo:

Nulla temeritas eſt laudabilis:
Omnis temeritas eſt confidentia:
Quædam igitur confidentia non eſt laudabilis.

Vides ut partes antecedentes generaliter enuntientur, & ſola aſſumptio affirmetur. *Primus modus ſpecialis*] In tertia figura modi ſpeciales ſunt quatuor, ut anté diximus: ubi pro ſpecialibus enuntiatis licebit propria ponere, ſicut in prima figura & in ſecunda demonſtratum eſt. Primus ſpecialis, eſt omnino affirmatus, ſed ſola aſſumptione generalis, & á primo generali deducitur, mutata propoſitione generali in ſpecialem: ut in hoc exemplo vides:

Aliqua magnanimitas eſt laudabilis:
Omnis magnanimitas eſt confidentia:
Aliqua igitur confidentia eſt laudabilis.

Ex primo generali factus eſt primus ſpecialis, mutata propoſitione generali in ſpecialem.

Secundus modus item á primo oritur, mutata aſſumptione generali in ſpecialem: ut,

Omnis magnanimitas eſt laudabilis:
Aliqua magnanimitas eſt confidentia:
Quædam igitur confidentia eſt laudabilis.

Illic generaliter aſſumebatur,

Omnis magnanimitas eſt confidentia:

Hic ſpecialiter aſſumitur,

Aliqua magnanimitas eſt confidentia,

Tertius modus] Tertius ſpecialis modus, fit ex ſecundo

generali, conversione propositionis generalis in specialem: ut,

Quædam temeritas non est laudabilis:
Omnis temeritas est confidentia:
Quædam igitur temeritas non est confidentia.

In secundo modo generali, generaliter propositum erat,

Nulla temeritas est laudabilis:

Hic specialiter dicitur,

Aliqua temeritas non est laudabilis.

Quartus item modus á secundo descendit, mutata assumptione generali in specialem: ut,

Nulla temeritas est laudabilis:
Aliqua temeritas est confidentia:
Aliqua igitur confidentia non est laudabilis.

Quod illic generaliter erat assumptum, hic specialiter assumitur: ut,

Aliqua temeritas est confidentia.

Primus] In tertia figura modus quoque proprius duplex est, ab antecedentibus partibus sic appellatus, quæ sunt propriæ enuntiationes: complexio autem efficitur non propria, sed specialis. Primus modus est omnino affirmatus: ut,

Magnanimitas Catonis est laudabilis:
Magnanimitas Catonis est confidentia:
Aliqua igitur confidentia est laudabilis.

Secundus propositione & complexione negatus, sola autem assumptione affirmatus: ut,

Temeritas Catilinæ non est laudabilis:
Temeritas Catilinæ est confidentia:
Aliqua igitur confidentia, non est laudabilis.

Eadem quæstio] In tertia figura quatuor modi affirmati, ut primus generalis, duo speciales primi, & primus proprius unam & eandem quæstionem specialem & affirmatam concludere possunt, ut exempla priús citata nos docent: Similiter quatuor negati, ut secundus generalis,

generalis,duo ſpeciales poſtremi, & ſecundus proprius unam & eandem quæſtionem ſpecialem & negatam concludunt, ut apparet etiam in exemplis propoſitis: quod eó fit, quia modus generalis complexionem efficit ſpecialem, & ſpeciales propriique modi ſub generali continentur. Itaque quæſtio ſpecialis, ſive affirmata, ſive negata fuerit, quatuor modis in hac figura concludi poteſt: Sed in propriis modis argumentum mutatur, quia proprium ſumitur, unde concluditur quæſtio ſpecialis, ut vides in exemplis antè poſitis.

Atque harum] Syllogiſmus tertiæ figuræ non eſt tam perſpicuus & illuſtris, quám ſyllogiſmus primæ aut ſecundæ, ſed tamen ſua luce & perſpicuitate clarus eſt, & per ſe firmus & conſtans: Omnis enim ſyllogiſmus, eſt diſpoſitio perſpicua & naturalis: ſed ut in ſtellis, ſic in figuris ſyllogiſmorum ſunt quidam gradus claritatis: ut ſyllogiſmus tertiæ figuræ ſit clarus, ſecundæ clarior, primæ clariſſimus: unuſquiſque tamen ſua naturali perſpicuitate contentus. Laurentius Valla libro tertio Dialecticæ, tertiam figuram velut inuſitatam repudiavit, verúm quanvis in hac ſpecie ſyllogiſmus omnibus ſuis membris concluſus, raró inveniatur in bonis authoribus, frequentiſſimé tamen imperfectus incidit: ut cúm ad ſpecialem quæſtionem aliquod exemplum adhibetur (adhibetur autem ſæpiſſimé & uſitatiſſimé) tum veſtigium aliquod tertiæ figuræ apparet: & addita aſſumptione vel propoſitione, quæ deeſt, ſyllogiſmus in tertia figura concluditur.

SYLLOGISMUS COMPOSITUS, *ac primúm connexus.*

Syllogiſmus compoſitus eſt, cujus affirmata propoſitio habet argumẽtum cum utraque parte quæſtionis diſpoſitum. Syllogiſmus compoſitus eſt connexus aut diſjunctus: Syllogiſmus cõ-

nexus, est syllogismus compositus, cujus propositio est connexa: Modi sunt quatuor.

PRIMUS MODUS CONNEXUS.

Primus modus connexus assumit antecedẽs, & consequens concludit: Quomodo Cicero judicat & concludit secundo de Divinatione:

Si dii sunt, divinatio est:
Sunt autem dii:
Divinatio est igitur.

Sic Æneidos quarto, Dido judicat Æneæ remanendum esse:

Mene fugis? Per ego has lachrymas, dextramque tuam, te,
Quando aliud mihi jam miseræ nihil ipsa reliqui:
Per connubia nostra, per inceptos hymenæos,
Si bene quid de te merui, fuit aut tibi quicquam
Dulce meum, miserere domus labentis, & istam,
Oro, si quis adhuc precibus locus, exue mentem.
Te propter Libycæ gentes, Nomadumque tyranni
Odere, infensi Tyrii: te propter eundem
Extinctus pudor: &, qua sola sidera adibam,
Fama prior: cui me moribundam deseris hospes?

Aliquando non assumitur idem, sed majus: ut prima Catilinaria: Si te parentes timerent atque odissent tui, neque illos ulla ratione placare posses, ut opinor, ab eorum oculis aliquó concederes: nunc te patria, quæ communis est omniũ nostrum parens, odit ac metuit, & jam diu de te nihil judicat, nisi de parricidio suo cogitare: Hujus

jus tu neque authoritatem verebere, neque judicium ſequere, neque vim pertimeſces? Concludendi modus hic idem eſt, quando propoſitio eſt relata: quo genere nympha Oenone apud Ovidium concludit errorem ſtultitiæ ſuæ:

Cúm Paris Oenone poterit ſpirare, relicta:
Ad fontem Xanthi verſa recurret aqua.
Xanthe retró propera, verſæque recurrite lymphæ;
Suſtinet Oenonem deſeruiſſe Paris.

SECUNDUS MODUS
connexus.

Secundus modus connexus aſſumit contradictionem conſequentis, & antecedentis contradictionem concludit:

Si ulli rei ſapiens aſſentietur uſquam, aliquando etiam opinabitur:
Nunquam autem opinabitur:
Nulli igitur rei aſſentietur.

Eodem ſyllogiſmo Ovidius ſecundo de Triſtibus, ſtultitiam ſuam judicat:

Si ſaperem, doctas odiſſem jure ſorores,
Numina cultori pernicioſa ſuo.
At nunc tanta meo comes eſt inſania morbo:
Saxa memor refero rurſus ad icta pedem.

Interdum nominatim neque aſſumitur, neque concluditur contradictio partium, ſed aliud quoddam oppoſitum ſtatuitur: Qua via Cicero quarta Philippica judicat Antonium Reipub. hoſtem eſſe:

Si Consul Antonius, Brutus hostis:
Si conservator Reip. Brutus, hostis Antonius.

Hæ syllogistici judicii species, sunt maximé omnium usitatæ.

TERTIUS MODUS
connexus.

Duo præterea modi connexi additi sunt, ubi antecedens negatur, & consequens affirmatur: itaque tertius modus connexus assumit contradictionem antecedentis, & consequentis contradictionem concludit: ut,

Si Trojani sine tua venia in Italiam venerunt, sunt puniendi:
At venia tua venerunt:
Itaque non sunt puniendi.

Sic Venus pro Trojanis, Æneidos decimo disputat:

Si sine pace tua, atque invito numine, Troës
Italiam petiere, luant peccata, neque illos
Juveris auxilio: sin tot responsa secuti,
Quæ superi, manesque dabāt: cur nunc tua quisquam
Flectere jussa potest? aut cur nova condere fata?

Sic Cicero concludit, cúm disputat Muræ nam sibi defendendum esse: Quód si licet desinere, si te authore possum: si nulla inertiæ, nulla superbiæ turpitudo, nulla inhumanitatis culpa suscipitur, ego veró libenter desino: sin veró inertiam

ertiam fuga laboris,& desidiam:repudiatio supplicum,superbiam:amicorum neglectio, improbitatem coarguit : nimirúm hæc caussa est ejusmodi,quam nec industrius, nec misericors, nec officiosus deserere possit.

QUARTUS MODUS
connexus.

Quartus modus connexus assumit consequens,& concludit antecedens: ut Terentius in Heautontimorumeno cócludit in sermone Cliniæ & Clitiphonis:

Si nihil mali esset,jam hic adessent:
At jam aderunt:
Nihil igitur est mali.

Assumptio exornatur circunstantiis loci & personarum: Sermo sic est:

Clin. Si nil mali esset,jam hic adessent. Clit.
Jam aderunt. Clin. Quando istuc erit?
Clit.Non cogitas hinc longiús abesse? & nostin' mores mulierum?
Dum moliũtur,dum comuntur,annus est. Clin. O Clitipho,
Timeo. Clit. Respira: eccum Dromonem cum Syro uná adsunt tibi.
Sy. Ain' tu? Dro. Sic est.Sy. Verúm interea dum sermones cædimus,
Illæ sunt relictæ. Clit. Mulier tibi adest,audin' Clinia?

Clin. Ego veró audio nunc demum, & video, & valeo, Clitipho.

Hic modus rariſſimus eſt omnium, eſt tamen naturalis & uſitatus & firmus & conſtans: nec unquam é veris antecedentibus falſum concludit, ſi ſpecies affirmationis & negationis in hac diſpoſitione teneatur: quæ fides & cõſtantia ſyllogiſmi, eſt ipſius definitione comprehenſa.

SYLLOGISMUS SIMPLEX
é partibus connexis.

Aliquando ſyllogiſmus connexus videtur, quia propoſitio connexio eſt: verúm ſi diſpoſitio ſimplex fuerit, ſyllogiſmus etiã ſimplex erit: ut,

Si quid optatum redierit, gratum eſt:
Leſbia Catullo optata rediit:
Grata igitur.

Catullus ſic concludit in prima ſimplici ſpecie, propoſitione tamen connexa:

Si quicquã cupidoque optãtique obtigit unquã, et
Inſpiranti, hoc eſt gratum animo proprié.
Quare hoc eſt gratum, nobis quoque charius auro,
Quód te reſtituis Leſbia, mi cupido.
Reſtituis cupido, atque inſperanti ipſa refers te
Nobis: o lucem candidiore nota!
Quis me uno vivit felicior? aut magis hac quid
Optandum vita, dicere quis poterit?

Sic Terentius in Eunucho concludit & judicat propoſitione relata, & tamen ſimpliciter:

Quod

Quod consilio caret, id consilio regi non potest:
Amor consilio caret:
Consilio itaque regi non potest.

Syllogismus his verbis sequitur:

Here, quæ res in se neque consilium, neque modum
Habet ullum, eam consilio regere non potes:
In amore omnia hæc insunt vitia, injuriæ,
Suspiciones, inimicitiæ, induciæ,
Bellum, pax rursum: incerta hæc si tu postules
Ratione certa facere, nihilo plus agas,
Quàm si des operam, ut cum ratione insanias.

Potest similiter in secunda specie simplici cõcludi: ut,

Si quicquam homo est, animal est:
Lapis non est animal:
Lapis igitur non est homo.

Item:

Quod homo est, id animal est.
Lapis non est animal:
Lapis igitur non est homo.

Quinetiam syllogismus ex omnibus connexis partibus potest simpliciter concludi: ut,

si honestum est, laudabile est:
Si justum est, honestum est:
Itaque si justum est, laudabile est.

Prima species est simplex. Iterum,

si honestum est, laudabile est:
si injustum est, non est laudabile:
Itaque si injustum est, non est honestum.

Secunda species est simplex. Eodem modò ex

omnibus relatis partibus concludi poteſt, quomodo Cicero concludit ſecundo Officiorum: Summa quidem authoritate philoſophi, ſeveré ſané atque honeſté hæc tria genera confuſa, cogitatione diſtinguunt: Quicquid enim juſtum ſit, id etiam utile eſſe cenſent: itemque, quod honeſtum, idem juſtum: Ex quo efficitur, ut quicquid honeſtum ſit, idem ſit utile.

Species eſt ſimplex prima. Similiter,

Quicquid honeſtum eſt, id laudabile eſt:
Nihil quod injuſtum ſit, laudabile eſt:
Nihil itaque quod injuſtum ſit, honeſtum eſt.

Species eſt ſimplex ſecunda.

Syllogiſmus compoſitus] Dictum eſt hactenus de ſyllogiſmo ſimplici: compoſitus deinceps explicandus nobis eſt: qui nomen hoc invenit á cōpoſita & affirmata propoſitione argumenti cum utraque parte quæſtionis: In hoc enim genere, propoſitio ſemper affirmatur, ſecús nil poſſet é negata, catholicé concludi, & ſemper habet argumentum diſpoſitum cum utraque parte quæſtionis: quod quidem ſyllogiſmo ſimplici nunquam accidit. Nec veró prætereundum illud eſt, eandē quæſtionē utroque genere ſyllogiſmi poſſe concludi: idemq; argumentum modó ſimpliciter, modó cōpoſité diſponi: ut,

Omne laudabile eſt honeſtum:
Omne bonum eſt laudabile:
Omne igitur bonum, eſt honeſtum.

Syllogiſmus hic ſimplex eſt, qui ex eodem argumento & quæſtione in conjunctum mutatur, hoc modo:

Si omne bonum eſt laudabile, omne bonum eſt honeſtum:
At omne bonum eſt laudabile:
Omne igitur bonum eſt honeſtum:

Itaque licet ſyllogiſmum ſimplicem in compoſitum, viciſſimque compoſitum in ſimplicem convertere. Ac ne

ne quis existimet syllogismum compositum dici ab enuntiationibus compositis, fieri potest, ut ex compositis omnibus partibus syllogismus simplex existat: ut,

Si animal est, substantia est:
Si homo est, animal est:
Ergo si homo est, substantia est.

Partes omnes sunt enuntiationes compositæ, & tamen argumentum simpliciter dispositum, id est, separatim cum singulis partibus quæstionis. Syllogismum compositum Boëtius vocat ὑποθετικὸν, recentiores Peripateticos imitatus: Sed alia est ratio ejus nominis apud Aristotelem: nam in prioribus Analyticis syllogismum ἐξ ὑποθέσεως definit, qui componitur ex confessis quidem partibus, quanvis falsæ & incertæ suapte natura esse possint: ut finge omne animal spirare, & omnem piscem in aquis degentem, esse animal, consequens erit omnem piscem in aquis spirare: idque ex hypothesi, quæ cadit in syllogismum simplicem, non compositum. Quare syllogismus compositus definiendus est á composita dispositione argumenti cum utraque parte quæstionis, non autem ab enuntiatis compositis. Aristoteles capite vicesimoquarto libri primi priorum Analyticorum, syllogismum, nisi simplicem, nullum esse docet, sive δεικτικὸς sit, sive ὁ ἐξ ὑποθέσεως· omnemque syllogismum fieri existimat per tres figuras, quas exposuit: interdum tamen in prioribus Analyticis & in Topicis, syllogismi compositi leges aliquas ostendit, sed imprudens & velut aliud agens, nec intelligens, se syllogismũ docere, sed genus aliquod argumẽti tradere, ut mox intelligetur. Theophrastus veró & Eudemus, Aristotelis discipuli, esse aliquem syllogismum compositum primi cognoverunt, & in quandam disciplinæ formam descripserunt, quám deinceps á Stoicis auctam & amplificatam fuisse Laërtius & Boëtius authores sunt.

Syllogismus] Syllogismi compositi species duæ sunt, syllogismus connexus & disjunctus: qui ut natura & ratione, sic arte & præceptis separantur & distinguuntur:

Atque his duobus generibus, omnis ratio argumenti compositè disponendi continetur, nec ulla præterea alia inveniri aut tradi ab homine dialectico potest.

Syllogismus connexus] Syllogismus connexus definitur primùm ex genere, syllogismus compositus: deinde ex formali differentia, cujus propositio est connexa: hac enim nota differt á syllogismo disjuncto. Porró syllogismus connexus ab Aristotelis interpretibus appellatur συλλογισμὸς ὁ ἐξ ἀκολουθίας, syllogismus ex consecutione. καὶ τὴν ἀκολουθίαν κατασκευάζων, consecutionem constituens: cujus quatuor modi notantur, & ex antecessionis & consecutionis varia affectione distinguuntur: primus appellatur ab antecedentibus, secundus á consequentibus: sed apud Aristotelem secundi Topici capite secundo hæc nomina sunt argumenti, non argumentationis: verba illius sunt: σκοπεῖν δὲ ἐπὶ τοῦ προκειμένου, τίνος ὄντος ἀναγκαῖον τὸ προκείμενον εἶναι, ἢ τί ἐστιν ἐξ ἀνάγκης· κατασκευάζειν μὲν οὖν βουλομένῳ τίνος ὄντος τὸ προκείμενον ἐξ ἀνάγκης· ἐὰν γὰρ ἐκεῖνο δειχθῇ ὑπάρχον, καὶ τὸ προκείμενον δεδειγμένον ἔσται· ἀνασκευάζειν δὲ βουλομένῳ, τί ἐστιν εἰ τὸ προκείμενόν ἐστιν· ἐὰν γὰρ δείξωμεν τὸ ἀκόλουθον τῷ προκειμένῳ μὴ ὄν, ἀνῃρηκότες ἐσόμεθα τὸ προκείμενον. Videndum etiam est, cui res proposita adjuncta sit, aut quid necessarió, si res posita sit, uná secum esse velit: at is quidem, qui confirmare volet, cui res proposita adjũcta sit, videbit: quoniam si rem illam doceat, esse rem quoque propositam demonstrabit: qui autem volet refellere, considerabit quid propositæ rei adjunctum sit: nam si consequens rei propositæ non esse ostenderimus, rem quoque propositam non esse docebimus. Hic Aristoteles duos modos connexos indicat, sed eos argumentorum nomine cõprehendit, syllogismos autem esse non existimat.

Primus modus] In enuntiato connexo duæ sunt partes, quarum prior dicitur antecedens, posterior consequẽs. Cúm igitur assumptio retinet antecedentem partẽ connexionis, id est affirmat, si affirmata fuerat: aut negat, si negata fuerat: complexio autem retinet consequentem

tem partem ejusdem propositæ connexionis, tum primus modus connexus efficitur: ut,

Si homo est rationalis, Dialecticus est:
Sed homo est rationalis:
Homo igitur Dialecticus est. vel,

Si homo non est irrationalis, bestia non est:
Sed homo non est irrationalis:
Homo igitur, bestia non est.

Illic antecedentis & consequentis affirmatio, hic negatio utriusque retinetur. *Quomodo*] Cicero ex Stoicorum sententia, concludit esse aliquam divinationem & præsagitionem rerum futurarum: argumentum est á caussis, id est diis, qui divinationem nostris animis impertiuntur. *Sic Aeneidos*] Dido precatur Aeneam, ut in Libya secum remaneat: argumentum est varium primis tribus versibus feré comprehensum, deinde iteratum á factis, id est bene meritis in ipsum Aeneam: Propositio syllogismi tribus secundis versibus continetur: assumptio est in tribus proximis, complexio est in ultimo versu. *Aliquando non assumitur*] Cúm plus assumitur, quám erat in antecedente parte connexionis positum, syllogismus nihilominús constans est, quia in tali amplificatione majus ipsum continet in se vim minoris: ut cúm Cicero Catilinam hortatur, ut exeat ex urbe, hoc modo argumentatur:

Si te parentes tui odissent & timerent, ab his secederes:
At patria tua te metuit & odit:
Quantó magis igiur tibi á patria secedendum est?

Hic plus assumpsit, quám in priore parte quæstionis propositum erat: Nam authoritas patriæ, & Reip. major est, quám parentum: & tamen appellatur primus modus counexus, ob eam caussam, quam diximus. *Concludendi modus*] Connexus syllogismus constat ex propositione connexa, vel ex ea, quæ vim habet connexionis: qualis est interdum propositio relata: unde illud Ovidianum:

Cúm Paris Oenonem deſeret, Xanthus fluvius ad ſuũ fontem refluet:
Sed Paris Oenonem deſerit:
Xanthus igitur ad ſuum fontem refluet.

Propoſitio eſt in primo diſticho, & habet ſententiam connexionis, perinde ac ſi dicas:

Si Paris deſeret Oenonem, Xanthus ad ſuum fontem refluet:

Aſſumptio ſpectatur in quarto verſu, complexio in tertio. *Secundus modus*] Secundus modus connexus aſſumit contradictionem conſequentis, & concludit contradictionem antecedentis: contradictionem veró intellige propriam aut ſpecialem: ut,

Si Plato fuit indoctus, non eſt rectè philoſophatus:
Sed Plato rectè philoſophatus eſt:
Non fuit igitur indoctus Plato.

Et, *Si omnis exercitatio utilis eſt, nullus ludus fugiendus:*
Sed aliquis ludus eſt fugiendus:
Aliqua igitur exercitatio non eſt utilis.

In contradictione autem generali captioſé concluderetur: ut,

Si omne animal eſt, omnis homo eſt:
Sed nullus homo eſt:
Ergo nullum animal eſt:

Syllogiſmus eſt inconſequens, quia veris antecedentibus, falſum poteſt concludere: Atque hic ſecundus modus tam diſſimilis eſt primo, ut cúm illic pars antecedens propoſitionis, ſit argumentum, & conſequens, quæſtio: hic contrá conſequens, argumentum, & antecedẽs, quæſtio ponatur. Ariſtoteles capite tertio Topici ſecundi comprehendit hunc ſecundum modum nomine τῆς κατὰ τὴν ἀντίφασιν ἀκολουθήσεως, converſæ ſecundum cõtradictionem conſequentiæ: λαμβάνειν δὲ ἐξ ἐπαγωγῆς. οἷον· εἰ ὁ ἄνθρωπος, ζῶον, τὸ μὴ ζῶον, οὐκ ἄνθρωπος· ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων· ἐνταῦθα γὰρ ἀνάπαλιν ἡ ἀκολούθησις· τῷ μὲν γὰρ ἀνθρώπῳ τὸ ζῶον ἕπεται· τῷ δὲ μὴ ἀνθρώπῳ,

θρώπῳ, τὸ μὴ ζῶον, οὐκ, ἀλλ' ἀνάπαλιν τῷ μὴ ζώῳ, τὸ, οὐκ ἄνθρωπος· ἐπὶ πάντων οὖν τὸ τοιοῦτον ἀξιωτέον· οἷον, εἰ τὸ καλὸν, ἡδύ· καὶ τὸ μὴ ἡδύ, οὐ καλόν· εἰ δὲ μὴ τοῦτο, οὐδ' ἐκεῖνο· ὁμοίως δὲ καὶ εἰ τὸ μὴ ἡδύ, οὐ καλὸν, τὸ καλὸν, ἡδύ. δῆλον οὖν ὅτι πρὸς ἄμφω ἀντιστρέφει ἡ κατὰ τὴν ἀντίφασιν ἀκολούθησις ἀνάπαλιν γινομένη. Utendũ est inductione hoc modo: Si homo animal: nõ anima, nõ homo: itéque in cæteris: hoc enim loco vicissim retró commeat cõsequentia: nam hominẽ quidem animal sequitur: at veró non hominem, non sequitur non animal, sed contrá non homo sequitur nõ animal. In omnibus igitur tale existimandum est: ut si bonum, suave: non suave, non bonum: Sin autem non hoc, neque illud: Item si non suave, non bonum, bonum, suave. Pespicuum est igitur consequentiam reciprocari, quæ secundum contradictionem retró agitur. Sed Aristoteles, ut anté dixi, formam aliquam syllogismi esse non animadvertit: sed in hoc disputandi genere, argumentum putat esse á contradicentibus: argumentationem etiam esse non cogitat, nec docet.

Cicero in Lucullo] Cicero confirmat Academicam ἐποχὴν id est retentionem & cohibitionem assensionis, é specie: opinio enim, species est assensionis, ut etiam scientia: nec ideo propositio vera est: Nam potest ad scientiam assensio sapientis adjungi, non ad opinionẽ: argumentatio tamen constans est, sed propositio falsa: ut si diceres,

Si animal est, homo est:
Sed non est homo:
Ergo non est animal.

Propositio falsa est, constans tamen & firma conclusio. *Eodem syllogismo*] Ovidius negat se esse bene consultum, á suis factis, quia colit musas, á quibus læditur: Syllogismus est hujusmodi:

Si saperem, odissem musas;
Sed non odi musas;
Non igitur sapio.

Propositio est in primo disticho, assumptio in quarto

versu,complexio in tertio. *Interdum*] Aliquando consequens propositionis nominatim non tollitur, sed re tamen & sensu tollitur: Nam assumitur aliquod dissentaneum,quod vim parem cotradictioni obtinet: ut in secunda hypothesi propositi exempli, assumitur oppositum consequentis, videlicet, conservator est Brutus: Itemque oppositum antecedentis concluditur, videlicet,hostis Antonius: hoc enim repugnat parti antecedenti connexæ propositionis. *Hæ syllogistici*] Duo modi connexi usum maximum habent in communi sermonis consuetudine,multoque frequentius occurrunt, quám reliquorum generum syllogismi, tum quia nullū feré genus sit argumenti, quod non apté tractari his duobus modis posse videatur, tum quód pleraque argumenta, quæ syllogismos simplices fugiunt, faciliús hac commoda dispositione explicantur: ut comparationes parium,majorum,minorum,similium & dissimiliū: notatio & conjugatio,& alia permulta: Illud autem cōmuniter de duobus connexis annotandum est, nec antecedens,nec consequens interdum nominatim retineri,aut tolli, sed brevitatis caussa in assumptione & conplexione ad retinendum vel tollendum formulas quasdam adhiberi: cujusmodi sunt, Hoc autem,illud igitur: vel, Primum verum, verum igitur & postremum: vel, Non illud,neque hoc igitur:vel,Secundum falsum, igitur & primum. Quales syllogismos Stoici λογοτρόπους appellabant, ut ait Diogenes in vita Zenonis: & Cicero in Officiis ita disputat: Idipsum si ita est,certé violare alterum lege naturæ prohibemur: verum autem primum:verum igitur & extremum.Aristoteles auté duos primos modos connexos præceptis celebravit, licet se syllogismos tales, vel facere, vel docere nesciret: in Ethicis quidem & physicis disputationibus frequenter ita argumentatur: in Organo autem logico interdum leges ejusmodi conclusionum proponit, naturali lumine judicii fretus: sed in Topica invētionis arte rem turbat. Protulimus antea locos duos ex Topico secundo:

in prioribus Analyticis capite ſecundo libri ſecundi, uterque modus connexus proponitur: Primus his verbis: *εἰ οὖν ἀληθὲς ἐστι τὸ α, ἀνάγκη καὶ τὸ β ἀληθὲς εἶναι, ἢ συμβήσεται τὸ αὐτὸ ἅμα εἶναί τε καὶ μὴ εἶναι· τοῦτο δὲ ἀδύνατον.* Si igitur verum eſt α, neceſſe eſt β verum eſſe, aut accidet idem ſimul eſſe & nõ eſſe: id autem fieri nequit. Aſſumptio & concluſio præceſſerunt. Secundus ſic: *εἰ γὰρ τοῦ α ὄντος ἀνάγκη τὸ β εἶναι, τοῦ β μὴ ὄντος, ἀνάγκη τὸ α μὴ εἶναι.* Si enim cúm α ſit, neceſſe eſt β eſſe, cúm β non fuerit, neceſſe eſt α non eſſe. Secundi modi connexi ratio additur capite quarto ejuſdem libri: *αἴτιον δὲ, ὅτι ὅταν δύο ἔχῃ οὕτως πρὸς ἄλληλα, ὥστε θατέρου ὄντος, ἐξ ἀνάγκης θάτερον εἶναι. τούτου μὴ ὄντος μὲν, οὐδὲ θάτερον ἔσται· ὄντος δὲ, οὐκ ἀνάγκη εἶναι θάτερον· τοῦ δ' αὐτοῦ ὄντος, ἀδύνατον ἐξ ἀνάγκης εἶναι τὸ αὐτό.* Cauſſa veró eſt, quoniam cúm duo ſic ſe habeant inter ſe, ut ſi ſit alterũ, neceſſe ſit alterum eſſe: cúm hoc quidem non ſit, nec erit alterum: ſi veró ſit, non neceſſe eſt eſſe alterum: at cúm idem ſit, & non ſit, impoſſibile eſt ex neceſſitate eſſe idem. Quo certé locó, dum Ariſtoteles probare vult omnes ſyllogiſmos eſſe firmos & cõſtantes, imprudens incidit in ſyllogiſmos connexos, & per eos rem propoſitam diſceptat atque dijudicat: ut,

Si ex antecedente ſyllogiſmi, conſequens ſequitur neceſſarió, antecedente vero, conſequens quoque verum erit:
Sed ex antecedente conſequens neceſſarió ſequitur:
Quare antecedente vero, conſequens erit quoque verum.

Duo præterea] Theophraſtus & Eudemus dicuntur inventores eſſe & principes tertii & quarti modorum cõnexorum, quos Boëtius ita deſcribit, ut eos non ex cõplexione quidem, ſed ex natura tantúm terminorum neceſſarios eſſe dicat: attamen ſi connexionis pars antecedens negata fuerit, & cõſequens affirmata, in utroque genere firmi & conſtantes erunt ſyllogiſmi: nec unquam committent, ut antecedentibus veris & conceſſis, complexio falſa ſequi atque induci poſſit: Itaque in his modis conſtantia concluſionis, ex diſpoſitionis genere efficitur, non ex rerum cohærentia & ratione:

quoties enim ad hanc præscriptionis formulam syllogismus descriptus fuerit, nunquam fallet: secús ἀσυλλόγιστος erit & fallax: ut,

Si arbor esset equus, viveret:
Sed arbor non est equus:
Non igitur arbor vivit.

Propositio & assumptio sunt veræ, & complexio falsa: quod est contra catholicam regulam syllogismi: error autem accidit ex enuntiato connexo, cujus pars antecedens non est negata, sed affirmata. Quare ex eo vestigio nihil constanter concluditur. Item,

Si arbor esset equus, viveret:
Sed arbor vivit:
Arbor igitur est equus.

Veris antecedentibus, conclusio est falsa, & eadem erroris ratio redditur, quia connexionis prima pars negata non est. *Itaque tertius*] Tertius modus ita definiendus est, ut syllogismus connexus sit removens in assumptione antecedens propositionis negatum, ut in complexione tollat consequens ibidem affirmatum: quomodo concluditur oratio Veneris ad Jovem decimo Aeneidos:

Si Trojani bona tua pace in Italiam non venerunt, luant pœnas:
At bona tua pace venerunt:
Ne luant igitur pœnas.

In connexione antecedens negatur & consequens affirmatur: assumptio autem arripit contradictionem antecedentis, & complexio contradictionẽ consequentis: itaque exemplum, regulæ convenit. *Sic Cicero*] Cicero confirmat justum esse officium suæ defensionis pro Muræna: propositio parte antecedente negatur, & consequente affirmatur:

Si neque iners, neque superbus, neque inhumanus essem, libenter desinerem Murænam defendere:

Deinde assumptio tollit antecedentem partem:

Sed iners & superbus & inhumanus essem:

Et

Et complexio tollit consequentem:

Quare non desinam Murænam defendere.

Quartus modus] In hoc quarto modo observabis etiam, ut propósitionis antecedens negetur, consequēs affirmetur: Quo genere Terentius ex sermone Cliniæ & Clitiphonis ratiocinationem concludit: Ait igitur Clinia:

Si nil mali esset, jam hic adessent:

Jam aderunt, inquit Clitipho:

Concludit tandem Clinia:

Nil igitur est mali.

Propositio iisdem verbis ponitur, assumptio exornatur adjunctis loci & personarum, quód mulieres longé absint & quód multum tempus, dum ornantur, absumant. *Aliquando syllogismus*] Admonitio est de connexa propositione, quæ interdum efficit syllogismum simplicem non compositum: quia illic tantúm argumentum simpliciter cum singulis partibus & separatim disponitur, non composité: ut in exemplo Catulli, in quo prædicat Lesbiam sibi amicam gratam contigisse: argumentum est á caussis, & syllogismus simplex primæ figuræ pressiús concluditur, hoc modo:

Si quid optatum rediit, gratum est:

Lesbia Catullo optata rediit:

Lesbia igitur grata est.

Propositio connexa est in primo disticho, assumptio & complexio simul sunt in reliquis. *Sic Terentius*] Alterum exemplum adhibetur de propositione relata, ex qua tamē fit simplex syllogismus secūdi modi primæ figuræ: Sic enim Parmeno servus ratiocinatur nullum amorem consilio regi posse, ab adjunctis amoris, quia sit cæcus & expers consilii: propositio relata præcedit:

Here, quæ res in se neque consilium, neque modum habet ullum, eam consilio regere non potes.

Assumptio incipit á versu, *In amore hæc omnia insunt vitia*: & declaratur ab adjunctis amoris: Complexio ad extremum est, & augetur cōparatione parium. *Potest*]

Tertium exemplum est de secunda simplici figura, ubi tamen propositio connexa est: Nam argumentum, animal, simpliciter disponitur, & utrâque partē quæstionis consequitur: quod propriū est secundæ simplicis figuræ. *Quinetiam*] Quartum exemplum de omnibus partibus connexis: ubi tamen syllogismus simplex existit: Nam argumentum, honestū, simpliciter disponitur cum partibus quæstionis, & ad normam primæ simplicis figuræ disponitur. *Item*] Quintum exemplum ex omnibus connexis enuntiatis, refertur ad secundam simplicem figuram, quia argumentum, laudabile, sequitur utranque partem quæstionis. *Eodem modo*] Sextum exemplum docet, ex omnibus relatis simplicem syllogismum fieri primæ figuræ, quia argumentum, justum, majorem partem quæstionis in propositione præcedit, & minorē sequitur in assumptione. *Similiter*] Septimum exemplum ex omnibus relatis explicat secundam figuram simplicem: argumentum siquidem, laudabile, utranque patem quæstionis cōsequitur. Tales itaque syllogismos Theophrastus docuit simplicibus ἀναλογεῖν, id est certa proportione respondere, ut interpretes Aristotelis ajūt, qui eos vocant modó δι' ὅλου, per totum, modó διὰ τριῶν, per tria, quód ex omnibus partibus conjunctis constāt, quæ sunt numero tres.

SYLLOGISMUS DISJUNCTUS primus.

Syllogismus disjunctus est syllogismus compositus é propositione disjuncta: Cujus duo modi sunt. Primus modus disjunctus, omnibus partibus affirmatus, assumit unum & reliqui contradictionem concludit: ut,

Dies est aut nox est:
At dies est:

Nox igitur non est.

Sic Juno cum Jove de Turno concludit decimo Æneidos:

—Quid si quod voce gravaris,
Mente dares, atque hæc Turno rata vita maneret?
Nunc manet insontem gravis exitus, aut ego veri
Vana feror: quod ut o potiùs formidine falsa
Ludar, & in melius tua, qui potes, orsa reflectas!

Cicero similiter pro Cluentio: Sed cùm esset hæc illi proposita conditio, ut aut justé pieque accusaret, aut acerbé indigneque moreretur, accusare quoquo modo posset, quàm illo modo mori maluit. Disjunctio clarior sic erit:

Aut accusandum aut moriendum;
Sed accusandum:
Non igitur moriendum.

Ejusmodi syllogismus efficitur é propositione copulata negata, quæ á Philopono, Aristotelis interprete, negata complexio dicitur:

Non & dies & nox est:
At dies est:
Non igitur nox est.

SECUNDUS MODUS DISJUNCTUS.

Secundus modus disjunctus assumit contradictionem unius & reliquum concludit: ut,

Brutus & Cassius sunt libertatis defensores,
aut parricidæ:
Non autem parricidæ:
Defensores igitur libertatis.

Cicero ſecunda Philippica judicat hoc ſyllogiſmo Brutū & Caſſium defenſores eſſe Reip. Nunquamne intelliges tibi ſtatuendum eſſe, utrum illi, qui iſtam rem geſſerunt, homicidæ ſint, an vindices libertatis? Attende enim paulìſper, cogitationemque ſobrii hominis ad punctum temporis ſuſcipe: & ego, qui ſum illorum, ut ipſe fateor, familiaris: ut á te arguor, ſocius, nego quicquam eſſe medium: confiteor illos, niſi liberatores populi Rom. conſervatoreſque Reip. ſint, plus quám ſicarios, plus quám homicidas, plus quám parricidas eſſe: ſiquidem eſt atrocius patriæ parentem, quám ſuum occidere. Tu homo ſapiens & conſiderate, quid dicis? Si parricidæ, cur honoris cauſſa á te ſunt & in hoc ordine, & apud populum Ro. ſemper appellati? cur M. Brutus te referente, legibus eſt ſolutus, ſi ab Urbe plus quám decem dies abfuiſſet? cur ludi Apollinares incredibili M. Bruti honore celebrati? cur provinciæ Caſſio & Bruto datæ? cur Quæſtores additi? cur Legatorum numerus auctus? Atque hæc aucta per te: Nō igitur homicidæ: Sequitur ut liberatores tuo judicio ſint, quandoquidem tertium nil poteſt eſſe. Partes diſjunctæ propoſitionis poſſunt eſſe duabus plures, & tamen judicandi concludendique ars erit eadem: Sic Cicero judicat Rabirium cum Coſ. eſſe oportere: Atqui videmus, ait, hæc in rerum natura tria fuiſſe, ut aut cum Saturnino eſſet, aut cum bonis, aut lateret: latere autem, mortis erat inſtar

instar turpissimæ: cum Saturnino esse, furoris & sceleris: virtus & honestas & pudor cum Coss. esse cogebat.

Superest] Disjunctus syllogismus deinceps definitur ex genere, compositus nempe syllogismus, & formali differentia, cujus videlicet propositio est enuntiatum disjunctum: quod si necessarió verum est, constat ex dissentaneis medio carentibus, ut docuimus in arte disjunctionum: secús, probabile tantúm fuerit, aut verum ex hypothesi. *Cujus modi*] Genera duo syllogismi disjuncti ab Aristotele notantur, capite secundo secundi Topici: sed ita notantur, quasi topicæ artis genera sint; non criticæ & syllogisticæ: ὅσοις δὲ ἀνάγκη μόνον θάτερον ὑπάρχειν ἢ οὐχ ὑπάρχειν, οἷον τῷ ἀνθρώπῳ τὴν νόσον ἢ τὴν ὑγίειαν, ἐὰν πρὸς θάτερον εὐπορῶμεν διαλέγεσθαι, ὅτι ὑπάρχει ἢ οὐχ ὑπάρχει, καὶ πρὸς τὸ λοιπὸν εὐπορήσομεν· τοῦτο δὲ ἀντιστρέφει πρὸς ἄμφω· Quibuscunque veró necesse est solum alterum inesse aut non inesse, ut homini morbum aut sanitatem: si ad alterum facilé differere valeamus, quód insit aut non insit, ad reliquum quoque facilé valebimus: id veró convertitur ad utrũque. *Primus modus*] Primus modus disjunctus postulat, ut pars disjunctionis in assumptione retineatur, & reliqua in complexione tollatur: De hac autem retẽtionis & remotionis formula, sic Aristoteles præcipit secundi Topici capite secundo: δείξαντες μὲν γὰρ ὅτι ὑπάρχει θάτερον, τὸ λοιπὸν δεδεικότες ἐσόμεθα ὅτι οὐχ ὑπάρχει· Nam si docuerimus alterum inesse, docebimus reliquum non inesse: ut,

Aut dies est, aut nox est:
Dies autem est:
Non igitur nox est.

Juno] Juno petit á Jove ut Turnum conservet: Summa petitionis est in duobus primis versibus. Res autem breviús ita concluditur:

Aut periculum impendet Turno, aut ego fallor:
At ego fallor:

Periculum igitur non impendet Turno.

Hic retinetur consequens, & antecedens tollitur: nec enim interest, utrum retineas aut tollas ad constanter & legitimé concludendum: ad veritatem quidem fortasse interest. Propositio disjuncta exprimitur tertio versu, assumptio quarto, complexio quinto. *Cicero*] Cicero purgat Cluentium, quód Oppianicum vitricum suum accusasset veneficii: Disjunctio vera est ex hypothesi, cujus prior pars retinetur, & posterior tollitur, posita contradictione illius.

Ejusmodi] Primum disjunctum medium copulatio negans imitatur, quam Philoponus interpres Aristotelis, capite vicesimo secundo libri primi priorum Analyticorum appellat ἀποφατικὴν συμπλοκὴν, negantem complexionem: quæ si vera est, indicat partes simul veras esse non posse: quare si unam retineas, altera recté tolletur: ut,

Non & albus homo est & niger:
Est autem homo albus:
Non igitur niger.

At si in hujuscemodi negantia tollatur unum, ut reliquum retineas, ἀσυλλόγιστον erit, & vitiosé cõclusum: ut,

Non & albus homo est, & niger:
Non est autem albus:
Est igitur niger.

Syllogismus est inconsequens, quia antecedentibus veris complexio falsa efficitur: & quanvis in cõtrariis, quæ medio carent, hic error non appareat, id tamen fit non ratione dispositionis, sed propter naturam contrariorum immediatorum: quorum si unum absit, alterum protinus adesse necesse sit: ut,

Non & dies est, & nox est:
Non est autem dies:
Nox igitur est.

Hic syllogismus non est cõstans: quia in aliis exemplis, si talem dispositionem sequare, interdum errabis, ut anté docuimus. Cicero tamẽn in Topicis hunc modum

dum probat. Septimus, ait, modus:

Non & hoc & illud:
Non autem hoc:
Illud igitur.

Sed Cicero fallitur, ut exemplo constat:

Equus non & homo est, & lapis:
Equus autem non est homo:
Equus igitur est lapis.

Antecedentibus partibus veris, complexio falsa efficitur, quod est ἀσυλλόγιστον & inconsequens. *Secundus modus*] Secundus modus tollit unum, ut retineat reliquum: & ab Aristotele secundo Topico ita definitur: ἐὰν δὲ ὅτι οὐχ ὑπάρχει δείξωμεν, τὸ λοιπὸν ὅτι ὑπάρχει δεδειχότες ἐσόμεθα. Si veró non inesse ostenderimus, reliquum inesse ostendemus. Argumentum Ciceronis de Cassio & Bruto ducitur á repugnantibus: propositio syllogismi præcedit:

Cæsaris interfectores, sunt aut parricidæ, aut vindices libertatis.

Deinde assumptio tollit priorem partem disjunctionis, hoc modo:

Cæsaris interfectores non sunt parricidæ:

Quod probatur testimonio & facto Antonii, populique Romani. Conclusio retinet alteram partem disjunctionis:

Cæsaris igitur interfectores, sunt vindices libertatis.

Partes disjunctæ] In disjuncta enuntiatione si partes duabus plures sint, licebit unam retinere, ut reliquas tollas: ut,

Numerus par est, pariter par tantúm, aut pariter impar tantúm, aut pariter par simul & pariter impar.
Sed quaternarius est par pariter par tantúm:
Non igitur pariter impar tantúm, nec pariter par simul & pariter impar.

Vel contrá plures partes tollere, ut unam retineas: ut,

Duodenarius par est pariter par simul & pariter impar.

Non igitur pariter par tantúm, nec pariter impar tantúm.

Idque duntaxat in utroque modo observandum est, ut ex disjuncti enuntiati partibus, quæ in assumptione non erunt, hæ in complexionem veniant: aut quæ in assumptione erunt, hæ in complexionem ne conjiciantur: ratio autem retinendi & tollendi ad descriptā normam accommodetur. Sic disputat Cicero Rabirium debuisse arma capere cum C. Mario & L. Valerio Coss. disjunctio est tripartita: & duæ partes in assumptione tolluntur, ut tertia retineatur in complexione: qui modus est secundus disjunctus. In quibus autem disjunctis utraque pars contradictionis includitur, licet utroque modo concludere, nec ad tollendam unam non debemus nominatim contradictionem ejus assumere: sed hanc remotionem significamus quibusdam particulis & formulis loquendi: ut,

Cicero aut fuit eloquens, aut non.

Ad primo modo retinendum, ut reliqui contradictio concludatur, dices,

Sed primum verum:
Falsum igitur secundum.

Item, *Sed secundum verum:*
Falsum igitur primum.

Item ad secundo modo tollendum, ut reliquum concludatur dices,

Non autem illud:
Hoc igitur.

Vel, *Illud autem falsum:*
Hoc igitur verum.

Vel, *Non autem hoc:*
Illud igitur.

Vel, *Postremum falsum:*
Verum igitur primum.

Boëtius

Boëtius autem ex Eudemo & Theophrasto hic admonet de comparatione majorum & minorum disjunctiones fieri, unde tantúm secundo modo concluditur: Ut si quis ita proponat (ait)

Aut animal est aut non homo.
Si igitur animal non sit, non erit homo, & si homo sit, animal erit:
Sive autem animal sit, non necesse est esse hominem,
Sive homo non sit, non necesse est animal interire.

Et rursus,

Aut non est homo, aut anima est:

Si igitur assumamus.

Atqui est homo:
Erit animal.

Si negemus esse animal, non erit homo: Si autem hominem negemus vel animal affirmemus, nihil necessarium cadet, hæc Boëtius ad finem secundi libri de syllogismo hypothetico. Quod verum quidem est, sed disjunctio talis comparationis cõsiderandum nescio quid habet, cúm videtur utraque pars posse simul esse vera, & Aristotelis regulæ de altero retinendo vel tollendo vel retinendo apertiorem concludendi viam demonstrant.

PERORATIO SYLLOGISMI.

Hæc ars & hoc judicium est syllogismi tum simplicis, tum compositi, cujus propositio sumi solet ex arte aliqua: ut Grammatica, Rhetorica, Logica, Mathematica, Mechanica, Physica, Ethica, Politica, omninoque qualibet arte: Regulæ enim ac leges, quæ primis annis ediscũtur, non solúm prima suæ veritatis judicia sunt, sed sunt etiam propositiones & fundamenta judiciorum syllogisticorum, quæ postea concludimus in specialibus & hinc deductis rebus.

Cúm igitur judicium propoſitionis & aſſumptionis firmum erit, collocatioque earum rectè conſtituta, quæſtio pariter pro vera falſave rectè judicabitur: in ſecundo enim judicio primum ponitur, ex eoque geminum hoc judicium mutuó ſumitur ad illuſtrandam concluſionem: Denique ars ſyllogiſmi nil aliud admonet, quám ut poſita quæſtio ſolvatur é manifeſta veritate duarum partium legitimé diſpoſitarum: Neque eſt hoc judicium ſyllogiſticum proprié, & ſua forma partim neceſſarium, partim opinabile, ſed omnino neceſſarium, atque ut in propoſitione connexa abſoluté vera, ſic in ſyllogiſmo perfecto, conſequens neceſſarió cum antecedente ita conjungitur, ut ſi partes omnes falſæ ſint, attamen concluſio neceſſarió deducatur: Nec veró ſyllogiſmus eſſet, niſi judicaret & cōcluderet neceſſarió: ſecús niſi diſpoſitio partibus omnibus conſtans & certa eſſet, ejuſmodi concluſio, opinio tantúm eſſet, & interdum veris antecedentibus falſa deprehenderetur: quod hic enuntiationis contingentis judicio reſpondet. Perfecti veró ſyllogiſmi uſus valdé rarus eſt: Sæpe enim in oratoribus, poëtis, philoſophis, omnibuſque authoribus uſum naturalem ſequentibus etiamſi quæſtiones ſyllogiſticas tractent, attamen pars aliqua ſyllogiſmi relinquitur: Atque hic ſyllogiſmus imperfectus, appellatur vulgó enthymema, & ſyllogiſmus Rhetoricus. Mens hominis aliàs propoſitione ſola

contenta

contenta eſt, aliás aſſumptione : aliás anté complexionem concipit, quám dici exprimive poſſit:quod totum,uſus eſt & prudentiæ, de qua poſtea in methodo pluribus: Attamen hoc ſyllogiſtico judicio retexendo,partes duntaxat intellectæ complendæ ſunt, & ſyllogiſmus eſt abſolvendus. Martialis quinto libro in hoc enthymemate aſſumptionem relinquit:

Si quando leporem mittis mihi Gellia,dicis,
Formoſus ſeptem Marce,diebus eris:
Si non derides,ſi verum lux mea,narras:
Edíſti nunquam Gellia,tu leporem.

Adde aſſumptionem,ſyllogiſmus talis erit:

Si quis edat leporẽ,ſeptem diebus formoſus erit;
Gellia nunquam formoſa fuit:
Gellia igitur nunquam edit leporem.

Cicero in libro de Senectute propoſitionem ſic omittit:Senex nec quod ſperet, habet : at eſt eò meliore conditione, quám adoleſcens, cúm id, quod ille ſperat, hic aſſecutus ſit:ille vult diu vivere,hic diu vixit.Adde propoſitionem generalem,& conclude:

Qui jam aſſecutus eſt, beatior eſt eo, qui ſe aſſecuturum ſperat:
At ſenex aſſecutus eſt longam vitam, quam adoleſcens ſperat:
Itaque ſenex beatior eſt adoleſcente.

Martialis primo libro complexionem omittit:

Amiſſum non flet, cúm ſola eſt Gellia, patrem:
Si quis adeſt,juſſæ proſiliunt lachrymæ:

Non luget, quisquis laudari Gellia, quærit:
Ille dolet verè, qui sine teste dolet.

Verus luctus est occultus:
Luctus Gelliæ non est occultus:
Luctus igitur Gelliæ non est verus.

Sæpe ut in Grammatica partes orationis, sic in Logica partes syllogismi, ordine artis dispositæ non sunt. Nec enim casus rectus semper antecedit, nec verbum consequitur: sic neque propositio perpetuò prima est, neque assumptio secunda, neque complexio ultima: sed contrà persæpe: Attamen si qua propterea sit obscuritas, in artis locum redigendæ sunt, ut in exemplis antea citatis fecimus. Atque etiam crebrò partes propositionis & assumptionis exponuntur non duobus verbis, sed longa circuitione: quin modis variis ornantur: quod prossyllogismus dicitur: ac tum evidentiæ caussa, oratio uno verbo comprehendatur, si fieri possit. Cicero totam Milonis defensionem syllogismo uno judicavit & conclusit: at propter longos prossyllogismos partibus interpositos, non facilè à quovis id intelligitur: Itaque separatis his prossyllogismis, intereaque capitibus rerum notatis, poteris hoc modo totius summam comprehendere:

Insidiator sceleratus jure occiditur:

Propositio est, cujus prossyllogismus sequitur: Authoritas enim populi & judiciorum, Senatus, Marii, legis naturalis & humanæ id testificatúr:

ficatur: nec ulla contraria lex eſt, neque Senatus, neque Pompeji. Ejuſmodi eſt proſſyllogiſmus propoſitionis: aſſumptio deinceps eſt:

At Clodius eſt inſidiator ſceleratus:

Tum aſſumptionis proſſyllogiſmus: Miloni enim inſidiatus eſt, motus utilitate, odio, malis moribus, ſpe impunitatis: quod verbis ipſius & factis intellectum eſt: Quod autem ſceleratus fuerit, facta in deos & homines demonſtrant. Ejuſmodi eſt proſſyllogiſmus aſſumptionis, unde concluditur,

Quare Clodius jure occiſus eſt.

Sunt etiam ſua complexioni & quidem longé majora ornamenta: Hoc ſummum eſt tam longæ defenſionis judicium. Quamobrem cúm major aliqua diſputatio retexenda nobis erit, ſi quæſtio, ſit dubia quædam enuntiatio, ſyllogiſmus magnum fructum afferre poterit, docebitque quid conſtanter aut temeré concluſum ſit: quæ vera juſtitiæ libra eſt, dum examinat controverſæ rei æquitatem vel iniquitatem. Denique meminerimus ſyllogiſmum, rationis eſſe legem, quibuſvis vel Lycurgi, vel Solonis legibus veriorem & æquiorem, qua judicium dubiæ enuntiationis ſententia neceſſaria & immutabili conſtituitur: Legem rationis dico propriam hominis, nihil omnino reliquorum animantium communem, ut primum judicium fortaſſe parte aliqua fuerit. Attamen in ſenſibilibus & ad corpus, vitamque corporis dun-

taxat attinentibus, quanvis bestiis particula quædam ratiocinationis inesse videatur, attamē hoc judicium nihil aliud est, quám naturalis quidā instinctus & impetus ad ea persequendum, quæ suæ naturæ conveniant: Ac tametsi Epicurus hominem, pecudum similem efficiens, summū omnium rerum judicium sensibus attribuerit, mentique detraxerit, attamen corpus sensibus omnibus instructum, etiam propitio in hac rerū caussa Epicuro judice, syllogismum concludere nullum possit: nec collatione tertii, & medii dispositione quidquam comprehendere. Et quidem certé hæc judicii species in homine imago divinitatis quædam est. Attamen ut primum judicium, sic secundum frequenter opinionis errore conturbatur & fallitur: Amore enim, odio, metu, cupiditate, cæterisque fallacibus animi affectionibus, sæpe quidlibet concludimus potiús, quám solido constantique syllogismi judicio. Quamobrem excitandum & cōfirmandum hoc tantum mentis judicium, constantiaque & veritate syllogismi cōcludendum: secús conclusio nostra levitas, error, temeritas erit, non judicium.

Hæc ars] In peroratione primo loco docemur primum judicium de enuntiatione, lumen & fundamentum esse secundi judicii syllogistici, illudque petendum esse maximé ex variis artibus, unde propositiones syllogismorum, quæ vulgó appellantur Maximæ, deducūtur, ad cognoscendam & æstimandam quæstionem: deinde syllogismos in hominum sermone raró perfectos inveniri,

inveniri, sed enthymemata sæpe fieri, id est syllogismos truncatos & aliqua parte imminutos: Tertio loco partes syllogismi non semper esse dispositas via & ordine artis: quarto partes syllogismi sæpe longa circuitione tractari & amplificari, raró brevibus illis tanquam versiculis astringi: ideoque facilioris intelligentiæ gratia longam disputationem, in brevem summam colligi debere: Quinto aliud esse judicium enuntiationis, aliud syllogismi: & quomodo hæc inter se tum differant, tum conveniant. *Cujus propositio*] Primus locus perorationis explicatur inductione variarum artium, unde propositiones syllogismorum peti solent: Sunt enim in singulis artibus & disciplinis axiomata, id est enuntiationes generales & sua natura perspicuæ, quæ syllogismis ad illustrandam conclusionem, clarissimum lumen fœnerantur: Ut si concludere velis, Deus sanctus, esse orationem congruam: ex arte Grammatica propositionem maximam elicies, atque ita judicabis:

Oratio, in qua adjectivum & substantivum conveniunt in genere, numero & casu, est congrua:
Deus sanctús, est oratio, in qua adjectivum & substantivum conveniunt in genere, numero & casu:
Quare, Deus sanctus, est oratio congrua.

Sic metaphoram esse in genere troporum, concludes ex definitione tropi, quæ est sua luce evidentissima:

Omnis elocutio, qua propria significatio verbi in aliam mutatur, tropus est;
Omnis metaphora, est elocutio, qua propria verbi significatio in aliam mutatur:
Omnis igitur metaphora, tropus est.

Sic in logicis, mathematicis, mechanicis, ethicis, physicis, politicis, œconomicis, aliisque omnibus disciplinis, catholicæ & generales regulæ sunt, & indubitatæ, ex quibus syllogismorum conclusiones probantur & illustrantur, quæque non solúm per se cognoscũtur, sed efficiunt, ut dubiæ quæstiones syllogismis conclusæ, cognoscantur & approbentur. Quamobrem quale judiciũ

est propositionis & assumptionis, tale futurum est quæstionis syllogismo conclusæ: Si partium antecedentium certa scientia & præceptio fuerit, cōclusio similiter pro certa veraque judicabitur: Si opinio tantúm fuerit, judicium conclusionis, duntaxat erit opinio: Sin utraque dubia & incerta, dubia quoque & incerta erit conclusio, neque ullum tum judicium quæstionis fiet, sed adhibetur ἐποχὴ, id est assentionis retentio & cohibitio.

Neque est hoc] Aliud est judiciū de singulis partibus syllogismi, aliud de cohærentia & consecutione partium: illud siquidem aliás necessarium est, ut in rebus necessariis, aliás opinabile, ut in materia contingenti, aliás incertum & nullū, ut in materia dubia & incerta: Quales enim sunt res, quæ disponuntur, tale fit de his judicium: hoc veró, quo dispositio judicatur, semper est certum & necessarium. Nam quoties syllogismus contexitur ad normam & legē Logicæ artis, toties judicare debemus, partes inter sese ea necessitate colligatas esse & dispositas, ut si vel omnes falsæ sint, cōclusio tamen necessarió deducatur. *Atque ut*] Similitudo adhibetur ad rem planiús explicandam: Quemadmodum connexio dicitur absoluté vera & necessaria, cujus partes inter se certa conditione cohærent, ut antecedenti cōsequens necessarió connexa sit (veræ autem an falsæ sint, nihil ad necessitatem connexionis attinet) ita syllogismum dicimus necessarium & constantem, quando partes ea lege disponuntur, ut ex antecedentibus complexio necessarió concludatur: partes autem veræ sint an falsæ, nihil ad rationem dispositionis & consecutionis interest. *Secús*] Syllogismus si legitimus non est, necessarius non est: Item si enthymema est, id est syllogismus aliqua parte mutilus & imperfectus, necessarius non est: Itaque tum judicare non possumus certam esse & necessariam consecutionem, sed tantúm probabilem & opinabilem: non secús atque accidit in judicio enuntiati contingentis. *Perfecti veró*] Secundus locus perorationis docet syllogismos in hominum sermone

mone

mone perfectos raró inveniri: Nec veró id fieri semper est necesse, cúm videlicet propositio aut assumptio aut complexio clarior est, quám ut exprimi debeat: qua ratione pars aliqua sæpe omittitur, & fit syllogismus imperfectus, quem vocant enthymema: & Aristoteles capite vecesimo septimo libri secundi priorum Analyticorum definit his verbis: ἐνθύμημα μὲν οὖν, ἐστὶ συλλογισμὸς ἀτελὴς ἐξ εἰκότων, ἢ σημείων· Enthymema igitur, est syllogismus imperfectus ex probabilibus aut signis: Idemque præcipit ex omni syllogismo, detractione partis alicujus, enthymema fieri: vicissimque ex omni enthymemate, adjunctione partis, quæ fuerat omissa, syllogismum perfici: Appellatur quoque syllogismus Rhetoricus, quia Rhetores persæpe rem subtiliús concludunt, enthymemate deducto á repugnantibus, ut ipsi loquuntur: ubi plerunque sententia assumptionis & cõplexionis inclusa est: ut,

Quam nihil accusas damnas:——

Tantúm valet, ac si dicas,

Mulierem non accusas:
Damnare igitur non debes.

Cui si propositio addatur, syllogismus erit perfectus & absolutus: ut,

Quæ nihil accusatur, damnanda non est.

Martialis] Jocus est in Gelliam turpem & deformem: & exemplum enthymematis, quod addita assumptione completur in secunda simplici figura. *Senex*] Cicero probat senem esse feliciorem adolescente, ab adjũctis utriusque: Enthymema est ex complexione & assumptione: quibus si addatur propositio, syllogismus absolvetur in prima simplici figura. *Martialis primo*] Exemplum est enthymematis, ubi complexio desideratur: qua addita, fit syllogismus simplex secundæ figuræ: assumptio est in primo disticho: propositio in secundo. *Atque ut*] Tertius perorationis locus illustratur similitudine: Ut in Grammatica partes orationis non sequuntur perpetuum illum ordinem artis, sic ut nomi-

nativus ſemper antecedat, & verbum ſequatur: ita in Logica partes ſyllogiſmi, via & ordine artis ſemper diſpoſitæ non ſunt: & tamen ſi rem propoſitam diligenter æſtimare & dijudicare velis, mens ad trutinam artificioſæ diſpoſitionis revocanda eſt: ut ſi locum illum examines, qui eſt Philippica ſecunda: A me C. Cæſar pecuniam? cur potiùs, quàm ego ab illo? an ille ſine me vicit? an ne potuit quidem? Ego ad illum belli civilis cauſſam attuli: ego leges perniciofas rogavi: ego arma contra Conſules Imperatoreſque populi Ro. contra Senatum P. Q. R. contra deos patrios, araſque & focos: contra patriam tuli: Num ſibi ſoli vicit? Quorum facinus commune, cur non ſit eorum præda communis? In hoc exemplo ſententia ſyllogiſmi perfectè concluſa eſt, ſed complexio præcedit, aſſumptio deinde ſequitur, & propoſitio ultima eſt: Quem ſyllogiſmum ſic ad normam artis revocare poteris:

Quorum facinus eſt commune, eorum præda debet eſſe communis:
Antonii & Cæſaris in bello civili facinus fuit cõmune:
Antonii igitur & Cæſaris præda debuit eſſe communis.

Atque etiam] Quartus locus perorationis admonet ſyllogiſmos in poëtis, oratoribus, philoſophis; cæteriſque doctis hominibus breves & nudos perrarò tractari: neque ferè tribus tanquam verſiculis ſtrictim & breviter concludi, ſed partibus omnibus exornari, ut clariores & magnificentiores exiſtant: Eſt enim hoc ferè excellentibus viris propoſitum, ut ornatè & copioſè dicant, & cum doctrina eloquentiam conjungant: exceptis Stoicis, qui detracto ornatu & ſplendore dicendi, minutarum concluſiuncularum formulas conſectantur. Cùm autem partes principalis ſyllogiſmi aliis argumentis amplificantur, tranſeunt in quæſtionem & exinde multi ſyllogiſmi intertexuntur, quos Ariſtoteles capite viceſimo ſexto libri primi priorum Analyticorum appellat προσυλλογισμοὺς, id eſt ſyllogiſmos antegreſſos ſyllogiſmum principalem.

Cùm

Cúm evidentiæ] Cúm volumus de ſcriptis orationibus tum noſtris, tum alienis, diligenter & àccuraté judicare, tota diſputatio detractis amplificationibus contrahenda eſt, & in ſummam breviorem conferenda. Hoc explicatur oratione Ciceronis pro Milone, ubi principalis ſyllogiſmus demonſtratur, & proſſyllogiſmi ex eo deducti, & in eo comprehenſi. *Denique*] Quintus locus conſtat laude ſyllogiſmi, & collatione minorum declaratur: Leges Lycurgi aut Solonis juſtæ veræque ſunt: at regula ſyllogiſmi ſuperioribus præceptis deſcripta, longé æquior & verior fuerit: quia regula eſt catholica & immutabilis & neceſſaria: regula, inquam, rationis veré aurea, quæ docet quod verum aut falſum ſit, quod veré ſimplici aut conjuncta enuntiatione proferatur, per tertium æſtimare & judicare: Regula item propria hominis, non communis reliquorum animantium: Diſſimilitudo interponitur ad rem explicandam: Judicium enuntiationis, eſt parte aliqua commune homini cum beſtiis, ut accidit in enuntiatis propriis & ſenſilibus: at judicium ſyllogiſticæ concluſionis, totum eſt hominis proprium: Nam ſyllogiſtica ratiocinatio non cadit in beſtias. *Attamen*] Prolepſis eſt de beſtiis, quæ videntur ſyllogiſmo & ratiocinatione uti: ut araneus telam ſubtiliſſimam texit & tendit ad muſcas capiendas: formica æſtate colligit & aſſervat cibos, quibus hyeme veſcatur: ideoque, ut ſcribit Ariſtoteles capite octavo ſecũdi Phyſici, *ἀπορῦσι τινὲς, πότερον νῷ, ἤ τινι ἄλλῳ ἐργάζονται οἵ τε ἀράχναι, καὶ οἱ μύρμηκες, καὶ τὰ τοιαῦτα·* Dubitant aliqui, utrúm mente, an alia quadam re agant & aranei & formicæ, & cætera ejuſmodi animalia. Et Galenus in exhortatione ad artes liberales, diſtinguit hominem á beſtia, non uſu quidem rationis (nam rationem utrique communem attribuit) ſed magnitudine duntaxat excellentiæ, quód ratio magis excellat in homine, quám in beſtiis. Sed tamen ſic potiús ſtatuẽdum eſt, in beſtiis ineſſe naturalem quẽdam impetum ſimilem rationis: rationem veró & ſyllogiſmum non ineſ-

se,quia res inter se nec comparare, nec disponere possunt: Itaque & vulpes callida, & ferox leo, & simplex columba,& provida formica,& ingeniosus araneus, & ejusmodi animantes ferè reliquæ,aliquid habent virtutis & rationis: hanc tamen ratiocinationis connexionem,& duorum cum tertio comparationem nullam habent. *At tametsi*] Si mens & sensus de judicio syllogistico contenderent,& in ea caussa judex Epicurus sederet,quantumlibet sensibus propitius,attamen sensus nō obtinerent,sed veri judicādi principatus menti tribueretur. *Atque ut*] Affectus mentem avocant ab æstimatione veritatis,magnaque ex parte judicium naturale mentis extinguunt: ut enim quisque affectus est,ita de rebus judicat,& cæcos affectus ad considerationem rerum adhibet, judicesque statuit: quo errore voluptuarii voluptatem, ambitiosi honorem, avari divitias probant: denique quod quisque vehementiús amat,id longé optimum:quod maximé odit, id longé pessimum arbitratur: cúm tamen interdum secús judicandum & æstimandum sit: quia cum affectibus temeritas & ignoratio conjungitur,non veritas & scientia.

METHODUS, AC PRIMUM *doctrinæ.*

Methodus,est dispositio, qua de pluribus notitia primum primo loco, secundum secundo, tertium tertio, & ita deinceps unumquodque disponitur. Hoc nomine significatur omnis disciplina ac disputatio: attamen proprié pro cōpendio viæ sumitur. Methodus, est doctrinæ vel prudentiæ. Methodus doctrinæ est,qua evidentius omnino & absoluté notius præponitur: ut caussæ sunt suis effectis: ideoque earum symbola,

bola, ut generale & universale, speciali ac singulari. Hæc methodus, judicii genere respondet enuntiationi necessariæ, & syllogismo rectè cõcluso: itaque quanvis in omnibus veris disciplinis omnes regulæ generales sint, & universales: attamen earum gradus distinguuntur: quantoque unaquæq; generalior erit, tantò magis præcedet: generalissima loco & ordine prima erit, quia lumine & notitia, prima est: subalternæ consequentur, quia claritate sunt proximæ: atque ex his natura notiores præponentur, minús notæ substituentur: tandem exempla (quæ res specialissimæ sunt) postrema constituentur. Hæc methodus in artibus bene traditis singularis & unica est: in hac enim sola & unica proceditur ab antecedentibus omnino & absoluté clarioribus & notioribus, ad consequentia obscura & incognita declarandum & illustrandum. Quid quæris? hæc artificiosa methodus instar est aureæ cujusdam longioris catenæ, qualem fingit Homerus: cujus annuli, sint hi gradus, qui sic inter se ex aliis alii dependeant: omnesque tam affabre inter se copulati, ut nihil moveri possit, quin series rerum continuatioque tota dissolvatur. Veruntamen ut res tota familiariús accipiatur, exemplo quoque familiari nobis utendum est. Omnes definitiones, distributiones, regulæ Grammaticæ repertæ sint, atque unaquæque veré judicata, omniaque hæc documenta variis tabellis inscripta: quæ omnes sint uná cõ-

ratores in procemiis, narrationibus, confirmationibus, perorationibus hunc ordinem affectãt, eumque tum artis & naturæ ordinem appellant: & interdum studiosiús affectantur, ut in accusatione Cicero, primúm proponendo, tum partiendo: Quæstor Cn. Papirio Cos. fuisti abhinc annos quatuordecim: & ex illa die ad hanc diem quæ fecisti, in judicium voco: hora nulla vacua furto, scelere, crudelitate, flagitio reperietur. Propositio hic & definitio summæ rei est, partitio sequitur: Hi sunt anni consumpti in Quæstura & legatione Asiatica, & prætura urbana, & Prætura Siciliensi: Quare hæc eadem erit quadripartita distributio totius accusationis meæ. Quas partes quatuor deinceps suo quãque ordine & loco tractavit: cæteris in caussis, quatenus conditio rerum naturaque tulit, lucem dispositionis hujus adhibuit. Idem poëtæ faciunt, si quando intelligentiæ & doctrinæ argumentum tractent: ut Virgilius in Georgicis distribuit propositam materiam in partes quatuor, ut anté dixi, primoque libro res communes persequitur, ut Astrologiam, Meteorologiam: deque segetibus & earum cultu differit, quæ pars operis prima erat: secundo libro scribit generaliter de arboribus, tum specialiter de vitibus: tertio libro de bobus, equis, ovibus, capris, canibus: quarto de apibus. Sic Ovidius in Fastis, dispositionis hujus gratiam sequi studet: Proposuit initió summam operis:

deligendo, ac tantis rebus præficiendo, dicendum esse videatur. Sic Virgilius secundo Georgico transitione usus est:

Hactenus arvorum cultus & sydera cœli,
Nunc te Bacche canam.

Sic Ovidius in fine primi Fastorum, & initio secundi:

Sed jam prima mei pars est exacta laboris,
Cumque suo finem mense libellus habet.
Janus habet finem, cũ carmine crescat & annus:
Alter ut it mensis, sic liber alter eat.

Ejusmodi igitur est methodus naturæ & doctrinæ: cujus explicatio facilis, usus & exercitatio valde difficilis, neque temeré: nemo enim hac methodo recté uti possit, qui non possit anté & locis inventionis, & primo secundoque judicio recté uti: Tum veró partibus infinitis & majus & operosius est, bene hac artificiosa methodo disponere & collocare, quám bene invenire, beneque vel enuntiatione, vel syllogismo judicare: Ac sine dubio ars multó est hic excellentior, quám vel in locis inventionis, vel in enuntiatione, vel in syllogismo fuerat: quod admirabili scientiarum disciplinarũq; omnium exemplo intelligi potest, in quibus permulta sunt & acuté inventa, & perfecté primo secundoque judicio judicata: pauca tamen accuraté hac artificiosa methodo judicata & collocata.

Methodus] Tertium logicæ dispositionis genus definitur, dispositio, per quam res multæ suo quæque loco

& ordine, pro natura & conditione suæ perspicuitatis & doctrinæ collocantur: appellaturque passim á Græcis μέθοδος, á Latinis methodus: quod nomen proprié significat brevem & compendiarium viam, & per metaphoram, facilem rationem docendi: ut enim compendia viarum facilé & expedité nos eó quó volumus, deducũt: sic dispositio rerum, quæ certa via & ratione progreditur, nos ad perspicuam cognitionem propositæ rei ducit: eoque ab enũtiatione & syllogismo differt, quód enuntiatio quidem unum cum uno disponit, syllogismus autem unum cum duobus: At methodus res multas enuntiatas & conclusas, legitima via ordinis & dispositionis instituit, ut in partibus deinceps planiús intelligetur. Rhetores hanc tertiam speciem, dispositionem vocant nomine generali: quanvis tamen in suis Rhetoricis speciatim tantum de methodo præcipiant; de duobus autem aliis logicæ dispositionis generibus, enuntiatione videlicet & syllogismo, præceptum nullũ tradant. *Methodus doctrinæ*] Divisio logicæ methodi in duas species, approbari potest testimoniis Ciceronis, Quintiliani, & Aristotelis. M. Antonius apud Ciceronem libro secũdo de Oratore, duplicem rerum collocationẽ statuit, unam quam affert natura caussarum: alteram, quæ oratorum prudentia & judicio comparatur: quo loco methodus, quæ tota generalis proponi debuit, ad usum duntaxat eloquẽtiæ forensis & popularis astringitur: Quintilianus libro septimo judicium & doctrinam Ciceronis sequitur: Aristoteles porró in logicis utranque speciem docuit & præceptis informavit, tametsi partitionem minimé proposuerit. *Methodus doctrinæ*] Methodus doctrinæ, generaliter definitur dispositio, qua ut unũquodque est natura & absoluté prius & notius, ita præcedit ordine & expositione. Natura autem prius & natura notius, pro una & eadem re dicuntur: & his vocabulis feré significantur magis universalia, ut scribit Aristoteles cap. 2. libri primi posteriorum Analyticorum: ἁπλῶς δὲ πρότερα καὶ γνωριμώτερα τὰ πόρ-

ρωτε-

ρώτερον. ἔστι δὲ πορρωτάτω μὲν τὰ καθ' ὅλου μάλιστα. absoluté autem priora & notiora, quæ longiús á sensu remota sunt: remotissima autem sunt, quæ maximé sunt universalia: Cumque philosophi præcipiunt doctrinæ scientiam á caussis ad effecta deducendam esse, nihil aliud præcipiunt, quám ut ab universalibus ad specialia, omnem legitimam & artificiosam disputationé persequamur: Sunt enim universalia symbola caussarum, ut specialia effectorum, quemadmodum dictum est superiore libro in doctrina generis & speciei: & quanvis in prima rerum disquisitione species anté cognoscatur, quàm genus (nam prima informatio & perceptio fit per sensus) tamen cúm utrunque cognoveris, & doctrinam tradere volueris, genus ipsum sua natura clarius & prius erit: atque iccirco in dispositione artis præcedere speciem debebit. *Hæc methodus*] Comparatio est ex partibus sumpta: Quanta est veritas & firmitas judicii in enuntiato necessario atque in syllogismo legitimé concluso, tanta est in methodo doctrinæ ab universalibus ad specialia progredientis: talis enim dispositio certissimam rei scientiam & veritatem efficit: qualis elucet maximé in disciplinis bene traditis & dispositis. *Hæc methodus in artibus*] Methodus doctrinæ non dividitur in multas species, quia unica est methodus rerum arte & ratione explicandarum, á summis videlicet generibus ad intermedia, & hinc ad specialia & singularia descendendo: non autem multæ, ut plerique philosophi somniarunt, ut una sit definitionis, altera divisionis, tertia demõstrationis: omnes enim artes bene traditæ, hac unica artificiosa via, quam diximus, procedunt, quæ quidem definitiones, divisiones & demonstrationes propositarum rerum ex suis caussis continet: verúm ea singularis & unica est, his tribus, tãquam materia utens: & non plures: quod in scholis fortasse paradoxum videbitur, ad certas hominum authoritates adhærescentibus: attamen verum est: nec ulla unquam ars aut disputatio artificiosa, nisi hac ratione &

progressione potest instrui. Unica enim & singularis method⁹ doctrinæ probari potest, testimoniis summorũ philosophorũ, Hippocratis, Platonis & Aristotelis: Hippocratis locus citatur á Galeno lib. 9. de Placitis Hippocratis & Platonis: ἢ ὅμοια, ἢ ἀνόμοια ἐξ ἀρχῆς ἀπὸ τῶν μεγίστων καὶ ῥηΐστων, ἀπὸ τῶν πάντως πάντη γιγνωσκομένων, ἃ δὲ ἰδεῖν καὶ ἀκοῦσαι ἐστὶν, ἃ καὶ τῇ ὄψει, καὶ τῇ ῥινὶ, καὶ τῇ γλώσσῃ, καὶ τῇ γνώμῃ ἐστὶν αἰσθέσθαι, οἷς γιγνώσκομεν, ἃ πᾶσιν ἐστὶ γνῶναι. Similiane sint an dissimilia primúm á maximis ac facillimis & notis omnino usquequaque, quæ & videre ac audire liceat, & quæ liceat percipere tum visu, tum naribus, tum lingua, tum mente, quibus omnia cognoscimus, quæ omnibus licet cognoscere. Hic itaque docet Hippocrates incipiendum esse ab his quæ maxima sunt κατὰ χρεῖαν καὶ δύναμιν, usu & facultate ut Galenus interpretatur, & quæ sunt notissima tũ sensibus, tum menti: qualia sunt generalia, quæ non solúm mente, sed etiam sensibus ad objectas res cognoscendum, promptiús & evidentiús occurrunt: ut quod eminus movetur, primúm judicamus esse animal: deinde propiús inspicientes, hominem, tum demum Socratem, ut primo physico Aristoteles ait: Qua de caussa capite tertio sexti Topici negat definitionem rectam & legitimam esse, nisi contingat idem nobis notius esse & absoluté notius: siquidem oportet per genus & differentias definire eum, qui bene definit. Tria autem Platonis testimonia notantur, ex Philebo, Phædro & Charmide: Socrates in Philebo his verbis definit methodum: καὶ οἱ μὲν παλαιοὶ κρείττονες ἡμῶν καὶ ἐγγυτέρω θεῶν οἰκοῦντες, ταύτην φήμην παρέδοσαν, ὡς ἐξ ἑνὸς μὲν καὶ πολλῶν ὄντων τῶν ἀεὶ λεγομένων εἶναι, πέρας δὲ καὶ ἀπειρίαν ἐν ἑαυτοῖς ξύμφυτον ἐχόντων δεῖν οὖν ἡμᾶς τούτων οὕτω διακεκοσμημένων αἰεὶ μίαν ἰδέαν περὶ παντὸς ἑκάστοτε θεμένους ζητεῖν· εὑρήσειν γὰρ ἐνοῦσαν. ἐὰν οὖν μεταλάβωμεν, μετὰ μίαν δύο εἴ πως εἰσὶ σκοπεῖν· εἰ δὲ μή, τρεῖς, ἤ τινα ἄλλον ἀριθμόν· καὶ τῶν ἓν ἐκείνων ἕκαστον πάλιν ὡσαύτως, μέχρι περ ἂν τὸ κατ' ἀρχὰς ἓν, μὴ ὅτι ἓν καὶ πολλὰ καὶ ἄπειρά ἐστι μόνον, ἴδῃ τις, ἀλλὰ

καὶ

καὶ ὁπόσα. τὴν δὲ τοῦ ἀπείρου ἰδέαν πρὸς τὸ πλῆθος μὴ προσφέρειν, πρὶν ἄν τις τὸν ἀριθμὸν αὐτοῦ πάντα κατίδῃ, τὸν μεταξὺ τοῦ ἀπείρου τε καὶ τοῦ ἑνός· τότε δ' ἤδη, τὸ ἓν ἕκαστον τῶν πάντων εἰς τὸ ἄπειρον μεθέντα χαίρειν ἐᾶν. Ac priſci quidem nobis excellentiores & ad Deos propiús accedentes, hoc nobis oraculum tradiderunt: ut cúm ex uno & multis conſtent æterna omnia, finemque & infinitatem habeāt in ſe ipſis inſitam, his ita conſtitutis, in re quavis ſemper ideam paſſim ſtatuentes, inquiramus: Hanc enim, cúm inſit, inveniemus. Si igitur eam inveniamus, poſt unam, duas conſideremus, ſi quo modo inſunt: ſin latiús res pateat, tres, aut alium quendam numerum: & quodlibet eorum, quæ unum ſunt, rurſus eodem modo dividamus, donec perviderimus illud, quod initió fuerat unum, non ſolúm quód ſit unum & multiplex & infinitum, ſed etiam quotuplex ſit omnino. Infiniti veró ideā non priús ad multitudinem deducamus, quám omnis numerus inter unum atque infinitum intermedius cognoſcatur: tum demum unumquodque eorum omnium quæ in infinitum cadunt, omittamus. Socrates paucis verbis artem methodi comprehendit, ut genus univerſum, de quo agitur, primó definiatur, tum ſpecies ejus proponantur: ſingulæ item definiantur, & ſic ad extremum diviſionibus & definitionibus explicentur, donec ad infinitas ſpecies & individuas perventum ſit: quam methodicam progreſſionem declarat exemplis duarum artium, Muſicæ & Grammaticæ. Idem Socrates cùm Phædrum interrogat, nunquid putet à Lyſia omnia temeré projecta eſſe, neq; conſideratū, quid primo aut ſecundo loco diceretur: ἀλλὰ τόδε γε, inquit, οἶμαί σε φάναι ἄν, δεῖν πάντα λόγον, ὥσπερ ζῶον συνεστάναι, σώματα ἔχοντα αὐτὸν αὑτοῦ. ὥστε μήτε ἀκέφαλον εἶναι, μήτε ἄπουν· ἀλλὰ μέσα τε ἔχειν, καὶ ἄκρα πρέποντα ἀλλήλοις καὶ τῷ ὅλῳ γεγραμμένα. At hoc arbitror te dicturum eſſe, omnem diſputationem, inſtar animalis ſuo quodam corpore conſtitui oportere, ut neque capite, neque pedibus careat, ſed habeat deſcripta & media & extrema, ſibi inter ſe

& toti conveniētia. Et pauló póſt docet exēplo amoris, in omni artificioſa diſputatione duas res imprimis perſequendas eſſe, definitiones & diviſiones: σω. τούτων δέ τινων ἐκ τύχης ῥηθέντων δυοῖν εἰδοῖν, εἰ αὐτὴν τὴν δύναμιν τέχνῃ λαβεῖν δύναιτό τις, οὐκ ἄχαρι. φαι. τίνων δή; σω. Εἰς μίαν τε ἰδέαν συνορῶντα ἄγειν τὰ πολλαχῇ διεσπαρμένα· ἵνα ἕκαστον ὁριζόμενος, δῆλον ποιῇ περὶ οὗ ἂν ἀεὶ διδάσκειν ἐθέλῃ· ὥσπερ τὰ νῦν δὴ περὶ ἔρωτος ὃ ἔστιν ὁρισθὲν, εἴτ' εὖ, εἴτε κακῶς ἐλέχθη. τὸ γοῦν σαφὲς καὶ τὸ αὐτὸ αὑτῷ ὁμολογούμενον, διὰ ταῦτα ἔσχεν εἰπεῖν ὁ λόγος. φαι. τὸ δ' ἕτερον δὴ εἶδος τί λέγεις, ὦ σώκρατες; σω. τὸ πάλιν κατ' εἴδη δύνασθαι διατέμνειν κατ' ἄρθρα, ᾗ πέφυκε· καὶ μὴ ἐπιχειρεῖν καταγνύναι μέρος μηδὲν κακοῦ μαγείρου τρόπῳ χρώμενον· ἀλλὰ ὥσπερ ἄρτι τὼ λόγω, τὸ ἄφρον τῆς διανοίας ἕν τι κοινῇ εἶδος ἐλαβέτην. ὥσπερ δὲ σώματος ἐξ ἑνὸς διπλᾶ καὶ ὁμώνυμα πέφυκε σκαιὰ τὰ δὲ δεξιὰ κληθέντα· οὕτω καὶ τὸ τῆς παρανοίας ὡς ἐν ἡμῖν πεφυκὸς εἶδος ἡγησαμένω τὼ λόγω· ὁ μὲν, τὸ ἐπ' ἀριστερὰ τεμνόμενος μέρος, πάλιν τοῦτο τέμνων οὐκ ἐπανῆκε, πρὶν ἐν αὐτοῖς ἐφευρὼν ὀνομαζόμενον σκαιόν τινα ἔρωτα ἐλοιδόρησε μάλ' ἐν δίκῃ. ὁ δ' εἰς τὰ δεξιὰ τῆς μανίας ἀγαγὼν ἡμᾶς, ὁμώνυμον μὲν ἐκείνῳ θεῖον δ' αὖ τινὰ ἔρωτα ἐφευρὼν καὶ προτεινάμενος ἐπῄνεσεν, ὡς μεγίστων ἡμῖν αἴτιον ἀγαθῶν. φαι. Ἀληθέστατα λέγεις. σω. τούτων δὴ ἔγωγε αὐτός τε ἐραστὴς ὦ φαῖδρε, τῶν διαιρέσεων καὶ συναγωγῶν, ἵν' οἷός τε ὦ λέγειν τε καὶ φρονεῖν· ἐάν τέ τινα ἄλλον ἡγήσωμαι δυνατὸν εἰς ἓν καὶ ἐπὶ πολλὰ πεφυκότα ὁρᾶν, τοῦτον διώκω κατόπισθε μετ' ἴχνιον ὥστε θεοῖο. καὶ μέντοι καὶ τοὺς δυναμένους αὐτὸ δρᾶν, εἰ μὲν ὀρθῶς ἢ μὴ προσαγορεύω, θεὸς οἶδε· καλῶ δὲ οὖν μέχρι τοῦδε διαλεκτικούς. Si quis autem harum duarum formarum, in quas forté incidimus, vim & facultatem arte comprehenderit, rem non ingratam fuerit aſſecutus. Phæ. Quas? So. Ut in unam ſpeciem intuens, paſſim diſperſa colligat, & unumquodque definiens, id planum & perſpicuum efficiat, quod docere velit: quemadmodum nunc amor quid eſſet, definitus eſt, ſive rectè ſive malé definitus ſit. Claritatem igitur & conſentientem ſibi ipſi conſtantiam ex his habuit oratio. Phæ. Alteram autem ſpeciem, quam appellas, o Socrates? So.

Ut

Ut rursus in species articulatim partiri possit, quatenus natura rei postulat: neque ullam partem, imperiti coqui more, confringere tentet: sed quemadmodum proxima disputatio fecit, quæ concitationem mentis, unam quandam speciem communiter accepit. Quemadmodum autem ex uno duplicia membra & ejusdem nominis enascuntur, sinistra & dextra: sic concitationis speciem unam nobis insitam disputatio posuit: una quidẽ, partem sinistram dividens, rursusque eandem subsecãs, non destitit priusquám sinistrum amorem ibi reperiens, improbaret: altera autem in dextram furoris partem nos deducens, amorem superiori similem, sed divinum tamen inveniens: & verbis amplificans, ut maximorum nobis bonorum caussam laudavit. Phæ. Verissima dicis. So. Harum ego divisionum & collectionum o Phædre, amator ipse sum, ut & dicere & sapere valeã: ac si quem alium esse existimo, qui & unum & multa, pro natura rerum perspicere atque comprehendere possit, hunc ego sané á tergo sequar, tanquam aliquem deum. Eos autem, qui id facere possunt, rectene an malé appellem, Deus ipse novit: hactenus siquidem dialecticos appello. Idẽ Socrates Charmidẽ sic alloquitur: μᾶλλον γάρ σοι παρρησιάσομαι περὶ τῆς ἐπῳδῆς οἵα τυγχάνει οὖσα· ἄρτι δ' ἠπόρουν τίνι τρόπῳ σοι ἐνδειξαίμην τὴν δύναμιν αὐτῆς· ἔστι γάρ ὦ Χαρμίδη, τοιαύτη, οἵα μὴ δύνασθαι τὴν κεφαλὴν μόνον ὑγιᾶ ποιεῖν· ἀλλ' ὥσπερ ἴσως ἤδη καὶ σὺ ἀκήκοας τῶν ἀγαθῶν ἰατρῶν, ἐπειδάν τις αὐτοῖς προσέλθῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀλγῶν, λέγουσί που, ὅτι οὐχ οἷόν τε αὐτοὺς μόνους ἐπιχειρεῖν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἰᾶσθαι, ἀλλ' ἀναγκαῖον εἴη ἅμα καὶ τὴν κεφαλὴν θεραπεύειν, εἰ μέλλοι καὶ τὰ τῶν ὀμμάτων εὖ ἔχειν. καὶ αὖ τὸ τὴν κεφαλὴν οἴεσθαι ἄν ποτε θεραπεῦσαι αὐτὴν ἐφ' ἑαυτῆς ἄνευ ὅλου τοῦ σώματος, πολλὴν ἄνοιαν εἶναι. ἐκ δὴ τούτου τοῦ λόγου διαίταις ἐπὶ πᾶν τὸ σῶμα τρεπόμενοι, μετὰ τοῦ ὅλου τὸ μέρος ἐπιχειροῦσι θεραπεύειν τε καὶ ἰᾶσθαι. ἢ οὐκ ᾔσθησαι ὅτι ταῦτα οὕτω λέγουσί τε καὶ ἔχει; πάνυ γε ἔφη. οὐκοῦν καλῶς σοι δοκεῖ λέγεσθαι, καὶ ἀποδέχῃ τὸν λόγον; πάντων μάλιστα, ἔφη. Tibi veró liberiús incantationem, cujuscunque modi sit, ostendam: pauló

anté veró dubitabam, quo pacto tibi vim illius demonstrarem: Est autem o Charmides, ejusmodi, ut caput solum curare & sanare nequeat: sed qualem sæpe ex Medicis peritis audiisti, qui quoties ab hominibus dolore oculorum laborantibus consuluntur, respondent se non posse oculis mederi, sed necessarium esse simul & caput curare, ut oculis sanitas restituatur: Et caput ipsum separatim curare, neglecta curatione totius corporis, magnam dementiam esse. Quapropter diætas ad universi corporis curationem adhibent, & à totius curatione, ad curandam sanandamque partem accedunt. Nunquid animadvertisti hæc ita ab his dici, & ita se habere? Char. Prorsus, inquit. So. Rectene loqui tibi videntur, inquam, & hæc approbas? Charm. Maximé omnium, inquit. Hac allegorica similitudine Socrates indicat, cúm animum ignorantia, qui morbus est mentis, purgare, & ad sanitatem doctrinæ revocare volumus, exẽplo sapientum Medicorum, universum corpus primúm esse curandum, id est totam rem, de qua agitur, primúm & universé definiendam esse: deinde ad curationem reliquarum partium esse veniendum, id est singulas species & partes & particulas rei propositæ subjectas, diligenter & accuraté tractandas & explicãdas esse: ut methodus doctrinæ, id est artificiosa docendi ratio, methodo medendi maximé germana, & in re dissimili simillima esse videatur. Aristoteles primo libro posteriorum Analyticorum docet omnem scientiam aliunde deductam, é caussis notioribus & prioribus instituẽdam esse: & primo libro de partibus Animalium, cúm quærit, qua via de natura animalium disputandum sit, quæstionem concludit in hunc modum: ἢ τὰ καθόλου ὑπάρχοντα πρότερον εἰπεῖν, ἢ πολλάκις ταυτὸν λέγειν. τὰ δὲ καθόλου κοινά· τὰ γὰρ πλείονα ὑπάρχοντα, καθόλου λέγομεν. aut universalia priús explicanda esse, aut sæpiús idem dicendum: universalia veró communia: quæ enim in pluribus insunt, universalia dicimus. Tot igitur ac tantis testimoniis intelligimus unicam esse doctrinæ instituendæ methodũ,

quæ á generalibus ad ſpecialia procedit: cæteræ, quæ methodi appellãtur à Medicis, ut definitio, diviſio, ſimilitudo, methodi non ſunt, ſed particulæ logicæ inventionis & materiæ artificioſæ methodi: Syllogiſmus etiam apodicticus, methodus non eſt, ſed ratione & præceptis à methodo diſtinguitur. Ariſtotelei interpretes fingunt duas artificioſæ diſpoſitionis vias, unam geneſim, á ſimplicibus ad compoſita aſcendendo, alteram analyſim, á compoſitis ad ſimplicia deſcẽdendo. ſed ut per analyſim artes inveniuntur, ita per ſolam geneſim tradi & doceri debent: vide locum libro nono Animaduerſionum cõtra Galenum & Ariſtotelis interpretes. *Hæc artificioſa*] Homerus libro octauo Iliados fingit catenam auream in continuatione mundi ſuſpenſam, qua ſumma cum imis ita copulantur, ut diſſolvi non poſſint: quin protinus id eveniat, quod eſt in proverbio, Surſum ac deorſum omnia. Huic aureæ catenæ comparatur methodus, ſumma cum intermediis, & hæc cum imis tam affabre connectens & copulans, ut cõtinuatio rerum & ordinis diſſolvi non poſſit, quin confuſio & perturbatio ſumma protinus accidat. *Veruntamen*] Exemplum Grammaticæ artis adhibetur ad explicandam definitionem artificioſæ methodi, ut intelligamus ſi præcepta Grammaticæ artis confuſa & indigeſta eſſent, confuſionem iſtam non alia arte, quám methodi dialecticæ, diſtingui & in ordinem reduci poſſe: quod etiam Craſſus planiús apud Ciceronem inductione variarum artium docet, his verbis: Omnia fecé, quæ ſunt cõcluſa nunc artibus, diſperſa & diſſipata quondam fuerunt: ut in Muſicis, numeri & voces & modi: in Geometria, lineamenta, formæ, intervalla, magnitudines: in Aſtrologia, cœli converſio, ortus, obitus, motuſque ſyderum: in Grammaticis poëtarum pertractatio, hiſtoriarum cognitio, verborum interpretatio, pronuntiandi quidam ſonus: in hac denique ipſa ex alio genere quodam, quod ſibi totum philoſophi aſſumant, ratione dicendi excogitare, ornare, diſponere, meminiſſe, agere, ignota quondam omnibus &

diffusa laté videbantur: adhibita est igitur ars quædam extrinsecus, quæ rem dissolutam divulsamque conglutinaret, & ratione quadam costringeret. Sit ergo in jure civili finis hic, legitimæ atque usitatæ in rebus caussisque civium æqualitatis conservatio: tum sunt notanda genera, & ad certum numerum paucitatemque revocanda: Genus autem est, quod sui similes communione quadam, specie autem differentes duas aut plures complectitur partes: Partes autem sunt, quæ generibus iis, é quibus emanant, subjiciuntur: omniaque, quæ sunt generum vel partium nomina, definitionibus, quam vim habeant, est exprimendum. Quamobrem si omnium artium præcepta inventa & probata essent, sed tamen confusa & indigesta, hæc pars Dialecticæ confusam turbam præceptorum distinguere, & suo loco singula disponere atque tractare doceret: ut recté dici possit ars reliquarum artium faciendarum & ordine tractãdarum. *Partes Grammaticæ*] Partes Grammaticæ artis vulgó quatuor esse dicuntur, orthographia, prosodia, etymologia, syntaxis: sed duæ primæ sub tertia comprehendi debent, quia cúm dictionum doctrina exponitur, partes earum docendæ sunt, literæ per orthographiam, & syllabæ per prosodiam: prima etenim distributio est totius in partes integrantes: Itaque generalis divisio Grammaticæ in duas partes primúm facienda est, etymologiam & syntaxim. Qua de re Petri Rami Grãmatica & Scholæ grammaticæ testimonium perhibent.
Atque hæc methodus] Methodus doctrinæ utilis est non solúm ad tractandas artes, ut proximo exemplo demõstratum est, sed etiam reliquas disputationes artibus nõ comprehensas: quod exemplis oratorum & poëtarum declaratur: Oratores enim cúm in exordiis rem, de qua agitur, summatim proponũt, in narrationibus definiũt, in confirmationibus partes exequuntur, in perorationibus concludunt, artificiosum illum & logicum ordinẽ consectantur: itemque poëtæ cúm materiam sui operis primúm proponunt, deinde in certas partes distribuũt,

& eas

& eas suo loco & ordine persequũtur, dialecticam methodum & progressionem exercent. *Ut in accusatione*] Cicero accusationem Verris distribuit in quatuor partes, Quæsturam, Legationem, Præturam urbanam, & Præturam Siciliensem: quas eo ordine, quo proposuit, exequitur: de Quæstura, actione tertia agit: ut Verres Quæstor aversa pecunia publica Cn. Papy. Carbonem cum exercitu deseruit: rationes non retulit. Legationis crimina hæc sunt, quód legatus Verres contra Carbonẽ testimonium dixit: in Ciliciã proficiscens fanum Apollinis in Delo spoliavit: Tenedo Tenem deum abstulit: Lampsaci, filiam Philodami rapere voluit: Philodamum ipsum, quód ejus libidinibus obstitisset, capite mulctandum curavit: Præturæ urbanæ duo crimina in eadem actione accusantur, unum in jure dicendo, alterum in sartis tectis exigendis: Præturæ Siciliensis quatuor crimina reliquis quatuor actionibus explicantur: quarta, crimen de jurisdictione, quinta de frumento, sexta de signis sublatis, septima de crudelitate suppliciorum. *Idem poëtæ*] Poëtæ cúm ad solam delectationem scribunt, persæpe methodum prudentiæ, de qua mox agetur, adhibent: cúm veró docere volunt, ut Virgilius in Georgicis agriculturam, Ovidius in Fastis rationem fastorum & descriptionem anni, lumen artificiosæ methodi accendunt. *Hic præterea*] Utilis est transitio ad duas res, ad docendum primúm: nam & quid dictum sit, admonet, & ad id, quod superest, comparat auditorem: deinde ad delectandum: reficit enim lectorem vel auditorem, cúm & id quod dictum est, velut epilogo sub aspectum ponit, & sequentis disputationis summã aliquam proponit: qua non secús afficimur, atque viatores ipsi, quibus suscepti itineris, viæ notatæ demonstrantur. Sunt autem duo trãsitionis genera, unum perfectæ, quæ & id, quod dictum est, admonet, & quid deinceps dicendum est, proponit: ut pro lege Manilia: Quoniam de genere belli dixi, nunc de magnitudine pauca dicam. Alterum est transitionis imperfectæ, ubi

antecedens non repetitur, ſed tantúm proponitur conſequens: ut cúm Virgilius ſecundo Georgico de cultu arborum & vitium diſſeruiſſet, nullo facto epilogo, ad tertium opus tranſit:

Te quoque magna Pales, & te memorande canemus
Paſtor ab Amphryſo.——

Cumque de re pecuaria libro tertio diſputaviſſet, nulla adhibita repetitione, tranſit ad quartum opus:

Protinus aërii mellis cœleſtia dona
Exequar.——

Ejuſmodi] Doctrina artificioſæ methodi paucis & facillimis præceptis continetur, videlicet, ut legitima diſputatio á ſummis generibus ad ſpecialia deſcendat: at uſus hujus longé difficillimus eſt, ut conſtat teſtimonio Socratis in Philebo: σω. οὐ γὰρ οὖν ὦ παῖδες, ὥς φησιν ὑμᾶς προσαγορεύων Φίληβος· οὐ μὴν ἔστι καλλίων ὁδὸς, οὐδ' ἂν γίγνοιτο, ἧς ἐγὼ ἐραστὴς μέν εἰμι ἀεί· πολλάκις δέ με ἤδη διαφυγοῦσα, ἔρημον καὶ ἄπορον κατέστησε. πρω. Τίς αὕτη; λεγέσθω μόνον. Σω. Ἣν δηλῶσαι μὲν οὐ πάνυ χαλεπὸν, χρῆσθαι δὲ, παγχάλεπον· πάντα γὰρ ὅσα τέχνης ἐχόμενα ἂν εὑρεθῇ πώποτε, διὰ ταύτης φανερὰ γέγονε. Non ſané o pueri, ſic enim vos appellat Philebus: nulla veró via pulchrior eſt, nec eſſe poteſt ea, cujus tametſi amator ſemper fui, ſæpe tamen me deſeruit, ſolumque & ſolicitum deſtituit. Prota. Quænam eſt? Exponatur modó. So. Quam declarare quidem facillimum eſt, exercere autem, difficillimum: Omnes enim artes, quæ unquam inventæ ſunt, hac utique via inventæ & illuſtratæ ſunt.

Nemo enim] Secundum argumentum difficultatis, ſumitur é ſubjecta materia partium Dialecticæ antecedétium: Nam argumenta, & propoſitiones, & ſyllogiſmi, methodo collocantur: Itaque in promptu nobis eſſe debent, antequam methodo diſponantur. *Tum veró*] Tertium argumétum eſt é collatione minoris difficultatis, quæ eſt in ſuperioribus partibus, inventione, enuntiatione, & ſyllogiſmo: quod exemplo artium declaratur. Itaque concludatur excellentia methodi artificioſæ teſtimonio

ſtimonio Socratis in Philebo: ſic enim ait : θεῶν μὲν εἰς ἀνθρώπους δόσις, ὥς γε καταφαίνεται ἐμοὶ, ποθὲν ἐκ θεῶν ἐρρήφη διά τινος προμηθέως ἅμα φανοτάτῳ τινὶ πυρὶ· καὶ οἱ μὲν παλαιοὶ κρείττονες ἡμῶν, καὶ ἐγγυτέρω θεῶν οἰκοῦντες, ταύτην φήμην παρέδοσαν. Deorum certé ad homines, ut mihi quidē videtur, donum alicunde á diis per Prometheum quendam, uná cum igne clariſsimo delatum : ac veteres nobis præſtantiores, diiſque magis familiares, hoc nobis oraculum tradiderunt.

METHODUS PRUDENTIAE.

Sequitur methodus prudentiæ, in qua res præcedunt, non omnino & abſoluté notiores, ſed certé ei, qui docendus ſit, convenientiores, & probabiliores ad inducendum, quó volumus: appellatur ab oratoribus diſpoſitio prudentiæ, quia magis in hominis prudentia, quám in arte & præceptis doctrinæ ſita eſt: tanquam methodus doctrinæ, ſit judicium ſcientiæ, methodus prudentiæ, ſit opinionis judicium: Quanvis hæc methodus in philoſophis, poëtis, oratoribus, obſervationis aliquid habeat cum ſyllogiſmo etiam commune. Huc referre poſſumus, crypſim, id eſt occultam & inſidioſam inſinuationem : de qua feré præcipitur. A medio incipere non exponere initió, quó tendas: nec ejus partes explicare, & longé repetere rationes & antecedentia conſilii noſtri, idque præcipué ſimilitudine & parabola: ac ſi perſona ſit imprudens oppoſita, protinus exequi : ejuſmodi enim ingenia facilé capiuntur: ſin callida ſit & aſtuta, non protinus argumenta ſigillatim aperire, ſed mutare, res alie-

nas miſcere, contrarium fingere, ſibi ipſi reſiſtere, quandam non curantiam ſimulare, vulgare & uſitatum dicere, accelerare, iraſci, contendere, liberiús omnino & audaciús agere, ut adverſarius perturbatus dicat, Quorſum hæc: denique quod concludendum ſit, poſtremum dicere. Socrates his ſtratagematis utitur adverſus ſophiſtas, qui nollent ab eo doceri: ideoque cúm ſtultæ eorum opiniones ita refelluntur, iraſcuntur Socrati, eumque modó torpedinem, modó Dædalum, modó incantatorem nominant: tanquã hac methodo torpidos & ſtupidos redderet, & phantaſmate aliquo illuderet & incantaret, vanaque rationis ſpecie aliqua falleret. Poëta cum ſæpe ſit in omni Logicæ parte excellens, attamen hac laude magis eſt admirabilis: Populum ſibi docendum proponit, id eſt belluam multorum capitum: ideoque variis modis decipit: incipit á medio, ibique primum ſæpe comprehendit, poſtremum denique incerto aliquo & inopinato caſu concludit: atque ut Horatius ait in Arte poëtica,

Nec reditum Diomedis ab interitu Meleagri,
Nec gemino bellum Trojanum orditur ab ovo:
Semper ad eventum feſtinat, & in medias res,
Non ſecús ac notas auditorem rapit: & quæ
Deſperat tractata niteſcere poſſe, relinquit:
Atque ita mentitur, ſic veris falſa remiſcet,
Primo ne medium, medio ne diſcrepet imum.

Sic Virgilius Æneam á Sicilia excepit, & in medio

medio præterita narrantem fecit postrema variis perturbata casibus induxit: Sic comici poëtæ, tametsi magno consilio judicioque comœdias, actus, scenas, officia personarum distinguũt, efficiunt tamen ut omnia fortuita & inopinata videantur. Exemplum hujus astutiæ singulare unum est in Eunucho Terentii: Thaïs duos amatores habebat, Thrasonem & Phædriam: Thrasonisque gratia Phædriam excluserat, prætereaque dies aliquot excludere cupiebat, ut á Thrasone servam puellam, quam ei pollicebatur, acciperet: Itaque ut Phædria placaretur & dies aliquot Thrasoni præterea cederet, hæc cryptica callidé sunt adhibita: principió nullum propositi signum dedit, sed contrarium simulans, lamentatur, & longa narratione utitur, muniendis cõsilii sui rationibus: in qua multæ nugæ & affectiones variæ miscentur: tandem veró, cúm sentit iratum priús adolescentis animum mitigatum esse, imó magnam partem reconciliatum, tum ait:

Id amabo adjuta me, quó id fiat faciliús:
Sine illum priores partes hosce aliquot dies apud me habere.

Tum certé postremum posuit, quod primum statui debuit, si nullus animi motus obstitisset: tam callidé, tam convenienter iratæ personæ mulier dissimulavit, ut tandem adolescens exclamet, captum se esse indicans,

At ego nesciebam quorsum tu ires!

Prudentia methodi hujus ab oratoribus quoque notata eſt, cúm admonent in exordio antequam res,qua de agitur, proponatur aut narretur, non intelligentiam modó, ſed gratiam & attentionem auditoris comparandam eſſe: eumque in reliquo orationis curſu retinendum digreſſione aliqua & iteratione, tandemque in peroratione omnino commovendum, ut nobis faveat. Nam ejuſmodi exordia & perorationes nihil requiruntur ad docendum bonum auditorem, qui per ſe veritatem amat & poſtulat: Quid multa? Quicquid ultra doctrinæ methodum in docendo adhibetur, ſæpe reprehēditur: quod tamen auditoris occaſione prudenter laudatur & á philoſophis & ab oratoribus: á quibus præterea præcipitur, in turpem & admirabilem cauſſam,non recta via, ſed averſa inſinuatione aliqua ingrediēdum eſſe:neque propoſitionem, neque partitionem oſtendendam,ut neque Chirurgus timido ferrum oſtendit,priuſquám curarit, nihilque eſſe majus in hominis judicio, cúm perviderit,quid in cauſſa boni ſit & mali, quám bonum ipſum amplecti, ornare, augere:in eo prorſus commorari & hærere, contrarium autē malum fugere: imó veró interdum moleſto & difficili loco nihil reſpondere: ita tamen, ne armis abjectis fugere, ſed ſpeciem atque pompam potiús adhibere: nec metu aliquo, ſed capiendi loci ad pugnam commodioris gratia ceſſiſſe videamur. Quod Tullius prudenter egit: Proponit

nit Agraria ſecunda longam inſinuationem, velut gratias agere tantùm ſtatueret, cùm ſe popularem fingit, qui tamen de induſtria accedit ad populi cauſſam evertendam: neque quæſtionem propoſuit, neque quæſtionis partitionem. In epiſtola ad fratrem ſcripta, de officio gubernandæ provinciæ, cùm expoſuiſſet & docuiſſet, quod ſtatuerat: Sed neſcio, inquit, quo pacto ad præcipiendi rationem delapſa eſt oratio mea, cùm id mihi propoſitum initió non fuiſſet. Atque id eſt ſibi ipſi reſiſtere, & aliam occaſionem fingere. Sæpe veró etiam in orationibus celeritatem, iracundiam, contentionem adhibuit, quibus turbatum auditorem eó perduxit, quó voluit: quin ut Plutarchus recitat, publicé hac de re contra Numatium eloquentia ſua abſolutum, gloriatus eſt: Tune veró Numati, per te judicium illud effugiſti, non autem quód multas luci tenebras in judicio circunfudi? Audacia magnificé adhibita eſt in defenſione Rabirii perduellionis rei, cúm é populo Romano quidam Ciceroni reclamarent: Nihil, ait, me clamor iſte commovet, ſed conſolatur, cúm indicat eſſe quoſdam cives imperitos, ſed non multos: Nunquam mihi credite, populus Romanus hic, qui ſilet, Conſulem me feciſſet, ſi veſtro clamore perturbatum iri arbitraretur. Quantó jam levior eſt acclamatio? Quin continetis vocem, indicem ſtultitiæ veſtræ, teſtem paucitatis? Equidem παῤῥησία, quæ á Rhetoribus appellatur, nihil aliud eſt, quám

P iiij

hæc audacia: denique omnes tropi ac figuræ elocutionis,omnes actionis gratiæ (quæ est Rhetorica integra, vera, & separata á Dialectica) eó solúm spectant,ut ducatur hic morosus & refractarius auditor,nec ob aliam caussam Rhetoricæ artes illæ observatæ sunt, quám propter ejus contumaciam & perversitatem. His igitur positis, intelligimus quemadmodū methodus prudentiæ á philosophis,poëtis,oratoribus instituta & tractata sit, & cognoscimus, ex eorum præceptis & exemplis,quāta sit ista prudentia:sed multó magis cognoscemus, é rebus quotidianis & hominū negotiis,in quibus hæc insinuatio callida(si quid ei,qui nolit,persuadendum sit) facilé principem locum obtinebit. Quamobrem Dialecticus,si aditus artificiosi & veri itineris occlusus sit,aliam viam sibi faciet vi ingenii & prudētiæ: & undique conquiret auxilia consuetudinis & usus,quoniam doctrinæ præsidiis destituitur:ac quoniā rectum cursum tenere non potest, velificationē mutabit,& quibus velis poterit,salvam & incolumen navem ad portum deducet: Atque ut Spartiatæ quondam occultis rapinis laudabantur,sic,vel potiús infinitis partibus amplius laudabitur, cúm ejusmodi solertia consensum rebellis ac repugnantis animi meruerit.

Sequitur] Transitus fit ad methodum prudentiæ, quæ est dispositio progrediēs non á notioribus quidem natura & absolute, id est á generalibus & universalibus principiis,ut dictum est de artificiosa methodo,sed

á

á rebus ad rationem perſonarum, locorum, temporum magis accommodatis: Ideoque appellatur á Rhetoribus diſpoſitio prudentiæ, quód magno in judicio & prudentia dicētis verſetur, ut videat in primis, quid deceat: quoniam non omni cauſſæ, nec auditori, nec loco, nec tempori congruit unum & idem genus docendi: acciditque perſæpe, ut judicium prudentiæ potiús quæratur, quám conſilium artis & doctrinæ. Hæc itaque tota feré videtur expers artis, ſi cum methodo doctrinæ conferatur: Illic certa diſpoſitione regula traditur, hic feré nulla certa & catholica, Quamobrem methodus artificioſa ad ſcientiam, methodus prudentiæ ad opinionem referenda eſt. *Quanvis hæc methodus*] Methodus prudentiæ nullam habet certam & ſtabilem & catholicam legem, qua perpetuó utatur: habet tamen aliquam ſimilem artis admonitionem, quæ appellatur ab Ariſtotelicis κρύψις, id eſt occultatio & inſinuatio. Quid igitur admonet κρύψις? perturbatum eſſe legitimum ordinem artificioſæ illius diſpoſitionis, ut inuſitata & obſcuriore via ducatur auditor eó, quó volumus. Methodus artificioſa præcipit, ut prima primis, media mediis, & ultima ultimis locis diſponantur: methodus prudentiæ contrá jubet á mediis incipere, & prima deinde ſubtexere: Illa initió proponit & partitur: hæc propoſitionis & partitionis lumina detrahit, nec partium explicationem via & ordine perſequitur: Illa plané & aperté rationes explicat: hæc interdum parabolis involvit, & ſimilitudinibus, quales deſcriptæ ſunt apud Platonem & Xenophontem inductiones Socraticæ.

Ac ſi perſona] Deſcriptio adverſæ perſonæ ſumitur ab adjunctis: adverſarius enim, quo cum agitur, aut imprudens eſt, aut callidus: ſi imprudens, protinus eſt rationibus & argumentis capiendus: ſin callidus, ſenſim ac diſſimulanter expugnandus & fallendus: Hæc præcepta Ariſtotelica ſunt, & ex octavo Topico collecta: & in Rhetorum libris docentur, ubi tractatur ratio affectuum movendorum. Hæc admonitio illuſtratur ex-

emplis philoſophorum, poëtarum, & oratorum. *Socrates frequenter*] Exemplum philoſophicum eſt Socratis, qui cùm apud Platonem refellit ſophiſtas, ut Thraſymachum, Gorgiam, Protagoram, & cæteros, non aperta & recta diſpoſitionis via, ſed occultis probationum quaſi cuniculis incedit: ideoque ab iratis ſophiſtis ſæpe contumelioſé reprehenditur, appellaturque aliás torpedo, aliás Dædalus, aliás incantator: Meno Socratem vocat & incantatorem & torpedinem: καὶ νῦν, ὥς γ' ἐμοὶ δοκεῖς, γοητεύεις με καὶ φαρμάττεις, καὶ ἀτέχνως κατεπάδεις, ὥστε μεστὸν ἀπορίας γεγονέναι· καὶ δοκεῖς μοι παντελῶς, εἰ δεῖ τι καὶ σκῶψαι, ὁμοιότατος εἶναι τό, τε εἶδος καὶ τἄλλα, ταύτῃ τῇ πλατείᾳ νάρκῃ τῇ θαλαττίᾳ. καὶ γὰρ αὕτη τὸν ἀεὶ πλησιάζοντα καὶ ἁπτόμενον ναρκᾶν ποιεῖ. καὶ σὺ δοκεῖς μοι νῦν ἐμὲ τοιοῦτόν τι πεποιηκέναι ναρκᾶν. ἀληθῶς γὰρ, ἔγωγε καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα ναρκῶ, καὶ οὐκ ἔχω, ὅ, τι ἀποκρίνωμαί σοι. Et nunc, ut mihi videris, præſtigiis me decipis, veneficiis inficis, & aperté incantas: ita ut ambiguitatis ſim plenus: videris quoque mihi prorſus (ſi quidem licet in te jocari) & forma, & aliis rebus, ſimillimus torpedini latiſſimo piſci maris: qui hominem ſibi propinquantem & tangentem, membris & corpore ſtupidum reddit: & tu videris ſtuporem mihi nunc injeciſſe: nam & animo & corpore ſic obſtupui, ut quid tibi reſpondeam, non habeam. Euthyphro Socratem Dædalo comparat: Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ σχεδόν τι τοῦ αὐτοῦ σκώμματος ὦ Σώκρατες, δεῖσθαι τὰ λεγόμενα· τὸ γὰρ περιιέναι αὐτοῖς τοῦτο καὶ μὴ μένειν ἐν ταυτῷ, οὐκ ἔγωγέ εἰμι ὁ ἐντιθείς· ἀλλὰ σύ μοι δοκεῖς ὁ Δαίδαλος. ἐπεὶ ἐμοῦ γε ἕνεκα, ἔμενεν ἂν ταῦτα οὕτω. Mihi quidem propemodum videntur ea, quæ dicis o Socrates, eadem dicacitate notanda eſſe: quód enim illa noſtra oberrant, neque ſibi conſtant, non ego ſum accuſandus: ſed tu mihi Dædalus videris: nam quod ad me attinet, illa ſic conſtitiſſent & manſiſſent. Thraſymachus libro primo de Rep. Socratem nominat in ſermonibus ſycophantam & inſidiatorem. *Poëta*] Tria ſequuntur exempla poëtica, unũ Homeri, alterum Virgilii, tertiũ

Terentii,

Terentii, ad illustrandam methodum prudentiæ: quæ sibi non proponit rectum illum & legitimum ordinem ab universis & primis ad specialia, sed inverso potiús & commutato utitur: idque consultó & industria facit, quia hac ratione docendus sit auditor,& quó volumus, deducendus. *Nec reditum*] Homerus non utitur exordio longé petito, velut Cyclicus poëta, qui reditum narrans Diomedis á bello Trojano, exorsus est ab interitu Meleagri fratris ejus: Nec Iliada orditur á concubitu Jovis cum Læda, unde nata est Helena, caussa belli Trojani: sed á precibus Chrysæ sacerdotis: Idemque Homerus auspicatur Odysseam á consilio Deorum, errantemque Ulyssem describit, non á littore Trojano primũ, sed ab insula Calypsus ad Phæacas, qui in convivio Alcinoi Regis narrat Phæacibus, quemadmodũ á Trojano littore ad Nympham usque navigarit: tum poëta reliquam navigationem Ulyssis á Phæacibus ad Itachã pattiam ordine prosequitur. Unde constat Homerum in narrandis erroribus Ulyssis non esse secutum seriem rerum & temporis, sed á mediis exorsum fuisse,& medio loco, quæ prima erant, inseruisse. *Sic Virgilius*] Virgilius vestigiis Homeri insistens, errantem Aeneam nõ excipit á litore Trojano, sed primúm narrat quemadmodum é Sicilia navigans, in Libyam tempestate compulsus & delatus fuerit: qui in convivio Didus Reginæ Carthaginensiũ narrat à principio, ut Troja eversa fuerit,& quibus erroribus eó navigarit: Et quemadmodum Homerus bellum Trojanum morte Hectoris, sic Virgilius bella Aeneæ, morte Turni finivit. *Sic comici*] Comici poetæ de industria res perturbatas & controversas efficiunt in epitasi, ut qui spectant & audiunt, ad exitum inopinatum perducantur: interdum etiam parte aliqua Comœdiæ, attem dissimulant, fallendi auditoris gratia. Exemplum singulare est in Eunucho Terẽtii, ubi Thais meretrix ad fallendum Phædriam adolescentem, callidam insinuationem & dissimulationem usurpat.

Prudentia methodi] Postremus locus continet præcepta Rhetorum & exempla oratorum, ex quibus intelligere possumus, quæ & qualis sit methodus prudentiæ, & quantum in populari hominum usu valeat. Rhetores jubent exordiri, ita ut auditorem præparemus, quó sit nobis in cæteris partibus accommodatior: id autem fieri tribus maximé rebus, si benevolum nobis facimus, & docilem, & attentum: non quia ista per totam actionem custodienda nō sint, sed quia in initiis maximé necessaria, per quæ in animum judicis, ut procedere ultrá possimus, admittimur. Itaque & digressiones in partibus orationis interponuntur ad excitandum judicem, & motus animorum in peroratione vehementiús excitantur, quæ in exordio leniores fuerant: de quibus lege Quintilianum libro quarto & sexto. Aristoteles primo capite libri tertii Rhetoricorum ad Theodectē ita scribit: δίκαιον γὰρ αὐτοῖς ἀγωνίζεσθαι τοῖς πράγμασιν, ὥστε τἆλλα ἔξω τοῦ ἀποδεῖξαι περιεργία ἐστίν. ἀλλ᾽ ὅμως μέγα δύναται, καθάπερ εἴρηται, διὰ τὴν τοῦ ἀκροατοῦ μοχθηρίαν. Aequum siquidem est, eos rebus & argumentis certare: Itaque cætera, præter demonstrationes, supervacua sunt: attamen multúm possunt, ut dictū est, propter auditoris improbitatem. Et capite decimo tertio ejusdem libri duas tātúm constituit necessarias partes orationis, πρόθεσιν καὶ πίστιν, propositionem & fidem: procemium autem & epilogum negat ad docendum & demonstrandum pertinere. *A quibus præterea*] Insinuatio, ut ait Quintilianus libro quarto, in turpi genere caussæ surrepit animis maximé ubi frons caussæ non satis honesta est, vel quia res sit improba, vel quia ab hominibus parum probetur: aut si facie ipsa quoque premitur, vel invidiosa consistētis ex diverso patroni, aut patris, vel miserabilis senis cæci, infantis. Idem Fabius capite quinto libri quarti docet fallendū esse interea judicem, & variis artibus subeundum, ut aliud agi, quám quod nos petimus, putet: Nam est nonnunquam dura propositio, quam judex si providet, nō aliter præformidat, quám qui ferrum Medici

dici, antequam curetur, aſpexit. *Nihilque*] Antonius apud Ciceronem libro ſecundo de Oratore, exemplo ſuo proponit ſingulare præceptum prudentiæ, ut in cauſſa ſi quid boni ſit, id ornetur atque amplificetur: ſi quid mali, id ſapienti diſsimulatione obruatur atque obtegatur: quod poſtremum declaratur quatuor exemplis Ciceronis, in ſecunda Agraria, in epiſtola ad Quintum fratrem de gubernatione provinciæ, in oratione pro Numatio, & in cauſſa Rabirii. *His igitur*] Peroratio concludit methodum prudentiæ nō ſolùm quibuſdam præceptis (qualia expoſuimus de crypſi) inſtrui, ſed multó magis uſu & exercitatione conformari. *Ac quoniam rectum*] Allegoria & ſimilitudo eſt á nautis, qui quemadmodum tempeſtate & flantibus ventis abrepti, mutant velificationem, ut ad portum, ſi nō recto & brevi, ſaltem utili & ſalutari curſu contendant: ſic in docendo, ſi methodus doctrinæ propoſito nō convenit, qua via & progreſsione poſſumus, ad explicationē rei propoſitæ perveniendum nobis eſt.

PERORATIO METHODI.

At veró judicium methodi ſeu doctrinæ, ſeu prudentiæ, ſummum rationis lumen eſt: in quo cæteri animantes non modó commune cum homine nihil habent, ut in judicio enuntiationis habent, ſed homines ipſi inter ſe hac laude valdé differentes ſunt & diſſimiles: nam tametſi ſunt omnes ſyllogiſticæ rationis ſuapte natura participes, attamen perexiguus numerus eſt eorum, qui ea bene uti cogitent: atque etiam ex hoc tātillo numero multó maior eſt paucitas eorum, qui vera methodo bene diſponere beneque judi-

care didicerint: itaque quantó belluis præstant homines syllogismo, tantó homines ipsi præstãt hominibus methodo: nec in ulla parte clariús humani ingenii divinitas relucet, quám in sole hujus universi judicii. Verúm ut admonuimus in inventione, artis fructum exercitatione exprimi, ita nobis hic demum de tota Logica cogitandum est, non arte sola, sed multó magis artis meditatione & usu artificem fieri: Quod Plato feré solúm Philosophia tota persequitur: ac feré nihil in instructione ullius artis occupatur, sed ubique ac perpetuó ad artis opus & usum adhortatur. Et certé (ut Aristoteles magistrum secutus verissimé dicit) regulas universales tantùm scire, singularem rerum usum nescire, non est absoluté & actu scire: sed in specialibus exemplis offendi potest, quanvis generalis scientia teneatur: atque ad eandem sententiam ait: Tum veró ex iisdem & per eadem virtus omnis & generatur & corrumpitur: similiter autem etiam ars. Etenim cithara pulsando, & boni & mali citharedi fiunt, eodemque modo architecti & artifices reliqui: bene nanque ædificando, boni architecti fiunt, malé autem mali. Cumque magistri artis, discipulos suos operis effectores esse demõstrant, tum sese existimant magisterii munus explevisse: Secús si quis in arte quidem doctus sit, in usu autem indoctus, erit is (ait) Mercurius Passonis. Denique, non satis est scire, quid sit virtus: sed ut habeamus & utamur, est enitendum.

Qua-

Quapropter nemo ſe logicum putet, quia leges & regulas Logicæ didicerit in ſchola,& cum æqualib⁹ diſputaverit,ut magna ſtultitia vulgó arbitramur: ſed ut in omnibus artibus, etiam ſordidis, videmus ut tyro certo tempore obſervat & animadvertit, non ſolúm magiſtri præcepta, ſed multó magis exempla & opera: paulatimq; imitatur,& meditatione tandem exacto tyrocinii tẽpore, eximium aliquod ſpecimen artis exhibet, ut diligentiam ſuam comprobet, & magiſterii gradum aſſequatur: deinde continuata multos annos exercitatione artis, & unicuique publicé demonſtrata induſtriæ ſuæ excellentia, nomen ac famam ſingularis in ſua profeſſione magiſtri conſequitur: Sic, ut veræ Logicæ laus obtineatur,non ſatis eſt de præceptis in ſchola argutari, ſed ea exercenda & tractanda ſunt in poëtis,oratorib⁹,philoſophis, id eſt,in omni ſpecie ingenii,virtutibus eorum ac vitiis conſiderãdis, & retexendis laudabilibus inventis & judiciis,primó ſcriptura & voce imitãdis, tum etiam æquandis vel ſuperandis, rebus omnibus tractãdis & diſputandis per ſe, nullaq; diſputationum alienarum habita ratione: cumque hic diſcipulus Logicus diligentia & aſſiduitate longi temporis,intelligentiam Logicæ confirmarit,tum ſe examini magiſterii liberé & conſtanter offerat: cumque tanti ſtudii fidem fecerit, in cathedram deducatur, & muneribus á Repub.huic virtuti propoſitis fruatur. Hæc gloria Dialecticæ ſic

adhibitæ & exercitatæ, Peripateticis proprié tribuitur: Aristotelis oratio, flumen aureum á Cicerone dicitur: at hoc aureum flumen ab hac exercitatione profluxit: Tyrtamus, discipulus Aristotelis appellatus est Theophrastus á divinitate loquendi: at hæc loquendi divinitas, ab hac exercitatione manavit: Strato Theophrasti auditor, eloquentissimus habitus est: at hæc eloquẽtia ab hac exercitatione genita est: Lycon, Stratonis sectator, unius præpositione literæ cognominatus est Glycon, id est suavis: at hæc dulcedo ab hac exercitatione expressa est: Laus eadem ex eadem caussa Phalereo tributa est, quód esset non solúm subtilis disputator, sed etiam dulcis orator. Quamobrem hæc exercitatio nobis cõplectenda est, ut easdem laudes consequamur.

At veró] Generalis est operis conclusio, ubi præstãtia logicæ methodi demonstratur, & excitamur ad studium & exercitationem dialecticæ virtutis: Argumentum præstantiæ & dignitatis duplex est, & quód soli homines dialecticæ methodi participes sint, & quód ex hominibus perpauci vera methodo disponere & judicare didicerint. *Ut in judicio*] Diximus antea judicium enũtiationis propriæ & contingentis nobis esse cum bestiis commune: Nam ut homines, ita bestiæ judicare possunt communi sensu, hoc esse calidum aut frigidum, durum aut molle, album aut nigrum, &c. *Verúm*] Non solúm præcepta Dialecticæ artis cognoscenda sunt, sed multó magis ad usum referenda: frustra enim artes discuntur, nisi exerceãtur, & earum fructus percipiantur: quemadmodum Grammaticæ artis præcepta frustra & inutiliter á pueris ediscerentur, nisi in exemplis excellẽtium poëtarum & oratorum imitandis, itemque in omni usu

ni uſu ſermonis exercerentur. Caput itaque hujuſce cohortationis eſt, hominem non ſola artis cognitione, ſed multó magis exercitatione Logicum effici: quod confirmatur à genere, atque ita breviter concludi poteſt:

> *Omnes artes præcipuam laudem ex uſu & opere aſſequuntur:*
> *Dialectica eſt ars:*
> *Dialecticæ igitur præcipua laus in uſu & opere cernitur.*

Propoſitio ſyllogiſmi confirmatur authoritatibus Platonis & Ariſtotelis. Tota Platonis philoſophia ad philoſophiæ potiús exercitationem & uſum cohortatur quám leges ejus aut regulas inſtruit: ſic libri de Rep. educationem civitatis, non leges informant: & libri de Legibus, magnâ partem in eadem re verſantur, quibus modis, & quibus in rebus virtus ſit exercenda: imó veró Socrates diſputat totam philoſophiam nihil eſſe aliud, quám μεταςροφὴν καὶ περιαγωγὴν, converſionem atque circunductionem, qua animus cõvertitur ad id intuendum & imitandum, quod & ſua ſponte & doctrinæ beneficio intueri atque efficere poſsit. Idem Socrates cõtendit in Gorgia eum, qui veram ſcientiam nactus ſit, anté didiciſſe & exercuiſſe & multa exempla edidiſſe, atque etiam opera multa egregia perfeciſſe: Calliclis autem opera nullum factum eſſe meliorem, nullum Periclis, Cimonis, Miltiadis, Themiſtoclis. Quare illos viros bonos non fuiſſe, neque virtutis & juſtitiæ civilis ſcientiam aut facultatem habuiſſe. *Ariſtoteles*] Ariſtoteles ait primo capite libri primi de Demonſtratione, aliquid univerſaliter ſciri poſſe, quod ſpecialiter ignoretur: in uſuque rerum ſingularium, hominem rudem eſſe poſſe, qui univerſalia artis præcepta didicerit: ut, Poſſum generatim intelligere omnem dualitatem, parem eſſe, & aliquam tamen dualitatem ignorare: lege etiam caput viceſimumprimum libri ſecundi priorum Analyticorum. *Atque ad eandem*] Verba Ariſtotelis ſunt nono libro Philoſophiæ: διὸ καὶ δοκεῖ ἀδύνατον εἶναι

οἰκοδόμον εἶναι, μὴ οἰκοδομήσαντα μηδὲν. ἢ κιθαριστὴν μηδὲν κιθαρίσαντα. διὸ ὥσπερ οἱ διδάσκοντες ἐνεργοῦντα ἐπιδείξαντες οἴονται τὸ τέλος ἀποδεδωκέναι. εἰ γὰρ μὴ οὕτω γίγνεται, ὁ Παύσωνος Ἑρμῆς ἔσται. ἄδηλος γὰρ ἡ ἐπιστήμη, εἰ ἔσω, ἢ ἔξω, ὥσπερ κἀκεῖνος. Itaque etiam fieri non poteſt, ut ſit ædificator qui nihil ædificarit: neque cithariſta, qui nihil cithara cecinerit: Ideoque quemadmodum doctores, cùm diſcipulum aliquid agentem oſtenderint, putant ſe ſummam perſolviſſe: Nam ſi ſecùs fuerit, Paſſonis Hermes erit: incertumque fuerit, intuſne an foris ſcientia ſit, quemadmodum & ille Hermes. Erat autem illa Mercurii ſtatua, ſicut Alexander docet, ita juncta copulataque ut nihil inæquale aſperumve magis quàm in ſpeculo ſentiretur: Itaque hac ratione Mercurius intus eſſe videbatur: at nulla commiſſura cernebatur: Itaque hac etiam ratione videbatur foris eſſe, nec intus incluſus.

Denique] Poſtremum teſtimonium Ariſtotelis ſumitur é libro nono Ethicorũ ad Nicomachum filium, ubi actio virtutis commendatur: οὐκ ἔστιν ἐν τοῖς πρακτοῖς τέλος, τὸ θεωρῆσαι ἕκαστα καὶ γνῶναι, ἀλλὰ μᾶλλον τὸ πράττειν αὐτά. οὐδὲ δὴ περὶ ἀρετῆς ἱκανὸν εἰδέναι· ἀλλ' ἔχειν καὶ χρῆσθαι πειρατέον. In rebus agendis finis non eſt ſingulas noſſe, ſed eas potiús in actum deducere: Neque ſané ſatis eſt ſcire, quid ſit virtus: ſed ut eam aſſequamur, & ea utamur, enitendum eſt. Quod ſingulare dogma, generale fieri poteſt, ut omnibus artibus conveniat, quarum fructus communis in uſu, tractatione, & exercitatione poſitus eſt. *Artibus etiam ſordidis*] Artes mechanicæ & quæſtui inſervientes, uſu & opere vel maximé probantur: non enim appellamus bonum piſtorem, qui norit regulas & præcepta bene pinſendi, ſed qui bene pinſat: neque bonum ſutorem, qui ſciat quemadmodum oporteat calceos ſuere, ſed qui bene calceos ſuat: eademque ratio valet in cæteris. Atque hoc loco concluſio ſyllogiſmi illuſtratur á ſimilibus: Quemadmodum in ſordidis artibus non ſolúm cognitio artis, ſed exercitatio & publica approbatio requiritur, ſic in arte Logica perficiendum

ciendum est,non solùm ut de præceptis argutemur,sed multò magis ut ea variis modis legendo,scribendo,dicendo,imitando exerceamus. *Hæc gloria*] Inductio illustrium philosophorum adhibetur ad illustrandam & amplificandam proximam conclusionem: Peripatetici enim, Dialecticæ exercitationis gloria & laude imprimis floruerunt,ut Aristoteles,Theophrastus, Strato,Lycon,Demetrius Phalereus: de quibus lege Diogenem Laertium,& Ciceronem in libris Oratoriis.

FINIS.

ERRATA.

Pag. 15. *l.* 10. *accessisse.* *p.*30. *l.* 21.*ὁρμὴν.* *p.* 33. *l.*3.*λίθου.* *p.*40.*l.ult.vis ejus.p* 51.*l.*7.*affectione.p.*52.*l.* 1.*liber.ibid. l.*29. *affectionem.ibid.l.* 30.*decimi.p.*61.*l.*32. *οὐκ.* *ibid l* 14.*τὸ.p.*65. *l.*6 *ταυτὰ.* *p.* 69.*l.*14.*queruntur.* *p.* 73. *l.* 14. *δημηγορικοί.* *p.* 75 *l.*5. *sit eliciendum.p.* 77.*l.*22. *notationes. ibid. l.* 34. *lege.p.* 79.*l.* 6. *auferri.* *p.*81. *l.* *penult.* *ἀντιδιῃρημέναι.* *p.* 1c9. *l.* 2. *φωνῆς.* *p.* 126. *l.* 7.*verum.* *p.* 181. *l.* 11. *Omnis.* *p.* 182.*l.* 19. *ὑπάρχειν.* *p.*185. *l.* 7. *non animal.* *p.*192. *l.* 22. *acta.p.* 197.*l.* 10. *animal.* *p.* 205.*l.* 6. *vicesimo.* *p.* 212 .*l.* 25. *deligendo.*

